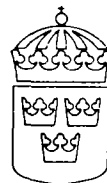


Riksdagens protokoll

1986/87:130



Protokoll
1986/87:130

25 maj 1987

Debatter m. m.

Måndagen den 25 maj

Svar på interpellationer

1986/87:250 av Gunnar Hökmark (m) om löntagarfonderna . . .	3
1986/87:243 av Åke Wictorsson (s) om värdepappersmarkna- den	14
1986/87:249 av Gunnar Hökmark (m) om bättre kontroll av TIR-transporter genom Sverige, m. m.	22
1986/87:245 av Alf Wennerfors (m) om projektet Kronhotell . .	28
1986/87:252 av Göthe Knutson (m) om Karlskronavarvet	33
1986/87:246 av Jörn Svensson (vpk) om omorganisation av säkerhetspolisen	40
Näringspolitik	44
Riktade emissioner m. m.	105
Vissa energifrågor	116
Ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag	138
Vissa justeringar av reglerna för lagervärdering	140
Ändring i rättegångsbalken m. m.	145
Kontraktsvård m. m.	154
Kulturminnesvård	169
Överprövning i personalärenden m. m.	173

Avgjorda ärenden

Måndagen den 25 maj

Näringsutskottets betänkande

1986/87:30 Näringspolitik	44
-------------------------------------	----

Justitieutskottets betänkande

1986/87:35 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	105
--	-----

Prot.	<i>Laguskottets betänkanden</i>	
1986/87:130	1986/87:33 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	105
	1986/87:24 Ersättning för miljöskador	105
	1986/87:27 Riktade emissioner m. m.	105
	1986/87:29 Ändring i hemförsäljningslagen	116

Måndagen den 25 maj

Kl. 09.00

Om löntagarfonderna

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 15 innevarande månad.

2 § Svar på interpellation 1986/87:250 om löntagarfonderna

Anf. 1 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Gunnar Hökmark har ställt följande frågor till finansministern:

1. Är han beredd att föreslå inrättandet av en etisk kommission med uppgift att fortlöpande granska fondernas affärer?
2. Är han beredd att nu vidta åtgärd som gör att avtalsvillkoren i samband med optionsaffären med Handelsbanken blir offentliggjorda för allmänheten?
3. Är han beredd att lämna förslag till riksdagen som stoppar fondernas möjligheter att äga aktier i tidnings- och opinionsbildande företag?
4. Är han beredd att låta utreda i vilken omfattning de små och medelstora företagens investeringsmöjligheter drabbats av tvånget att finansiera fondernas aktieköp?
5. Är han beredd att vidta åtgärder för att öka fondernas öppenhet gentemot allmänheten?
6. Är han beredd att till riksdagen lämna en redogörelse för i vilken mån löntagarfondernas existens haft en återhållande effekt på löneutvecklingen?

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågorna.

Jag vill först allmänt deklarerat att det enligt min mening är angeläget att löntagarfonderna, inom ramarna för vad som anges i lagen (1983:1092) med reglemente för allmänna pensionsfonden, skall kunna arbeta under samma villkor som gäller för alla andra placerare på aktiemarknaden. På de konkreta frågorna vill jag svara följande.

Fråga 1: För varje löntagarfondsstyrelse har regeringen förordnat tre revisorer, som har till uppgift att granska styrelsens förvaltning. Revisorer-
nas berättelse och fondstyrelsernas förvaltningsberättelse överlämnas till regeringen som sedan skall avgöra frågan om fastställelse av balansräkning-

en. Riksförsäkringsverket och riksrevisionsverket skall varje år var för sig göra en utvärdering av bl. a. löntagarfondsstyrelsernas förvaltning av tilldelade medel. Regeringen skall förordna – och har också möjlighet att entlediga – ledamöter och suppleanter i löntagarfondsstyrelserna. I riksdagsarbetet blir fondstyrelserna och deras förvaltning föremål för återkommande behandling, bl. a. genom frågeinstitutet. Inom regeringskansliet övervägs för närvarande också ett förslag om att den granskning som riksdagen i dag gör av fjärde fondstyrelsen skall utsträckas till att gälla samtliga fondstyrelser.

Mot bakgrund av vad jag inledningsvis har anfört ifrågasätter jag starkt värdet av att tillskapa ytterligare ett kontrollorgan med ensidig inriktning på löntagarfonderna. Regeringens slutliga ställningstagande kommer att redovisas i samband med beredningen av det förslag som jag nyss har nämnt.

Jag vill i sammanhanget erinra om att den kommitté som har fått i uppdrag att göra en översyn av värdepappersmarknaden också kommer att göra en utvärdering av de självreglerande åtgärder som har vidtagits på marknaden när det gäller normbildning och kontroll. Bl. a. har kommittén fått i uppdrag att belysa vilken ställning som Aktiemarknadsnämnden, Näringslivets börskommitté och Föreningen auktoriserade revisorer (FAR) bör ges i detta sammanhang.

Frågorna 2 och 3: Med hänvisning till vad jag inledningsvis har anfört är svaret på dessa båda frågor nej.

Fråga 4: Enligt min mening finns det inte något behov av en sådan utredning. Svaret är därför nej.

Fråga 5: Jag har ovan redovisat vilken omfattande kontroll som sker beträffande löntagarfonderna. Redan genom den kontrollen är det enligt min mening väl sört för behovet av insyn i hur fonderna bedriver sin verksamhet.

Till detta kommer att tryckfrihetsförordningen gäller för löntagarfonderna. Det innebär att allmänheten har rätt att få del av allmänna handlingar hos fonderna, med de begränsningar som sekretesslagen innebär. Allmänheten har således ytterligare en möjlighet till insyn, som saknar motsvarighet när det gäller möjligheterna till insyn hos andra placerare på aktiemarknaden.

Fråga 6: Den här frågan har jag besvarat vid två tidigare tillfällen här i riksdagen, båda gångerna med anledning av interpellationer från företrädare för moderata samlingspartiet.

Förekomsten av löntagarfonder och vinstdelningsskatt är endast en av många faktorer som kan påverka löneutvecklingen. Att i siffror ange i vilken omfattning en sådan påverkan har skett är inte möjligt.

Jag vill allmänt konstatera att företagsvinster, löner och priser spelar en huvudroll i det ekonomiska samspelet. Det är min fasta övertygelse att införandet av löntagarfonder tillsammans med en rad andra vidtagna åtgärder har haft stor betydelse för den gynnsamma utvecklingen av Sveriges ekonomi under senare år.

Anf. 2 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor.

Jag vill inledningsvis säga att jag tycker att det är viktigt att slå fast att löntagarfonderna infördes i strid mot vad en majoritet av svenska folket ville.

Debatten gällde just den rädsla som många människor i Sverige har för att vi successivt skall ersätta det fria näringslivet med en politiserad statsförvaltning av ägandet. Ibland sägs det från de få fondanhängare som ändå finns: Se här, nu blev fonderna inte så farliga som ni påstod!

Det är fel, eftersom fonderna är farliga, inte på grund av vad de är i dag utan på grund av att de kontinuerligt växer.

Om år 1990 har en av skaparna och regissörerna av löntagarfonderna, P.-O. Edin, sagt följande i en TT-intervju:

”Då är fonderna tillsammans med fjärde AP-fonden en av de fem största aktieägarna på börsen.”

Det är då, herr talman, som fonderna kan sätta makt bakom orden. Men redan i dag ser vi hur några av de värsta farhågorna besannas. Vi ser t. ex. hur en allt större del av vårt näringsliv ställs åt sidan när det gäller den normala insyn som finns i ett öppet samhälle. Vi har ingen kontroll av eller insyn i löntagarfonderna genom de normala former som finns när vi diskuterar politik, eftersom de står litet vid sidan om. Vi har inte heller den insyn i och kontroll av dem som den normala marknaden ger.

Som delägare i löntagarfonderna har man inte någon möjlighet att sälja sin del om man är missnöjd med den insyn och den information som man får, eftersom vi alla är delägare i löntagarfonderna oavsett om vi vill eller ej.

Det är därför litet patetiskt när statsrådet hänvisar till att man genom offentlighetsprincipen har en större insyn i löntagarfonderna än i näringslivet i övrigt.

Herr talman! Jag har här ett protokoll från den Mellansvenska löntagarfondens styrelsesammanträde den 25 april 1986 i Hedemora. Det illustrerar den insyn som Bengt K. Å. Johansson menar att vi som medborgare har i löntagarfonderna. Av protokollet får man veta att styrelsens ordförande hälsade de närvarande välkomna till styrelsemötet. Jag får vidare veta att ett antal generella informationer om vissa principer lämnades. Sedan är 6, 7, 8 och 9 §§ hemligstämplade. På slutet får man veta en enda sak – det enda beslut jag får ta del av – nämligen att styrelsen beslutat att fondens nästa sammanträde skall hållas den 2 juni 1986 i Karlstad. Mötet skall börja med en gemensam middag söndagen den 1 juni på Hotell Gustaf Fröding i Karlstad.

Detta är den enda insyn som jag som medborgare får i vad löntagarfonderna beslutade, åtminstone om jag läser detta protokoll. Det imponerar inte, Bengt K. Å. Johansson, även om jag givetvis hoppas att middagen på Hotell Gustaf Fröding var god.

Vi kan nu även ta del av att det finns ett slags gråzon mellan det politiska livet och näringslivet, som bl. a. har yttrat sig i optionsaffären med Svenska Handelsbanken, där det har blivit ett ömsesidigt intresse från vissa ledande personer i näringslivet och i den politiska förvaltningen att undanhålla och att hemlighålla. Man kan fråga sig om det är etiskt att löntagarfonderna med skattebetalarnas pengar gynnar vissa särskilda grupper, ledande befattningshavare i en större affärsbank. Man kan fråga sig om det är etiskt att ingå den typen av avtal.

Men, för att föra debatten vidare, det intressanta är ju att det inte bara är de som har varit aktiva i den politiska debatten som har sagt detta. Även rikskontrollverket har i ett utlåtande över fondstyrelsernas medförvaltning

1986 konstaterat att denna typ av riktlinjer inte finns och att denna typ av köpoptioner inte är omnämnd som en tillåten placering i allmänna pensionsfondens reglemente. Men riksrevisionsverket skriver också:

”De av Trefond Invest utställda optionerna är direkt riktade till enskilda privatpersoner och grupper. RRV är tveksamt till om löntagarfonderna skall sluta sådana avtal, eftersom de kan komma att ifrågasättas från etiska utgångspunkter. Motiven för och konsekvenserna av dessa avtal måste i så fall bedömas från fall till fall.” Det är bl. a. mot den bakgrunden som riksrevisionsverket rekommenderar att man tillsätter en normgivande nämnd för att granska löntagarfondernas verksamhet. Det är tråkigt att Bengt K. Å. Johansson intar denna attityd. Men det visar att man genom löntagarfonderna skapar ett slags symbios i makten i vårt samhälle mellan vissa personer i näringslivet och den politiska förvaltningens ledare. Det är inte bra för ett öppet samhälle och ett fritt näringsliv.

Vi ser dessa avvisningar, men vi kan inte påstå att vi på något vis har sett att löntagarfonderna lever upp till de motiv som fondanhängarna angav för fondernas införande. Löneutvecklingen är knappast särskilt återhållsam. Finansministern har själv i samband med kompletteringspropositionen konstaterat att vi nu upplever ett trendbrott åt fel håll så att säga, när det gäller löneutvecklingen. Sedan löntagarfonderna infördes har vi haft en snabbare löneutveckling i Sverige än i andra länder. Vi konstaterar också att fonderna hämtar sina pengar från de små företagen, från entreprenörerna, som finansierar de gamla aktieägarnas nya kursvinster.

Mot denna bakgrund är det lämpligt att fråga: Vad finns det egentligen för motiv, om det inte gäller makten, för att bibehålla löntagarfonderna?

Anf. 3 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Regeringens förhållande till de kollektiva löntagarfonderna är, som jag ser det, mycket märkligt. Förslaget om fonderna trumfades igenom med rätt mycket bråk och under osedvanligt kraftigt motstånd från både politiker och allmänhet. Regeringen borde nu rimligen vara stolt över denna sin skapelse och gärna beskriva för vem som vill höra på allt det goda som dessa fonder skall föra med sig. Nu är det emellertid inte så. Det är faktiskt precis tvärtom. Det förefaller som om regeringen vill tala så litet som möjligt om fonderna, möjligen nämna dem i en bisats, men i övrigt förbigå dem med tystnad. Kanske är det en taktik för att få motståndarna att glömma bort fonderna. Den taktiken kommer inte att lyckas. Vi som ogillar de kollektiva löntagarfonderna kommer inte att glömma bort dem och skall avskaffa dem så fort vi får chansen.

Statsrådet Johanssons svar i dag är ytterligare ett bevis för att socialdemokraterna egentligen vill tona ner betydelsen av de kollektiva löntagarfonderna. Svaret på den, som jag bedömer det, mest intressanta frågan från Gunnar Hökmark – den sista frågan som handlade om lönebildningen – var inte särskilt informativt och tydde sannerligen inte på någon entusiasm för de kollektiva löntagarfonderna.

Bengt K. Å. Johansson nämnde att han svarat på samma fråga tidigare. Det är riktigt. Vid sådana tillfällen brukar han pliktskyldigast räkna upp de mål som beskrivs i propositionen om löntagarfonderna. Det handlar om

kapitalbildning, förmögenhetsfördelning, lönebildning och mycket annat. Men det verkar inte riktigt som om han själv tror på vad han säger.

Regeringen har under de senaste åren lämnat ganska många propositioner som innehåller konkreta tankar, eller i vissa fall föga konkreta men ändå tankar, om lönebildning och kapitalbildning. Knappt i någon enda av dessa texter finns ordet löntagarfond nämnt. Det står faktiskt ingenting om fonderna, trots att ett av de viktigaste motiven när de infördes var att de skulle bidra till en dämpad löneutveckling. Statsrådet Johansson brukar också anföra just detta som ett exempel på det positiva som fonderna fört med sig. Det gäller exempelvis för kompletteringspropositionen som kom för någon månad sedan. Den genomsyras nästan totalt av en diskussion om nödvändigheten av att få ner lönekostnadsökningen, hur man skall skapa återhållsamhet med lönerna.

Om nu statsrådet Johansson trodde på idén om de kollektiva löntagarfonderna, borde dessa fonder vara ett aktivt inslag i en politik för att få ner lönekostnadsökningarna. Så är inte fallet. Fonderna nämns inte alls i det sammanhanget. De nämns en enda gång i hela propositionen, tror jag, och då i ett helt annat sammanhang.

I kompletteringspropositionen säger regeringen däremot att det är rimligt och riktigt att löntagarna själva får något i utbyte av effektivare arbete och högre vinster. Då duger det ju inte med några kollektiva löntagarfonder, utan det skall vara mer av raka rör. På mig gör det resonemanget mera intryck av att en plädering för individuella vinstandelar. Men regeringen vill ju egentligen inte ha några sådana.

Gunnar Hökmarks fråga om regeringen vill ge en redovisning till riksdagen av löntagarfondernas tänkbara återhållande effekt på lönebildningen besvarades med att det inte går att visa i siffror. Det är naturligtvis alldeles riktigt. Det går däremot att visa i siffror att lönekostnadsutvecklingen i Sverige faktiskt har varit alldeles för hög. Man har med bred marginal överskridit den gräns regeringen själv satt upp och vad som är påkallat med tanke på våra internationella konkurrenter.

Ändå säger statsrådet Johansson i svaret att det är hans fasta övertygelse att införandet av fonderna har haft stor betydelse för den gynnsamma utvecklingen av svensk ekonomi. Det har han också sagt tidigare. Jag undrar därför om han mot bakgrund av denna fasta övertygelse skulle vilja dra ut perspektivet några år. Enligt riksdagsbeslutet skall fonderna inte få mer pengar efter år 1990. De flesta företagare har nog tolkat det som att fondskatterna, vinstdelningsskatten och den särskilda ATP-avgiften, skulle tas bort då. Samtidigt har Per-Olof Edin sagt, i något uttalande som jag bara har sett refererat i en tidning, att så inte alls kommer att ske. Fondskatterna kommer att finnas kvar. Man kan då fråga sig vart pengarna skall gå och om det är korrekt att regeringen anser att fondskatterna skall finnas kvar. Jag skulle gärna vilja att Bengt K. Å. Johansson något kommenterade detta, just mot bakgrund av att det är hans fasta övertygelse att fonderna har en positiv inverkan. Man kan ju befara att fondskatterna faktiskt kommer att finnas kvar. Jag tror att det skulle vara ett viktigt, om än mycket ovälkommet, besked till Sveriges företagare.

Anf. 4 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Anne Wibble noterar att jag har lämnat delvis likartade svar tidigare på dessa frågor. Ställs samma fråga upprepade gånger, föreligger en viss sannolikhet för att svaret också blir detsamma.

Jag brukar pliktskyldigast räkna upp de motiv som låg till grund för införandet av löntagarfonderna, säger Anne Wibble. Jag skall göra det, eftersom jag tror att det behövs för debatten. Motiven anges i den proposition som låg till grund för riksdagens beslut:

”Löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska motsättningarna och därmed ge löntagarnas organisationer bättre förutsättningar att medverka till att bevara en hög lönsamhet i näringslivet.

Fonderna kan, i första hand genom sin vinstdelning, bidra till att bryta den onda cirkel som består i att höga vinster alltid tenderar att följas av kraftig löneglidning vilket i sin tur leder till högre inflation och försämrad tillväxtkraft.

Fondernas inträde på aktiemarknaden kan motverka att en höjd efterfrågan på riskkapital verkar uppressande på kapitalavkastningskravet vilket skulle hämma företagets expansionsförmåga.

Fonderna innebär att löntagarna ges ett direkt ansvar för riskkapitalets användning och allokering samtidigt som de får del i framtida vinster och ett ökat inflytande på företaget. Detta bör kunna medverka till en utveckling som kan överbygga vissa av de starka motsättningar som i dag finns mellan kapital och arbete.”

Mot bakgrund av den mycket svåra situation som Sveriges ekonomi befann sig i vid början av 80-talet, och som den delvis fortfarande befinner sig i, har löntagarfonderna spelat en viktig roll för att skapa det gynnsamma läge som vi har i dag. Det innebär inte att vi har löst alla problem när det gäller lönebildningen. Vi ägnar den ett utomordentligt stort intresse. Det är en fråga som debatteras hett och som diskuteras inom de fackliga organisationerna. Jag tycker kanske att det är att göra det litet för enkelt för sig när man ställer frågan som Ann Wibble vill göra: ”Har fonderna löst lönebildningsproblemen?” Nej, inte alls. Men vi sade inte heller att de skulle lösa de problemen. Jag tror att man är litet naiv om man tror att vi skulle ha kommit in i den gynnsamma utvecklingsfas som vi befinner oss i, om regeringen inte vidtagit en rad åtgärder för att ge fördelningspolitiken en annan inriktning än den hade under de borgerliga regeringarnas tid. Till de åtgärderna hör löntagarfonderna.

Jag vill göra några kommentarer till vad Gunnar Hökmark sade. Löntagarfonderna har införts i strid med svenska folkets uppfattning, antydde han. Jag tycker att det är ett konstigt sätt att argumentera på. Fonderna har ju införts genom den belutsprocess som är anbefalld, nämligen genom beslut av den svenska riksdagen. Jag tycker att man ställer sig utanför på ett sätt som inte gagnar debatten om parlamentarismens olika former.

Gunnar Hökmark säger också att fonderna kanske inte var så farliga att införa om man ser till vad de är i dag men däremot med tanke på vad de kan bli. Jag vill då erinra om att agitationen mot löntagarfonderna egentligen hade som huvudtema att redan planeringen för deras införande var något negativt och vidare att de redan första dagen skulle leda till en katastrof för

svensk ekonomi genom sin psykologiska inverkan på svenskt näringsliv. När man nu kan konstatera vad som har inträffat under de här åren är det emellerid påtagligt att vi här haft en mycket gynnsam utveckling av Sveriges ekonomi, samtidigt som löntagarfonderna har verkat. Det tyder inte på att Gunnar Hökmarks analys när det gäller löntagarfonderna är riktig i väsentliga hänseenden.

Jag vill upprepa det som är huvudtemat i mitt svar: Löntagarfonderna skall ha rimliga möjligheter att arbeta på de villkor som gäller för marknaden för riskkapital. Det är själva huvudfrågan. Antingen anser man att det skall vara så eller också gör man det inte. Jag anser det – löntagarfonderna måste kunna fungera på de marknader som finns. Det måste också innebära att man ger dem rimliga möjligheter exempelvis till sekretess.

Den fjärde fråga som Gunnar Hökmark ställde gällde vilka motiv som finns för löntagarfonderna. Det har jag svarat på. Antingen tycker man att diskussionen om lönebildningsproblemen i den svenska ekonomin är seriös eller också tycker man det inte. Om man har följt den svenska ekonomiska utvecklingen tror jag det är obestridligt att man kan konstatera att löntagarfonderna har spelat en roll, tillsammans med en rad andra ting, för att vi skulle komma i åtnjutande av den gynnsamma utveckling som vi har upplevt.

Anf. 5 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Statsrådet Johansson räknade än en gång upp de mål som är angivna i propositionen. Det var väl roligt att höra dem, men jag ifrågasätter inte alls att Bengt K. Å. Johansson vet vilka mål som är beskrivna där, och jag tycker faktiskt att han borde tro att även jag känner till dem.

Jag har inte heller på något sätt påstått att löntagarfonderna skulle lösa lönebildningsproblemet. Det vore synnerligen naivt att tro så – det instämmer jag i. Men – jag har ifrågasatt är om statsrådet Johansson eller någon annan inom regeringen kan hävda att införandet och existensen av dessa kollektiva löntagarfonder på något sätt gett en positiv effekt på den svenska ekonomin och det svenska lönebildningsproblemet.

Statsrådet Johansson upprepade nu att fonderna enligt hans bedömning spelar en viktig roll för att få ner lönekostnaderna. Då skulle jag vilja att han utvecklade det resonemanget lite närmare. Jag tycker att det vore rimligare om han strök under denna sin uppfattning med t. ex. de resonemang som finns i andra sammanhang, när regeringen beskriver vilka ekonomisk-politiska åtgärder och vilka utvecklingstendenser som man ser som särskilt viktiga för att få bukt med lönekostnadsproblemet. Det är t. ex. ett faktum att det i kompletteringspropositionen, som nästan enbart tar upp frågan om lönebildningen och kostnadsutvecklingen i Sverige, inte finns någonting om löntagarfondernas s. k. positiva effekt på detta. Tvärtom finns det, som jag har försökt beskriva, snarare analyser som visar att vad det handlar om är att ge de enskilda anställda individuell del i vinst, dvs. det som vi i folkpartiet kallar andel-i-vinstsystemet men som regeringen vill straffbeskatta. Jag har svårt att få detta att gå ihop. Men mot bakgrund av att statsrådet Johansson nu två gånger har sagt att han för sin del anser att fonderna spelar en viktig roll vill jag ändå upprepa frågan om han vill dra ut perspektivet några år till är

1990. Om fonderna enligt regeringen är så bra och har så positiva bidrag att ge, kommer då enligt riksdagsbeslutet fondskatterna att tas bort, eller kommer bara själva tillförseln till löntagarfondssystemet upphöra, medan fondskatterna skulle finnas kvar och då kanske gå till någon annan typ av kollektiva fonder? Vi vet ju att det finns ganska gott om idéer inom t. ex. LO beträffande ytterligare fonder.

Jag tror det skulle vara ett viktigt besked, om statsrådet Johansson kunde säga något om fondskatternas vara eller icke vara efter 1990.

Anf. 6 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag sade tidigare att löntagarfonderna infördes i strid med uppfattningen hos en majoritet av svenska folket, och det står jag för. Jag tror nog att också Bengt K. Å. Johansson är mycket medveten om detta. Både socialdemokratins interna opinionsundersökningar och alla andra opinionsundersökningar visar entydigt på detta.

Det är ingen kritik mot det demokratiska systemet att konstatera detta. Däremot är det något som händer när den politiska majoriteten inte är tillräckligt ödmjuk mot majoriteten utanför detta riksdagshus. Det är ytterligare något som visar på hur viktigt det är att politiker i sin gärning visar respekt för de enskilda människorna och deras privata sfär.

Herr talman! Bengt K. Å. Johansson talar mycket om den gynnsamma utveckling som inträffat i svensk ekonomi sedan 1982 och vill liksom skjuta fram löntagarfonderna i det sammanhanget. Snarare är det så att begrepp som dollar, kaffe och olja har betytt mer än t. ex. den tredje löntagarfonden.

Bengt K. Å. Johansson läste upp de olika mål som är socialdemokratins motiv för att vi skall ha löntagarfonder. Då vore det intressant att få litet mer diskussion i detalj, om det i dag är regeringens uppfattning att existensen av de kollektiva löntagarfonderna de facto haft en återhållande effekt på löneutvecklingen. Det vore intressant att få svar på den frågan. Under de här åren har ju lönekostnadsutvecklingen legat långt över de mål som regeringen haft och över snittet i våra viktigaste konkurrentländer.

Beträffande kapitalbildningen är det de små och medelstora företagen som tillsammans med de stora företagen och de anställda inom den offentliga sektorn som betalar, medan pengarna går tillbaka till de börsnoterade företagen, i kraft av att fonderna köper aktier. Jag tror att Trefond Invest, den tredje löntagarfonden, i 1986 års bokslut hade uppfört av 1,5 miljarder i marknadsvärde för aktier 7 milj. kr. i ett icke börsnoterat företag. Det visar mycket klart bilden: pengarna går från de små och medelstora företagen och från entreprenörerna till de företag som redan i dag har gott om pengar. Det har lett till betydande kursvinster. Någon har sagt att man på den tredje vägen kör Porsche, och den är betald genom de kursvinster som löntagarfonder har kunnat medverka till. Det är besynnerligt att Bengt K. Å. Johansson mot den bakgrunden hävdar här i riksdagen att löntagarfonderna har påverkat och förbättrat den fördelningspolitiska utvecklingen.

Anf. 7 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Jag finner det fortfarande anmärkningsvärt att Gunnar Hökmark vill definiera frågan om man har infört detta i strid med svenska

folkets vilja eller inte, såsom en fråga om vad vissa opinionsundersökningar säger. Jag har sett olika opinionsundersökningar. Resultatet beror på hur man ställer frågorna.

Det är väl ändå så, Gunnar Hökmark, att vi genom denna riksdag har ett system för hur man fattar beslut i viktiga frågor här i Sverige? Det vore väl ganska egendomligt om vi inte kunde enas om att det är en bra form.

Till Gunnar Hökmark vill jag också säga, att om man har uppfattningen att allt som har hänt sedan 1982 beror på att dollarkursen eller priset på olja och kaffe har utvecklats gynnsamt, så tror jag att det är ganska meningslöst att vi försetter diskussionen. Dollarkursen, liksom priset på kaffe, har faktiskt gått upp och ned under den här perioden. Det har ganska litet att göra med den gynnsamma utveckling jag talade om när det gäller grundläggande faktorer i Sveriges ekonomi. Det handlar i stället om kapitalbildning, vår förmåga att rycka tag i export och konkurrenskraft, i vilken utsträckning vi har kunnat stabilisera denna utveckling, slutat låna pengar utomlands och fått ner budgetunderskottet och liknande.

Jag tycker att det verkar mera fruktbart att diskutera med Anne Wibble, som i vart fall har en ton av konstruktiv dialog i debatten om vilken roll löntagarfonderna i så fall har spelat i detta system. Det är emellertid litet synd att Anne Wibble glömmer bort att vi här i landet, innan löntagarfonderna slutligen infördes genom ett beslut i riksdagen, under en följd av år hade en konstruktiv, viktig och ganska långvarig diskussion kring frågan om hur kapitalbildningsproblemet skulle kunna lösas. I den diskussionen deltog också folkpartiet på ett konstruktivt sätt och tillsatte den utredning som så småningom ledde fram till en del förslag. Den dialogen måste hela tiden fortsätta.

Det är ett grundläggande problem i alla ekonomier hur kapitalbildningen skall kunna klaras, och hur man skall få en rimlig avvägning mellan konsumtion och investeringar samtidigt som man har en hög tillväxttakt. Vinsttoleransen spelar då en betydelsefull roll. På den punkten menar jag att löntagarfonderna tillsammans med en del andra initiativ, som folkpartiet också har motsatt sig, har spelat en viktig roll för att vi skulle komma i ett läge där vi har en snabbare kapitalbildning trots att vinsterna har kunnat sättas av till investeringar, och inte har gått ut i form av löneglidning och olika slag av konsumtionsökningar.

Detta är en så pass viktig fråga att jag egentligen skulle vilja fråga Anne Wibble vilka förslag hon har kommit med under de här åren för att lösa dessa problem. Vi har inte haft anledning att ställa frågan tidigare, eftersom vi har lagt fram en rad förslag själva. I en mera konstruktiv diskussion är det egendomligt att folkpartiet, som tidigare intresserade sig för denna fråga, inte har kommit med egna förslag. På varje punkt där vi har lagt fram förslag beträffande förnyelsefonder, avsättningar till särskilda investeringsfonder eller löntagarfonder har folkpartiet av någon anledning sagt nej. Mot bakgrund av den viktiga roll kapitalbildningen spelar är det litet svårt att förstå detta.

Avslutningsvis vill jag säga, vilket inte torde vara någon nyhet för Anne Wibble, att detta system enligt riksdagsbeslutet gäller fram t. o. m. 1990.

Anf. 8 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Vi har ett alldeles utomordentligt system för att fatta beslut här i Sveriges riksdag. Men det systemet fungerar bättre om majoriteten i riksdagen tar hänsyn till vad majoriteten av svenska folket tycker i olika sakfrågor. Det har ingenting att göra med om besluten är lagliga eller ej, det är de självfallet i och med att de fattas här.

Om Bengt K. Å. Johansson vill vara seriös tror jag inte att han på fullt allvar vill hävda att majoriteten av svenska folket vill ha löntagarfonder. Jag tror att han själv är mycket medveten om att det är det omvända förhållandet som gäller. Om Bengt K. Å. Johansson debatterar seriöst borde han också vara fullt medveten om att den utveckling som har präglat den svenska ekonomin knappast har hämtat sina positiva effekter från löntagarfonderna, utan från externa faktorer som har varit gynnsamma för Sverige.

Det skulle vara intressant om Bengt K. Å. Johansson ville säga några ord i en fråga som jag tycker är vital och som av fondanhängarna angavs som en mycket viktig orsak till införandet av löntagarfonderna – nämligen kapitalbildningen. Fondernas pengar går i dag åt till att köpa aktier i de stora etablerade företagen. De lönsamma och växande små och medelstora företagen blir lidande, eftersom de inte får någonting tillbaka.

Jag frågade i min interpellation om Bengt K. Å. Johansson var beredd att lämna en redovisning av hur kapitalflödet fungerar. Det vore intressant om han här i dag ville säga att han är beredd att göra en sådan översyn. Det är annars så att socialdemokrater uppenbarligen inte är intresserade av att i verkligheten följa upp om de fonder de har infört fungerar såsom de påstod att de skulle göra. I annat fall är löntagarfonderna, precis som fondmotståndarna hela tiden har sagt, socialdemokraternas sätt att socialdemokratisera svenskt näringsliv.

Jag skulle i det sammanhanget vilja lägga till ett och annat i frågan om löntagarfondernas tidningsägande, som är upptagen i interpellationen. Åtminstone till för ett år sedan sade Bengt K. Å. Johansson att han inte var beredd att vidta någon åtgärd mot att löntagarfonder köper tidningar. Det skulle i praktiken innebära att de fem löntagarfonderna tillsammans med fjärde AP-fonden skulle kunna skaffa sig en dominerande andel av företaget Tidnings AB Marieberg, som har hand om Dagens Nyheter och Expressen. Anser regeringen från sina utgångspunkter att den typen av aktieköp är acceptabelt och förenligt med ett fritt och öppet samhälle?

Tredje vice talmannen anmälde att Anne Wibbe anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 9 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall helt kort beröra de punkter Gunnar Hökmark tog upp.

1. Vill svenska folket ha löntagarfonder? Svenska folket vill ha en snabb ekonomisk utveckling och reallönehöjningar. Det handlar om huruvida löntagarfonderna bidragit till att vi har kommit in i en sådan gynnsam utveckling. Mitt svar är ja.

2. Har löntagarfonderna varit bra? Jag anser att de har varit bra. Gunnar

Hökmark har tillsammans med en rad andra debattörer i moderata samlingspartiet och från andra håll sagt att löntagarfonderna skulle leda till en katastrofal utveckling av Sveriges ekonomi. Jag tycker att man då åtminstone kunde vara så pass ödmjuk att man nu säger att detta inte var sant och att man gjorde en helt felaktig bedömning. Vi har inte haft en katastrofal utveckling av Sveriges ekonomi.

3. Blir småföretagen lidande? Det förhåller sig på samma sätt där, att den faktiska situationen visar att de svenska små och medelstora företagen har haft en utomordentligt gynnsam utveckling de senaste åren både när det gäller lönsamheten och när det gäller den ekonomiska stabiliteten i företagen. Dessa företag har vuxit. Då kan det ju inte vara så att löntagarfonderna har orsakat dem någon katastrof. Man kan bara läsa igenom de statistiska siffror som finns för att konstatera detta och, om man är intresserad av det, faktiskt fråga småföretagarna själva. Inte heller de kan hävda något annat.

4. Är det acceptabelt att löntagarfonder köper aktier i opinionsbildande företag, tidningsföretag? Ja, enligt min mening skall det inte sättas upp några särskilda regler i det avseendet. Däremot har jag också tidigare markerat att det inte finns något särskilt intresse av att löntagarfonderna skall engagera sig där. Det har de inte heller gjort. Det är mycket små aktieinnehav med obetydlig rösträtt som löntagarfonderna har skaffat sig i det företag som det gäller.

Tredje vice talmannen anmälde att Gunnar Hökmark anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 10 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det är sant att statsrådet Bengt K. Å. Johansson aldrig har varit riksdagsman. Han har dock varit kanslichef i ett riksdagsutskott, och som sådan borde han ha inhämtat att en riksdagsledamot inte har rätt till mer än två repliker. När han därför i sitt senaste anförande, efter det att Anne Wibbles replikrätt var utgången, ställde upprepade frågor till henne, tycker jag att han bar sig synnerligen olämpligt åt i en riksdagsdebatt. Det var det första jag ville säga.

Det andra jag vill säga är följande. Jag konstaterar att i den diskussion som har förts om löntagarfonder och när de infördes med riksdagsmajoritet angavs det att dessa fonder inte var ett steg på vägen utan det slutliga steget. På de frågor som har ställts i det sammanhanget har statsrådet inte kunnat ge något svar. Vad som skall hända med vinstandelsskatten och med de särskilda ATP-avgifterna efter 1990 är kammaren efter dagens debatt än mer osäker om än vad den någonsin har varit.

Anf. 11 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Jag vet inte om Anne Wibble tycker att det var angeläget eller nödvändigt att Hadar Cars gick upp och beklagade debattens gång. Jag tycker inte att jag ställde några besvärliga frågor. De kan faktiskt ses såsom något som kan tas upp i följande debatter. Om det är så att folkpartiet vill ha en dialog om kapitalbildningen, tycker jag att den dialogen kan föras

framöver. De frågor som jag ställde var nämligen inte av annan karaktär än att de kan tas upp vid senare tillfälle.

Vad har folkpartiet för synpunkter och förslag att komma med när det gäller kapitalbildningens problem i den svenska ekonomin, eftersom man avvisar och har avvisat bl. a. löntagarfonder och en rad andra initiativ från socialdemokraterna? De frågorna har ställts tidigare, och jag tycker inte att det var särskilt bekymmersamt att jag nu berörde dem.

När det sedan gäller den fråga som Hadar Cars avslutade sitt inlägg med, så har jag redan svarat på den, nämligen att det här systemet är antaget av riksdagen att gälla t. o. m. år 1990.

Anf. 12 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag uppfattar statsrådet Bengt K. Å. Johanssons svar nu såsom en ursäkt, om än något dold, för det sätt på vilket han ställde en fråga i ett tidigare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1986/87:243 om värdepappersmarknaden

Anf. 13 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Åke Wictorsson har frågat mig vilka förutsättningar som finns för att bringa kreditmarknadskommitténs arbete till ett snabbare slut och om jag är beredd att medverka till en tidigare parlamentarisk förankring av kommitténs arbete. Åke Wictorsson har vidare frågat om värdepappersutredningen kan ägna vederbörlig uppmärksamhet åt de problem som aktualiseras av Stockholms kommuns penningmarknadsaffärer. Slutligen har Åke Wictorsson frågat om utredningens arbete kommer att ge underlag för åtgärder mot missförhållanden i fondkommissionärernas verksamhet, samt vilka andra åtgärder regeringen överväger för att snabbt komma till rätta med dessa.

Vad först gäller kreditmarknadskommitténs arbete så motiverar den snabba utvecklingen på kredit- och värdepappersmarknaderna att förhållandena snarast kartläggs. Det är därför angeläget att kreditmarknadskommitténs uppdrag fullföljs utan dröjsmål. Från finansdepartementets sida har vi hela tiden uppmärksamt följt arbetets gång. Kommittén har också fått betydande resursförstärkningar för att snabbt kunna fullfölja sitt arbete. Flertalet frågor har lagts ut på arbetsgrupper och har på så sätt kunnat utredas parallellt. Jag har fått uppgift om att ett huvudbetänkande kommer att lämnas i slutet av detta år. Några åtgärder för att ytterligare påskynda kommitténs arbete ser jag inte nu vara möjliga.

Däremot befarar jag att en utökning av antalet kommittéledamöter skulle kunna försena arbetet ytterligare. Den information m. m. till representanter för riksdagen som kan erfordras rörande ett så komplext utredningsmaterial som det här är fråga om får enligt min mening därför sökas i andra former.

Vad därefter gäller regeringens direktiv den 26 februari 1987 till den parlamentariskt sammansatta kommittén rörande fondbörsverksamheten

och andra förhållanden på värdepappersmarknaden (Dir. 1987:11) omfattar dessa en allmän översyn. De enda frågor som uttryckligen undantagits från kommitténs utredningsuppdrag gäller lagstiftning om nya placeringsinstrument. Dessa frågor har i stället, enligt regeringens direktiv den 15 januari 1987 (Dir. 1987:1), anförtrotts en särskild utredare, som skall vara klar med sitt arbete före 1987 års utgång. Utredaren skall enligt direktiven kartlägga och beskriva handeln med optioner och andra liknande finansiella instrument samt analysera de samhällsekonomiska effekterna av denna form av handel. Dessutom skall utredaren lämna förslag till vilka regler som bör gälla för handeln.

Jag vill påpeka att optioner, terminer m. m. till sin natur är riskinstrument. Det innebär att förluster, i vissa fall stora sådana, kan inträffa. Då nya regler skall ställas upp måste, precis som när det gäller den traditionella aktiehandeln, utgångspunkten emellertid vara att allmänhetens förtroende för värdepappersmarknaden skall upprätthållas och att enskildas kapitalinsatser inte otillbörligen äventyras. En fråga för sig är om vissa placeringsinstrument skall få användas av kommuner och andra offentliga institutioner. Vad gäller placeringar av det allmännas medel måste ju alldeles speciella krav ställas på säkerhet. Gränserna för den tillåtna placeringsverksamheten får här anges i kommunallagstiftningen, i verksinstruktioner etc. Kommunförbundet har utfärdat vissa rekommendationer i dessa hänseenden. Enligt vad jag har inhämtat kommer vidare en arbetsgrupp inom civildepartementet att inom kort presentera ett betänkande som bl. a. tar upp frågan om kommunernas medelsplaceringar.

Vad särskilt gäller fondkommissionärernas verksamhet vill jag först påminna om att det krävs bankinspektionens tillstånd för att få driva fondkommissionsrörelse. Det är alltså inte så att vem som helst kan starta kommissionärsverksamhet. Ändå är det riktigt att bankinspektionen i några fall har observerat sådana missförhållanden som Åke Wictorsson tagit upp. Det har varit fråga om att fondkommissionärerna inte klart bekräftat givna kundorder, s. k. självinträde har skett utan att kunden har underrättats, pantsatta fondpapper har överbelånats, kreditprövningen har varit bristfällig, och att förmånliga affärer har skett mot kommissionärens eget handelslager på kundernas bekostnad.

Utän att gå in i detalj vill jag säga att oarter av det slag Åke Wictorsson pekar på enligt min mening måste stävjas. Jag utgår från att de kommer att uppmärksammas av den parlamentariska kommittén. De vittgående direktiven anger, särskilt mot bakgrund av värdepappershandels ökade internationalisering, att centrala delar av fondkommissionslagstiftningen bör tas under förnyat övervägande, bl. a. reglerna om handelslager i värdepapper, självinträde och s. k. blankning, dvs. handel med värdepapper som har tagits emot som lån. Kommittén skall då beakta de skyddsintressen som ligger till grund för reglerna. Min bedömning i dag är att delar av lagstiftningen måste skärpas.

Samtidigt är det viktigt att påpeka att vissa av de företeelser som Åke Wictorsson har tagit upp står i strid redan med gällande lagregler och med de allmänna råd som bankinspektionen utfärdat. Jag vill därför, utan att gå in i någon bedömning av hur allmänt förekommande missförhållandena är,

betona vikten av en effektiv myndighetstillsyn av dagens lagar och regler. Enligt min bedömning motiverar utvecklingen på kreditmarknaden att inspektionen ges ökade resurser. För närvarande pågår en översyn av inspektionens verksamhetsinriktning och organisation i syfte att ytterligare effektivisera tillsynen.

Anf. 14 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Johansson för svaren på de frågor jag ställt i min interpellation. Svaren visar en stark medvetenhet hos regeringen om de problem som finns i klippekonomin och en klar vilja att snabbt vidta åtgärder för att komma till rätta med de missförhållanden som råder.

Den explosionsartade utvecklingen på börserna har närts av en ytterst likvid penningmarknad och stora förväntningar om vinster i en uppåtgående marknad. Detta har lockat in en rad nya aktörer på marknaden, både när det gäller dem som handlar med aktier, kommissionärerna, och dem som köper aktier, optioner och terminer, kunderna. Detta är bra ur den synvinkeln att företagets försörjning med riskkapital kraftigt förbättras. Men det är inte bra att den våldsamma spekulativen, underblåst av okritiska massmedia, har lockat in alltför många köpare utan tillräckliga kunskaper och resurser att på ett riktigt sätt bevaka sina intressen. Det är närmast skandalartat att så många intressenter som professionellt arbetar på marknaderna åsidosatt gällande regler och bortsett från de oskrivna regler som ansetts gälla. Till detta kommer att utvecklingen av en rad nya instrument gått så snabbt att dess konsekvenser inte varit klarlagda, ännu mindre reglerade.

Aktie- och penningmarknaderna är utpräglade riskmarknader. Den som ger sig in i affärer på dessa marknader får räkna med stora risker genom kursförändringarna. Spekulationen är en del av dessa marknaders funktion. Detta kan ge stora vinster men också stora förluster. Den som ger sig in i den leken får den leken tåla. Min interpellation riktar sig inte mot detta förhållande.

Uppenbart har utvecklingen påverkats starkt av att vi haft en snabb kursuppgång, som inte alls motsvarats av produktionstillväxten och avkastningen ute i företagen. Det finns anledning att anta att en snabb nedgång på börsen, som inte kan vara långt borta, kommer att redovisa ytterligare missförhållanden. I en labil marknad blåses varje rykte upp, oavsett om det är sant eller falskt, och får direkta konsekvenser för marknaden.

Vi behöver effektiva värdepappersmarknader. För detta fordras att allmänhetens förtroende kan upprätthållas och att de enskildas kapitalinsatser inte äventyras otillbörligt. Reglerna måste vara rättvisa, informationen skall nå fram till alla. De som yrkesmässigt arbetar på marknaderna måste uppfylla högt ställda etiska krav.

Vi har under senare tid upplevt upprepade avsteg från dessa principer. Fermentaaffären blir alltmer den skampåle vid vilken fjättras inte bara f. d. VD och styrelsemedlemmar med djup förankring i svenskt näringsliv utan också banker, fondkommissionärer, mäklare och massmedia.

Av och till har hävdats att missförhållanden på börsen skulle hindras genom s. k. självreglering, dvs. de agerande skulle själva bygga upp etik och kontroll. Nu har utvecklingen klart visat att detta inte fungerar när

tillräckliga ekonomiska vinster vinkar. Då faller de etiska reglerna, oavsett om det gäller grå eminenser i de svenska storföretagens allra heligaste eller den senaste "kycklingen" på börsgolvet. Det är som Håkan Gardell har sagt: Bevakningen fungerar inte när alla sitter vid samma middagsbord.

Det är utomordentligt tillfredsställande att regeringen och statsrådet Johansson inte fallit för talet om självreglering utan snabbt ingripit med en rad förslag och åtgärder för att komma till rätta med missförhållandena.

Jag tackar för beskedet att kreditmarknadskommitténs huvudbetänkande kommer i slutet av detta år. Där får det inte bli någon försening. Redan när jag skrev min interpellation var jag klar över att det inte är realistiskt att nu komplettera kommittén med parlamentariker. Däremot tror jag att handläggningen i fortsättningen skulle vinna på att parlamentariker får tillfälle att så snabbt som möjligt tränga in i kommitténs arbete och delta i det arbete som föregår propositionen. Det är angeläget att också detta arbete drivs snabbt och målmedvetet.

Optionsskandalen i Stockholms kommun står i en klass för sig. Det är utomordentligt värdefullt att reglerna för kommunernas medelsförvaltning klarläggs och preciseras, bl. a. i det arbete som bedrivs i civildepartementet. Vi vill inte ha någon ytterligare spekulation med allmänna medel. Det är djupt oroande att en sådan skandal inträffat i Sveriges största kommun med den största och mest välbetalda härskaran av experter och sakkunniga.

Det är med största tillfredsställelse jag tar del av statsrådets besked, att oarterna inom fondkommissionsverksamheten måste stävjas och lagstiftningen skärpas. I detta sammanhang finns det också anledning att fråga om inte särskilda kvalifikationsvillkor borde uppställas för rätten att utöva mäklaryrket. Det borde införas någon form av auktorisation, som kunde fungera som ytterligare medel för att komma till rätta med felaktiga tillämpningar av regler och etik. Det kan inte vara riktigt att allmänheten skall anförtro stora penningssummor och fullmakter att göra omfattande affärer till personer vilka i massmedia karakteriseras med det gemensamma uttrycket "kycklingfarmen". Här borde det finnas plats för många initiativ av de s. k. självreglerande krafterna och, i den mån de inte räcker till, för ingripanden av statsmakterna.

Än en gång: tack för svaret!

Anf. 15 NIC GRÖNVALL. (m):

Herr talman! Herr statsråd! Jag vill först ägna åtskillig uppmärksamhet åt interpellationen, innan jag tar upp en diskussion med statsrådet. Man måste ställa sig frågan varför Åke Wictorsson lägger fram en sådan här interpellation, som såvitt jag kan finna i alla delar bygger på konstruerade, falska uppgifter eller på medvetna vridningar av fakta som jag utgår från att Åke Wictorsson har kunskap om.

Tyvärr verkade det som om Åke Wictorsson innan interpellationen skrevs inte kände till att kompetenskraven i fondkommissionslagen är mycket stränga. Det verkade dessutom faktiskt som om Åke Wictorsson inte hade uppmärksammat att statsrådet i sitt svar på hans interpellation pekade på just det förhållandet. För säkerhets skull vill jag därför upplysa Åke Wictorsson om att vi har en sådan lagstiftning i Sverige som gör det nödvändigt för rätten

att driva fondkommissionsverksamhet att bankinspektionen ger en oktroy och att denna föregås av ett omfattande remissförfarande. Det finns kapitaltäckningsregler i denna lagstiftning, som säkerställer att fondkommissionsverksamheten bedrivs under seriösa former.

Nej, utformningen av Åke Wictorssons interpellation, och tyvärr också av hans första inlägg, tyder på att Åke Wictorsson är ute efter att provocera till ytterligare regelskrivning eller också efter att medvetet nedvärdera fondkommissionsverksamheten i Sverige. Detta kan bara vara skadligt – om vi har till utgångspunkt för vår verksamhet här i riksdagen att medverka till en sund och rimlig debatt, som inte i onödan skadar allmänhetens förtroende för samhällsfunktionerna. Jag menar att en sådan interpellation som den Åke Wictorsson har lämnat egentligen bara kan ha en enda effekt med sig: den åstadkommer oro hos en allmänhet som uppmärksammar att en riksdagsman ställer sådana här frågor till ett statsråd.

Det är kraftiga ord jag använder, och för den skull vill jag gärna ge alldeles tydliga exempel. Först och främst tar Åke Wictorsson upp Stockholms penningplaceringsfråga som en del av anledningen till misstron mot kreditmarknaden, finansbolagen, fondkommissionsverksamheten och annat. Vad det är fråga om där är emellertid en brist i kommunal revision och kommunal administration, som inte har ett smack med den här marknaden att göra.

Verkligt allvarligt blir det faktiskt när Åke Wictorsson skall beskriva grunderna för sin misstro mot fondkommissionsverksamheten. Låt mig ge ett exempel. Han pekar på att det förekommer att kommissionärer före förvaltningsuppdraget och utan direkt kontakt med kunden gör självinträde och köper och säljer aktier. Det är ju fullständigt omöjligt, Åke Wictorsson. Ett förvaltningsuppdrag kan inte komma till stånd utan att man har ett avtal om förvaltning. Vad som därefter sker regleras naturligtvis av avtalet. Det här är faktiskt ett utmärkt exempel på det tendentiösa i vad Åke Wictorsson har presterat. Det är intressant att notera att statsrådet på det sätt som ankommer på ett statsråd som skall besvara en partikamrats interpellation inte kan undgå att gå till rätta med vissa av överdrifterna och konstatera att Åke Wictorsson har fel på ett par grundläggande punkter.

Jag vill alltså ta upp till debatt med statsrådet synpunkterna på kreditmarknadskommittén. Vi har ju här i riksdagen fått uppleva att regeringen i oktober lade fram en proposition om banklagstiftning. Innan denna behandlades i utskottet och i kammaren, kom det också två eller tre tilläggspropositioner om ändringar i banklagstiftningen. Men vad värre är är ju detta att statsrådet Johansson i de här propositionerna uttalar att han visserligen lägger fram en proposition beträffande den ifrågasvarande företeelsen, men att han förutsätter att kreditmarknadskommittén även fortsättningsvis skall utreda och bereda denna fråga, så att vi möjligen senare får ännu en lag, men då kanske med ett annat innehåll. GOTA-lagstiftningen är ett utmärkt exempel på detta. Där inför regeringen utan egentlig beredning nya regler om ägandet i bankvärlden, nya regler om kapitaltäckning på dispensgrund och nya regler om dispens från dispensen – om så skulle vara nödvändigt.

Med denna lagstiftning som bakgrund går sedan penningmarknaden till placeringar i GOTA-Holding, men i medvetande om att det, enligt statsrådets uttalanden, finns möjligheter att lagen på nytt skall ändras, därför att

kreditmarknadskommittén kan komma fram till en annan värdering. Det måste vara ett oeftergivligt krav att det här blir någon ordning, statsrådet Johansson. Med hänsyn till ert tidigare i dag demonstrerade intresse för dialog vill jag anmäla mitt intresse för en sådan. Vi har här i riksdagen ett oerhört starkt intresse av att veta att det är vi som stiftar lag och att regeringen respekterar detta. Vi vill kunna stifta lag på grundligt förberett arbete, och vi vill framför allt stifta lag som gör att allmänheten har en aning om vilka regler som gäller. Därför vill jag gärna fråga om statsrådet är beredd att ta upp en dialog om en förbättring och effektivisering av kreditmarknads-kommitténs arbete. Jag har vissa idéer om hur det skall gå till.

Anf. 16 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Jag konstaterar att Åke Wictorsson i sin interpellation också har gjort en rad viktiga påpekanden om brister i fondkommissionärernas verksamhet. Jag delar inte Nic Grönvalls uppfattning att det i och med att regler är uppställda är opåkallat att komma med kritik, som nu Åke Wictorsson har gjort i sin interpellation. Bankinspektionen har, framför allt i april 1986, haft anledning att göra en rad markeringar som gäller fondkommissionärernas iakttagande av gällande regler och upprätthållande av de principer som bankinspektionen har fastställt. Därför tycker jag att det finns anledning för bankinspektionen att dels utöva en mycket noggrann kontroll av vad som händer, dels utreda om de regler som finns behöver kompletteras i några hänscenden. Detta har också redan framhållits.

Sedan till frågan om banklagstiftningen. Dels rör det sig om en mycket grundlig översyn av banklagstiftningen, något som pågått i många år och som resulterade i en proposition till riksdagen i fjol, dels gäller det den uppkomna frågan om vilka regler som skall gälla om det bildas bankkoncerner, där en bank inte är moderbolag.

Jag tycker att regeringen har inlett en dialog i och med att regeringen har lagt fram ett förslag till riksdagen. Regeringen var angelägen om att lägga fram sitt förslag, innan det gick ut några erbjudanden på marknaden om möjligheter att gå in med medel i bolaget. Vi ville med detta klargöra för allmänheten vad som gällde. Vi kan också konstatera att vi inte anser att det är klarlagt vilka regler som definitivt skall gälla, eftersom frågan behandlas av den sittande utredningen. Det är ju så, Nic Grönvall, att vi har möjlighet att återkomma till frågan i riksdagen, eftersom den ju ligger här för närvarande. Den efterlysta dialogen bör därför, Nic Grönvall, föras här i kammaren vid ett senare tillfälle.

Anf. 17 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Nic Grönvall gör sig skyldig till en ganska fantastisk prestation. Han bekyller mig för att lämna falska uppgifter, medvetna förvrängningar – för att nu nämna några exempel.

Jag kan försäkra Nic Grönvall att jag har dokumentation för vartenda ett av de ärenden som jag har redovisat i interpellationen. Att jag avstår från att redovisa ytterligare detaljer beror på att jag vill ta hänsyn till inblandade personer. Detta skall inte hindra oss från att i Sveriges riksdag diskutera principer och funktionen av de regler och lagar som vi har.

Ännu mer fantastisk blir Nic Grönvall när han påstår att det är jag som genom att ställa de här frågorna om hur det fungerar i olika avseenden äventyrar börsens anseende. Jag har en bestämd känsla av att börsens anseende hotas mera av de aktörer som på olika sätt går vid sidan av reglerna och som på olika sätt handlar i strid med vad som upplevs som allmän etik på området. Härvidlag tycker jag att händelseutvecklingen har varit verkligt oroande under senare tid. Nic Grönvall borde ju satsa sitt krut mot den nämnda typen av aktörer och inte mot en riksdagsledamot som i en interpellation tar fram vad som verkligen har hänt.

Jag kan för övrigt hänvisa till en enda tidningsartikel som handlar om det senaste tillskottet på marknaden, optionsmäklarna. Man beskriver vilka som har fått arbete i branschen. Fyra lyckliga har fått arbete på SOFE. "En språngbräda i karriären", säger en person som är 28 år. "Kul att vara i centrum", säger en som är 24 år. "Första gången jag sökt jobb", säger en annan som är 22 år.

Detta visar att utvecklingen har varit så snabb att man helt enkelt inte har hängt med när det gäller att ställa krav på kompetens och utbildning för uppgifterna, och det är ganska allvarligt. De här personerna arbetar på pénningmarknaden med rutinarbeten, men gränsen är flytande och nästa månad kan de arbeta med andra uppdrag åt allmänheten. Här menar jag att vi måste ta upp en diskussion. Jag är väl medveten om auktorisationskraven när det gäller fondkommissionärer. Dessa krav är egentligen de enda som finns fastlagda i lagstiftningen om hur verksamheten på fondkommissionsområdet skall bedrivas. När det gäller de enskilda mäklarna finns det inga sådana kvalifikationskrav, och det är därför som jag tycker att det behöver vidtas åtgärder.

Anf. 18 NIC GRÖNVALL. (m):

Herr talman! Jag vill först vända mig till statsrådet Johansson och när det gäller bankinspektionens roll säga att alla här i riksdagen troligen är ense om att bankinspektionens verksamhet är av stor betydelse. Det som i interpellationssvaret här i dag meddelas om att det pågår en ansträngning för att utveckla myndighetens kompetens och resurser hälsar jag med stor glädje. De frågor som Åke Wictorsson tar upp skall nämligen handläggas där. Åke Wictorsson gör i sitt andra inlägg gällande att han har verklig grund för den beskrivning som görs i interpellationen, och jag antar att han då menar beskrivningen av fondkommissionärers verksamhet.

Det lönar sig föga att stå här i talarstolen och diskutera detaljer, men jag vill framhålla att också jag har undersökt den delen av frågan. Åke Wictorsson använder ord som "ofta" och "vanligen", och det är ord som saknar grund. Inom denna näring förekommer överträdanden av regler likaväl som på andra områden, och då behövs en effektiv bankinspektion. I dess verksamhet finns nämligen redan i dag en myndighet som syftar till och som kan se till att regelverket inom fondkommissionsverksamheten efterlevs.

Det är därför mycket beklagligt att Åke Wictorsson genom överdrifter och uppblåsta uppgifter efterlyser en än mera långtgående reglering än den nuvarande.

Dessutom är det mycket trist att höra Åke Wictorsson uttala sig med ett sådant förakt om den självreglerande verksamheten. Statsrådet Johansson har i direktiven till värdepappersmarknadsutredningen givit klara besked och sagt att den fortsatta utredningen skall bedrivas i nära samverkan med näringslivets egen självsanerande verksamhet. Det står helt i strid med Åke Wictorssons framställning.

Det är också mycket beklagligt att Åke Wictorsson tar detta tillfälle i akt att misstänkliggöra unga människors satsningar på en framtid inom denna marknad. Den enda invändning Åke Wictorsson hade mot SOFE:s verksamhet – han tog det som intäkt för att verksamheten skulle vara oetisk eller stå i strid med gällande regler – var att vissa av dess medarbetare var unga. Det var ett av de sämsta argument jag har hört i riksdagen.

Anf. 19 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Det gläder mig att Nic Grönvall numera kräver att bankinspektionens verksamhet skall byggas ut, förstärkas och göras tillräckligt slagkraftig på detta område. Det är inte så länge sedan som Nic Grönvall var talesman för en utpräglad självreglering på området och att det inte erfordrades någon form av kontroll och tillsyn. Jag betraktar det som ett framsteg att han ändock har kommit så här långt.

Jag hyser inget förakt för den självreglerande verksamheten. Jag upplever att i den mån den kan fås att fungera är det vad som är mest värdefullt när det gäller att utveckla etik och normer på detta område. Jag kan emellertid inte komma ifrån, att när det handlar om tillräckligt stora pengar fungerar inte den självreglerande verksamheten. Det är det jag har försökt belysa i detta sammanhang.

Jag har inte anklagat SOFE för att vara oetisk. Jag har bara pekat på det system man har för rekrytering av arbetskraft och mäklare. Jag anser att det bör vara en av de mest angelägna uppgifterna för marknadens självreglering att se till att det införs ett system som fungerar på detta område. Ingen skulle bli gladare än jag om det innebar att man kunde undvika att diskutera ingripanden via regleringar och lagstiftning.

Anf. 20 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag har nog aldrig i riksdagen givit uttryck för den meningen att bankinspektionen skulle avskaffas. Låt oss ta fasta på ett utomordentligt bra uttalande som statsrådet Johansson gör i interpellationssvaret. Statsrådet kanske skulle kunna kommentera det och meddela mig och övriga lyssnare om det är det uttalandet som skall vara normerande för regelskrivningen. Låt oss sedan ta fasta på att det, för att den regelskrivningen skall kunna gälla, behövs en effektiv bankinspektion.

Statsrådet skriver: "Då nya regler skall ställas upp måste, precis som när det gäller den traditionella aktiehandeln, utgångspunkten emellertid vara att allmänhetens förtroende för värdepappersmarknaden skall upprätthållas och att enskildas kapitalinsatser inte otillbörligen äventyras."

Jag fäster stort avseende vid den meningen och gläder mig åt att den innehåller balans och tydlighet. Det är en regel som kräver förekomsten av en effektiv bankinspektion, med resurser och kompetens. Det vore roligt att

höra om statsrådet vill bekräfta att detta är en nyckelformulering. Det skulle betyda att vi har fått en ledstjärna, inte bara för lagstiftningen, om fondkommission och annan verksamhet utan även för bankverksamheten, där ju samma intressen företräds.

Det märkvärdiga och det intressanta med denna mening är alltså att här inte finns en tillstymmelse till antydning om ägandets betydelse för fullgörandet av den roll som banker och fondkommissionärer har att fullgöra.

Anf. 21 Statsrådet BENGT K. Å. JOHANSSON:

Herr talman! Ja, det är de utgångspunkterna som bör vara grundläggande när arbetet pågår. Jag vill samtidigt svara Nic Grönvall att jag har uppfattat att också Åke Wictorsson har precis den ståndpunkten och att det är därför han tar upp missförhållanden som faktiskt finns på denna marknad.

Överläggningen var härmed avslutad.

**4 § Svar på interpellation 1986/87:249 om bättre kontroll av
TIR-transporter genom Sverige, m. m.**

Anf. 22 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Gunnar Hökmark har frågat mig dels om regeringen avser att vidta åtgärder för att bättre kunna kontrollera TIR-transporter i Sverige, dels om regeringen är beredd att vidta åtgärder för att begränsa den sovjetiska diplomatiska representationen i Sverige.

Försvarsministern har tidigare i riksdagen redovisat regeringens syn på viss långtradartrafik i Sverige. Låt mig här upprepa att Sverige är ett öppet samhälle. Utlänningar har i princip samma rätt som svenskar att röra sig fritt i landet. Det är samtidigt självfallet av yttersta vikt att vi skyddar uppgifter om förhållanden som, om de kommer till främmande makts kännedom, kan medföra men för rikets försvar.

Objekt, som är av betydelse för rikets säkerhet, skyddas genom särskilda åtgärder. De militära myndigheterna ansvarar för bevakning och skydd av försvarsanläggningar.

Till de delar av landet, som är av särskild betydelse från försvarssynpunkt, har utlänningar inte fritt tillträde. Tillsynen av att utländska medborgare inte obehörigt vinner tillträde till sådana skyddsområden ligger i första hand på polisen.

Polisen ansvarar också i övrigt för att motverka och beivra olovlig underrättelseverksamhet. Det är polisen som, i samråd med de militära myndigheterna, har att avgöra hur och med vilka resurser eventuell olovlig underrättelseverksamhet skall bekämpas. Storleken av den resursinsats som erfordras får vägas mot värdet av den information som främmande makt på givet sätt skulle kunna inhämta.

Regeringen ser med största allvar på alla potentiella hot mot rikets säkerhet och är alltid beredd att fatta de beslut som är nödvändiga för att sådana hot skall kunna undanröjas.

Jag övergår nu till Gunnar Hökmarks andra fråga, om begränsningen av

Sovjetunionens diplomatiska representation i Sverige.

Sverige och många andra länder har inte satt någon övre gräns för storleken av främmande stats diplomatiska och konsulära representation. Den sändande staten ges alltså möjlighet att själv avgöra hur stor personal den anser sig behöva för att tillvarata sina intressen i Sverige. För vår egen del önskar vi förbehålla oss rätten att fatta beslut om storleken på den svenska representationen i andra stater.

Ett betydande antal företrädare för sovjetiska intressen är bosatta i Sverige. Ett mindre, men inte obetydligt antal svenska medborgare företräder i Sovjetunionen Sveriges regering, svenska massmedia och svenskt näringsliv. Vid våra egna myndigheter i Sovjetunionen utförs vissa arbetsuppgifter av lokalt anställda medborgare, vilket minskar vårt behov av utsänd personal. Jag vill påpeka att samtliga arbetsuppgifter vid Sovjetunionens ambassad i Stockholm och generalkonsulatet i Göteborg däremot åvilar utsänd personal.

Självfallet förutsätter och kräver vi att all utländsk beskickningspersonals verksamhet står i överensstämmelse med gällande konventioner och svensk lag. Det är även i detta fall polisens uppgift att vidta åtgärder, om svensk lag överträds.

Anf. 23 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Först vill jag be att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Jag tvingas däremot konstatera att det inte innehöll några direkta och konkreta svar på mina frågor. Jag tror att det är viktigt att man, när man diskuterar händelser som ofta rapporteras i pressen, inte förfaller till att bedöma dem som allmänt dramatiserade uppgifter, som försök av olika journalister att leka agenter eller att skriva thrillers. I all sin enkelhet berör de faktiskt många gånger i sin gärning en verksamhet som är ett hot mot enskilda människors liv och ett hot mot vår nationella säkerhet.

När det gäller TIR-lastbilar är situationen mycket enkel. Sverige kan anvisa inkommande TIR-lastbilar en särskild väg som den rimliga och lämpliga, liksom särskilda tider. På det viset har man möjlighet att kontrollera vad som sker. Man har också möjlighet att vidta åtgärder när någon kör ut på mindre vägar i terrängen, när det inte finns någon anledning att vi från svensk sida skall acceptera den körningen. Jag tror att det är rimligt att göra på det sättet av det skälet att det här inte bara gäller olika typer av skyddsområden och försvarsanläggningar. Vårt öppna samhälle underlättar informations- och kunskapsinhämtande, vilket sker genom att dessa bilar kör långt vid sidan av de stora allfarvägarna där de har till syfte att inhämta för en potentiell angripare relevant information. Det är mot den bakgrunden, herr talman, jag skulle vilja fråga Sten Andersson om regeringen, som enligt Sten Andersson alltid är beredd att fatta nödvändiga beslut, är beredd att fatta några beslut och vidta några åtgärder i denna fråga. Har man gjort det eller avser man att göra det?

Herr talman! Det står klart att den sovjetiska ambassadpersonalens storlek i Sverige är unik om man jämför med alla andra länders representation. Det faktum att Sverige har lokalanställd personal i Moskva, vilket Sovjet inte har i Sverige, minskar inte risken för spionage mot Sverige i Sverige. Det ökar

däremot risken för spionage mot Sverige i Moskva.

Vi vet att det pågår en intensiv underrättelseverksamhet i Sverige. Vi vet också att Sovjetunionens diplomatiska representation har en storlek i Sverige som jämfört med andra länder är unik. Vi har all anledning att se samband mellan den omfattande diplomatiska representationen och underrättelseverksamheten. Mot den bakgrunden vore det rimligt att på ett eller annat sätt ställa krav på en minskning av den sovjetiska diplomatiska representationen i Sverige. Vi vet att den är en förutsättning för att man skall kunna operera och hålla i gång ett antal olika verksamheter. De må kallas oskyldiga saker som härplockning, seglats i våra skärgårdar eller tavelförsäljning. Det vore en bra signal om vi visade vår syn på detta genom att ställa krav på t. ex. en tioprocentig reducering. Det kan knappast paverka vår representation i Moskva, som är så oändligt mycket mindre.

Om vi vet att det pågår en underrättelseverksamhet, om vi ser och har all anledning att tro att det finns ett samband mellan denna och den diplomatiska representationen, vad har vi då för anledning att inte vidta åtgärder: framför allt om vi har en regering som alltid är beredd att fatta beslut om det är nödvändigt? Om vi inte vidtar några åtgärder, vad har vi då för ursäkt den gången det går illa?

Anf. 24 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Frågor om TIR-transporterna, som de i interpellationen, har tidigare ställts i riksdagen av riksdagsman Gudrun Norberg. Hon har också i artiklar i olika tidningar tagit upp och behandlat dessa frågor och fått till stånd en diskussion. Grunden till Gudrun Norbergs initiativ liksom till den interpellation vi debatterar i dag är naturligtvis en oro för att de som utför de här transporterna ägnar sig åt underrättelseverksamhet i Sverige.

Oerhört viktigt och värdefullt vore, när frågan nu för andra gången aktualiserats i riksdagen, om vi från regeringens sida kunde få ett svar på om det finns någon grund för dessa misstankar eller inte. Vi har i kammaren ingenting annat att utgå från än de uppgifter som förekommer i massmedia. Därför tycker jag att det är beklagligt, när frågan nu på nytt är uppe i riksdagen, att regeringen inte vill tala om hur den uppfattar frågan. Utgör eller utgör inte de här transporterna ett hot mot militära och andra mål som vi från svensk sida har anledning att skydda? Har polisen genomfört någon undersökning av de misstankar som har framkommit i pressen och på annat sätt? Vad har den undersökningen gett för resultat? Vilka slutsatser, om några, har regeringen dragit av det material den fått från polisen?

Det kan, herr talman, vara värdefullt med en utrikesminister som – när det passar honom – framträder som statsman. Men det är också värdefullt att som utrikesminister ha en företrädare för regeringen som ger besked i viktiga frågor, sådana som många människor uppfattar som nödvändigt att få klara besked om.

Anf. 25 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Det är utomordentligt angeläget att utrikesministern nu tar vara på tillfället och svarar på de frågor som har ställts. Jag skall ställa ytterligare ett par.

Vilka synpunkter har utrikesministern på det förhållandet att s. k. tavelförsäljare har ertappats med hemliga kartor där de har ritat in militära förråd och andra intressanta och viktiga militära anläggningar? De har ertappats med dessa kartor, de har blivit förhörda av polisen, men man kan inte slutföra en rättslig talan emot dem, därför att de skyller på varandra. Det är ingen som erkänner sig vara innehavare av den ena eller den andra kartan, och svensk rätt kan icke döma kollektivt. Denna fråga har nu varit aktuell i åtskilliga år. Bl. a. har landets överbefälhavare begärt hos regeringen att åtgärder skall vidtas, så att man på något sätt kan pröva det misstänkta spioneriet, och om misstankarna är riktiga att man även skall se till att vederbörande blir fällda.

Jag vill också, herr talman, påpeka för utrikesministern att de s. k. TIR-bilarna, dvs. lastbilar, ofta långträdare, märkta med TIR-skyld, rör sig alldeles intill och ibland inom militära skyddsområden. Utrikesministern nämnde om att vi har sådana skyddsområden och att bilarna givetvis inte får vistas där, det håller inte i praktiken. Vårt land är så vidsträckt och så glesbefolkat i dessa områden att det är tämligen fritt fram för denna form av spionage och underrättelseverksamhet. Vittnesmålen är otroligt många. Jag säger "otroligt många" därför att det bara är ett fåtal iakttagelser om TIR-bilars verksamhet, som uppmärksammas i massmedia. Jag har ställt frågor, främst till försvarsministrar genom ären, om denna obehagliga trafik i vårt land. Det är en trafik som det svenska folket naturligtvis tycker intensivt illa om. Allmänheten är nog mycket förvånad över att det inte händer någonting. Det görs inga ingripanden, förefaller det. Det kan få en menlig inverkan på vår försvarsvilja. Det kan tänkas att en del av denna trafik från öststaterna är ett slags psykologisk krigföring. Det är inte otänkbart att besättningarna på dessa bilar, som uppenbarligen inte är vanliga långträdarchaufförer utan högt utbildade militärer eller civilingenjörer, också har uppgiften att "psyka" Sverige genom TIR-trafiken.

Jag skall ge ett exempel på hur det för några år sedan kom in en bil från en öststat över Haparanda, lastad med halvtannat ton matjord. Den bilen kom ca 14 dagar senare till Helsingborg, fortfarande med sin last av matjord. Bilen kom enligt besättningens uppgifter från Ungern och skulle till ett av länderna på kontinenten. Den hade alltså gjort en icke oväsentlig omväg genom Sverige. Varför? Och vad sysslade man med under de två veckorna i Sverige när man inte höll sig till huvudvägarna? Det finns många vittnesmål om TIR-bilar på småvägar, på skogsvägar och i terräng där det knappast finns någon banad väg över huvud taget.

Varför förekommer dessa TIR-märkta bilar i par eller kanske tre tillsammans och ställer upp sig på strategiska punkter intill ett militärt övningsområde? Jag frågar utrikesministern: Hur allvarligt ser utrikesministern på detta? Att åtgärder kan vidtas har framgått av de hemställanden som har gjorts till tullverket där man har sagt att åtgärder kan sättas in utan att – jag förutsätter det – det strider mot internationella konventioner eller mot svensk rättspraxis. Det är angeläget att utrikesministern nu ger ett svar.

Anf. 26 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag har samma uppfattning som den Gunnar Hökmark gav

uttryck för: Man skall inte underskatta eller nonchalera rapporter av detta slag. De kan ha en förklaring som vi inte kan acceptera. Men jag betonar att vi har behöriga myndigheter, polisen och militären, som har att dels värdera riskerna när man får dessa rapporter, dels bestämma den resursinsats som krävs mot säkerhetshotet. Det måste avvägas mot den information som främmande makt skulle kunna inhämta. Jag kan bara försäkra att polisen och de militära myndigheterna ständigt gör den avvägningen och den prövningen. Skulle de då komma fram till att hotet mot vår säkerhet är så stort som det ibland görs gällande, och att ökade resurser krävs, kommer regeringen att svara positivt på sådana framställningar.

Jag kan förstå den oro som rapporterna orsakar, då man inte kan få någon rimlig förklaring till att bilar avviker från den färdrukt man rimligen borde välja och som man dessutom har sagt att man skall välja. Förarna får ju avge en beskrivning av färdvägen vid gränsen, helt enkelt därför att vägskaftens storlek skall grundas på dessa uppgifter.

Hadar Cars frågade om det finns någon grund för ingripande. Det märkliga är att det, trots att man tidvis gjort intensifierad kontroll och undersökt många bilar, ännu inte har lämnats in någon enda rapport om konkret illegal verksamhet till regeringen i samband med trafiken med lastbilar från främmande stat. Inte ett enda fall. Det skall också tas med i bedömningen.

Att skära ner den sovjetiska representationen i Sverige vore enligt min mening ganska orimligt, om man inte har en konkret anledning till det. Det har ju inträffat några fall då polisen har ingripit. Både Sovjetunionens och USA:s ambassader är mycket stora. Antalet diplomater och tjänstemän vid Sovjets ambassad uppgår till 83 personer och vid USA:s ambassad till 80. Härtill kommer för USA:s del 83 lokalanställda svenska medborgare mot 1 på den sovjetiska ambassaden. Dessutom är den sovjetiska handelsdelegationen betydligt större än vad USA:s handelsdelegation är.

Detta visar alltså att stormakterna anser sig ha skäl – och råd – till att ha stor representation här. Jag har svårt att tro att Gunnar Hökmark är beredd att dra samma slutsatser vad gäller förklaringen till den amerikanska representationens storlek som om den sovjetiska. Man måste ha belegg och bevis för sådana ingrepp som Gunnar Hökmark föreslår; annars åstadkommer man skada för Sveriges del.

Anf. 27 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! När det gäller frågan om huruvida det finns någon grund för att ingripa mot de s. k. TIR-lastbilarna är det viktigt att framhålla en sak, nämligen att den enskilda verksamheten i sig inte behöver vara olaglig, men den kan ändå vara olämplig, så att det kan finnas anledning att ingripa. Verksamheten är uppenbart olaglig när den sker genom intrång på olika skyddsområden eller när det är fråga om olaglig informations- och underrättelseverksamhet. Vanligt orienterande i terrängen i syfte att lära känna svensk terräng är inte olagligt, men det kan likväl vara olämpligt. Att man genom att placera ut de s. k. långtradarna kan använda dem som underlag för satellitfotografering behöver inte i sig vara olagligt, men det är olämpligt att det sker.

Den fråga som man kan ställa sig och som jag skulle vilja rikta till

utrikesministern är: Vilka skäl finns det för att inte vidta någon åtgärd – t. ex. genom att anvisa färdrutter eller genom att ta vara på de förslag som framförts från tullverket? Det har också från militärt håll framförts förslag om att ändra regelsystemet. Sådana åtgärder strider inte mot några konventioner, de är lätta att vidta och är i praktiken bara en motsvarighet till vad som gäller för svensk trafik i Sovjetunionen.

Herr talman! När det gäller frågan om den diplomatiska representationen i Sverige, är det självfallet så att det faktum att den sovjetiska beskickningen är betydligt större än de andra beskickningarna – även den amerikanska – ger oss anledning att vara oroliga. Oavsett vilken nation det gäller har vi anledning att vidta mer långsiktiga åtgärder när vi på goda grunder kan anse att det förekommer en olaglig underrättelseverksamhet.

Såvitt jag vet – det är möjligt att utrikesministern har någon annan information – finns det i dag mer som tyder på att det sker en olaglig underrättelseverksamhet från de sovjetiska och amerikanska ambassaderna och även från andra länders ambassader. Om det inte är så, är jag villig att diskutera nedskärningar av även andra diplomatiska beskickningar. När vi har så pass många enskilda fall som har skett genom åren, med sina rötter österut, finns det anledning att ta detta på allvar.

Jag skulle även här vilja ställa frågan: Vad finns det för anledning att inte vidta åtgärden, som skulle innebära en relativt marginell markering, att något reducera den sovjetiska beskickningen i Sverige?

Anf. 28 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag vill gärna understryka Gunnar Hökmarks fråga till utrikesministern: "Vilka skäl finns det för att inte vidta någon åtgärd?"

Med anledning av utrikesministerns uttalande, att det icke har förekommit ett enda fall där man har beslagtagit materiel från en öststatsbil vill jag betona, att även om detta är korrekt betyder det ingalunda att man inte sysslar med, eller inte torde syssla med, olovlig underrättelseverksamhet, spionage eller liknande.

Gunnar Hökmark nämnde möjligheten att TIR-bilar markerar för foto-grafering från satellit. Jag tror att så är fallet. Bland vittnesmål som kommit mig till del om berättas också att TIR-bilar flyttat sig strax efter att man från svensk sida börjat störa deras avlyssning. Varför flyttade de på sig? Naturligtvis därför att de märkte att de var bevakade, iakttagna och då inte kunde fullfölja det som de sysslade med.

Herr talman! Av utrikesministerns andra inlägg måste jag tyvärr dra slutsatsen att han inte uppfattar den här utländska verksamheten, som har förekommit så länge på svensk mark, som något direkt hotfullt. Hans formulering var sådan att han ansåg att det var först i ett skede där det förelåg ett hot som regeringen skulle göra något mera, något verkningsfullt. Men här vill uppenbarligen allmänheten – dvs. svenska folket –, som har en stark försvarsvilja, att vårt militära försvar och totalförsvar förstärks på det här området, att vi inte bara låter TIR-bilarna rulla och gå utan vidtar de motåtgärder som är rimliga och möjliga. Det är detta som våra frågor gäller: När vidtar regeringen sådana åtgärder?

Anf. 29 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill bara upprepa det jag redan har sagt: Det är polisen och militären som har att granska och kontrollera den här verksamheten och föreslå åtgärder om de anser att något mer behöver göras. Någon hemställan från militärens sida att ändra regelverket har inte kommit.

Sedan frågar ni: Men om nu detta förekommer, varför ändras inte regler och representation? Till detta vill jag ha sagt – och det borde ni fundera igenom ordentligt – att utrikespolitiskt handlande och agerande aldrig kan baseras på spekulationer och sannolikhetskalkyler. Utrikespolitiken måste ha ett faktiskt underlag, annars skadar man – i alla fall som utrikesminister – Sveriges ställning i världen.

Tredje vice talmannen anmälde att Göthe Knutson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Anf. 30 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag kan mot den här bakgrunden enbart konstatera att utrikesministern inte är beredd att vidta någon åtgärd när det gäller den typ av verksamhet som vi här har diskuterat. Det är utomordentligt beklagligt.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1986/87:245 om projektet Kronhotell

Anf. 31 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Alf Wennerfors har frågat mig dels hur besparingen 20 milj. kr. under 1985/86 på projektet "Kronhotell" gått till, dels vilka besparingar försvarsledningens resebyrå har åstadkommit totalt och dels vad som säger att en egen resebyrå – en statlig resebyrå – är att föredra framför utbudet av resebyråtjänster i hård konkurrens inom den svenska resebyråbranschen.

Jag vill inledningsvis reda ut hur försvarets reseadministration är uppbyggd.

Mot bakgrund av de kraftigt stigande kostnaderna för värnpliktigas resor under 1980-talet har överbefälhavaren inrättat en central reseavdelning, vilken i avvaktan på slutligt ställningstagande ingår i försvarsstaben. Reseavdelningen skall svara för utveckling av nya och förbättring av befintliga resealternativ, utformning av avtal med reseföretag samt förhandlingar syftande till sådana avtal m. m. Avdelningen biträder också de lokala försvarsmyndigheterna med att organisera reseadministrationen.

Avdelningen har inrättats för att försvarsmakten som en av landets största kunder inom resebranschen skall kunna göra de stora besparingar som står att vinna genom en rationell och planmässig upphandling av resetjänster.

Genom att försvarsmakten samlat är samhällets största resekund är det möjligt att genom centrala avtal utnyttja den konkurrenssituation som råder på marknaden. Härigenom kan försvarets kostnader för resor minska. I de fall det inte råder någon konkurrenssituation kan reseavdelningen verka för att en sådan uppstår genom utnyttjande av olika resemöjligheter och genom

att stora uppdrag fördelas på flera leverantörer.

Som ett led i rationaliseringssträvandena avseende försvarets reseverksamhet har genom utomstående konsulter startats en särskild resebyrå. Resebyrån benämns Försvarsresor AB. Genom bolaget har vissa ytterligare besparingar uppnåtts.

Beträffande Alf Wennerfors fråga om hur besparingen på projektet "Kronhotell" gått till vill jag säga följande.

Försvarsmakten ingick genom reseavdelningen förra året avtal, som ger försvarsmaktens personal rabatt på ca 120 hotell av god standard på olika ställen i Sverige. Dessa hotell benämns i dagligt tal "Kronhotell". Försvarsanställda anvisas att använda dessa hotell när så är möjligt. I det tidigare systemet när tjänstemannen själv fritt valde hotell utnyttjades sannolikt ibland dyrare hotell än vad som var nödvändigt. Om inte Kronhotellsystemet införts, hade alltså kostnaden för försvarets tjänsteresor sannolikt blivit betydligt högre. I år har Kronhotellsystemet expanderat, varför besparingarna kan förväntas öka ytterligare.

Alf Wennerfors har vidare frågat mig om vilka besparingar som reseavdelningen åstadkommit totalt. Jag vill i sammanhanget påpeka att min målsättning är att beakta såväl de värnpliktigas behov av rimligt snabba och bekväma resor som nödvändigheten av kontroll över kostnadsutvecklingen.

Sammantaget bidrog reseavdelningen till besparingar på uppskattningsvis ca 60 milj. kr. för budgetåret 1985/86 inom reseområdet. Dessutom har en rad åtgärder vidtagits för att förenkla administrationen kring tjänste- och värnpliktsresandet.

Allt pekar på att kostnaderna även innevarande budgetår kommer att sänkas. Därutöver kommer ytterligare besparingar att ske för nästa budgetår genom att centrala avtal tecknats om utnyttjande av hyrbilar och konferensanläggningar.

Alf Wennerfors har slutligen frågat mig varför en egen, statlig resebyrå inom försvaret är att föredra. På den frågan vill jag svara att det inte är klart att denna resebyråverksamhet bör drivas i statlig regi. Det viktiga är enligt min mening att försvarsmakten kan göra en rationell och planmässig upphandling av resetjänster. Överbefälhavaren har i en framställning till regeringen begärt att få förvärva aktierna i Försvarsresor AB. Regeringen har nyligen avslagit framställningen.

Anf. 32 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag ber först att få tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Försvaret har en stor reseverksamhet, och kostnaderna för den är ca 750 milj. kr. Det är bra att den här verksamheten blir föremål för omprövning, att det sparas och att verksamheten blir så effektiv som möjligt. Varför har jag då interPELLERAT? Jo, därför att jag ifrågasätter två saker. Är för det första besparingarna verkligen besparingar? Varför etablerar för det andra försvaret en statlig resebyrå, när vi har en resebyråbransch där företagen är utsatta för mycket hård konkurrens? Dessa resebyråföretag kännetecknas av kompetens, effektivitet, noggrannhet och mycket pressade priser.

Försvarsministern inleder sitt svar med att ge en bakgrund och bl. a.

berätta att ÖB har inrättat en central reseavdelning, som nu ingår i försvarsstaben. I tidningen Försvarets personalvård sägs bl. a. att det är en fördel om man i försvaret kan köpa biljetter i en garanterat försvarsvänlig miljö. Det står alltså "garanterat försvarsvänlig miljö". Vad menas? Skall man uppfatta det så att miljön i Sveriges resebyråer är försvarsfientlig? Är Nyman & Schultz, Reso och SJ:s resebyrå fientligt inställda till försvaret? Vad är det för prat? Jag tycker att försvarsministern, som är den ytterst ansvarige, skall förklara bakgrunden till detta uttalande.

Om vi någonstans inom servicesektorn kan finna service när den är som allra bäst, så är det just i resebyråbranschen. Det är närmast löjväckande att mellan raderna i svaret påstå att dessa servicemänniskor skulle ha en fientlig inställning gentemot någon enda kundgrupp.

I tidningen Försvarets personalvård understryks också betydelsen av kompetens. Jag vill fråga försvarsministern: Hur många anställda finns det i dag på försvarets reseavdelning? Hur många av dessa har tidigare arbetat i resebyråer och har därmed kompetens? Vad kostar den egna resebyråen? Detta omtalas inte i interpellationssvaret.

Låt mig vidare uppmärksamma statsrådet på en formulering som tyvärr är betecknande för hela svaret. I andra stycket på s. 2 berörs konkurrenssituationen inom branschen. Den skall utnyttjas, heter det, och det är bra. Men så säger statsrådet så här: "I de fall det inte råder någon konkurrenssituation kan reseavdelningen verka" . . . "genom att stora uppdrag fördelas på flera leverantörer". Enligt det som står i början av meningens finns det alltså inte konkurrens. Men i slutet av meningens finns det tydligen plötsligt flera leverantörer, dvs. konkurrens. Det här påminner faktiskt om en viss tidning med hemort i närheten av Hjo.

När sista bytet på Cypern gjordes användes Transswede. Den provision som Kronflyg då fick drog man av. Kronflyg var alltså billigare i sin offert gentemot FN, som betalar transporter, därför att man hade dragit av provisionen. Varför förekommer provision? Jo, för att täcka Kronflygs kostnader. Om man inte gör det med provision, hur gör man då? Jo, man låter skattebetalarna stå för kostnaderna. Det är märkligt. Anser försvarsministern att konkurrensen skall fungera på det här sättet och att skattebetalarna skall stå för kostnaderna för reseavdelningen, när verksamheten kan skötas av resebyråbranschen, som tidigare?

Kronhotell skulle ge en besparing på 20 milj. kr., sägs det. Hur, frågar jag i min interpellation. I svaret hänvisas till den rabatt man får genom ett förra året ingånget avtal.

Den skrift jag håller upp framför mig är ett hotellavtal för statliga verk och myndigheter. Den har nr 61/1986. Avtal av detta slag har RRV ingått med en mängd hotell i landet, och det har man gjort under ett tiotal år. Rabatten ligger numera på 15–20 % för statliga myndigheter och statstjänstemän.

Nu påstås i svaret att den här reseavdelningen har ingått ett eget avtal med 120 hotell, som skall ge stora rabatter, något som medför omfattande besparingar. Detta avtal har tidigare använts av försvaret. Kan det vara möjligt att reseavdelningen har lyckats få ett avsevärt gynnsammare avtal? Marginalerna är ju ytterst små – det har de varit under de senaste åren – och priserna är mycket pressade. Jag har fått information om hur förhandlingar-

na i exempelvis Halmstad har gått till, och det styrker mig i min uppfattning. Jag ber nu statsrådet att ge mig ett bättre besked om hur besparingarna genom Kronhotellsprojektet verkligen har gått till.

Behövs det slutligen en statlig resebyrå? Statsrådet svarar att det inte är klart om denna resebyråverksamhet skall drivas i statlig regi. Detta besked hälsar jag med tillfredsställelse. Det svaret är positivt.

Anf. 33 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis instämma i Alf Wennerfors tillfredsställelse över att försvarsministern har sagt nej till ÖB:s framställan om att få förvärva aktierna i Försvarsresor AB. Det är ett positivt besked. I övrigt har kanske Alf Wennerfors och jag litet olika anledningar att delta i denna debatt. Alf Wennerfors värnar om några hotell och resebyråer, medan jag värnar om de värnpliktiga, som är de som får ta del av dessa resor och hur de fungerar.

Jag har under en tid försökt följa dessa frågor och har i några motioner lagt fram förslag om hur man bättre skulle kunna använda de pengar som står till förfogande. Men det är svårt att få en klar bild av hur kostnadsutvecklingen har varit på detta område. Flera siffror stämmer inte med varandra. En jämförelse ger vid handen att kostnaderna i 1985/86 års prisläge för 1984/85 skulle vara 405,6 milj. kr. och för 1985/86 vara 409 milj. kr. Det innebär att reseverksamheten måste ha fördyrats. Men nu har överbefälhavaren redovisat en kostnad på 387,4 milj. kr. Därmed uppkommer en besparing, som jag inte riktigt förstår, på 18,2 milj. kr. Det stämmer inte med det bokslut som finns.

Försvarsministern sade att det har skett många besparingar inom reseverksamheten. Men var finns dessa? I tidningen *Värnpliktsnytt* nr 14/1986 säger avdelningsdirektör Jan Ulinder att vanligt reguljärt flyg borde bytas mot vårt eget flyg, dvs. militärt flyg, och det kan ju vara en bra idé. Men i ett annat uttalande säger samme man: "Under innevarande år (1987) finansieras reseavdelningens verksamhet med intäkter som i huvudsak genereras från egen flygverksamhet. Ett fast pris tas ut oberoende av om flygplanet är billigt militärt eller dyrt civilt."

Alltså! Om jag skickar värnpliktiga med militärt flyg och tar lika mycket betalt som Linjeflyg – som tar högt betalt – kan jag kalla mellanskillnaden för vinst, och så betalar jag den tillbaka till försvaret. Men det kan väl i alla fall inte kallas för en besparing på reseverksamheten. Det är ju rundgång av pengar och måste dessutom medföra administrativa kostnader. Det framgår helt klart av det förslag som reseavdelningen kom med när man skulle spara pengar på de värnpliktigas resor. Avdelningen föreslog att det skulle anställas sex nya byrådirektörer till en kostnad av 2,5 milj. kr.

Då undrar jag: Ingår detta i besparingen? När jag såg den här enhetens budget, som för 1987/88 uppgår till totalt 4,3 milj. kr. föreslog jag att reseverksamheten skulle flyttas tillbaka till försvarets civilförvaltning. Då skulle staten kunna spara litet drygt 2 milj. kr.

I dag kommer en ny siffra för hur mycket som kan sparas på reseverksamheten. Försvarsministern nämner att de totala besparingarna skulle uppgå till ca 60 milj. kr. Då undrar jag: Vad är det som ingår i det beloppet? Det är väl

inte siffrorna från försvarets rationaliseringsinstituts beräkningar för 1984/85 som om igen är med och spökar i bilden? Dem har vi ju aldrig hittat någonting riktigt i.

Anf. 34 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Jag förstår på Alf Wennerfors tonläge att försvaret är på rätt väg i den här verksamheten. Wennerfors är störd över att försvaret försöker förbättra sin upphandling och söker skaffa sig instrument för detta.

Det avgjort viktigaste för mig är att är man en stor kund, finns det säkert förutsättningar att bli framgångsrik i upphandlingen av dessa tjänster. Jag kan förstå Wennerfors irritation över att staten uppträder mer och mer effektivt på det här området. Jag kan trösta Wennerfors med att staten kommer att fortsätta att göra det, trots Wennerfors irritation.

Till Margareta Hemmingsson vill jag säga att en del av de frågor hon ställer kommer jag att få svar på av försvarets civilförvaltning så småningom. Civilförvaltningen gör nämligen en granskning av den här verksamheten, och jag avvaktar resultatet av det arbetet.

Anf. 35 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! försvarsministern försöker avfärda mina frågor på ett ur talarens synpunkt skickligt sätt. Han hänvisar till mitt tonläge, att jag skulle vara störd över att försvaret söker förbättra sig och göra besparingar, osv. Sedan svarar han inte på någonting.

Jag måste säga att om nu mitt tonläge är sådant att det störde försvarsministern, kanske det beror på att jag inte tror på de besparingar som redovisas. Men det är väldigt svårt att komma till klarhet om vad siffrorna verkligen innehåller, inte minst med tanke på interpellationssvaret. Där får vi inte alls tillräckliga besked.

Dessutom hoppas man ju, när man går upp i talarstolen och ställer ytterligare frågor för att få kompletterande svar, att statsrådet, en medlem av regeringen, då skall lämna besked. När han inte gör det, är det inte underligt om jag känner mig ännu mera störd, vilket tonläget möjligen vittnar om.

På vilket sätt tänker försvarsministern i fortsättningen ge riksdagen besked på den här punkten? Det står fullt klart, inte minst med tanke på det inlägg som Margareta Hemmingsson gjorde, att här står det inte rätt till.

Herr talman! Vi kommer att följa vad som sker i fråga om reseavdelningen och får säkert anledning att återkomma.

Anf. 36 MARGARETA HEMMINGSSON (s):

Herr talman! Försvarsministern säger att svar skall inkomma från civilförvaltningen. Jag hoppas att försvarsutskottet här i riksdagen och försvarsministern kan ge civilförvaltningen ett positivt svar på dess ansökan om att få överta reseverksamheten. Som jag nämnde tidigare, skulle det innebära en besparing med drygt 2 milj. kr.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 37 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Göthe Knutson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att lösa de akuta problemen och trygga framtiden för Karlskronavarvet. Göthe Knutson har vidare föreslagit att nybeställningar av två kustkorvetter och en ny modern ubåt görs vid varvet.

Låt mig erinra om att inom den ekonomiska ram som föreslagits i propositionen om totalförsvarets fortsatta utveckling finns inget utrymme för nya fartygsbeställningar under försvarsbeslutsperioden 1987–1992.

Nybeställningar av fartyg enligt Göthe Knutsons förslag kräver ytterligare ekonomiska resurser eller en omfördelning av givna resurser inom den inriktning av det militära försvaret som majoriteten i försvarskommittén föreslagit. En omfördelning av medel skulle innebära att den noga granskade och avvägda inriktningen av försvaret sätts ur spel.

Mot denna bakgrund har jag svårt att se några möjligheter till en lösning av Karlskronavarvets problem genom nybeställningar av fartyg över försvarsanslagen under den kommande försvarsbeslutsperioden.

Anf. 38 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation om Karlskronavarvet. Det finns anledning tro att många anställda vid Karlskronavarvet kommer att undra, om detta är det enda som försvarsministern har att säga om det allvarliga läge som råder vid varvet.

Karlskronavarvet har en utomordentligt stor uppgift för vårt försvar. Min interpellation gäller även varvets framtida möjligheter att utveckla och bygga fartyg för vårt försvar. Den gäller att behålla en ytterligt viktig producent av den viktiga försvarsmateriel som örlogsfartyg utgör.

Varvets framtid får inte äventyras. Detta har faktiskt riksdagen fastslagit tidigare. Det finns åtskilligt att hänvisa till, och jag har gjort det i min interpellation, ställningstaganden från både näringsutskottet och försvarsutskottet.

Nu är framtiden för Karlskronavarvet med sina 1 100 anställda uppenbarligen mycket vanskelig. Orderläget visar på en djup svacka under de närmaste åren, i dagsläget ned till något över 40 % av kapaciteten med den nuvarande arbetsstyrkan. Jag har i min interpellation beräknat att 200–250 av de anställda kan räkna med varsel av ett eller annat slag – permittering eller uppsägning – om inte Karlskronavarvet får nya order i år.

Försvarsministern motsäger mig inte i sitt svar. Men vad tänker han göra? Mitt parti, moderata samlingspartiet, är angeläget om att varvet finns – jag understryker det ännu en gång – och kan fortsätta på nuvarande kapacitetsnivå och på den höga kompetensnivå som varvet är känt för.

Låt mig säga att vi har all anledning att vara stolta över Karlskronavarvet, inte bara för dess stolta anor ända från 1600-talet. När det gäller förmåga att konstruera och bygga örlogsfartyg ligger Karlskronavarvet i många avseenden steget före andra högteknologiska länders örlogsvärv.

Hur blir det då i fortsättningen? Jag frågar nu försvarsminister Roine Carlsson: Vilken bedömning gör statsrådet av Karlskronavarvets situation,

som den ter sig i dag? Det finns tyvärr inte någon sådan bedömning i hans svar.

Statsrådet säger att han har svårt att se några möjligheter till en lösning av varvets problem genom nybeställningar av fartyg över försvarsanslagen under den kommande försvarsbeslutsperioden.

Jag beklagar den uppgörelse som träffades mellan socialdemokraterna och folkpartiet när det gäller försvarsramarna för de närmaste fem åren. Det är dess värre en alltför låg nivå, och det avspeglar sig ju alldeles tydligt i bl. a. det svar som försvarsministern nu har gett mig.

Det här är dystert. Jag frågar: Vilka andra lösningar har då regeringen och dess försvarsminister när det gäller Karlskronavarvet? Är det civila order inom landet? Man hänvisar ju ofta till att Karlskronavarvet, som är statligt och ingår i den statliga Svenska Varv-koncernen, skall kunna räkna med ett stöd därifrån. Ser statsrådet några möjligheter till exportorder i nuläget? Jag tror dess värre att man från varvsledningens sida bedömer de möjligheterna som ganska små med tanke på den turbulens som diverse vapenexportaffärer har skapat.

Vi moderater vill att regeringen anslår ytterligare nära en miljard kronor netto för att bygga två kustkorvetter och en modern Ubåt 90. Korvetterna skulle givetvis helt byggas vid varvet. Jag tar vara på tillfället att konstatera att det är utomordentligt bra fartyg, som kommer att fullgöra sina uppgifter på effektivt sätt.

Nu är det så, herr försvarsminister, att chefen för marinen har antytt – kanske rent av sagt klart ut – att han icke har medel att tidigarelägga Ubåt 90-projektet. Det innebär att det antal varsel jag har räknat med, 200–250, kan öka till det dubbla. Det finns alltså en hotbild avseende 500, kanske ännu fler, permitteringar under de närmaste åren vid Karlskronavarvet, i ett län och en bygd som länge drabbats hårt av arbetslöshet.

Anf. 39 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! Karlskronavarvet har ju gamla traditioner och anor – det har över 300 år på nacken. Men det är ett varv som i dag är oerhört modernt och tekniskt avancerat och som väl kan mäta sig med varv i andra nationer ute i världen.

Varvet är egentligen ganska unikt, inte minst i det avseendet att Sveriges riksdag har uttalat sig för hur många anställda som skall finnas på varvet. Mig veterligt är detta det enda företaget i Sverige om vilket riksdagen har sagt hur stort det skall vara.

Karlskronavarvet genomgick en stor rationalisering i början av 80-talet, varvid tyvärr många av de anställda fick lämna företaget. Denna nedgång skedde samtidigt som staten – marinen – beställde en serie kustkorvetter. Två är levererade, och varvet håller på att färdigställa ytterligare fyra, av den s. k. Göteborgstypen.

Rent teoretiskt kan man i dag se att om det inte kommer några beställningar till varvet under den närmaste tiden, blir det en svacka i beläggningen under ett par år framåt. I vad mån det kan leda till varsel eller uppsägningar kan jag inte sia om, och ingen annan heller – utom möjligtvis företagsledningen och den fackliga organisation som har att hantera dessa frågor.

Jag vill dock i detta sammanhang gärna framhålla att försvarsutskottet, som nu är klart med sitt förslag till riksdagen för de närmaste fem åren, med stor kraft slår fast att utskottet utgår från att den militära ledningen gör omDispositioner av reparations- och underhållsarbeten och förlägger dem till Karlskronavarvet – flyttar dem från andra håll, där de tidigare har förlagts utan att det varit riksdagens mening. Detta uttalande är enligt min uppfattning mycket starkt och innebär att det kommer att bli ökad sysselsättning i Karlskrona, i Blekinge – en region som så väl behöver en sådan ökning.

Nyligen har en stor affär gjorts upp mellan Kockums Marin och Australien om ubåtar. Vad detta innebär för Karlskronavarvet kan givetvis inte jag säga. Men jag tror mig kunna slå fast att det betyder oerhört mycket positivt när det gäller kunskapen, både på Kockums Marin och på Karlskronavarvet. Jag hoppas alltså att Karlskronavarvet också får del av detta.

Svenska Varv – staten – har enligt min mening ett stort ansvar för Karlskronavarvet och för sysselsättningen på varvet, inte minst med tanke på att Karlskronavarvet ligger i en region med svag sysselsättning, nämligen Blekinge. Om det nu inte finns mera utrymme i försvarsuppgörelsen – och det finns det inte, det måste vi slå fast – så borde fantasin få spela och hitta andra möjligheter att klara sysselsättningen i Karlskrona för att man skall kunna upprätthålla kunskapen under den period då svackan tycks vara. Det har ju uttalats på många håll att vi i Sverige har behov av miljö-, forsknings- och andra fartyg. Jag utgår från att försvarsministern delar min uppfattning att det skulle vara möjligt att förlägga sådana objekt till Karlskronavarvet för att man skall kunna upprätthålla kunskapen – och för att vi också i framtiden skall kunna ha ett modernt, effektivt och bra örlogsvarv.

Anf. 40 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag tycker att man helst skall tala i operativa termer när man diskuterar försvaret. Men låt mig ändå "tala försvarsgrenar".

Den försvarsuppgörelse som träffades mellan folkpartiet och socialdemokraterna fick, om jag ser till försvarsgrenarna, en mycket marin inriktning. Det innebär ett påslag på marinen över den s. k. grundnivån på 1,3 miljarder, nästan dubbelt så mycket som ÖB hade föreslagit på motsvarande nivå, den s. k. nivå 4. För marinen ger uppgörelsen, på 15 miljoner när, detsamma som ÖB ekonomiskt hade föreslagit på den s. k. nivå 6, alltså moderaternas nivå.

Försvarsuppgörelsen innebär alltså en marin satsning. När man ser till innehållet; visar det sig att det också skiljer sig från vad ÖB föreslog. Det är en större satsning på utbildning, en betydligt större satsning på ubåtar, på ubåtsskydd och på tung kustrobot. Vidare innebär uppgörelsen extra pengar till ett nytt stridsfartyg och till skärgårdsförsvaret.

Det som jag upplever som oroande är att vi på den sista tiden fått indikationer på att ubåtarna blir fördyrade. Ubåt 90 sägs bli väsentligt dyrare än vad man tidigare sagt. Jag skulle vilja säga till försvarsministern att vi från politiskt håll prioriterar att vi får fler ubåtar och får dem tidigt i stället för att det prompt måste vara mycket hög, fram för allt elektronisk, nivå på dem. Jag tycker att man seriöst skall undersöka att satsa vidare på den s. k. Västergötlandsklassen, alltså den som vi bygger. Man skall hellre minska

satsningarna på t. ex. nya dataspråk för att tidigare få leveranser av fartyg och därmed tidigare få upp antalet från nuvarande 12 till 14. Det är lättare att göra så nu när vi vet att Australienorden gör att de berörda företagen sysselsätter utvecklingskompetens för att fullfölja den ordern. Kan man vidmakthålla det som ligger i försvarsuppgörelsen, nämligen att leveranserna av ubåtar skall tidigareläggas, har det naturligtvis positiva effekter för sysselsättningen vid Karlskronavarvet.

Herr talman! För elva månader sedan fanns det en liten notis i tidningarna om att Karlskronavarvet hade fått en order från Norge på två civila sidokölssvävare. Det skulle leda till att Karlskronavarvet tillfälligt behövde förstärkningar på personalsidan. Dessa två båtar håller nu på att tillverkas. I den mån Karlskronavarvet får exportorder vet man det oftast inte så tidigt i förväg som man när det gäller beställningar från det svenska försvaret. – Vad gäller vissa annars möjliga exportländer tillåter jag mig reflexionen att det som Boforsledningen haft för sig har skadat Sverige på många sätt. Det har påtagligt skadat möjligheterna för Karlskronavarvet. Boforsledningen får ta på sig ett stort ansvar för problem i flera svenska industrier.

Herr talman! Jag tycker det är angeläget att framhålla att Karlskronavarvet är en enhet med, såvitt man kan se, mycket stor betydelse lång tid framåt när det gäller att förnya den svenska flottan. Det varvet ingår i en koncern. Det är rimligt att en koncern stöttar ett sådant företag när det har besvärligt en tid. Jag finner det rimligt att Svenska Varv stoppar in egna riskpengar i Karlskronavarvet t. ex. för att göra en ännu kraftigare satsning på att snabbt utveckla det nya stridsfartyget. Det har i så fall också en psykologisk positiv effekt om Svenska Varv visar att man tror på Karlskronavarvet. Då är det naturligtvis mycket lättare att förhandla med försvaret i olika hänseenden.

Jag vädjar till statsrådet: Försök att tidigarelägga ubåtsleveranser, även om det ekonomiskt förutsätter att man väljer bort en del av Ubåt 90 och i stället bygger vidare på den s. k. Västergötlandsstandarden. Fortsätt med satsningarna på export och be Svenska Varv att ta ett ansvar för en mycket fin enhet i koncernen.

Anf. 41 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Många av de frågor som här berörts kommer riksdagen om några dagar att få behandla när regeringens förslag till hur försvaret skall riktas in de närmaste fem åren kommer upp till behandling. Jag hoppas, herr talman, att riksdagen skall respektera att jag försöker hålla mig till interpellationen och försöker bärga mig tills jag får tillfälle att återkomma till riksdagen i försvarsdebatten.

Jag vill ändå säga några ord till Göthe Knutson. Göthe Knutson beskriver situationen vid varvet i ytterst "alarmistiska" termer. Jag har inte fått de uppgifter Göthe Knutson nu sprider omkring sig vare sig från varvsledningen eller från de fackliga organisationerna. Det brukar vara de som sitter inne med de största kunskaperna. Men jag vill inte undvika att beröra Göthe Knutsons frågor.

Göthe Knutson säger att situationen skulle kunna helt förändras om det fanns ytterligare några miljarder till att bygga fartyg. Det är klart att man kan lösa frågorna på det viset. Det är bara så att Göthe Knutson naturligtvis inte

det ringaste ägnat sig åt att fundera hur dessa pengar skall tas fram. Det är mycket enkelt för Knutson att i en talarstol slå ut med händerna och säga: Bara vi gör så här, skall vi lösa frågorna. Men det är Karlskronavarvets, och Svenska Varvs, styrelse som har ett ansvar i dessa frågor. Från riksdagens sida anslår man i första hand medel till marinen och anvisar hur dessa skall användas. Vi får återkomma i frågan när riksdagen har fattat sitt beslut på detta område.

När det sedan gäller exporten har riksdagen förutsatt att Karlskronavarvet vid sidan om leveranser till flottan skall operera på exportmarknaden. Jag vet att Karlskronavarvet anstränger sig för att göra det. Men det måste, för att få ekvationen att gå ihop, finnas en rätt bra basis för den svenska flottans beställningar. Detta kompletteras sedan med export och kanske också, som Christer Skoog var inne på, med leveranser av fartyg för andra användningsområden. Karlskronavarvet måste naturligtvis – det hoppas jag att också Christer Skoog utgår från – följa upphandlingsförordningen. Karlskronavarvet har att tävla tillsammans med andra varv i vårt land om de fartygsbeställningar som kan komma i fråga.

Slutligen, herr talman, vill jag säga till Hans Lindblad att jag delar hans bedömning när det gäller ubåtarna och vilken inriktning man bör ha i det fortsatta arbetet. Programplanen kommer ju till försvarsdepartementet litet längre fram i sommar, och då finns det skäl att se om man inte kan lösa dessa frågor på det sätt som Hans Lindblad indikerar.

Anf. 42 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Låt mig säga att jag personligen har stort förtroende för Karlskronavarvets ledning. Detta säger jag med anledning av vad försvarsministern tidigare sade om att han utgår från att varvet anstränger sig för att få order från annat håll än försvaret. Exportsituationen torde vara den som jag tidigare beskrev och som Hans Lindblad också var inne på.

Beträffande den mycket viktiga grunden för min interpellation är jag utomordentligt förvånad över att försvarsministern inte har tagit del av den redovisning som Karlskronavarvet har tagit fram. Jag säger tagit fram, för den finns dokumenterad. Eftersom det står "konfidentiellt" på handlingen i fråga, kan jag icke här och nu överlämna den till försvarsministern. Jag utgår från att försvarsministern kommer att få handlingen i fråga, med dess mycket översiktliga, lättillgängliga och schematiska skisser över den s. k. sysselsättningssvackan och över de behov som vår marin har när det gäller fortlöpande förnyelse av bra fartyg i marinen. Det behövs alltså många nybeställningar framöver. Men det är nu som varvet saknar order för de närmaste åren. Svackan kan anges till ca 40 % av nuvarande kapacitetsnivå med 1 100 anställda.

Det har emellertid förutsatts att marinen kan tidigarelägga beställningar av Ubåt 90. Det antal på 200–250 färre anställningar som jag har talat om kan dubblas, om kapaciteten minskas. Jag säger givetvis inte detta för att skrämmas eller för att ställa till med tråkigheter utan för att vi nu, medan tid är, skall kunna ta fram de pengar till försvarsanslagen som gör att vi kan skapa två fullvärdiga ubåtsjaksstyrkor.

I den skiss som finns i den aktuella propositionen är ubåtsjaksstyrkorna

inte fullvärdiga. Det behövs två korvetter till, och det är ytterst lämpligt ur ekonomisk synpunkt att se till att man förlänger beställningsserien vid Karlskronavarvet. En samtidig beställning av en ubåt i samarbete mellan Kockums och Karlskronavarvet skulle innebära att man förhindrar den kris som eljest uppstår vid varvet i Karlskrona och i Blekinge.

Anf. 43 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! När jag hade mina tidigare uppgifter i regeringen, jobbade jag mycket nära med frågor som gällde de statliga företagen av typ Svenska Varv och Karlskronavarvet. Jag skall försöka uttrycka mig milt när jag reagerar på Göthe Knutsons sätt att behandla konfidentiella uppgifter som det nu ifrågasätts. Företaget har lämnat. Först går Göthe Knutson ut offentligt och talar om beläggningssituationen och om vilka svårigheter varvet har. Sedan talar han om turbulens kring exportfrågorna, och därefter talar han om sitt stora intresse av att slå vakt om sysselsättningen vid Karlskronavarvet.

Om herr Knutson vore någorlunda förtrogen med en industriell verksamhet som opererar på exportmarknaden och har som mål att agera framgångsrikt för att säkerställa den fortsatta sysselsättningen vid Karlskronavarvet, så skulle han inse att hans uppträdande är ett paradexempel på hur man inte skall förfara i riksdagen.

Jag beklagar att Göthe Knutson har försatt företagsledningen i en sådan här situation. Jag hoppas, herr talman, att företagsledningen är så pass skicklig att den kan klara även den situation som Göthe Knutson har försatt den i.

Anf. 44 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag är glad över försvarsministerns besked att han anser det viktigt att öka antalet ubåtar och att man för att nå detta kanske skall nöja sig med den kapacitet som Västergötlandsklassen representerar. Denna klass omfattar Östersjöns mest tystgående och i många hänseenden modernaste ubåtar.

När folkpartiet förberedde sina förslag inför försvarsbeslutet hade vi tagit upp ett högre belopp för ubåtar, eftersom vi fått uppgift om att det skulle bli en fördyring. Representanter för de militära staberna sade emellertid till oss: Ta inte upp ett så högt belopp;— då får vi en dålig förhandlingssituation gentemot industrin, för det skall inte bli fördyringar. När myndigheter senare konstaterar att det förmodligen blir fördyringar kan vi notera att de förutsättningar som innebär att Ubåt 90 skulle klaras inom ramen för de belopp som myndigheterna angivit inte längre gäller. Det är viktigt att öka antalet ubåtar, och man måste inte gå upp i kvalitetsnivå. Jag tycker alltså att det besked som försvarsministern här har givit är positivt.

I praktiken kan det bli någon "spetsning" av Västergötlandsklassen, men man skall utgå från den båt som nu håller på att byggas och inte tillföra sådant som leder till fördyringar annat än när det är absolut nödvändigt att göra detta.

Göthe Knutson talar om ubåtsskyddsstyrkor. Jag vill då framhålla att överbefälhavaren aldrig har använt detta begrepp. När ÖB i fjol lämnade sin programplan var hans råd till politikerna att köpa fler helikoptrar för

ubåtsjakt. Det var bristen på sådana som han ansåg vara det största problemet i sammanhanget. I dag är det nog ingen som hävdar den uppfattningen, men detta var alltså ÖB:s råd. ÖB hade på den nu aktuella nivån inget förslag om att det skulle anskaffas fler fartyg. Det kan dessutom nämnas att i slutskedet av försvarskommitténs arbete sades från de militära myndigheternas sida: Problemet är personalen. Vi kan inte ha ute alla de båtar, alla de helikoptrar som redan finns eller snart levereras. Se då till att kvaliteten blir så hög som möjligt. Det är detta som gör att de 600 milj. kr. som nu kan sättas in för ubåtsskyddssatsningar väsentligen går åt för att höja kvaliteten, med hydrofoner, analysutrustning o. d.

ÖB:s råd i slutskedet var alltså att man skulle höja kvaliteten, medan hans ursprungliga krav var att det skulle anskaffas fler helikoptrar. Men ÖB har aldrig argumenterat i den riktningen att det skulle köpas fler båtar för att sätta upp ytterligare s. k. ubåtsskyddsstyrkor. Det begreppet finns över huvud taget inte i hans vokabulär.

Anf. 45 GÖTHE KNUTSON (m):

Herr talman! Låt mig först beträffande Hans Lindblads uttalande säga att chefen för marinen så sent som för ett par månader sedan framhöll att för att vi skall få fullvärdiga ubåtsjaksstyrkor krävs det fyra kustkorvetter i varje styrka. ÖB har i den s. k. gröna boken – programplanen – framfört önskemål om fler kustkorvetter än vad som finns i uppgörelsen mellan regeringen och folkpartiet.

Får jag påminna om att i ett förstamajtåg i Blekinge fanns ett plakat – jag utgår från att det var godkänt av arrangörerna – på vilket det stod: Försvarsuppgörelsen innebär fara för Karlskronavarvet.

Moderata samlingspartiet redovisar alternativ som är finansierade till sista kronan. Våra förslag har aldrig ifrågasatts på den punkten. Så är fallet också nu. Det föreligger dessutom en överfinansiering i regeringens pakt med folkpartiet på 2 miljarder kronor. Dessa pengar räcker för att trygga sysselsättningen vid Karlskronavarvet.

Försvarsministerns sätt att bemöta mig tillhör väl de alternativa standardmodellerna. En modell är att höja rösten, och jag tror uppriktigt sagt inte att det ligger för Roine Carlsson att göra på det sättet. I stället använder han en gråtmild ton och påstår att jag skulle ha äventyrat varvet och dess framtid.

Det spel som försvarsministern nu försöker iscensätta är högst anmärkningsvärt. Han säger att han icke känner till varvets situation, trots att försvarsutskottet i riksdagen har blivit grundligt informerat i saken.

Det finns någon skiss i handlingarna som är konfidentiell. Den har jag icke åberopat. Jag har inte yttrat mig om någonting som är sekret. Jag har gett samma information som varvet har gett till de blekingska riksdagsledamöterna. Fråga er partivän Christer Skoog, herr statsråd! Han är en hedersman som vet precis vad som har sagts, och han kan återge detta här i kammaren.

Jag har uppenbarligen gjort en utomordentligt stor välgärning – min blygsamhet säger mig att jag inte skall gå längre – som har offentliggjort det som försvarsministern icke kände till. Först nu har försvarsministern fått klart för sig hur allvarlig situationen är för Karlskronavarvet.

Anf. 46 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Göthe Knutson har tydligen bestämt sig för att till det yttersta anstränga sig för att exponera Karlskronavarvets beläggningssituation för att på det sättet sprida all tänkbar upplysning till eventuella beställare av produkter från Karlskronavarvet. Jag finner den hantering som Göthe Knutson ägnar sig åt vara ytterligt intressant.

Tredje vice talmannen anmälde att Göthe Knutson och Hans Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare inlägg.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på interpellation 1986/87:246 om omorganisation av säkerhetspolisen

Anf. 47 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jörn Svensson har frågat mig om regeringen i ljuset av de senaste årens erfarenheter är beredd att inleda en omorganisering på helt ny bas av landets säkerhetspolis.

Jag ämnar inte närmare gå in på de olika anmärkningar gentemot säkerhetspolisens arbete som görs i interpellationen och som innehåller en rad kategoriska påståenden som enligt min mening genomgående är missvisande eller direkt felaktiga. Låt mig bara konstatera att motioner med yrkanden om en översyn av säkerhetspolisens verksamhet under senare år vid ett flertal tillfällen har avslagits av riksdagen i enlighet med förslag från justitieutskottet.

Som riksdagen också i skilda sammanhang har fått information om så har emellertid organisationsförändringar och andra reformer rörande säkerhetspolisen beslutats under senare år. Självklart måste organisation och inriktning av verksamheten också framdeles ses över fortlöpande.

Vad jag har sagt nu skall emellertid självfallet inte förstås så att jag ställer mig avvisande till varje tanke på en mer allmän översyn av säkerhetspolisen. Som även justitieutskottet har erinrat om i ett av de nyss nämnda motionsärendena förordade juristkommissionen i fallet Berling att säkerhetspolisen så småningom borde bli föremål för en förutsättningslös utvärdering. Dessutom kan ju olika frågor rörande säkerhetspolisens verksamhet tänkas komma upp som ett resultat av arbetet inom de båda kommissioner som har tillkallats med anledning av mordet på Olof Palme.

Anf. 48 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation. Jag har ju lärt mig att vi har en justitieminister av det så att säga undvikande slaget. Ur hans synvinkel kanske det är ett klokt sätt att agera, men knappast ur parlamentarisismens. Det är uppenbart för var och en att vi börjar komma till vägs ände när det gäller säkerhetspolisens inkompetens och skandaler.

Det är litet synd att Sten Wickbom inte själv är intresserad av att göra

någon närmare undersökning av säpos olika aktiviteter i doldom nu och i det förflutna.

Han kunde t. ex. fråga grekiska juntamotståndare om säpos infiltration i grekiska föreningar under juntatiden. Han kunde fråga hur uppgifter om greker i Sverige kunde hamna i händerna på juntans åklagare och bilda underlag för domar mot grekiska demokrater.

Han kunde fråga vad säpo hade för skäl att under samma juntatid misstänka grekiska socialdemokrater i Sverige för spioneri till förmån för Sovjet. Han kunde fråga parlamentsledamoten Kyriazis ifall säpo avslöjade ett antal demokratiska grekers resa hem för juntans myndigheter, så att de kunde gripas vid hemkomsten.

Han kunde fråga säpo varför man var så passiv gentemot Ustasjaterroristerna trots att det inträffat ett attentat av Ustasja mot det svenska konsulatet i BadGodesberg. Han kunde samtidigt fråga varför terroriststämpeln mot Ustasja har upphävts och om det är lämpligt att säpo i dag använder Ustasjafolk som tjallare.

Han kunde fråga varför man drog i gång rättsligt omotiverade åtgärder mot den jugoslaviske invandraren Kauklja och genom honom försökte misstänkliggöra statsminister Fälldin och invandrarminister Andersson – en intressant parallell till den numera avslöjade skandalen om M 15:s intriger mot premiärminister Wilson.

Han kunde också fråga vad säpo hade att göra i den komplott som sökte dra in justitieminister Geijer i en s. k. bordellhärva. Detta byggde ju på lögner och vaga formuleringar i en promemoria.

Vidare vill jag för min del fråga justitieministern: Hur ser han på det faktum att den övervägande delen av terrorismen i Västeuropa numera har sitt ursprung i de statliga säkerhetstjänsterna, som kraftigt trappat upp sin verksamhet på området. Vad anser justitieministern om parlamentsutredningen i Italien, som avslöjat säkerhetsorganens aktiva organisering av de stora terrordåden i landet. Och vad för slags åtgärder anser justitieministern motiverade för att klarlägga hur förbindelserna är och har varit mellan svenska säpo och europeiska säkerhetstjänster som ägnar sig åt sådan brottslig verksamhet?

Nu har ju säpo återigen varit framme, i ett kanske allvarligare sammanhang än tidigare. Man har bedrivit trakasserier mot kurder. Man har i hög grad gjort sig medskyldig till uppbyggande av det s. k. huvudspåret, som sedan visat sig totalt felaktigt. Denna verksamhet har spelat en avgörande roll för att sabotera arbetet med att finna Olof Palmes mördare.

Drar inte justitieministern några som helst slutsatser av detta högst uppscendeväckande förhållande? Är han själv fortfarande så traumatiskt fixerad vid PKK-spåret att han inte kommit över herr Holmér's fall?

Det är väl ändå numera uppenbart att vi inte har den typ av säkerhetstjänst som behövs. Löslig hantering av uppgifter, en konspiratorisk syn på världen, med värderingar som överensstämmer med vad man kan höra från Ronald Reagans kansli eller från överste North – det är en dålig grund för kunskap och effektivitet i kampen mot terrorismen.

Detta borde föranleda att man nu tar upp frågan om en förutsättningslös omorganisation av säpo. Nu när situationen så klart visat på behovet härav,

vad är man rädd för? Har man inte kontroll över situationen? Eller litat man på säpo och dess befärgade agerande? Jag tycker att det är dags för litet mera raka och hederliga svar i ljuset av allt smussel, falska anklagelser och villospar.

Anf. 49 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag har inte velat gå in på de anklagelser som Jörn Svensson riktar mot säkerhetsavdelningen vid rikspolisstyrelsen. Jag vill här inledningsvis säga att jag känner mig mindre motiverad för en sådan debatt redan med hänsyn till det sätt på vilket Jörn Svensson lade upp sin interpellation. Han riktar där i åtta satser mycket allvarliga anklagelser mot säkerhetsavdelningen. Jag har påstått att dessa är vilseledande och felaktiga. Men det är inte nog med detta. Anklagelserna inleds med uttryck av typen "det är sålunda klarlagt", "det är klarlagt", "det är uppenbart", "det är tydligt" och "det är helt klart". För Jörn Svensson finns det inget utrymme för diskussion – Jörn Svensson vet bäst. Man blir mot den bakgrunden initialt inte särskilt motiverad för en debatt med Jörn Svensson.

Det andra och mera tungt vägande skälet till att jag inte går in i detaljdebatt om de förhållanden som Jörn Svensson nu berör och alla de insinuationer som han på ett vårdslöst sätt strör omkring sig har att göra med att det här gäller förhållanden och uppgifter som är av den naturen att de inte bör kommenteras och debatteras i den form som Jörn Svensson här har valt. Jag vill i sammanhanget erinra om att riksdagen har företrädare, i justitieutskottet och i rikspolisstyrelsens styrelse, vilka har full insyn i säkerhetsavdelnings verksamhet. De har god kännedom om förhållandena där och är kompetenta att bedöma dessa.

Anf. 50 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är inget nytt att justitieministern inte är så motiverad för debatter. Det brukar han inte vara oavsett vilket ärende det gäller och oavsett vilka interpellationer man framställer.

Jag tycker emellertid att vi nu kan bortse från justitieministerns personliga omdömen om mig. Det väsentliga är ju att om han inte tror på mig och på att jag har underlag för det som jag säger står det honom fritt, eftersom han har en gynnsammare position i det avscendet än vad jag har. Jag har betydligt svårare att få fram sådana omständigheter. Eftersom han har en gynnsammare position borde det kunna vara lämpligt för honom att han med sina resurser försöker kontrollera om och vad som då ligger bakom de uppgifter som han inte tror på.

Det är ju inte möjligt för en ansvarig justitieminister att nu inta något slags neutral attityd gentemot säpo och säpo:s roll och karaktär i samhället i dag. Om Sten Wickbom inte tror på något annat måste han väl ändå tro på det som alla i dag kan se, nämligen att säpo:s verksamhet när det gäller utredningen av mordet på Olof Palme genom fixeringen av huvudspåret och uppbyggnaden av den som säpo avsiktligt medverkade till hade en oerhört destruktiv verkan på utredningens drivande och ledde till ett sammanbrött som framtvångade att man fick börja på en helt ny bog. Vem skall stå till svars för detta? Är det inte uppenbart att detta pekar på att man har en inriktning och

en typ av organisation som inte tjänar sitt syfte? Om man verkligen vill ha en effektiv kamp mot terrorismen och göra en effektiv insats för att nu så gott sig göra låter bidra till utredningen om mordet på Olof Palme behöver man en säkerhetstjänst med en annan inställning, en annan uppbyggnad och med en annan sorts folk, så att säga mer av vanliga, hederliga kriminalpoliser snarare än konspiratörer av det här slaget.

Jag kan ge justitieministern ytterligare ett uppslag som han kan gå vidare med oavsett om han tror på mig eller ej, nämligen att det vore ett väldigt intressant studium att undersöka på vilket sätt under t. ex. det senaste året som olika uppgifter från säpo till utvalda journalister brukar läcka ut för att skapa den desinformation som i sin tur sedan kan skapa den rätta politiska stämningen för ingripanden mot speciella folkgrupper eller oskyldigt miss-tänkta.

Anf. 51 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag nämnde att riksdagen har en fullgod insyn i säkerhetsavdelningens verksamhet, och jag skall tillägga det som alla, även Jörn Svensson, vet, nämligen att jag själv naturligtvis också har denna insyn.

Jag står för och tar ansvar för de bedömningar som jag gör mot bakgrund av den insyn som jag har. Jag har redovisat min bedömning i den fråga som Jörn Svensson väckte i sin interpellation. Jag gör bedömningen mot bakgrund av min kunskap om förhållandena.

Anf. 52 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Då kan vi uppenbarligen inför offentligheten konstatera att det förhållandet att det falska PKK-spåret i så hög grad byggdes upp av säkerhetspolisen inte berör landets justitieminister. Han tycker inte att säkerhetspolisen behöver granskas eller omorganiseras av denna anledning.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1986/87:Ju131–Ju133 till justitieutskottet

9 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1986/87:26, 28, 31 och 32

Skatteutskottets betänkanden 1986/87:48 och 51

Justitieutskottets betänkanden 1986/87:27, 34 och 36

Utrikesutskottets betänkanden 1986/87:16 och 19

Försvarsutskottets betänkande 1986/87:9

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1986/87:21 och 23

Socialutskottets betänkanden 1986/87:28, 29 och 39

Kulturutskottets betänkande 1986/87:16

Utbildningsutskottets betänkanden 1986/87:24–26

Trafikutskottets betänkande 1986/87:27

Jordbruksutskottets betänkanden 1986/87:19, 23 och 25
Näringsutskottets betänkande 1986/87:33
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:16
Bostadsutskottets betänkande 1986/87:19

10 § På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren kl. 11.55 att ajournera förhandlingarna till kl. 12.00, då ärendebehandlingen skulle börja.

11 § Förhandlingarna återupptogs kl. 12.00 under ledning av förste vice talmannen.

12 § Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1986/87:30 om näringspolitik (prop. 1986/87:74 delvis).

Näringspolitik

Anf. 53 ERIK HOVHAMMAR (m):

Fru talman! Näringsutskottets betänkande 1986/87:30 tar upp ett antal frågor som gäller näringspolitiken och dess utformning. Vi moderater redovisar i betänkandet en del åtgärder som vi anser nödvändiga för att skapa en gynnsam näringslivsutveckling. Vi bygger vår politik på marknadshushållningen vilken som bekant bl. a. innebär frihet för medborgarna att få välja varor och tjänster, men också en frihet att få tillverka dessa varor och tjänster. Frihet för konsumenter förutsätter också frihet för producenter.

Småföretagens utvecklingsmöjligheter är av helt avgörande betydelse för vårt lands ekonomi. I dag arbetar över 1 100 000 människor i företag, exkl. jordbruk, med färre än 200 anställda. De svarar också för 25 % av vår svenska export. Det finns flera hundra tusen små och medelstora företag i vårt land. Om de skulle öka antalet anställda med en person var, skulle arbetslöshetsproblemen till stor del vara lösta. Det kan knappast råda något tvivel om att det finns en enorm potential för nya jobb i dessa företag, under förutsättning att de kan stimuleras till ytterligare vitalitet och expansion. Ändå finner man att några av de mest anmärkningsvärda skattehöjningar som skett under den nu sittande regeringen har sin udd riktad mot just dessa företag.

Fru talman! Sveriges ekonomiska problem kan enkelt uttryckas så att vår industrisektor har blivit för liten i förhållande till den offentliga sektorn. Detta betyder att allt vad den producerande sektorn i näringslivet tjänar in måste, för att betala den offentliga sektorn, tas ut av stat och kommun i form av skatter och avgifter. Utrymmet för att låta någon del av överskottet komma de enskilda individerna till del har minskat dramatiskt. Därför behöver Sverige – vilket jag tror alla partier är överens om – en större industrisektor för att över huvud taget ha råd med sin offentliga sektor.

Vi måste med andra ord förbättra företagandets villkor för att därigenom skapa möjligheter för flera att starta och utveckla egna företag. Men i dag tvingas vi konstatera att t. ex. stora grupper av familjeföretagare, inte minst i småländska landamären, håller på att försvinna. Deras företag säljs ut till storföretag eller investmentbolag. Frågar man om orsaken till denna utförsäljning, får man ofta svaret: Vi kan inte fortsätta att äga ett företag där våra barn måste låna för att kunna betala förmögenhetsskatten på sina aktier, på ett kapital som är bundet i företaget och som följaktligen är ett fiktivt kapital. Det är bundet i bl. a. maskiner och verktyg och kan inte frigöras. Det de säger är riktigt. Denna utveckling är farlig. Därför måste vi hjälpas åt att stoppa den. Den innebär nämligen, att vi om några år har ett kraftigt reducerat antal medelstora företag och att den svenska företagsprofilen förändras mot antingen mycket små företag – troligen enmansföretag – eller mycket stora börsnoterade företag. Den utvecklingen hotar mångfalden i svenskt näringsliv och i förlängningen kommer, som man kan förmoda, i rationaliseringens spår en sysselsättningskris, vilket vi med olika medel måste förhindra.

Ett land med ett mångfasetterat näringsliv med många små och medelstora företag är väsentligt mindre sårbart än ett land med några få stora företagsbildningar och resten småföretag. Vi måste satsa mer helhjärtat på småföretagen. En av de första åtgärderna måste vara att få bort förmögenhetsskatten på det i företagen arbetande kapitalet. Därför har vi moderater med ökad skärpa fört fram detta krav i riksdagen. Vi har gjort det i åtskilliga sammanhang, och vi kommer tillbaka, så länge denna orättfärdiga skatt finns kvar.

Fru talman! Som framgår av våra reservationer i det nu aktuella betänkandet har vi bl. a. följande målsättning för vår näringspolitik.

Spelreglerna skall vara fasta. Ständiga ändringar i skatteregler, olika lagar och andra bestämmelser och villkor kan inte accepteras. Företagen måste ges förutsättning att planera på lång sikt. All ryckighet – det gäller i såväl produktion som planläggning – är ödesdiger. Vår grundläggande princip är nu som alltid enskild äganderätt och privat företagsamhet, baserat på marknadsekonomi och att etableringsfrihet skall råda. Det enskilda ägandet skall vara spritt. Olika ägandeformer – enskilda firmor, aktiebolag, företag ägda av dem som arbetar i företaget, kooperativ, fackligt ägda företag, statliga företag – ger en viktig mångfald och erfarenhet som befrämjar utvecklingen. Grundläggande för alla företagsformer är konkurrens på lika villkor. Vi har sagt det tidigare, och jag vill slå fast det än en gång här i dag.

Löntagarfonderna skall avskaffas. De utgör ett hot mot marknadsekonomi, valfrihet, sysselsättning och utveckling. I stället skall vi verka för ett spritt enskilt ägande. I den utsträckning som det skall finnas fackliga företag skall dessa skapas och drivas i öppen konkurrens på lika villkor. Den statliga företagsamheten, som debatteras mycket i dessa dagar, fyller en viss funktion i mycket begränsade fall. Där speciella skäl inte föreligger bör statliga företag privatiseras. Sammanblandningen av de skilda funktionerna att utöva statsmakt och driva företag är olycklig.

Efterfarenheten visar att statliga företag i genomsnitt – jag säger i genomsnitt, inte alla, herr industriminister – har haft en sämre utveckling än privata företag.

Förutsättningen för ett expansivt företagarklimat är konkurrensfriheten. Det är småföretagarens enda chans att hävda sig mot offentligt företagande och storföretag.

Men det finns i dag många hinder för fri konkurrens. Ett exempel är den i princip förbjudna konkurrensen inom vårdsektorn. Medan man på andra håll inom den offentliga sektorn funderar på att anlita entreprenörer i större utsträckning för att minska kostnaderna och stimulera till nytänkande, är attityden den motsatta inom vårdsektorn. Effekten av detta synsätt ser vi i dag i form av vårdköer osv. Om – jag säger om – produktiviteten inom den offentliga verksamheten hade varit densamma som under 1970 hade vi haft miljarder mer att röra oss med. Bland de områden där produktiviteten minskade var just hälso- och sjukvården – det är bevisat. Stöd för den uppfattningen får vi av den utredning som gjorts av arbetslivcentrum om den sociala hemtjänsten. Bara 60 % av de resurser som läggs ned på denna sociala verksamhet för äldre kommer pensionärerna till del. Resten går till administration. I själva verket får dagens gamla mindre hemhjälp än vad man fick på 50-talet. Det är därför som vi säger: Nu är det dags att öppna den offentliga sektorn på vid gavel för privata entreprenörer. Mottot för denna nya giv bör vara: Sluta administrera, börja producera!

Fru talman! Det är inte bara offentliga konkurrensbegränsningar som måste avskaffas utan också fackliga. Vi måste få en lagstiftning som förhindrar blockader mot enmansföretag bara därför att de inte skriver på kollektivavtal. Jag har åtskilliga exempel från olika delar av landet där småföretagare utestängts av facket därför att de inte skriver på kollektivavtal. Vi tycker att detta är odemokratiskt, och vi protesterar starkt mot ett sådant förfaringsätt.

Naturligtvis måste också skattesystemet reformeras. Marginalskatterna även på vanliga inkomster skall sänkas så att avtal på arbetsmarknaden kan slutas utan kostnadshöjningar som medför försämrade konkurrenskraft och därigenom förlorade marknadsandelar. Det fordras även lägre inkomstskatter för att göra det lönande att arbeta, att utbilda sig och att ta risker och ansvar. Arvsskatten måste mildras. Dubbelbeskattningen av aktier bör avskaffas. Detta är gamla moderata krav som fortfarande är lika aktuella.

Fru talman! Om inte familjeföretagarna på allvar lägger sig i skattedebatten och försöker påverka politikerna riskerar landets småföretagare att bli de stora förlorarna när såväl inkomstskatten som företagsbeskattningen läggs om. Redan i dag betalar småföretagen förhållandevis mer i skatt än de större företagen – det är statistiskt bevisat. Dessutom gör västvärldens högsta kapitalskatter det praktiskt taget omöjligt att driva större familjeföretag utan extrem skatteplanering. Det är därför som vi säger att vad landets småföretagare i dag behöver är sänkt skatt och inte höjd skatt.

Byråkratien har vi haft anledning att tala en hel del om. Den måste bekämpas, och lagar och förordningar måste förenklas. Jag tror att åtskilliga småföretagare har tröttnat på att vara företagare just därför att det finns alltför mycket byråkrati. Det är alltför mycket uppgifter och för många blanketter som skall fyllas i på kvällar och nätter. Det gör att företagarna många gånger inte känner sig stimulerade. Därför måste vi förenkla hela denna procedur. En del har gjorts – det vill jag gärna erkänna – men det är inte tillräckligt.

De mindre och medelstora företagen svarar för mycket av förnyelsen i näringslivet. Det är särskilt viktigt att politiska insatser för en god näringsmiljö utgår från detta faktum. Byråkrati och krångel blir tillsammans med tunga pålagor svårt att hantera för mindre företag.

Den internationella handeln skall vara fri. Därmed befrämjas effektivitet och konkurrens. Svenskt välstånd har ju grundats på att vi med framgång har kunnat hävda oss inom en fri världshandel. På samma sätt som det allmänt anses vara en fördel att en mängd olika regleringar på den internationella handelns område avskaffas, borde det vara självklart att den nationella handeln och produktionen skall vara fri och inte utsättas för onödiga regleringar, pålagor och hinder.

Vi fick för inte så länge sedan en rapport från Industriförbundet, där man värnade för att de mindre och medelstora företagen investerade för litet. Låg vinstnivå och hög ränta ansågs som två av orsakerna. Men jag tror – och det vill jag särskilt säga till min vän Thage Peterson – att det finns en oro hos ägarna till dessa företag över hur regeringen egentligen ser på familjeföretagen. Med ett kapitalskattesystem som ofelbart leder till tvångsförsäljning av expansiva familjeföretag samt med oron för de kollektiva löntagarfonderna är det kanske inte så underligt att företagarna tvekar att investera. Jag har talat med åtskilliga företagare på mina resor runt om i landet och fått bekräftat att det finns en oro – det kan man inte komma ifrån. Den oron beror bl. a. på de orsaker som jag har pekat på här. Ja men, säger någon, det talas ju väl om småföretagen. Det är alldeles riktigt. Och jag vill tillägga att det gäller särskilt i valtider. Det är i och för sig glädjande, men man glömmer bort *småföretagaren*, ägaren till företaget, dvs. själen i företaget. Visst behövs det duktig arbetskraft, lojala medarbetare och en god infrastruktur för att få ett bra företag. Men *utan företagaren själv* blir det inga småföretag. Konstigare än så är det inte. Därför måste vi i större utsträckning driva en politik som tar hänsyn just till företagare.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer i betänkande 30 där moderaterna finns bland undertecknarna.

Anf. 54 CHRISTER EIREFELT (fp):

Fru talman! Jag måste säga att det är en ganska förvirrande upplevelse att läsa regeringens förslag Näringspolitik inför 90-talet. Propositionen inleds med en rad värderingar som jag inte har några som helst svårigheter att skriva under på. I texten kan man t. ex. hitta försvar för frihandeln och krav på färre regleringar, och det uttalas t. o. m. tvivel på att politikerna skulle ha en särskild förmåga att välja ut framtidsbranscher och framtidsprodukter.

Man kan läsa att näringspolitikens roll bl. a. är att "öka förutsättningarna för ett engagerat och decentraliserat beslutsfattande" – som om industriministern inte alls hade varit med om att införa kollektiva löntagarfonder, det engagerade och decentraliserade beslutsfattandets absoluta motpol!

Det är alltså just det som är så förvirrande i regeringens näringspolitiska proposition: den stora skillnaden mellan ord och handling. Det går t. ex. inte ihop att kräva att frihandeln förstärks samtidigt som man begränsar Sveriges import av tekovaror från de fattigaste länderna. Det går inte ihop att ena stunden säga att den inhemska kostnadsutvecklingen måste bringas ned om

vi skall klara sysselsättningen och i nästa stund föreslå en icke obetydlig höjning av arbetsgivaravgifterna. Det går inte ihop att förespråka beslutsfattande på lokal nivå samtidigt som man försvarar de starkt centraliserade löntagarfonderna. Och när industriministern skriver att det inte är "näringspolitikens roll att söka ge utvecklingen en viss i förväg utstakad inriktning", ja, då avslöjas på nytt vilken skillnad det är mellan socialdemokratiska principdeklarationer och hur man agerar i verkligheten.

Socialdemokratisk näringspolitik i praktisk handling bygger tvärtom just på tanken att statens kvinnor och män har en sällsynt förmåga att blicka in i framtiden. Företagens investeringar måste på ett eller annat sätt styras från kanslihus eller industriverk.

Följaktligen är det nödvändigt att dra in stora delar av näringslivets vinster till centralstyrda fonder där allvisa politiker och tjänstemän bestämmer hur de skall fördelas. Fondernas antal och samlade kapital blir, med det här synsättet, ett mått på den socialdemokratiska regeringens "handlingskraft".

Det finns massor av andra exempel som också belyser socialdemokraternas iver att reglera och som avslöjar den misstro man i grunden hyser mot marknadsekonomin.

Ett annat aktuellt exempel är prisstoppet. Det har man infört trots att både utredningar och enskilda ekonomer visat att instrumentet är verkningslöst och inte bidrar till lägre inflation. Dessutom är det marknadsstörande därför att det signalsystem som styr miljontals beslut i företag och hushåll sätts ur spel!

Ytterligare några exempel:

De offentliga monopolen försvaras till varje pris bl. a. med hjälp av regleringar och bidragsbestämmelser.

Med etableringskontroll av olika slag inskränker man på näringsfriheten.

Man har förvissat sig om att få sista ordet när bankerna utser styrelseordförande, uppenbarligen för att få större makt över affärsbankerna och deras engagemang i företagen.

Begränsningar av tekoimporten gör kläderna dyrare för konsumenterna och försvårar dessutom för de fattiga länderna att sälja sina varor.

Listan över regeringens ingrepp i näringslivet kan alltså bli nästan hur lång som helst.

Vi har ibland kallat socialdemokraternas gradvisa försämring av marknadsekonomin funktionsduglighet för "De små stegens tyranni".

Jag har nämnt några av de många direkta regleringar som hör hemma under rubriken. Men det finns också mer övergripande frågor där regeringens politik innebär en successiv övergång till en mer centralplanerad ekonomi.

Dit hör skatterna som sedan 1982 har ökat med närmare 30 miljarder kronor. Det är ett område som visserligen inte formellt ingår i det vi kallar näringspolitik, men som man aldrig kan bortse ifrån när man diskuterar näringslivets villkor. Industriministern för också ett resonemang om företagsbeskattningen i propositionen där det konstateras att vårt nuvarande skattesystem leder till att vinster låses in i historiskt framgångsrika företag. Det medför naturligtvis en risk för att investeringarna sker där, och inte i företag med goda framtidsutsikter. Vi har i vår motion pekat på hur framför

allt höga marginalsatser men också t. ex. förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet inverkar negativt på företagens möjligheter.

Beträffande det sistnämnda, folkpartiets krav på att skatten på arbetande kapital skall slopas, så har industriministern antytt viss sympati. Hur länge dröjer det innan vi får ett förslag i den riktningen? Och kan företagen på den punkten påräkna hjälp också från näringsutskottets ordförande?

Fler exempel:

På grund av att socialdemokraterna konsekvent missgynnar det enskilda aktieägandet så minskar det i betydelse till förmån för det kollektiva ägandet.

Löntagarfonderna har jag redan nämnt. I slutet av nästa år kommer deras tillgångar att överstiga 10 miljarder kronor, kanske är de betydligt större. Ingenting tyder på att pengarna förvaltas bättre, eller gör större nytta för att de hamnat i fonderna – tvärtom!

Löntagarfonderna platsar egentligen inte under rubriken "De små stegens tyranni"! De innebär ett rejält kliv bort från en fungerande marknadsekonomi!

I sin iver att på olika sätt favorisera det kollektiva ägandet tar nu socialdemokraterna dessutom ytterligare struvtåg på vinstandelssystemen som har kommit till på frivillig väg genom överenskommelser mellan de anställda och företaget. Nu lägger man arbetsgivaravgifter – 37 % skatt – på dem. Det gör man trots protester både från företag och anställda.

Det är alltså inte bara vi liberaler som inser fördelarna med andel-i-vinstsystemen. När det blev känt att Kjell-Olof Feldt skulle belägga andelarna med arbetsgivaravgifter blev han livligt uppvaktad – inte av näringslivets representanter utan av de lokala Metall-, SALF- och SIF-klubbarna på Volvo. Och de kom inte för att ge sitt bifall! Deras besked till regeringen var klart och entydigt: "Rör inte våra vinstandelar!"

Motiven för vinstandelar är uppenbara:

de skapar vi-känsla och ansvar på arbetsplatsen;

de skapar deläggande i företaget och därigenom direkt inflytande för de anställda själva;

de dämpar lönekraven och bidrar dessutom till ett långsiktigt sparande.

Ja, fru talman! Den här uppräknningen över hur regeringen försämrar marknadsekonomi skulle jag kunna fortsätta med ett bra tag till, men det här räcker, tror jag, mer än väl för att visa socialdemokraternas övertro på kollektiva lösningar, och på regleringar av olika slag.

Folkpartiet har en helt annan syn på näringspolitiken inför 1990-talet. Vi vill ha ett system som ger utrymme för människors initiativkraft och skaparlust. Genom att uppmuntra konkurrens och nyföretagande skapas valfrihet för konsumenten. Vi vill sprida ägandet, sänka marginalsatserna, avskaffa löntagarfonderna och ett antal regleringar och monopol.

Näringspolitiken är alltså ett område där det finns avgörande skillnader mellan socialdemokraterna och folkpartiet. Vi är t. ex. övertygade om att det är människorna ute i företagen som är bäst på att avgöra vilka satsningar som har framtiden för sig. Socialdemokraternas politik däremot går ut på att det är politiker och centrala tjänstemän som vet bäst.

Vårt viktigaste krav på en bra näringspolitik är att den skall slå vakt om marknadens funktionsduglighet. Det är i sista hand konsumenterna som skall

bestämma i näringslivet. Det finkänsliga signalsystemet mellan säljare och köpare skall utsättas för så få störningar som möjligt. Det är då vi får den effektivaste användningen av våra samlade resurser.

Fru talman! Folkpartiets reservationer i betänkandet om näringspolitiken är alla resultat av det här synsättet. Både i stort och smått märks den röda tråden – vi hyser tilltro till marknadsekonomin – inte misstro!

Eftersom betänkandet dessutom innehåller kända ståndpunkter, som vi har diskuterat vid åtskilliga tillfällen i kammaren, tänker jag inte kommentera var och en av reservationerna. Några ord dock om dem som berör villkoren för våra mindre och medelstora företag. Eftersom dessa företag, deras ägare och anställda, är ett absolut måste i en liberal ekonomi har folkpartiet ett omfattande program för att förbättra deras förutsättningar:

- Det handlar om kraftigt sänkta marginalskatter. Det är oftast den fråga småföretagarna nämner först när man diskuterar med dem. Det handlar om att skapa fasta spelregler och ökad rättssäkerhet. Det borde vara självklart att de regler som styr företagen skall kännetecknas av stabilitet och långsiktighet. Så är det inte i dag!
- Det handlar om att slå vakt om näringsfriheten och etableringsrätten. Därför kräver vi att den grundlagsskyddas.
- Det handlar om att komma till rätta med byråkrati och krångel. Här har det funnits ansatser från regeringens sida, men det är uppenbart att avreglerarna i kanslihuset för en hopplös kamp mot reglerarna. Bristen på resultat tyder på att de har gett upp för länge sedan.

Småföretagen är alltså oundgängliga i den ekonomi folkpartiet förespråkar. Men inte bara för de varor och tjänster man producerar, den sysselsättning de ger eller det nytänkande de representerar. Att människor ges möjlighet att utveckla sina ambitioner och idéer i ett eget företag är också av betydelse i ett vidare perspektiv, en förutsättning för ett gott samhällsklimat!

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som folkpartiet har undertecknat.

Anf. 55 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Grundläggande för möjligheterna att föra en offensiv näringspolitik är utformningen av det ekonomiska systemet. Den ekonomiska politiken måste, enligt centerns uppfattning, utgå från en tro på de enskilda människornas initiativförmåga, kreativitet samt vilja till ansvar och solidaritet.

Centern kan aldrig acceptera att vårt ekonomiska system omformas i socialistisk eller kollektivistisk riktning. Därför måste löntagarfonderna avskaffas. De leder nu enbart till ökad koncentration i näringslivet. Genom löntagarfondernas medverkan sker det en enorm resursöverföring från småföretag och glesbygdsregioner till storföretag och expansiva regioner. Det flyttas kapital från småföretag till att via Stockholms fondbörs investeras i storföretag.

Vi har i dag betydande balansproblem i samhället och ekonomin. Därför behövs det åtgärder som tar till vara produktionsförutsättningar i form av mänskligt kunnande, samhällsinvesteringar och råvarutillgångar över hela

landet. Tyvärr sker inte det med nuvarande regeringspolitik, som är så inriktad på koncentration.

En huvuduppgift för den ekonomiska politiken och näringspolitiken måste vara att främja en utveckling mot bättre balans såväl inom som mellan skilda regioner. Detta underströks också med all önskvärd tydlighet i förra veckans regionalpolitiska debatt. Jag skall inte fördjupa mig i den debatten utan bara konstatera att klyftorna i dag ökar mellan olika företag och olika regioner.

Regeringsskiftet 1982 innebar en återgång till den koncentrationsinriktade politik som socialdemokraterna tidigare stod för. Därför ökar nu makt- och ägarkoncentrationen i näringslivet i mycket snabb takt. Det tycks inte bekymra socialdemokraterna eller industriministern.

Klyftan mellan småföretagen och de stora företagen har ökat. Storföretagen har gynnats på bekostnad av småföretagen och egenföretagarna. Det borde vara tvärtom. Småföretagen, menar jag, måste gynnas i förhållande till de stora företagen, om vi vill ha regional balans och arbete över hela landet.

Sedan 1982 har kapitalförvaltarna och de s. k. affärslejonen på Stockholms fondbörs haft goda dagar. Penningplacering har blivit förmånligare än offensiva investeringar i småföretag. Småföretagens vardagsproblem skjuter regeringen åt sidan.

Ekonomisk tillväxt i några få stora exportföretag har tillåtit gå före utveckling av småföretagsamheten. Därför är det kanske inte så förvånande att industriministern blivit något av storföretagens "gullgosse nr 1". Men, det är inte genom att gynna klippekonomin som vi skapar balans i samhällsekonomin eller mellan olika regioner. Det är hög tid att industriministern och regeringen inser detta.

Koncentrationen i näringslivet måste brytas. Det behövs i stället gynnsamma villkor för nyföretagande och utveckling i småföretagen. Det är ändå där som tillväxten och förnyelsekraften finns.

Småföretagen har en strategisk betydelse i en offensiv och framtidsinriktad näringspolitik. Därför måste tyngdpunkten i näringspolitiken förskjutas från att gynna de stora företagen till att utveckla småföretagen.

De stora företagen alstrar som regel inte några nya arbetstillfällen utan medverkar i stället till att minska behovet av arbetskraft genom rationaliseringar och fusioner. Det behövs en "undervegetation", om uttrycket tillåts, av småföretag. Dessa företag har, tillsammans med egenföretagarna, en särskilt stor betydelse när det gäller att bryta den nuvarande koncentrationsutvecklingen i samhället. Därför är det så viktigt att staten genom en aktiv politik för småföretagen ger dessa förutsättningar att skapa nya arbetstillfällen över hela landet.

Näringspolitikens främsta uppgift inför 1990-talet måste vara att främja teknisk förnyelse, nyföretagande och företagsutveckling. Klippekonomin och koncentrationspolitiken måste få stå tillbaka.

Den strukturomvandling som pågår från industriproduktion till tjänsteproduktion kräver och kommer att kräva stimulans för innovationer, nytänkande och enskilda initiativ. Småföretagens roll kan i detta sammanhang inte nog beaktas och understrykas.

Skattepolitikens utformning är av stor betydelse för småföretagens utveckling och överlevnad. I det lilla företaget, där ägaren själv är verksam,

spelar skatteuttaget en förhållandevis större roll än i ett stort företag, som oftast har passiva ägare. Därför är det viktigt att skattepolitiken får en mer småföretagsvänlig utformning. I det här avseendet har regeringen de senaste åren gjort sig skyldig till stora försummelse.

Fru talman! När regeringen för någon månad sedan presenterade sin proposition Näringspolitik inför 90-talet, var vi många som med spänd förväntan såg fram emot innehållet i propositionen. Jag och många med mig blev besvikna. Den innehöll dess värre inte särskilt mycket av värde utan främst hänvisningar till pågående eller kommande utredningar, sammanställningar av gammalt material och dessutom en massa onödigt skryt.

Den brist på källkritik, den falska verklighetsbeskrivning och den självgodhet som präglar den näringspolitiska propositionen torde sakna motstycke. Propositionen kan bara karakteriseras som en politisk pamflett utan substans och innehåll. Bristen på konkreta, framåtsyftande och offensiva förslag har industriministern försökt dölja i ett omfattande ordsvall och med en historieskrivning som försöker ge sken av att all utveckling börjar efter regeringsskiftet 1982.

Vi har börjat vänja oss vid industriministerns ordsvall, men inte ger detta ordsvall något bidrag till att skapa en offensiv näringspolitik. Det är inte antalet sidor i en proposition som bestämmer dess värde utan de konkreta förslagen. Av propositionens 449 sidor är det svårt att hitta något nytt, konkret och värdefullt för framtidens näringspolitik.

Propositionen är också i flera avseenden motsägelsefull. Samtidigt som vikten av teknikutveckling i småföretagen betonas tar detta sig uttryck i att forskningsbidraget till teknikbaserade småföretag avskaffas. Det finns fler liknande exempel.

I propositionen konstateras att avreglerings- och förenklingsfrågorna kvarstår som en permanent uppgift för näringspolitiken. Men några konkreta åtgärdsförslag för att komma till rätta med regleringar, hinder m. m. för småföretagen lämnas inte. Därför föreslår centern att det inrättas en parlamentarisk delegation med uppgift att följa och påskynda avregleringsarbetet. I dag möts faktiskt småföretagarna ofta av en snårskog av regler, förordningar och anvisningar som många gånger hindrar dem i deras vardagliga arbete och försvårar för dem att utveckla företaget och produktionen; man får ägna för mycket tid åt administration och byråkrati i stället för åt produktion.

Samhällets stöd till teknisk utbildning, forskning och utveckling bör inriktas mot att tillgodose de små och medelstora företagens behov. Dessa företag har störst potential för tillväxt, samtidigt som deras behov av stödinsatser är betydande. Centern menar därför att STU, styrelsen för teknisk utveckling, och de regionala utvecklingsfonderna måste ges en central roll i näringspolitiken. De regionala utvecklingsfonderna tillkom genom Fälldinregeringens försorg 1978 som ett effektivt och offensivt instrument för att flytta fram positionerna för småföretagen och som det viktigaste regionala näringspolitiska organet. Dess värre har i dag utvecklingsfonderna satts i strykclass.

Genom att, som vi föreslagit, omvandla den nuvarande industrifonden till en fond för industriell utveckling av småföretag skulle ökade resurser kunna

tillföras småföretagsutveckling. Det är väsentligt bättre än att fylla på med pengar i den småföretagsfond som är en del av löntagarfondssystemet. Den påfyllningen yrkar vi avslag på.

Anslaget till småföretagsutveckling måste räknas upp på alla dess olika delar. Utvecklingsfonderna måste få kompensation för kostnadsökningar, så att de kan bevara sin kompetens och fortsätta ett aktivt regionalt näringspolitiskt arbete.

Från centern har vi lagt fram förslag om att tillföra utvecklingsfonderna särskilda medel för satsningar i energi- och miljöinvesteringar. Det anser vi vara nödvändigt med hänsyn till behovet av att stimulera företag med inriktning på ett offensivt energi- och miljöarbete. Vi ser dagligen behov av att öka insatserna i miljöarbetet. Vi ser också att det är nödvändigt att genom en aktiv småföretagspolitik och en stimulerad teknikutveckling hitta teknik som hjälper till att lägga om vårt energisystem. Vi föreslår därför ett nytt anslag om 20 milj. kr. till den här typen av satsningar.

Regeringen och industriministern föreslår, med stöd av utskottsmajoriteten, att anslaget till SIFU skall fördelas av industriverket. Med all respekt för industriverkets handläggare anser centern ändå att det är fel att göra SIFU till lydorgan under industriverket. I likhet med tidigare år bör därför anslaget till SIFU lämnas i form av ett särskilt anslag. Och vi föreslår att SIFU för nästa budgetår erhåller 12 milj. kr.

Det är fel att, som regeringen vill, frånta riksdagen inflytande över medelstillelningen till ett så viktigt organ som SIFU är.

Hantverket och hantverksnäringarna är viktiga inslag i näringslivet, men får en mycket njuigg behandling av regeringen. Den nuvarande ordningen för statens ekonomiska stöd till hantverket innebär enligt vårt sätt att se betydande nackdelar. Omvägen över industriverket är inte bra. Därför bör det näringspolitiska hantverksstödet lämnas direkt till hantverket och den centrala hantverksnämnden, i vilken företrädare för bl. a. SIND och SIFU ingår.

Vissa branscher inom näringslivet har de senaste åren utsatts för betydande problem – främst strukturproblem av olika slag. De olika s. k. branschprogrammen har därför varit viktiga och betydelsefulla. Centern anser att det behövs ytterligare resurser till dessa branschprogram. I första hand är det viktigt att det görs insatser inom den träbearbetande industrin. Behovet av sådana åtgärder har klarlagts i SIND:s treårsplan, och verket har också tagit upp ett belopp på 66 milj. kr. för ändamålet. Dess värre visar regeringen även här en snålhet i linje med sin snålhet mot utvecklingsfonderna. Utskottsmajoriteten är inne på samma snåla linje.

Det anslag som regeringen vill tillföra de branschfrämjande åtgärderna är för lågt, och från centern vill vi öka på anslaget med 5 milj. kr., alltså samma belopp som mycket sakligt yrkats av industriverket.

Det mycket viktigt område förbigås nästan helt i den näringspolitiska propositionen. Det gäller avgifts- och beskattningsfrågorna för småföretagen. Inte heller utskottets majoritet visar något större intresse för dessa viktiga frågor. I propositionen talas det nästan enbart om nya utredningar, nya överväganden och kommande bedömningar. Men det är inte nya utredningar, nya överväganden och kommande bedömningar som vi skall

vänta på. Utredningsmaterial finns, varför vi borde kunna gå från ord till handling.

Från centerns sida har vi föreslagit en mängd åtgärder för att förbättra kapitalbildningen och arbetsvilkoren för företagen, i första hand för småföretagen. Bl. a. har vi föreslagit:

- sänkta arbetsgivaravgifter för egenföretagare och småföretagare
- slopad beskattning för i företag arbetande kapital
- fribelopp för löneavgiften
- inrättande av privata investeringskonton
- enklare administrativa regler vid nyföretagande.

Visserligen behandlar inte näringsutskottet skattepolitiska frågor, men det är ändå viktigt att i det här sammanhanget ta upp dessa frågor. De avgör i hög grad villkoren för småföretagen och näringslivsklimatet.

Jag vill ställa en direkt fråga till industriministern: När kan vi förvänta oss att regeringen lägger fram ett samlat åtgärdsprogram, som omfattar bättre skatte- och avgiftsvillkor för företagen, i första hand småföretagen? När får vi ett samlat paket på det här området?

Fru talman! De näringspolitiska insatser som riksdag och regering gör måste anpassas efter de gränser som nödvändigheten av en god miljö ställer. Det finns ett nära samband mellan ekonomisk utveckling och ekologisk balans. En näringspolitik som inte tar hänsyn till kravet på en god miljö leder ofelbart till miljöskador som är svåra eller omöjliga att reparera och därmed till stora ekonomiska förluster. Det här är frågor som industriministern i sin proposition inte tillräckligt beaktat. Det är beklagligt och visar att regeringen ägnar mer intresse åt vinstmaximering i några få företag än åt en näringspolitik som värnar om miljön, småföretagen och regional balans. Vi menar att näringspolitiken måste kompletteras med ett miljömål.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer i detta betänkande som undertecknats av centern.

Anf. 56 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Näringspolitiken står inför en ny situation. Det har att göra med att det blir alltmer uppenbart att det vi har kallat näringspolitik inte längre bara kan vara en näringspolitik man ser ur en begränsad, traditionell aspekt. Näring och produktion kan inte betraktas skilda från annat samhällsligt och mänskligt liv och dess nutida problem, och inte heller kan de betraktas som förutsättningen för allting annat. Den moderna industrialismen befinner sig i ett läge där på område efter område ett byte av system är nödvändigt, både i tänkandet och i praktiken. Den ekologiska krisen, samhällets sociala funktioner, frågan om demokratin och makten, om människors möjligheter att styra en alltmer destruktiv utveckling över i humanistiska banor är någonting som inte längre kan uteslutas från en seriös diskussion om ekonomi och näringspolitik.

Därför är mycket av den traditionella diskussionen om näringspolitik otidsenlig i förhållande till vår tids problem. Man kan t. o. m. notera direkta steg tillbaka i medvetande och politisk nivå. Det blir allt tydligare att framtiden kräver helhetssyn och sammanhang, men trots det finns på senare

tid en stark tendens till att näringspolitiken isolerar sig i ett alltmer ensidigt kommersiellt perspektiv. Man får alltmer upp blicken för att externa effekter, effekter på hela samhället, av åtgärder och utveckling inom näringslivet spelar en allt större roll, men samtidigt ökar fragmentiseringen och de kortsiktiga betraktelsesätten i den härskande diskussionen. Marknadsstörningarna i systemet tilltar, samtidigt som det förekommer en mycket verklighetsfrämmande idealisering av någon sorts teoretiskt idealtillstånd med automatiskt rörliga produktionsfaktorer. När icke-kommersiella faktorer blir alltmer betydelsefulla i samhället, blir synsätten i den näringspolitiska diskussionen alltmer ensidigt kommersiella.

Vi tror för vår del att det är nödvändigt med ett nytt och mer allsidigt synsätt på näringspolitiken som en förutsättning för att arbetarrörelsen och de demokratiska institutionerna inte skall bli den kapitalistiska utvecklingens fångar. Till den inriktning vi anser nödvändig hör för det första att övervinna motsättningen mellan industrialism och ekologi, för det andra att bringa teknologi och strukturomvandling i överensstämmelse med folkflertalets behov och intressen och för det tredje att demokratisera näringslivet.

I diskussionen refereras ofta till det man kallar marknadsekonomi, men i det borgerliga språkbruket definieras det begreppet felaktigt. Alla industriella samhällen, alla ekonomier där arbetsdelning och utbyte av arbetsresultat är genomgående, utgör marknadsekonomier. Marknadsekonomi är i princip oberoende av vilka inslag av styrning och planering som förekommer. Detta ändrar bara typen av marknadsekonomi.

Marknadsekonomin är inte någon objektiv och anonym riktgivare för utvecklingen, för utvecklingen är alltid summan av ett antal beslut och ett antal förhållningssätt. De helt avgörande frågorna är: vem beslutar, och finns det något grepp om vart beslutens summa leder oss?

Vi hävdar för vår del att näringspolitiken aldrig kan bidra till att lösa vår tids problem om den inte skapar ett grepp på utvecklingen och kan styra dess övergripande linje. Detta är också en grundläggande demokratifråga. Endera beslutar IBM, Volvo och finanskretsarna utan att vare sig de själva eller vi andra vet hur helheten till syvende og sidst påverkas, eller också bestämmer landets demokratiska institutioner och den folkliga självstyrelsen vilket grundläggande innehåll och vilka huvudsakliga riktlinjer de menar skall präglade utvecklingen.

Naturligtvis är ingen mänsklig makt oberoende nog att styra utvecklingen fritt. Inte heller en demokratisk folkmakt kan styra samhället tillbaka till passerade stadier eller framåt mot utopier, som saknar teknologisk och praktisk förankring. Men inom givna yttre ramar kan man välja kvalitativt olika alternativ. En nation är inte ett passivt offer för anonyma och okontrollerbara krafter – i så fall vore all näringspolitik överflödigt, och de demokratiska institutionerna skulle förvandlas till tomma ekon av börslivet och EG-kommissionens åsikter.

Vi hävdar att det är demokratins skyldighet att ha ett medvetet grepp om utvecklingens större linjer, en avsikt och ett ansvar inför vad som skall ske. Det moderna Sverige med sin höga integrationsgrad, sina folkrörelser och sina demokratiska institutioner äger förutsättningarna härför.

Vi är också kritiska mot propositionens syn när det gäller tolkningen av

exportens roll och därmed förknippade problem. Det är ju inte så att exporten under de senaste årtiondena – det kan man väl lugnt säga – sett efter den mera långsiktiga trenden skulle ha utvecklats ogynnsamt eller haft några speciella problem, utan den tillhör snarare de inslag i ekonomin som varit förhållandevis problemfria. Vi menar att det är oegentligt att värdera exportnäringar högre än andra verksamheter. En närings förmåga att bidra till nationens välstånd beror inte på om dess produkter avyttras utanför eller inom landet. Att hålla tillbaka den nationella ekonomiska basen och de offentliga verksamheterna med motivet att stödja de stora exportföretagen – som den nuvarande ekonomiska politiken går ut på – leder i längden till obalanser, bl. a. i form av otillräckliga investeringar. Överackumulationen av kapital blir så stor att den inhemska efterfrågebaser inte kan upprätthålla den. Den kan inte heller upprätthållas tillräckligt genom en tillväxt på den yttre marknaden. Detta är något som i sin tur försvårar villkoren för en skapande näringspolitik.

Med dessa utgångspunkter får vi naturligtvis en något annan bild av näringspolitikens framtida inriktning än regeringen och i än högre grad de borgerliga. Även om man inte kan förutse eller planlägga en bestämd utveckling på enskilda produktområden, är det både möjligt och nödvändigt att ge utvecklingen i allmänhet en bestämd riktning och ett bestämt innehåll. Det är t. o. m. oundgängligt för att försvara landets industriella position och politiska handlingsutrymme. Industrisamhällena i världen står också inför viktiga vägval, som inte kan förbigås utan allvarliga framtida följder. Härav följer ett antal centrala riktlinjer för en kommande näringspolitik.

1. Den nationella självständigheten måste stärkas. De effektivitetsvinster som ligger i utnyttjandet av en mångsidig struktur måste tas till vara. I vissa nyckelsektorer inom industri och tjänsteproduktion måste avancerade positioner byggas upp för att motverka landets alltmer markerade satellitroll gentemot t. ex. Förenta Staterna.

2. Tillväxtmålen måste definieras och ges ett socialt innehåll. Nu kan det inte längre gälla tillväxt med mindre än att man också frågar hur och till vad. Huruvida tillväxt skall stimuleras på ett visst område avgörs inte bara av tillväxtmöjligheterna som sådana inom området utan av summan av verksamhetens externa effekter på hela ekonomin och samhället. Att prioritera sociala mål framför kommersiella blir då en nödvändighet.

3. De samhällsägda företagen, fondsystemen och de offentliga verksamheterna bör göras till ledande inslag i utvecklingen. Därigenom främjas alternativ till den privata storindustrins politik och lösningar, nya exportmöjligheter öppnas på bl. a. tjänsteområdet, och sociala och kulturella behov ges större tyngd i efterfrågan och produktion.

4. En klar prioritering bör ges åt produktion och teknik, som är ägnad att reducera miljöstörningar och minska den specifika råvaru- och energianvändningen. Här finns alltså ett avsevärt utrymme, både inom processindustri, anläggningsverksamhet och förädlingsindustri. Redan vid uppläggning av en produktion borde planering ske för återvinning och återcirkulation.

Det är med rätta som infrastrukturens betydelse framhålls i propositionen, något som borgerliga analyser vanligen mycket grovt försummar. Men man får inte se infrastrukturen som huvudsakligen en service åt det privata näringslivet och den direkta produktionen. Infrastrukturen har ett egenvärde som en viktig stimulansfaktor för den tekniska utvecklingen i sig och för produktionen av utrustning och tjänster. Infrastrukturen avgör också, som bekant, i mycket hög grad den regionala utvecklingen. Till skillnad från många andra delar av ekonomin utmärker sig infrastrukturen speciellt för sina externa effekter, dvs. dess aktiviteter får kringeffekter, som ofta är mycket mer vittgående än verksamheten i sig. Detta gör att den måste betraktas som ett självständigt område med egna anspråk inom näringspolitiken.

Slutligen, fru talman, en kommentar med anledning av diskussionen om de statliga företagen. Vi har naturligtvis varit kritiska till att, enligt vår mening, statens eget företagande alltför mycket anpassas till det kortsiktiga och ganska fragmentiserade tänkande som har gjort sig gällande inom det privata näringslivet. Vi tror att detta har varit till förfång för statsföretagsamheten. Statliga företag skall inte imitera de sämre sidorna av privatkapitalismen. I stället bör man på sikt försöka göra dem till alternativ i fråga om teknologins tillämpning och sociala innehåll, liksom beträffande t. ex. principer för företagsledning. Det sistnämnda är inte minst viktigt i en situation, där de privata storföretagsledarskapsmetoder är utsatta för en kritisk internationell diskussion.

Vi skulle vilja se ett program för den samlade statsföretagsektorn, där den med löntagarfondernas hjälp utvecklas till en sektor med en principiellt annan inriktning än den privata. Dess mål skall vara att bära fram en alternativ, självständig utveckling av teknologin. Den skall också utgöra en utmaning mot den privata sektorns auktoritära ledning och maktförhållanden genom tillämpning av demokratiska ledningsprinciper och kollektivt självstyre av sina anställda. En långsiktig samverkan bör utvecklas mellan olika delar av statsföretagsamheten med syfte att främja en gemensam strategi och en rättvis regional fördelning av resurser och utvecklingsinitiativ.

Med dessa synpunkter, fru talman, yrkar jag bifall till samtliga reservationer från vpk:s sida.

Anf. 57 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Jörn Svensson angrep marknadsekonomin, vilket i och för sig inte är något märkvärdigt, eftersom han är socialist och företrädare för planekonomiskt tänkande. Jag vill emellertid erinra om att marknadsekonomin som system torde vara det enda system som har lyckats göra det möjligt för människorna att under bevarande av frihet skapa ett större ekonomiskt välbefinnande. Därför tillämpas också systemet i västvärldens demokratier. Jörn Svensson försökte, om jag uppfattade honom rätt, att göra gällande att det är mycket svårt att förena marknadsekonomin med demokrati. Jag vill hävda motsatsen. Även i kommunistiska stater – i Jugoslavien, Ungern, ja t. o. m. i Sovjetunionen – tycks man nu vara mogen för en viss, om än ganska liten, privat företagsamhet. Såvitt jag förstår innebär detta ett avsteg från planekonomin.

Jag skulle vilja fråga vännen Jörn Svensson vad han tror det beror på att man i vissa socialistiska stater mer eller mindre överger planekonomin och anammar marknadsekonomin, inte helt och hållet men till en viss del. I dag kan man i Sovjetunionen exempelvis få starta ett mindre företag. Bara detta är ju en revolution i det tänkande som man demonstrerat i den stora staten under väldigt många år.

Anf. 58 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag har märkt att Erik Hovhammar gärna startar roande och intressanta diskussioner med mig om näringspolitiken. Nu angrep jag inte marknadsekonomin i detta fall. Jag hävdade att det finns olika typer av marknadsekonomi, att alla industriella ekonomier där det förekommer arbetsdelning och utbyte av arbetsprodukter är att beteckna som marknadsekonomier. DDR och Sovjetunionen är med den definitionen också marknadsekonomier, men de är naturligtvis styrda och reglerade på ett annat sätt och av andra krafter än krafterna inom en kapitalistisk ekonomi. Jag gör inte här någon jämförelse.

Det fel som Erik Hovhammar begår vid analysen är det att han tror att marknadsekonomin på något sätt är friare i ett kapitalistiskt land än i en planekonomi. Det är inte alls på det sättet. Det är bara det att det är andra som styr. Styrmekanismerna grundar sig på andra förhållanden. Man kan säga att överskådligheten i en kapitalistisk ekonomi, summan av besluten som fattas och som styr det hela, är mindre överskådlig än den normalt bör vara i en planekonomi. Sedan finns det dåliga planekonomier, där det i alla fall är svåröverskådligt.

Sedan stämmer inte heller välståndsidealiseringen: att kapitalistiska ideologier växer snabbare än planekonomier. Det är precis tvärtom. Planekonomierna har genomsnittligt växt totalt under efterkrigstiden, och även under senare år, snabbare än den kapitalistiska världens ekonomier. En marknadsekonomi som styrs av de stora företagens intressen har också visat sig leda till oerhörda klyftor inom världsekonomin, dvs. välståndet inom ett litet fåtal länder köps på bekostnad av utsugningen och armodet i andra delar av världen, som är exploaterade av de rika länderna.

Nu förekommer det en hel del marknadsekonomi – det är ingenting nytt – i exempelvis de östeuropeiska länderna. I t. ex. Tyska demokratiska republiken fastställs inte vad en fabrik skall producera, utan mängden varor eller enheter som produceras är helt en fråga om vilka överenskommelser som görs med marknaden, dvs. grossistföretagen, som sedan skall föra produkterna vidare. Där finns alltså inga centrala planeringsmål för hur enskilda industriföretag eller kombinat skall förhålla sig den vägen. Det är däremot riktigt att det finns mera centralstyrda planekonomier.

Marknadsekonomin har inte heller det minsta att göra med frågan om demokrati eller diktatur. Den mest extrema liberala marknadsekonomin finner man i militärdiktaturens Chile, så något sådant samband existerar inte. Det är en liberal myt, som så mycket annat.

Anf. 59 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Jörn Svensson är en mycket god förkunnare av den ideologi som han företräder. Han har också fått stor publicitet för vad han har anfört i de styckena, inte minst i dessa dagar. Han gör sig ändå skyldig till en viss sammanblandning av marknadsekonomi och planekonomi. Jag har mycket svårt att tänka mig att det system man har i DDR är ett marknadsekonomiskt system – måhända i socialistisk tappning, men det är inte vad jag anser är marknadsekonomi och marknadshushållning.

Jag skulle återigen vilja ställa frågan: Vad tror Jörn Svensson det beror på att man i så många socialistiska länder mer och mer, även om inte i så stor utsträckning, har tagit det ena steget efter det andra som gör det möjligt för människor att etablera egna företag? Kan det möjligen bero på att man har funnit att effektiviteten i en sådan här kapitalistisk marknadsekonomi är betydligt högre än i en statlig ekonomi, modell planekonomi? Eller tror Jörn Svensson att det handlar om något annat? Denna tendens märks ju i allt fler socialistiska stater, vilket jag tycker är glädjande.

Anf. 60 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Näringsutskottet lär göra en resa till bl. a. DDR i höst, och jag kan redan nu rekommendera Erik Hovhammar att då särskilt titta på den ingalunda ointressanta småföretagspolitik som där förs. Att man nu inte centralstyr i samma utsträckning som förr, åtminstone i en del av dessa ekonomier, har ingenting att göra med att man tror på den liberala formen av marknadsekonomi, utan det har att göra med att ekonomierna, som tidigare var ganska agrart präglade, lågt industrialiserade och måste satsa på tung industrialisering i första hand, nu har blivit så pass utvecklade att man inte behöver styra i samma grad som man tidigare ansåg sig behöva göra. Det är en utveckling som en planekonomi genomgår, och det ligger inte någon särskild avideologisering i detta.

Vi skulle också, i denna roande diskussion om vad marknadsekonomi är och inte är, kunna vända på hela saken och kalla alla ekonomier för planekonomier. På samma sätt som det i DDR eller Sovjetunionen förekommer en central statlig planering från olika samhällsliga institutioner när det gäller ekonomins grundläggande utveckling i huvuddrag, förekommer det en planering i de stora moderna monopolföretagen på det privata området. Volvo och IBM är inga oplanerade företag som hattar hit eller dit beroende på tillfälliga, årliga svängningar i marknaden, utan de har en mycket långsiktig uppläggning för vilka produkter de skall satsa på, vilka marknader de skall koncentrera sig på eller bryta in på. Skillnaden är väl bara den att det i en kapitalistisk ekonomi med naturnödvändighet blir svårare att förutse summan av de olika besluten, eftersom det inte finns någon instans som sammanfattar dem och de olika delarna aldrig har någon information om vad andra delar beslutar.

Förste vice talmannen anmälde att Erik Hovhammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 61 NILS ERIK WÅÅG (s):

Fru talman! I stort sett går det bra för den svenska industrin. Här i kammaren har belysts ett undantag, som utgörs av malmer och handelsstål, där allt mognare NIC-länder, med ofta subventionerade industrier, erbjuder en allt svårare konkurrens över världen.

Målet för svensk politik är att hålla arbetslösheten nere. Det är ett självklart, socialt mål, eftersom arbetslöshet – detta att inte kunna fylla sin dag med meningsfullt innehåll – medför så många personliga katastrofer och tragedier som inte kan dämpas med vanliga, sociala skyddsnet. Därför godtar vi inte att konjunkturer regleras med sysselsättning. Det gör det särdeles svårt att bekämpa inflationen. Sveriges gynnsamma läge i världsekonomin börjar nu erkännas av de internationella konjunkturinstitutet.

Framgången beror naturligtvis på många faktorer medverkan, exempelvis ett aktivt näringsliv, en väl genomförd rationalisering, en lyckad struktur och ett välutbildat folk. Men det kan inte förnekas att en lyckad ekonomisk politik och en förnuftig och väl planerad industripolitik har haft en avgörande betydelse.

Utvecklingen i världen kräver en allt hastigare och allt fullständigare anpassning. Därav följer en effektiv satsning på forskning och utveckling – forskning för att inte späda ut våra forskarmiljöer huvudsakligen på universitetsorter och utveckling regionaliserad på högskoleorter. Det behöver betonas nu, när forskning alltmer har blivit ett statusord bland kommunalråd.

I framtidens industrier arbetar endast -örer. Vad är då -örer? Jo, på kontor är det projektörer, ingenjörer och administratörer, och på verkstadsgolvet är det operatörer, montörer och reparatörer.

Ingen i framtidens industri kör traverser och telfrår – de kör sig själva. Ingen kör truckar – de går själva. Ingen sopar golvet – det gör självgående automater.

Av alla -örerna krävs minst det tvååriga gymnasiets tekniska gren – som bör bli treårig med invarvad praktik.

För att vi inte skall få ett de äldres proletariat krävs en fullständigt utbyggd vuxenutbildning och en omvärdering av det praktiska arbetet.

Envar inser härav att statsmakterna – riksdag och regering – för goda beslut behöver en tillförlitlig och långsiktig planering. Allt påtagligare och hastigare förändringar i statsapparaten förutsättningar är orsaken till att kraven på tillförlitlig planering skärps.

Hos en del konservativa politiker är planering ett fult ord. De sätter likhetstecken med socialistisk planhushållning av öststatsmodell. De ser i samhällets planering en fara för marknadskrafterna att spela fritt. Men samtidigt erkänner de planeringen genom att i efterhand ropa på den. När det t. ex. saknas bostäder i Stockholm, på grund av den snabba industriutvecklingen, frågar de: Hur har man planerat?

Det blir allt svårare att planera för en industripolitik. Den korta mandatperioden för riksdagen och regeringen är en svårighet härvidlag. Allvarligast är dock att ingen kan bistå med helt tillförlitligt underlag. Ekonomernas prognoser överensstämmer sällan med varandra – det hör tydligen till vetenskapens natur. Industrin själv tycks få allt sämre möjlighe-

ter att bedöma även den närmaste framtiden. Några skäl härtill kan nämnas.

Industriägande finansbolag och investmentbolag har nu funnit att aktieportföljer är så lönsamma, att när motsvarande lönsamhetskrav ställs på industrin tvingas denna därmed till stora neddragningar eller till att upphöra. Det har drabbat en så genomsvensk verksamhet som den privata gruvnäringen.

Vad kan göras åt detta? Det har motionerats om att handeln med värdepapper skulle beskattas mer. Möjligen kan det bli nödvändigt att överväga en sådan utveckling, eftersom målet för samhället är industriell sysselsättning och handeln med värdepapper inte ger någon sysselsättning alls.

En annan väg är, som vi här föreslår, att staten med normalare lönsamhetskrav fortsätter att engagera sig i industrin.

De stora handelsblocken USA, EG och Japan driver sin frihandelspolitik med ord, medan det i verkligheten förekommer öppna och dolda statssubventioner och mer eller mindre konstlade handelshinder. Sådana handelshinder drabbar svensk stålindustri. De subventioner – öppna och dolda – som i konkurrentländer ges till varvsindustrin har gjort att denna näring till stora delar har upphört hos oss. Den utvecklingen blev omöjlig för de privata företagen. För att förhoppningsvis göra utvecklingen jämnare fick staten gå in. Nu uttalar sig privatfrälsta om den omöjliga, statliga varvspolitiken, som emellertid då var den enda möjliga.

Främmande länders oblyga subventionspolitik drabbar den jordbruksberoende industrin. Svenskt jordbruk – inom vissa områden främst i världen – slåss hårt med en omöjlig konkurrens, inte från andra länders jordbruk, som vi skulle klara, utan från andra länders statssubventioner.

Kampen mellan de stora handelsblocken USA och EG, men också Japan, påverkar valutamarknaden. För USA, nu världens mest skuldsatta land, blir dollarkursen gentemot andra länder allt känsligare och allt svårare att påverka. En liten ändring i dollarkursen ger stora efterverkningar för svensk industri. Kursfallet är ju ett av skälen till oron inom SSAB.

Svensk industri går bra just nu. Starten med devalveringen 1982 har gett ett gott utgångsläge. På många områden, där våra konkurrentländer inte längre har råd eller förmåga att ta sig ur gamla nedgångna produktionsenheter, står vi nu rationaliserade och väl rustade. Sådana områden är pappers, stål- och bilindustrin, för att nämna några exempel.

För att vidareutveckla vårt läge behöver vi nu planera inför 90-talet. Som en utgångspunkt härför är den proposition som vi nu diskuterar väl avvägd. Ett genomgående tema i propositionen är att näringslivsutvecklingen undergår en fortsatt snabb strukturomvandling. Alla branscher som förekommer utvecklas starkt på ett internationellt plan. De mål och riktlinjer för industripolitiken som lades fast år 1982 preciseras och utvecklas i propositionen. Den svenska industri- och tjänstesektorn har långsiktigt förlorat marknadsandelar, även om läget har förbättrats på senare år. Konkurrenskraften skall kunna stärkas och därvid är det viktigt att svenska företag på bred bas deltar i internationell teknikutveckling samt att kvalitets- och servicenivån höjs. Fördelar med ny produktionsteknik bör utnyttjas. Mikroelektronik och informationsteknik är sådana områden. Den inhemska pris-

och kostnadsutvecklingen har en nivå som i första hand dikteras av våra främsta konkurrentländer. Det ger ett tryck på en snabbare strukturomvandling, sägs det i propositionen.

Näringspolitikens långsiktiga huvuduppgift kan fördelas på tre delmål: En effektivare produktionsapparat, en mångsidig industri- och tjänstesektor samt produkter med högt förädlingsvärde i form av teknologi eller kunskapsinnehåll skall ha en stor andel. Näringspolitikens medel föreslås vara att neddragningen av defensiva stöd fullföljs och att ekonomiska stimulanser inriktas mot teknikutveckling och småföretagsutveckling. Såväl generella som selektiva insatser måste man förfoga över. Strategin bör vara mångsidig.

Tio insatsområden nämns, varav nio behandlas i näringsutskottsbetänkandet. De ekonomisk-politiska ramarna måste förbättras. En kommitté arbetar med en översyn av företagsbeskattningen. Det statliga exportkreditfinansieringssystemet och Sveriges investeringsbank har omprövats under senare år.

Infrastrukturen för vår internationella konkurrenskraft måste nog följas. Avregleringar och förenklingar måste föras vidare. Stöd till krisdrabbade företag hanteras normalt inom ramen för befintliga närings-, regional- och arbetsmarknadspolitiska organ och under medverkan från näringslivet, fackliga organisationer samt lokala och regionala intressenter. I undantagsfall kan särskilda statliga insatser bli nödvändiga. De internationella investeringarna har ökat mycket kraftigt under senare år.

En sjätte punkt handlar om att åtgärder för teknisk forskning och utveckling måste befrämjas på informationsteknikens område. Där ser man nu ett nytt treårsprogram växa fram. Inom området småföretagsutveckling vill man stimulera nyföretagandet och undanröja hinder för småföretag med expansionsmöjligheter. Man vill förbättra rådgivning, fördjupad utbildning och riskfinansiering. De två sista områdena gäller utvecklingsinsatser inom vissa branscher samt utrednings- och samrådsverksamheten.

Christer Eirefelt har antytt att denna proposition inte var särskilt innehållsrik. Jag ville göra detta lilla utdrag för att poängtera att den verkligen är innehållsrik.

I tjugio år – jag tror att vi snart kan fira jubileum – har Erik Hovhammar och jag diskuterat småföretagspolitik här i kammaren och på olika andra ställen. Erik Hovhammar är en betydelsefull kanal för småföretagspolitiken genom sin ställning som förbundsordförande.

Under alla dessa tjugio år har Erik Hovhammar talat om blanketter och skatter. Under senare år har det kommit till ett par faktorer. Det ena är löntagarfonderna och det senaste privatiseringen av vården. Det var tur att löntagarfonderna kom till, för annars hade vi, sanningen att säga Erik Hovhammar, blivit litet långrandiga vid det här laget.

Att Erik Hovhammar uppehåller sig så mycket vid skatterna kan man följaktligen gissa är ett tecken på att han är nöjd med den direkta näringspolitiken. Christer Eirefelt går på ungefär samma linje. Han talar också om skatterna och hävdar att näringsutskottets ordförande – vad nu han har med saken att göra – skulle engagera sig i en förändring av skatterna. Det är naturligtvis min uppgift att arbeta precis tvärt emot. Vi skall försöka att renodlat hålla näringsutskottet till den uppgift det har och ägna så stor energi

som möjligt åt den. Vi har som bekant, herr vice ordförande i utskottet, icke skatterna som uppgift. Per-Ola Eriksson talar också om skatter.

Dessa opponenter talar om skatter och bygger upp någon sorts spökbild omkring socialdemokraterna som om de vore arga på småföretagsamhet, hade en övertro på staten osv. Det är en spökbild som saknar motsvarighet i verkligheten och är väl ett tecken på att man inte har så mycket att erinra emot den proposition som föreligger, i den näringspolitiska delen, alltså den som handlar om industripolitiken. Detta kan industriministern ta åt sig som beröm. Propositionen är uppenbarligen väl avvägd.

Studerar man reservationerna finner man att flertalet av dem talar emot varandra. De går parvis i var sin riktning. Reservation nr 1 av moderater och folkpartister vill ha marknadsekonomi. I nr 3 vill centern ha social marknadsekonomi, vad nu det är. Det vore tacksamt om Per-Ola Eriksson ville utveckla det begreppet. Hur kan en marknadsekonomi vara social? Med vilka styrmedel görs en marknadsekonomi social? Vpk vill ha nationell självständighet, som vi hörde Jörn Svensson tala om nyss.

Reservationerna 4 och 5 handlar om förstatligande av läkemedelsindustrin. Moderater, folkparti och center vill inte ha något förstatligande. De vill inte att vi skall försämra konkurrensen, och de tycker att kontrollen är bra som den är. Vpk vill däremot förstatliga för bättre kontroll. Reservationerna 7 och 8 gäller fortsatt avreglering. Moderater, folkparti och center vill avreglera för bättre utrikeshandel, medan vpk tycker att utländska krav inte får leda till urholkning av säkerhet och miljö. I reservationerna 12 och 13 vill centern att hänsyn vid industrikriser skall tas till hur regionen tidigare har drabbats, medan vpk vill att vi skall satsa på utveckling och förnyelse i stället.

Reservationerna 15 och 16 handlar om investeringar i utlandet. Här vill moderaterna och folkpartiet inte ha några överläggningar mellan staten och storföretagsamheten, medan vpk vill ha en hårdare styrning. I reservationerna 17 och 18 vill moderaterna och folkpartiet begränsa restriktionerna för ett friare förvärv av företag, medan vpk vill ha en restriktivare linje när det gäller utländska förvärv av företag i Sverige. I reservationerna 19 och 20 har moderater och folkpartister krav på liberalisering när det gäller företagsförvärvslagen, medan vpk menar att företag och myndigheter bör ägas av personer bosatta i landet.

Fru talman! Jag har en lista till, men mina femton minuter börjar lida mot sitt slut. Jag ville bara med denna lista visa hur reservationerna går emot varandra. Det är ett belägg för att utskottsbetänkandet har hamnat mitt emellan och följaktligen får betraktas som väl avvägt när det tillstyrker propositionen.

Jag har en hel del andra reservationer som jag också skulle ha velat kommentera, men det tillåter icke tiden, om jag skall vara så vänlig mot kammaren att jag försöker hålla den. Vi kanske kan återkomma till dem.

Anf. 62 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Nils Erik Wååg, det var inte jag som sade att propositionen inte var innehållsrik. Innehållsrik är den sannerligen om man bara ser till ordens, meningarnas och sidornas antal. Däremot sade jag att den är motsägelsefull, och det tycker jag också understryks av vad utskottets ordförande nu sade.

Några spridda kommentarer om propositionen. Jag tycker inte att det finns anledning att förtiga de positiva inslag som finns när det gäller förutsättningarna för vårt näringsliv. Det tycker jag inte att näringslivets folk heller skall göra, och inte heller vi politiker. Men det finns ju också en annan sanning som det är lika felaktigt att försöka glömma, t. ex. att vi hela tiden tappar marknadsandelar. Det allvarliga med den socialdemokratiska politik som nu förs, och som aviseras också för 90-talet, är att man riskerar att inte kunna utnyttja de fördelar som vi har nu. Man nonchalerar t. ex. kraven på stabila spelregler, och jag tror att de är oerhört viktiga i den diskussion som förs inom företagen om huruvida man skall investera eller inte, köpa nya maskiner eller inte, se till att företaget går över i nästa generation eller inte.

Man vägrar att släppa investeringsfonderna fria. Det är inte särskilt logiskt att man i ena stunden kritiserar småföretagen för att de investerar för dåligt och sedan inte ger dem möjlighet att använda sina egna pengar till maskininvesteringar. Ni inser tydligen att skatten på det arbetande kapitalet är en viktig hämmande faktor för investeringarna men låter ändå bli att ändra på det. Det var därför jag frågade Nils Erik Wååg om hans inställning. Det här är en fråga som ständigt kommer upp ute på företagen. Anledningen till att jag frågade var naturligtvis att det finns signaler inom socialdemokraterna och inom regeringen om att den frågan är viktig och att man borde göra något åt förhållandet. Här tror jag att utskottets ordförande skulle kunna göra en insats.

En annan hämmande faktor är byråkrati och krångel. Arbetet på den kanten går synnerligen långsamt, och ibland undrar man om det händer någonting över huvud taget. Uppenbarligen inser ni att det är viktigt att sänka marginalsatserna, men ni gör ingenting. Däremot höjer ni arbetsgivaravgiften samtidigt som ni säger att vi måste komma till rätta med kostnadsutvecklingen.

Detta visar att det finns innehåll i propositionen, men det finns också hela tiden en motsägelse mellan vad som skrivs i propositionen och vad som verkligen sker.

Anf. 63 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Näringsutskottets värderade ordförande hade vänligheten att recensera de olika reservationerna och ställa dem mot varandra. Han gjorde det på ett så avspänt sätt att det kanske vore fel att dra i gång någon större debatt just nu.

Men när Nils Erik Wååg inledde med att säga hur bra det går för svensk industri var det intressant, därför att han övergick till att tala om skogsindustrin och stålindustrin som genomgått en ganska stor strukturomvandling och nu har ordentligt på fötterna. Vad han sade var egentligen ett beröm till Nils G. Åsling, som under sin tid som industriminister tog tag i strukturfrågorna i stålindustrin och skogsindustrin. Jag vill, fru talman, å Nils G. Åslings vägnar tacka för de berömande ord Nils Erik Wååg riktade till Nils G. Åsling.

Nils Erik Wååg tog sedan upp frågan om forskning och utbildning, och det är två väsentliga delar i näringspolitiken. Jag har ingenting att invända mot vad utskottets ordförande säger om forskningens betydelse och anpassningen av utbildning och forskning till de behov som näringslivet har. Men från det

ställningstagande och uttalande som utskottets ordförande gör till ställningstagandet då det gäller stöd till teknikbaserade småföretag är steget långt. Rimligt hade varit att socialdemokraterna med Nils Erik Wååg i spetsen hade medverkat till att behålla forskningsbidraget till de teknikbaserade småföretagen. Det är en stödform som bevisligen varit till stor nytta och som också har utnyttjats väl av företagen.

En del som det hade varit väsentligt att utveckla är stödet till branschfrämjande åtgärder, framför allt till skogsindustrin och träbearbetningsindustrin. Här finns många sysselsättningstillfällen att hämta om man gör en ordentlig satsning på den typen av verksamhet, precis på samma sätt som man gjort inom tekoindustrin, glasindustrin osv.

Nils Erik Wååg behandlade sedan investmentbolagen och aktieportföljsförvaltningen. Vi måste komma till rätta med den koncentration som har skett i näringslivet, där det viktigaste och förmånligaste är att förvalta aktier. Jag vill efterlysa sådana åtgärdsförslag som Nils Erik Wååg är beredd att medverka till för att förhindra att ägarkoncentrationen fortsätter till förfång för småföretagen. Det går inte, som Nils Erik Wååg säger att engagera staten mera. Med ett statligt engagemang kommer man inte till rätta med dessa problem. Det kan möjligen bidra till en lösning, men jag tror att vi behöver andra åtgärder än dem Nils Erik Wååg redovisade.

Anf. 64 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Jag har haft nöjet att debattera med utskottets ordförande Nils Erik Wååg, vilket också han nämnde, under en lång följd av år. Det har på det hela taget varit mycket stimulerande debatter, både här i kammaren, i utskottet och på många håll runt om i Sverige.

Den här gången talade Nils Erik Wååg om vad regeringen har gjort för småföretagen, och det var ju en rätt stor katalog som innehöll mycket. Det var subventioner hit och subventioner dit. Men han nämnde inte ett enda ord om vad både jag och andra talare tagit upp, nämligen alla de skatter som läggs speciellt på småföretagen. Vi får den 1 januari en ny arbetsgivaravgift, som slår mycket hårt på just den kategorin företag. Vi har, som nämnts här, arvs- och förmögenhetsskatterna, skatt på arbetande kapital i företag osv. Inte ett enda ord nämndes om detta, och jag tycker det vore anledning att något komma tillbaka till det, måhända i nästa replik.

Här talas om planering. Ja, visst skall politikerna planera för sin egen verksamhet så att de bättre kan sköta sitt arbete. Det är en riktig planering. Den planhushållning och politiska styrning som vi moderater kritiserar är när staten planerar för andra, dvs. när man försöker styra dem som vill ta egna initiativ och eget ansvar. Det är med andra ord ingreppen i näringspolitiken som vi vänder oss emot, och det tycker jag att också vännen Wååg borde ha förstått efter alla dessa år.

Slutligen om löntagarfonderna. De är ju ett exempel på facklig och statlig styrning av en verksamhet som vi tycker kan planeras och skötas bättre av andra. Det finns tydliga belägg för det.

Anf. 65 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Fru talman! Eftersom Erik Hovhammar tydligen inte har några erinringar mot propositionen och näringsutskottets betänkande offrar han återigen en replik på skatterna, som ju inte ligger på näringsutskottets bord; det vore förmätet av mig att klampa in på det området. Han tog också till det nygamla receptet att tala om löntagarfonderna – de tillhör också våra ständiga diskussionsobjekt.

Om Per-Ola Eriksson med uppjudande av all sin kraft kunde skönja något beröm av Nils Åsling i det jag sade, är för det första Per-Ola Eriksson duktig. För det andra måste då också Nils Åsling ha varit mycket duktig. Det är i så fall båda två väl unt att ha upptäckt det.

Så till Christer Eirefelt. När vi är ute på diskussioner i företagarkretsar tar man ofta upp investeringsfonderna – man säger att det är företagarnas egna pengar som de inte får disponera. Jo, de får visst disponera dem, men de får inte disponera dem utan att betala skatt; om man däremot får medgivande att disponera investeringsfonden blir man befriad från att betala skatten på pengarna. Då avstår alltså samhället från ungefär hälften av pengarna genom att avstå från skatten på dem; i övrigt får man disponera sina egna pengar, som Christer Eirefelt kallar det.

Här påtalades byråkratin. Jag vill då erinra om att vi har haft en utredning om avbyråkratisering som har verkat länge och som har lyckats med en hel del. Där har företrädare för företagarorganisationerna suttit med, och Wivi-Anne Radesjö från min partigrupp inom näringsutskottet har varit den ledande personen. Utredningen har arbetat i många år – det är inte så lätt att avbyråkratisera som det är att hugga till med att det förekommer för mycket byråkrati, när man vill klaga på någonting som inte är så mycket att klaga på.

Fru talman! Jag glömde tidigare att säga att reservationerna 15 – 22, som berör våra utrikesförhållanden, kommer att närmare kommenteras av Lennart Pettersson, som är vår specialist på det området.

Anf. 66 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Låt mig först ta upp ett par saker som jag inte hann med i min första replik.

Nils Erik Wååg talade om svårigheten att planera och om att underlaget blir allt mer svårhanterligt. Det är naturligtvis riktigt, och det talar i en mycket bestämd riktning, nämligen för att vi som politiker skall undvika detaljstyrning. Vår uppgift är att skapa bra förutsättningar för den planering som sker bäst ute i företagen. Vi stör på olika sätt signalsystemet, som jag har talat om, mellan köpare och säljare genom att hela tiden gå in och reglera, genom att tro att vi måste styra investeringarna, genom att tro att vi i stort sett måste tala om vad kunderna skall köpa och när de skall göra det. Någon har sagt att modcordet prognostisera egentligen bara är ett annat ord för att göra en kvalificerad gissning – så är det naturligtvis.

Nils Erik Wååg berörde också orsakerna till att det i dag går förhållandevis bra för svenskt näringsliv men glömde naturligtvis att tala om att den internationella utvecklingen i hög grad inverkat. Jag tänker då på sådana faktorer som sänkt oljepris, låg internationell inflation och ränta, sänkt dollarkurs, osv.

Nils Erik Wååg talade också om målet att hålla arbetslösheten nere. Det har alltid för oss varit det absolut viktigaste målet. Under den icke-socialistiska regeringstiden och under folkpartiledning i departementet prioriterade vi det mycket högt. Man kan inte med bästa vilja i världen säga att den nuvarande regeringen har lyckats lika bra, trots betydligt bättre förutsättningar än vad vi då hade.

Nils Erik Wååg tycker att det är märkvärdigt att vi hela tiden kommer tillbaka till skattefrågorna. Men det är självklart att vi inte kan underlåta att diskutera ett område, som är så oerhört centralt för företagen när det gäller näringspolitiken, även om de frågorna inte direkt ligger på vårt bord. De diskuteras också både i propositionen och i näringsutskottets betänkande.

Anf. 67 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Jag ställde några frågor till Nils Erik Wååg, men han besvarade dem inte i sin replik; om det berodde på tidsbrist eller någonting annat lämnar jag därhän. Jag upprepar dem.

En fråga gällde maktkoncentrationen. Hur vill Nils Erik Wååg och socialdemokraterna i näringsutskottet komma till rätta med maktkoncentrationen och ägarkoncentrationen i näringslivet? Är det genom ett statligt engagemang i näringslivet, som Nils Erik Wååg talade om? Om jag har förstått det rätt är i så fall näringsutskottets ordförande och industriministern på olika våglängd; industriministern medverkar ju till en utförsäljning av delar av statens ägarengagemang – det har jag ingenting emot – medan Nils Erik Wååg i stället talade om att det kanske skulle behöva förbättras.

Jag tycker det skulle vara intressant att höra näringsutskottets talesman motivera varför just forskningsbidragen till småföretagen skall tas bort; han talade i sitt inledningsanförande just om vikten av att satsa på forskning och utvecklingsarbete. Det skall utgöra grogrunden för framtidstron i småföretagen och kunna ge nya arbetstillfällen.

Anf. 68 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Vi skall i det här sammanhanget inte prata så mycket om skatter, säger utskottets ordförande. Men som utskottets vice ordförande nyss sade hör skatterna direkt ihop med näringspolitiken och naturligtvis också med möjligheten för företagen att få en hygglig tillväxt. Jag vill fråga: Kan det vara riktigt att skatteplanering, som blivit ett populärt ord, anses betydligt lönsammare än produktivt arbete och investeringar i produktionen? Det är faktiskt så i dag. I många större företag är i dag – det har tydligt markerats – finansförvaltningen den lönsammaste grenen i verksamheten.

Den skattepolitik som socialdemokraterna för leder till en ökad maktkoncentration med förmånliga skatteregler för exempelvis försäkringsbolagen, löntagarfonderna och AP-fonderna, som blir allt större ägare och får alltmer att säga till om. Kan en sådan skattepolitik vara gynnsam för de mindre företagen, som ni talar så vackert om? Det skulle vara intressant att få veta, om den politik som leder till ökad maktkoncentration, bl. a. inom de företagsformer som jag nyss nämnde, är förenlig med talet om att föra en småföretagsvänlig politik. Det tillhör i alla fall näringsutskottets område.

Anf. 69 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Fru talman! Jag har ingenting att erinra mot att Erik Hovhammar talar om skatter – naturligtvis inte. Men jag drar därav slutsatsen att han lider argumentnöd när det gäller ämnet för dagen, dvs. vad näringsutskottet har uttalat i anslutning till propositionen om näringspolitiken för 1990-talet. Har man inget att säga om hunden kan man ju möjligen försöka prata om katten.

Jag tror att Christer Eirefelt missförstod vad jag sade om planering. Det berodde väl på att jag som vanligt mumlade i största allmänhet! Skälet till att man behöver en vidgad planering från samhällets sida är det stora utbildningsbehovet – gymnasial utbildning åt alla, som uppenbarligen är en nödvändighet inom industrin. Det kan inte företagsamheten planera. Där krävs det insatser från samhället. Jag är övertygad om att förhållandet är precis detsamma när det gäller forskning och utveckling. Skulle den allmänna forskningen vara företagsstyrd skulle den nog få lätt för att flyga över till exempelvis Amerika.

Per-Ola Eriksson fick inget svar på sina frågor. Det beror på att vi tillämpar principen att besvara frågor i den ordning de ställs. Själv har jag inte fått svar på min fråga om vad en social marknadsekonomi är eller kan tänkas vara, hur den kan fungera och med vilka styrmedel den förs. Per-Ola Eriksson har ingen replik kvar varför jag inte kan avkräva honom något svar nu, men vi kan ta upp frågan vid ett senare tillfälle.

I min iver, fru talman, att hålla taletiden glömde jag att yrka bifall till utskottets hemställan, vilket jag gör nu.

Förste vice talmannen anmälde att Erik Hovhammar och Christer Eirefelt anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 70 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Det är nu tre år sedan regeringen presenterade propositionen om industriell tillväxt och förnyelse, den s. k. förnyelsepropositionen. Jag kan med tillfredsställelse konstatera att vi i Sverige därefter har haft en period av god tillväxt och förnyelse i näringslivet.

Den positiva utvecklingen finns utförligt dokumenterad i årets näringspolitiska proposition, men också i OECD-granskningar, i en omfattande analys från det välkända Brooking-institutet och många fler genomgångar av den svenska ekonomin. Alla pekar de på att det svenska näringslivet genomgått en snabb och positiv förändring.

Enligt samstämmiga rapporter har produktionstillväxten varit hög, inflationen bringats ned och exporten ökat. Våra utländska bedömare har med viss förvåning och inte så liten beundran kunnat konstatera att denna positiva utveckling har åstadkommit parallellt med ett vaktslående om den generella välfärdspolitiken och en kraftig minskning av arbetslösheten.

Vi har mött svåra problem inom varvsindustrin, stålindustrin, gruvindustrin och delar av den skogsbaserade industrin. Som alla väl känner till har också omfattande förändringar ägt rum. Särskilda insatser i Bergslagen, Uddevalla och Malmö samt stora generella insatser inom ramen för regionalpolitiken har gjorts för att lindra verkningarna av den snabba

omstruktureringen. Våra internationella bedömare ger oss mycket beröm för allt vi har åstadkommit. Vi har lyckats bra med att omstrukturera utan att människor och orter – som skett i många andra länder – drabbats orimligt hårt. Genom arbetsmarknads- och regionalpolitiska insatser har de utsatta orterna och människorna getts en ny framtid.

Fru talman! Det är i denna positiva och konstruktiva anda som regeringen presenterat propositionen med riktlinjer och förslag för "Näringspolitik inför 90-talet". Det är i detta gynnsamma näringslivsklimat som grunden för ett framtida, långsiktigt konkurrenskraftigt svenskt näringsliv skall läggas.

Innan jag kommenterar regeringens näringslivspolitiska proposition vill jag dock peka på ett orosmoln. I OECD:s dokument, i Brooking-rapporten och i regeringens egna bedömningar har de positiva bedömningarna kompletterats med ett kraftigt varningstecken: den snabba inhemska kostnadsutvecklingen!

Vår inhemska kostnadsstegring är väsentligt snabbare än våra konkurrentländers. Om denna utveckling fortsätter, riskerar vi att åter hamna i ett läge med försämrad konkurrenskraft och förlorade marknadsandelar, ökat tryck på strukturomvandling och växande arbetslöshet.

I min bedömning av utvecklingen inför 1990-talet har jag utgått ifrån att arbetsmarknadens parter tar sitt ansvar för kostnadsutvecklingen i det svenska näringslivet. Det är utifrån antagandet att parterna skall kunna skapa en sådan allmänt godtagbar ekonomisk situation som regeringen har dragit upp riktlinjerna för näringspolitiken. Syftet är att genom en offensiv näringspolitik åstadkomma en fortsatt god, långsiktig tillväxt genom att främja förnyelse och omvandling inom industri- och tjänstesektorn.

I propositionen om "Näringspolitik inför 90-talet" har regeringen anlagt ett brett perspektiv på näringslivsfrågorna. Vid de kontakter som regeringen har med stora och små företag samt med de fackliga organisationerna inom alla näringar, diskuteras aldrig möjligheterna och problemen isolerade från varandra. Utbildningsfrågor, transporter, skatter, krångel, teknikutveckling m. m. sätts in i ett större näringspolitiskt sammanhang. I näringslivet talar man inte heller om gränser mellan industri- och tjänsteföretag. Alla delar av näringslivet har samma betydelse för att skapa en god inhemsk och internationell konkurrenskraft.

Mot denna bakgrund har det varit naturligt att i den näringspolitiska propositionen ta upp skatter, finansiering, utbildning, energi, transporter m. m., även om dessa områden ligger utanför industridepartementets direkta ansvarsområde. Det finns helt säkert fler områden som har betydelse för näringspolitiken och fler områden som påverkar näringspolitiken i framtiden. Jag har också med intresse och sympati lyssnat på de olika partiernas näringspolitiska talesmän här i dag, och de har gett uttryck för detta i sina inlägg. Det gäller inte minst Jörn Svensson.

Regeringen vill således samlat ge riksdagen sin syn på hur dessa områden inverkar på näringslivets tillväxt och förnyelse och på vilket sätt regeringen tar hänsyn till näringslivets behov, när förslag inom dessa områden utformas.

Detta bredare perspektiv markeras vidare av att regeringen valt att tala om näringspolitik i stället för som tidigare industripolitik. Härvid markeras tjänstenäringsarnas stora betydelse.

Regeringen har i detta breda perspektiv klarlagt vilka vägval som gjorts inom flera viktiga näringspolitiska områden.

Valet mellan planering och marknadsstyrning är en genomgående fråga i propositionen. I den tredje vägens politik fattas besluten ute i företagen, nära kunder och producenter. Ett decentraliserat beslutsfattande har i de flesta fall avgörande fördelar framför en mer central planering. Men när marknaden inte fungerar, har regeringen aldrig tvekat att ingripa. Detta är en inställning som vi inte viker ifrån.

Regeringen föreslår riktlinjer för det framtida handlandet, när orter och regioner drabbas av nedläggningar och sysselsättningsproblem. Här är det svåra valet mellan planering och marknad särskilt påtagligt. Regeringen är fast besluten att inte subventionera långsiktigt olönsam produktion. 1970-talets miljardrullning får inte upprepas. När orter drabbas och jobben hotas är principen den att man i första hand skall lita till de befintliga arbetsmarknads- och regionalpolitiska medlen. I särskilt besvärliga fall kan ytterligare insatser sättas in för att främja orten och stödja de människor som drabbas. Oberoende av hur krisen möts är det för en socialdemokratisk regering självklart att ingen anställd eller ort skall lämnas utan åtgärder! Vi har under dessa år visat att vi menar allvar med detta åtagande.

En viktig fråga för Sverige som industriland är valet mellan ett internationellt beroende och en nationell självständighet. Sverige säljer hälften av industriproduktionen på export, och ca 320 000 personer är anställda i svenska företag utomlands. Ungefär 100 000 anställda finns i utlandsägda företag i Sverige. Denna påtagliga internationella inriktning av det svenska näringslivet har i hög grad bidragit till en gynnsam utveckling av den svenska industriproduktionen och den svenska industrins förmåga att betala höga reallöner i Sverige. Men ett internationellt beroende har avvisidor. Regeringen har i propositionen noga diskuterat för- och nackdelar. Svenska företags investeringar utomlands skall vaksamt följas genom direkta kontakter med berörda företag och genom en utvecklad statistik. Genom förvärvslagstiftningen, som utförligt beskrivs i propositionen, kommer regeringen även framgent att i varje enskilt fall ha möjlighet att granska utförsäljningar. I dagsläget finns ingen anledning att ensidigt betrakta internationaliseringen av det svenska näringslivet som ett problem. I propositionen slår regeringen fast att handlingsberedskapen inför förändringar i negativ riktning bibehålls, samtidigt som vissa förslag till förenklingar presenteras.

Även när det gäller avregleringsarbetet står regeringen inför avvägningsproblem. Den s. k. normgruppen har arbetat helhjärtat för att få till stånd förenklingar. Hela den offentliga sektorn präglas i dag av en ambition att förenkla och avreglera. Betydande framsteg har uppnåtts i detta arbete inom t. ex. valutaregleringen, transportnäringen och glädjande nog också inom näringspolitikens område, där vissa stöd avskaffats och regler gjorts enklare. Förenklingsarbetet drivs vidare med oförminskad ambition. Men jag vill påpeka att förenklings- och avregleringsambitionen aldrig får sättas före säkerhet, hälsa och miljö!

En av de viktigaste bitarna av näringspolitiken är nyföretagandet och småföretagsutvecklingen. När marknaden inte förmår skapa tillräckligt goda villkor för nystartande och teknikutveckling, tvekar inte regeringen att gå in

med insatser. Jag kan instämma i det Erik Hovhammar sade om småföretagens betydelse för vår ekonomi och vårt land. Regeringens linje är att småföretagandet skall uppmuntras! Flertalet av näringspolitikens frågor berör på ett eller annat sätt småföretagen. Avreglering, utbildning, transporter, finansiering – alla påverkar de småföretagarens vardag.

De regionala utvecklingsfonderna fortsätter sin framgångsrika verksamhet med starta-eget-kurser. Jag hoppas också att vi skall få se mera av kvinnligt företagande, ungdomskooperativ, innovationsföretag och nya idéer, som föder nya företag. Ett högt nyföretagande tillhör det viktigaste för ett industriland som Sverige. Därför är det mycket glädjande att vi i dag har ett högt nyföretagande i vårt land. Under tre år har det bildats 60 000 nya småföretag, och det är ett rekord som vi alla bör vara belåtna med.

Skatterna är alltid en viktig fråga. Här tvingas regeringen till en avvägning mellan fördelningspolitiska och mera snävt ekonomiska motiv. Det är den nuvarande regeringen inte ensam om att göra. När en regering förra gången lade fram omfattande förslag på det området, konstaterade den då sittande folkpartiregeringen att de fördelningspolitiska argumenten fick ta över de argument som man hade kunnat redovisa för en sänkning av skattesatserna i förmögenhetsbeskattningen för småföretagarna. Man insåg på folkpartihåll, när man satt i regeringsställning, att det här inte var någon enkel fråga utan att det var en avvägning mellan fördelningspolitik och snävt ekonomiska motiv.

Företagsbeskattningskommittén har till uppgift att bl. a. ta fram ytterligare underlag i just beskattningsfrågorna för småföretagen. Om förhållandena skulle visa sig sådana att nyföretagande och expansion hämmas, kommer regeringen att ingripa!

I dagsläget är situationen i näringslivet god. Den säkraste indikationen på detta kommer från företagarna själva. Det gäller inte minst småföretagarna. I den s. k. Företagsbarometern ger landets småföretagare uttryck för en glädjande optimism. Sedan 1984 har de exporterande småföretagen utvecklats positivt. Men nu ser även de riktigt små, hemmamarknadsinriktade företagen ljus på framtiden. Framtidstron är så stark, att problemet för dagen tycks vara en brist på arbetskraft!

Om vi ser till småföretagarnas egna bedömningar, som överensstämmer med regeringens analyser, står det klart att regeringen i dagsläget lyckats väl i avvägningarna mellan fördelningspolitiska och snävt ekonomiska mål. Men arbetet på småföretagsområdet fortsätter. Det som är bra kan bli ännu bättre! Småföretagen har en stor betydelse i Sveriges ekonomi och näringsliv.

Småföretagen är framgångsrika i vårt land i dag. Det säger de ju också själva. Jag vill gärna tillägga, fru talman, att när jag har lyssnat på Erik Hovhammar, Christer Eirefelt och Per-Ola Eriksson just på avsnittet småföretag, undrar jag om vi inte har två utvecklingar i landet, en som de tre borgerliga företrädarna tecknar och en utveckling som överensstämmer med verkligheten. Jag känner inte igen utvecklingen i Sverige i de borgerligas beskrivningar av näringslivet och företagsamheten i dag.

En mycket stor satsning görs inom ramen för det s. k. informationsteknologiprogrammet. Totalt föreslås ca 600 milj. kr. Regeringen förväntar att näringslivet skjuter till nästan lika mycket för att främja utveckling av ny teknik inom informationsteknologiområdet.

Det betyder att det nya programmet, som riksdagen i dag skall anta, omfattar satsningar på över 1,1 miljard kronor. Det är ingen liten summa, som nu satsas på informationsteknologin i Sverige. Till detta kommer STU:s ordinarie anslag på 2,3 miljarder kronor i stöd till teknisk forskning och utveckling. Detta är en avsevärd reell förstärkning av STU:s resurser och möjligheter som regeringen har gett i propositionen. Vi gör alltså nu en stor satsning på teknisk forskning och utveckling.

Teknikpolitiken utgör i dag något av en spjutspets i den offensiva näringspolitiken. Här har vi, menar jag, knappast något val. En fortsatt god internationell konkurrenskraft förutsätter en väl utvecklad förmåga att utnyttja den nya tekniken. Svensk industri har också visat, att den nya tekniken kan tas i bruk för att utveckla miljövänliga energisystem, tillverka medicinska produkter, produkter för rening av luft, och mycket mer. Jag vill gärna ge en eloge till svensk industri, till de anställda, till företagsledarna, till forskare och tekniker för den goda lyhördhet de visat för att utveckla och förnya, för att visa att den nya tekniken ger oss möjligheter.

Men, fru talman, vi har problem också i svenskt näringsliv. Allt går inte som på räls. Himlen är inte molnfri. Jag har redan pekat på den snabba inhemska kostnadsutvecklingen. Vi har brist på tekniker, och brist på kvalificerade yrkesarbetare, och den regionala obalansen är på väg att bli ett flaskhalsproblem för tillväxt och industriell utveckling. Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på ett fenomen som jag ser som ett allvarligt problem i svenskt näringsliv och det är de s. k. klipparnas härjningar.

Jakten på allt högre, snabbare och spektakulära vinster är ett hot mot den seriösa industriverksamheten och ett hot mot industrialisterna i svenskt näringsliv. Om denna utveckling fortsätter, kan viktiga industrisatsningar stoppas av allt högre krav, som sätts upp av kapitalplacere och penninghandlare, som räknar avkastningen per kvartal. Många av dem har ringa förståelse för att industriell verksamhet är en fråga om uthållighet och långsiktighet.

När vinster och avkastning mäts så kortsiktigt, omöjliggörs en långsiktig bedömning av investeringsobjekten. När varje krona varje kvartal måste ge maximal och ständigt stegrad avkastning, då blir resultatet att många industriella investeringar aldrig kan prövas på ett sätt som är nödvändigt för industriinvesteringar.

Ägandet i näringslivet har under senare tid varit föremål för många och snabba förändringar. Ofta är det en fördel med nya ägare, om de nya ägarna avser att långsiktigt verka i företaget. Men när nya ägare vill agera och ändra arbetsvillkoren, bara för att komma i åtnjutande av snabba och nya pengar, är ägarförändringarna naturligtvis negativa. Då skadar de företaget.

Sådana ägarförändringar skapar enbart osäkerhet och nervositet hos företagsledningarna och anställda. Och de nya ägarna kullkastar investeringsplaner och bromsar industriella satsningar som inte tillräckligt snabbt ger de höga vinsterna. De industriella satsningarna skadas naturligtvis om penningplaceringarna bara är ute efter att snabbt få högre aktiekurser, så att man kan handla på nytt och tjäna nya miljoner.

Näringslivet präglas inte av välgörenhet – marknaden är hård. Boksluten visar om verksamheten bedrivits rationellt och om det finns en efterfrågan på

företagets produkter och tjänster. Så är det och skall det vara i en marknadsekonomi. Också industriella satsningar måste vara lönsamma. Det jag höjer ett varningens finger för är tendenserna, som leder bort från ett långsiktigt agerande. Industriella satsningar är långsiktiga. Det måste finnas en uthållighet, en vilja till investeringar, som leder till stabil industriell utveckling.

Om inte den ensidiga jakten på snabba vinster stoppas, kommer industri-sektorns storlek att hotas på grund av att man pressar fram kortsiktiga resultat.

Jag menar, fru talman, att näringslivet och dess företrädare själva borde agera mycket hårdare och mera bestämt mot avarterna genom att i tid "mota Olle i grind". Näringslivets industrialister ligger alldeles för lågt. De borde vara aktiva i debatten och påtala vad som sker. Jag hoppas också att organisationer som Sveriges Industriförbund och Småföretagens riksorganisation deltar i den debatten.

Fru talman! Ett av syftena med den breda genomgången i regeringens proposition "Näringspolitik inför 90-talet" är att sätta in den socialdemokratiske näringspolitiken i sitt sammanhang. Regeringen har gjort avvägningar mellan ibland motstridiga mål och mellan olika näringspolitiska vägar och medel. Resultatet har samlats i den näringspolitiska propositionen.

Jag menar att de konkreta förslagen på ett effektivt sätt kommer att gynna Sveriges ekonomiska tillväxt genom utveckling och förnyelse. Regeringens förslag lägger grunden för en framgångsrik näringspolitik och skapar resurser, som skall befästa bilden av Sverige som ett industriellt och ekonomiskt föregångsland, ett land där snabb ekonomisk tillväxt och strukturomvandling kan kombineras med en rättvis inkomstfördelning, regional balans, låg inflation och full sysselsättning.

Anf. 71 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Industriministern upprepar naturligtvis att det går bra för svensk industri, och han tycks mena att detta är endast regeringens förtjänst. Och låt gå för det! Vi låtsas att det är socialdemokraterna i Sverige som har sänkt oljepriset, fått dollarn att sjunka och fått ned den internationella inflationen.

Jag har sagt tidigare till Nils Erik Wååg, och jag säger det igen: Det finns mycket som är positivt för vårt näringsliv i dag. Men det finns också en annan verklighet än den som industriministern nu redovisar. Jag ger gärna socialdemokraterna en elöge för devalveringen 1982. Det slumpade sig så väl att den kom precis före uppsvinget i den internationella konjunkturen. Tillsammans med devalveringen 1981 gav den utan tvivel svensk industri en välbehövlig stimulans.

Men en devalvering löser inte de grundläggande problemen i ekonomin. Den ger ett andrum. Men det andrummet måste man utnyttja för att komma till rätta med de verkliga problemen – och jag har pekat på att de kvarstår. Då blir alltså den intressanta frågan: Hur har regeringen lyckats när det gäller de grundläggande problemen? Och då blir det genast, Thage Peterson, litet svårare att bara använda de ljusa färgerna. Under senare delen av 70-talet försämrades bytesförhållandena, framför allt på grund av internationell

lågkonjunktur men också till följd av snabbt stigande lönekostnader och råvarupriser. Då underbalanserade man budgeten för att hålla arbetslösheten nere, vilket man också lyckades utomordentligt väl med.

Nu har konjunkturen vänt och oljepriserna har fallit. Men regeringen har ändå inte lyckats bryta den alltför snabba löne- och kostnadsutvecklingen; det erkänner industriministern. Vår industri förlorar igen marknadsandelar ute i världen. Budgetunderskottet är fortfarande högt, trots de här gynnsamma förutsättningarna, och trots att skattetrycket ökat kraftigt sedan 1982, med de negativa följder som det har. Tillväxten i ekonomin är låg, och lönerna fortsätter att överstiga OECD-genomsnittet.

Jag kan inte underlåta att ta upp någonting som industriministern gärna återkommer till, nämligen vad han kallar miljardrullningen på 70-talet, som inte får upprepas. Det måste betyda att industriministern menar att vi inte skulle ha gjort de insatser som var nödvändiga för att klara sysselsättningen och strukturomvandlingen – den strukturomvandling som nu industriministern utan att blinka tar åt sig äran av. Skulle vi ha höjt skatterna i stället? Och på vilka områden, Thage Peterson, sade socialdemokraterna nej? Min minnesbild är att man i stället plussade på, på punkt efter punkt.

Anf. 72 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Industriministern började sitt anförande med att tala om den goda tillväxten och förnyelsen i näringslivet. Men i den proposition som industriministern har lagt på riksdagens bord finns diagram, där flera kurvor visar hur industrin på nytt är på väg att förlora marknadsandelar. Relativpriserna sjunker, och i diagrammen över räntabilitet och lönsamhet finner man också att det har skett ett trendbrott från 1984 – som en följd av den socialdemokratiska politiken.

Vi vet också att många småföretag i dag brottas med ökad konkurrens på världsmarknaden. Vi kan konstatera att eftervärden av chockdevalveringen 1982 har varit dålig. Regeringen har tillåtit en pris- och kostnadsökning, som i dag försvårar för näringslivet att konkurrera ute på världsmarknaden.

Industriministern tar upp omstruktureringen av varvs- och stålindustrin. Om jag hade varit i industriministerns kläder, skulle jag akta mig för att ta upp den frågan. Under åren 1976–1982 ställde sig socialdemokraterna, med industriministern i spetsen, vid sidan av den nödvändiga omstrukturering i näringslivet som då genomfördes. Man var motståndare till offensiv teknikupphandling, som JAS-projektet representerade. Man var motståndare till att omstrukturera varvsnäringen och därmed ge nya möjligheter till industri på de gamla varvsorterna. Man sade också nej till att skapa en ny grund för stålindustrins utveckling i Sverige. Det är bara att läsa i olika betänkanden från näringsutskottet och andra utskott.

Industriministern tog också upp skatterna, krånglet osv. och sade att detta måste sättas in i ett sammanhang. O.K., då frågar jag industriministern: När kommer vi att få ett samlat program från regeringen då det gäller att komma till rätta med småföretagens skatter, med avgifter, krångel och byråkrati? I den näringspolitiska propositionen har ju detta skjutits på framtiden. Men eftersom industriministern vill sätta in det i ett sammanhang, vill jag alltså fråga: När får vi en samlad presentation?

Industriministern sade att nyföretagandet är viktigt samt att småföretagsamheten måste uppmuntras. Jag kan hålla med industriministern, men inte är det att uppmuntra småföretagen när man klampar in med löntagarfonderna och flyttar ekonomiska resurser från småföretagen för att investeras i de stora börsnoterade företagen och i regioner som redan är expansiva och rika.

Industriministern talade sedan om klippen och penningplaceringarna. Jag kan i långa stycken hålla med honom. Jag efterlyste i mitt tidigare anförande uttalanden om dessa från industriministern. Men industriministern sade inte vad han tänkte göra för att komma till rätta med problemen. Han sade att han hade hoppats att Industriförbundet skulle ha deltagit i debatten. Men vad tänker industriministern göra för att komma till rätta med problemen?

Anf. 73 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Industriministern har i väldigt många avseenden sunt ekonomiskt tänkande och talar väldigt väl för småföretagen. Han har även gjort en hel del för dem, det vill jag gärna erkänna. Industriministern refererade till konjunkturbarometern och menade att allt är så väldigt välordnat i vårt land. Det går uppåt. Visst kan det ha varit en viss uppgång. Men vi har haft en mycket stor nytta av den internationella konjunkturen – det låga oljepriset, dollarkursens fall etc. Men vad händer med våra kvarstående balansproblem när konjunkturen vänder? Industriministern har själv helt riktigt talat om de stora kostnadhöjningarna. Det finns många varningssignaler i dag. Inte minst har finansministern i tilläggspropositionen sagt att de statsanställda bara kan räkna med en viss procents lönepåslag. Överskrids detta får det tas igen genom nedskärningar eller produktivitetsförbättringar. Det är riktigt, så allvarligt är läget.

Ett annat bevis på att varningarna nått fram är den kritik som nu riktas från fackligt håll mot börsen och de snabba klippens män. Industriministern tangerade även det här problemet. Genom åtgärder mot aktieägare vill man helt enkelt förbereda även övriga löntagare på att hårda tider stundar. Men om vi litet tänker efter är ju utvecklingen på börsen, tycker jag i alla fall, till stor del resultat av den förda politiken. Den politiken, det har jag sagt tidigare, leder ofelbart till maktkoncentration och orealistiska aktiekurser.

Vårt skattesystem – jag ber om överseende med att jag återvänder än en gång till detta, men skatterna är en central sak i det hela – är utformat så att skatteplanering i princip är betydligt lönsammare än produktivt arbete och investeringar i produktion. För många stora företag är finansförvaltningen den lönsammaste grenen i verksamheten. Men för familjeföretagen, och det är detta dagens debatt till stor del handlar om, är arvs- och förmögenhetsskatterna så höga att ägare förr eller senare tvingas sälja.

Thage Peterson och jag kommer från samma län, småföretagarlänet Kronoberg. Men i Lagan och Markaryd tvingas företag sälja till börsbolag och investmentbolag därför att de inte klarar av förmögenhetsskatter. Vad kan man göra åt detta, Thage Peterson? Säg någonting som jag kan vidarebefordra till företagare nere i Lagan och Markaryd.

Vi vet att försäkringsbolag, löntagarfonder och AP-fonder kommer att ta över alltmer av ägandet. De institutionerna kommer att öka i kraft och styrka. Men det är en utveckling av marknaden som jag tycker är snedviden.

Vad kan regeringen göra för att vända den trenden och i stället återföra mer av ägandet till de smärre företagen?

Anf. 74 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Naturligtvis är det inte bara regeringens förtjänst att det går bra för Sverige och svensk industri och de svenska småföretagen. Jag har heller aldrig hävdat detta. Det är naturligtvis också företagarnas, småföretagarnas och de anställdas förtjänst. Och visst har våra duktiga tekniker, vetenskapsmän och forskare del i de samlade framgångarna. Jag brukar säga att det sedan 1982 har varit en allmän mobilisering i Sverige av svenska folket och av alla delar i svenskt näringsliv – från företagarna och de anställda till myndigheter och institutioner på näringslivsområdet. Det har varit en kraftsamling, och jag tror att allt detta gör att vi har anledning att se på läget med optimism och framtidstro.

Möjligen gör mig de tre företrädare för de borgerliga partierna som deltagit i debatten litet ledsen, när de har så svårt att med glädje tala om att det går bra för Sverige. Jag har nästan en känsla av att ni anstränger er för att förneka detta. Att det finns ett visst motstånd hos er mot att instämma i mina bedömningar eller berömma regeringen kan jag förstå. Men ni kan väl ändå vara nöjda med att OECD och många andra internationella bedömare har talat gott om Sverige, om utvecklingen och om våra framtidsutsikter.

Fru talman! Jag observerade att Erik Hovhammar sträckte sig så långt att han gav mig beröm för att jag har ett sunt ekonomiskt tänkande. Tack så mycket för det! Erik Hovhammar är ju ordförande i Företagareförbundet och företräder alltså småföretagen, och han sade att jag har gjort en hel del gott för småföretagen. Tack också för det!

Men jag undrar ändå: Är ni inte *lite* glada och *lite* stolta över att det går bra för fosterlandet just nu? Detta är någonting som jag efterlyser hos er, och jag vill att ni inte alltför mycket skall måla i dystra färger.

Per-Ola Eriksson och Christer Eirefelt talade mycket om det förflutna och om allt olyckligt som hände under 70-talet. Då skulle jag vilja säga: Varför skall vi tala om detta? Vi skall väl tala om framtiden och om vilka områden vi bör satsa på – hur vi skall möta framtidens utmaningar. Det har regeringen gjort i den näringspolitiska propositionen, där förslagen om småföretagsutveckling är mycket väsentliga för framtidens näringslivspolitik. Förslaget om ett stort informationsteknologiprogram är också betydelsefullt. Det är faktiskt det fjärde miljardprogrammet på utvecklingsområdet som regeringen har lagt fram sedan 1982. Det här är en stor satsning, som jag hoppas kommer att öka kompetensen hos och kraften i svensk industri. Jag tycker också vi skall notera att det härvidlag är fråga om en samling. Jag har känt att jag haft alla de fem politiska partierna i riksdagen bakom mig i arbetet med att utforma detta program. Det har varit bra för arbetet och för kontakterna med svensk industri att det gjorts en samlad bedömning från riksdagspartiernas sida.

Fru talman! Jag vill så säga några ord särskilt om småföretagen, eftersom frågan om dem har upptagit en betydande plats i de olika inläggen. Det finns en och annan som försöker framställa regeringens näringspolitik som enbart inriktad på storföretag. Någon har t. o. m. gått så långt som till att anklaga

regeringen för att strunta i småföretagens problem. Men det är ett faktum att verkligheten är den värsta fienden för dem som hävdar detta. Går vi till fakta om småföretagens utveckling finner vi uppgifter som öppet och brutalt avslöjar ihålligheten i sådana påståenden. Jag skall redovisa några fakta.

Lönsamheten har starkt förbättrats för småföretagen sedan början av 80-talet. Småföretagens finansiella styrka, dvs. soliditet, har höjts efter flera år med god lönsamhet. Småföretagens investeringar har ökat. 1985 låg de 40 % högre än 1982, och detta vittnar om framtidstro hos småföretagarna. Nyföretagandet har, som jag sade i mitt inlägg, under senare år slagit alla tidigare rekord. Det rör sig om 60 000 nya företag under treårsperioden 1983–1985.

Vi kan också utgå från vad företagarna själva anser, och det framgår av den senaste småföretagsbarometern, som avser de allra minsta företagen. Det är som bekant Föreningsbankerna och Småföretagens riksorganisation som svarar för och ger ut Småföretagsbarometern. Denna visar att det går bra för småföretagen och att de ser positivt på framtiden. Småföretagens egna bedömningar pekar på växande orderingång, ökat kapacitetsutnyttjande och en höjd sysselsättning. Det stora problemet är nu enligt småföretagarna själva tillgången till arbetskraft. Nio av tio småföretag tror att de kommer att ha lika många eller fler sysselsatta om sex månader.

Fru talman! Den här bilden tillbakavisar med kraft påståendena om att regeringen inte är intresserad av eller inte arbetar för småföretagen. Dessutom har ordföranden i Företagareförbundet Erik Hovhammar nyligen varit med om att tillbakavisa dessa påståenden genom att berömma industriministern för insatser för småföretagarna.

Nu går vi vidare för att stärka och utveckla småföretagen. Regeringen har i den näringspolitiska propositionen lagt fram en lång rad förslag till gagn för småföretagen. Sammanlagt föreslår vi åtgärder som uppgår till ca 600 milj. kr. för den kommande treårsperioden. Dagens riksdagsbeslut blir därför oerhört viktigt för landets småföretag och för nyföretagsamheten.

Vi fortsätter nu i oförminskad skala det offensiva småföretagsprogram som inleddes 1984 och som har varit så framgångsrikt. Det innebär en fortsatt satsning på utvecklingsfonderna. Fondernas inriktning på rådgivning, finansiering och utbildning ligger fast. Vi för vidare och fördjupar insatserna på nyetableringsområdet, och den breda verksamhet som utvecklingsfonderna bedriver har skapat ett stort intresse för att starta företag, och det skall vi ta till vara.

Vi går vidare med olika satsningar på teknikutveckling och teknikspridning. STU får ökade resurser, vilka till stor del kommer småföretagen till del. Satsningarna på teknikspridning kommer att öka inom ramen för regionalpolitiken. Industrifonden skall i fortsättningen främst arbeta med de mindre och medelstora företagen. Detsamma gäller Norrlandsfonden. Stödet till uppfinnarna ökar osv. – jag har nämnt bara några av de punkter som kan hållas fram.

Vi går vidare med satsningar för småföretagens kapitalförsörjning. Småföretagsfondens grundkapital fördubblas till 200 milj. kr., och utvecklingsfonderna ges möjligheter att öka sina satsningar med utvecklingskapital.

Fru talman! Min bedömning är mot denna bakgrund att riksdagen kommer

att ställa sig bakom regeringens förslag, som innebär stora satsningar på småföretagen och på småföretagsutveckling. Det innebär att Sverige går vidare med en politik som tar till vara de utvecklingsmöjligheter som finns hos småföretagarna, en politik som bygger under och stöder det omfattande och goda arbete som tusentals och åter tusentals småföretagare i vårt land lägger ned på sina företag. De politiska riktlinjer som riksdagen nu ställer sig bakom är en politik, som vilar på en fast grund av positiva erfarenheter från de senaste årens utveckling på småföretagsområdet.

Anf. 75 CHRISTER EIREFELT (fp) replik:

Fru talman! Den uppmärksamme lyssnaren märker naturligtvis att industriministern hela tiden väljer bort en del av sanningen, nämligen den del som inte är så behaglig som den andra. T. o. m. om jag läser i den skrift som industriministern så ofta har hänvisat till, nämligen den s. k. småföretagarbarometern, kan jag finna en annan sanning, t. ex. den som säger att den svaga utvecklingen när det gäller investeringar i maskiner och inventarier fortsätter. Och investeringsviljan är kanske det allra bästa måttet på småföretagens framtidstro, industriministern.

Det var inte jag eller Per-Ola Eriksson som började tala om miljardrullningen på 70-talet, utan det var industriministern själv som gjorde det. Jag förstår mycket väl att industriministern inte vill ha sitt eget agerande från den tiden granskat, eftersom hans argumentering då inte går ihop.

Jag skulle vilja använda resten av min repliktid till ett område som industriministern har kommit in på och som jag tycker är intressant, nämligen den ökade ägarkoncentrationen i svenskt näringsliv. Även vi från liberalt håll ser denna ägarkoncentration som ett stort bekymmer. Dess värre ökar även inflytandekoncentrationen minst lika snabbt, kanske ännu snabbare. Självfallet utgör denna koncentration ett hot mot den fungerande marknad som vi eftersträvar, eftersom den kräver mångfald.

Vi menar också att många företag utan bindningar, t. ex. i form av ömsesidigt ägande eller styrelsekopplingar, väl spridda över landet i olika branscher och med olika ägarform är positivt för näringslivets utveckling. Det gynnar konsumenterna, och det utgör dessutom, industriministern, den absolut bästa regionalpolitiken. Att allmänt skapa bra förutsättningar för småföretagen i utsatta regioner är långt effektivare än aldrig så många paket.

I detta avseende är emellertid inte regeringens handlande entydigt. Jag tänker t. ex. på löntagarfonderna som innebär en enorm koncentration. Varför uppmuntrar ni i stället inte t. ex. andel i vinstsystemen?

Det som man skulle kunna kalla uppdragskoncentration i svenskt näringsliv är också oroväckande. Sverige är ju en förhållandevis liten ekonomi, men landet har relativt många stora företag. Ett begränsat antal människor sitter i dessa företagsstyrelser. Många sitter alltså i flera styrelser samtidigt. Detta gör att vi får personallianser som inte är bra. Det har emellertid inget med dessa människors kvalitet att göra, utan det är de dubbla lojaliteterna som skadar. Om man till detta faktum lägger att det blir allt vanligare med personbindningar mellan politiker och näringslivsfolk är naturligtvis denna utveckling än mer oroväckande. Men regeringens handlande är inte heller här entydigt, eftersom regeringen hela tiden förespråkar och använder sig av

en förhandlingsekonomi som inte heller gynnar en spridning av makten och en minskning av koncentrationen utan tvärt om.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987

Näringspolitik

Anf. 76 PER-OLA ERIKSSON (c) replik:

Fru talman! Det var riktigt rörande att höra industriministern inleda sitt senaste inlägg. Han vill ha beröm. Han sade att vi väl kan ge åtminstone litet beröm. Vi närmar oss visserligen avslutningen på vårsessionen här i riksdagen, och industriministern antyder nästan att vi skulle kunna ge honom litet litet beröm nu när vi närmar oss skolavslutningen, eftersom det går bra för svenskt näringsliv.

Jag förstår att industriministern har ett behov av att få litet beröm efter det storstryk han fick på regionalpolitikens område förra veckan – ett välförtjänt nederlag för den delen.

Det är klart att vi under de senaste åren har haft förmåner när det gäller att komma ut på den internationella marknaden. Men det vore väl underligt om inte chockdevalveringen 1982 skulle ge Sverige vissa fördelar. Vi har haft en lägre internationell räntenivå, vi har haft lägre energipriser, bl. a. lägre oljepriser, osv. Det är klart att detta har gett näringslivet i Sverige vissa fördelar.

Men trots detta pekar kurvorna nu nedåt. Det visar ju också regeringen i ett antal diagram och kurvor i sin näringspolitiska proposition.

Trots att jag ett flertal gånger har ställt en fråga har jag inte fått något svar på den. När kommer ett samlat program för att lätta på småföretagens skatte- och avgiftsbörda? Jag ställde den frågan till utskottets ordförande, och jag ställer den till industriministern. När kommer ett sådant samlat program? Hur länge skall vi vänta på det?

Teknikutvecklingen spelar en mycket stor roll för att man skall kunna få fart på näringslivet och småföretagen i hela landet. Men då är det också viktigt att vi medverkar till att bryta den koncentration av teknikbaserade företag som finns i den här regionen. Det är viktigt att vi får ut kompetensen via högskolor, utvecklingsfonder och Norrlandsfonden m. fl. organ till småföretagen, så att de kan ta upp konkurrensen med jättarna på detta område.

Det är också viktigt att näringspolitiken i sin helhet inriktas på att lyfta fram småföretagen på bekostnad av de stora företagen. Småföretagen måste lyftas fram i förhållande till de stora företagen. Det är nämligen endast genom ett finmaskigt nät av småföretag över hela landet som vi kan garantera trygghet, sysselsättning och en god miljö. Det passiva ägandet måste därför brytas. Det anonyma och passiva ägandet bidrar bara till att konservera och förstärka koncentrationen i näringslivet. Det verkar som om regeringens politik under de senaste åren har gått ut på att använda sig av Lukasevangeliets 19 kap. 26 vers: Var och en som har, åt honom skall varda givet. De som har tjänat på regeringens näringspolitik under de senaste åren är storföretagen, klipparna och klippekonomi. Vi måste få slut på det, och vi väntar på att regeringen med industriministern i spetsen tar krafttag på den punkten.

Anf. 77 ERIK HOVHAMMAR (m) replik:

Fru talman! Jag tycker nog att man *någon* gång kan kosta på sig att ge några berömmande ord även till en politisk motståndare. Det har jag gjort här i dag, och jag tycker att det är ärligt att göra det. Men jag har också kritiserat en hel del av den politik som regeringen för. Vi har omfattande krav när det gäller skatter, löntagarfonder, olika pålagor osv.

Det är klart jag som ordförande i Företagareförbundet med bortåt 50 000 medlemmar för fram detta i den näringspolitiska debatten och även i debatten här i dag. Vi anser att regeringen i stället för den politik som den i dag för borde satsa på åtgärder som uppmuntrar flera hundra tusen småföretagare att investera mera. Eftersom investeringarna är otillräckliga måste det ske en uppmuntran. Man måste även få hushållen att öka sitt sparande. Det är också en viktig sak som inte har nämnts här i dag men som ingår i den ekonomiska politiken. För detta behövs flera förändringar om vilka det egentligen, tycker jag, borde råda en politisk enighet.

Först och främst måste människorna kunna lita på de beslut som vi fattar i det här huset och som skall ge dem möjlighet att planera på lång sikt. Jag vet att det i dag finns en stor oro bland medborgarna för nya ingrepp som får dem att handla felaktigt ur samhällets synvinkel. Visserligen blir svaret från politiskt håll många gånger att man tar det politiska ansvaret och att människorna sedan får rätta sig efter det. Och visst är det på det sättet. Men, herr industriminister, det slutliga ansvaret för ekonomin får ju den enskilda individen ta – den enskilde företagaren, löntagaren och alla andra.

Engångsskatten som ni har drivit igenom är ett exempel på detta. Ett annat exempel är den diskussion som nu förs om att avskaffa änkepengen inom ATP-systemet. Under årtal har många familjer inrättat sig efter att hustrun arbetar deltid och mannen heltid – detta för att man skall få en vettig familjeinkomst. Allt detta har gjorts i vetskap om att den familjeförsörjare som har haft den högsta inkomsten också har haft ett bra efterlevandeskydd. Genom ett beslut i riksdagen kan flera hundra tusen mödrar stå utan det här skyddet, något som inte kan kompenseras inom ATP-systemet. Det är en viktig synpunkt.

Till sist: Vad skall jag säga till dessa företagare i industriministerns och mitt eget hemlän som nu tyvärr måste avveckla sina företag beroende på skatter etc. till börsbolag och investmentbolag? Vilket råd kan jag ge dem från industriministern i dag?

Anf. 78 Industriminister THAGE PETERSON:

Fru talman! Jag skall börja med att befria Per-Ola Eriksson från en börda. Det vore väl synd om honom ifall han skulle tro att den regionalpolitiska debatten var ett nederlag. Det är han nog ganska ensam om. Däremot var det regionalpolitiska beslutet ett nederlag för regionalpolitiken. Jag råkar veta att t. o. m. många centerpartister tycker det.

Per-Ola Eriksson ställde frågor om småföretagsbeskattningen. Jag svarade på dem i mitt anförande genom att säga att företagsbeskattningskommittén arbetar också med beskattningen av småföretag. Vi får alla rika möjligheter att framföra vår uppfattning om beskattningsfrågorna. De är inte så enkla som man tror vid första påseendet. Det har också de tidigare regeringarna

under 70- och 80-talen fått erfara. Det finns inte bara en sida på problemet med småföretagens skatter. Det finns flera sidor. Här blir det fråga om svåra avvägningar. När det en gång i tiden utarbetades förslag om förmögenhetsbeskattningen, den s. k. staketmodellen, var meningarna mycket delade också bland småföretagens egna organisationer. Vissa av dem gick emot en sådan lösning och förordade nya utredningar. De många överläggningar jag har haft med småföretagens organisationer just i dessa frågor visar att man också på det hållet har en väldig respekt för att dessa frågor är svåra. Vi får väl se så småningom, när utredningen lagt fram sina förslag, hur de blir mottagna. Vi får säkerligen många tillfällen att diskutera dessa frågor, Per-Ola Eriksson.

Per-Ola Eriksson tar upp frågan om forskningsbidraget till teknikbaserade företag som nu föreslås avskaffas. Det har han gjort i tre inlägg. STU utvärderade verksamheten och konstaterade att det särskilda bidragets stimulans effekter är marginella. De småföretag som erhållit stöd hade, menade STU, sannolikt kunnat få stöd genom STU:s ordinarie program. Det är inte bra att samma målgrupp kan söka stöd genom två olika kanaler inom samma myndighet till samma slags verksamhet. Dessutom var det i huvudsak företag lokaliserade till högskoleorter som sökte och fick stöd genom denna bidragsform, tvärt emot vad Per-Ola Eriksson möjligen tror. Det ingick också i mina bedömningar, att småföretagsverksamheten kring storstäderna samt universitetet och högskolorna blomstrar utan ett sådant här specialstöd. Det låg alltså även ett önskemål om spridning bakom mina förslag.

I propositionen som riksdagen nu skall besluta om finns många andra förslag som stärker de små företagens situation. Jag har tidigare pekat på Industrifondens ändrade inriktning, innovationsstöd och teknikspridning till små företag inom ramen för informationsteknologiprogrammet, Norrlandsfondens mer markerade inriktning mot industriellt utvecklingsarbete i småföretag samt att STU fått ordentligt med nya resurser för att arbeta med småföretag. Jag menar att de små företagen mer än väl kommer att kompenseras genom de förslag regeringen lagt fram till riksdagen.

Erik Hovhammar påstår att skatterna tvingar fram försäljning av familjeföretag till stora investmentbolag som är belägna en bra bit bort från småföretagens verksamhetsorter. Här ligger det till så – och det tror jag att Erik Hovhammar också känner till – att statens industriverk på mitt uppdrag har gjort en studie av försäljningar av familjeföretag under senare år. Resultatet är intressant. Bl. a. framkom att en mycket stor del – en växande andel – av förvärvarna, dvs. uppköparna, finns på samma orter och i samma regioner. Det handlar således inte om investmentbolag i storstäderna.

Intressant att notera i SIND:s kartläggning är också att en stor del – även där en växande andel – av förvärvarna, dvs. uppköparna, är andra familjeföretag. När det gäller skälen till försäljning framkom att det mer sällan är skatteproblem som ligger bakom. Jag måste då konstatera, om jag använder SIND:s kartläggning som underlag, att den bild som framkommer inte stämmer med den bild som Erik Hovhammar har gjort sig till tolk för.

Slutligen vill jag, även om Jörn Svensson har lämnat kammaren, ta upp en fråga som han berörde i sitt inlägg, och som även de övriga partierna berörde. Det var mer ett understrykande av det som står i propositionen, nämligen det

bredda perspektivet i synen på näringspolitiken. Jag kan hålla med Jörn Svensson och er övriga om att behovet av en helhetssyn ökar. Vi kan inte längre diskutera enskilda näringar och näringslivsfrågor isolerade från varandra eller isolerade från samhället i övrigt. Vi måste i framtiden ta en ökad hänsyn till det som någon kallade för externa effekter. Sålunda måste näringspolitiken utformas med hänsyn till miljöpolitiken. Det är ett industripolitiskt intresse att vi ställer hårda miljökrav på industrin. Sådana krav kan betyda inte bara ökade möjligheter för industrin, utan också att det skapas en ökad acceptans för industriell verksamhet hos människorna utanför industrin. Det är viktigt, inte minst med tanke på ungdomen. Vi befinner oss i en tid då allt fler ungdomar vänder industrin ryggen. De hårda miljökraven på industrin kan leda till att industriarbetet så att säga blir populärare, och det är väldigt viktigt. Helhetssynen innebär också att man inte bör lyfta fram en motsatsställning mellan stora och små företag, vilket oftast görs i den näringspolitiska debatten.

Fru talman! Jag vill avsluta mitt inlägg i denna näringspolitiska diskussion med att säga att vi behöver både små och stora företag som samspekar i en positiv utveckling, som kompletterar varandra. Om vi kan få en näringspolitik i vårt land som är anpassad både till små och stora företag, är det det allra bästa. Alla våra stora företag har en gång i tiden varit små företag. Det finns naturligtvis frågor där man måste ta speciell hänsyn till de små företagen. Men på det stora hela bör näringspolitiken vara så bred att både små och stora företag nås av politikens budskap. Då är det väldigt viktigt att vi också här har en mera nyanserad och balanserad syn på näringslivsfrågorna.

Jag noterar med tillfredsställelse, fru talman, den stora samstämmighet som rått i denna näringspolitiska diskussion om målen och riktlinjerna för vår näringspolitik in på 1990-talet.

Förste vice talmannen anmälde att Erik Hovhammar, Christer Eirefelt och Per-Ola Eriksson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 79 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! Jag vill inledningsvis påpeka för industriministern att Erik Hovhammars fråga inte gällde debatten om vem det är som ställer upp som köpare av ett familjeföretag, utan frågan gällde vad industriministern vill åstadkomma för att underlätta generationsväxlingar. I de fall där det finns kompetenta söner och döttrar inom en familj som vill ta över ett företag skall vi underlätta den processen. Men tyvärr tvingas företagarna sälja till andra. Det kan i och för sig vara intressant att veta att det kan vara ett företag i regionen eller ett annat familjeföretag som köper. Industriministern svarade därför inte tillfredsställande på frågan utan undvek den.

Fru talman! Det är alltid frestande för politiker och byråkrater att angripa nya problem – verkliga eller förmenta – genom nya lagar och bestämmelser. Näringslivet får på vissa områden finna sig i att dess verksamhet är kringgärdad av en lång rad bestämmelser. En del av dessa kan, som redan påpekats i debatten, vara väl motiverade och väsentliga, inte minst när det gäller hälsa och miljö, men i andra fall kan det ifrågasättas om de positiva

effekterna av en viss bestämmelse verkligen uppväger dess negativa konsekvenser.

Regeringen berömmar sig ofta av att vår förvaltning är modern och att även om kraven på företag och enskilda ofta är hårda, är de samtidigt rimliga och logiskt konsekventa. En liknande uppfattning har industriministern nysst gjort sig till tolk för. Riksrevisionsverket, RRV, har emellertid i rapporten "Samordnat myndighetsagerande - En studie av regler m. m. vid start av företag" i mångt och mycket vederlagt denna bild.

Trots att regeringen talar mycket om hur viktigt det är att stimulera startandet av nya företag ges inte en blivande företagare möjlighet att snabbt klara av sina förhållanden med olika myndigheter.

Rapporten visar dels på oacceptabla handläggningstider, dels på den dåliga samordningen mellan olika myndigheter. Det kan t.ex. ta flera månader att registrera en firma eller ett nytt aktiebolag. Många blivande företagare tror att de inte får bedriva någon verksamhet förrän de har fått sin firma registrerad. Även om så inte alltid är fallet är det i praktiken mycket svårt att driva ett företag utan ett organisationsnummer, utan att ha fått beslut om B-skatt eller liknande.

Trots att lagarna om handelsregister och aktiebolagsregister är relativt nya är bestämmelserna fortfarande ålderdomliga. Kravet på att registrera en firma är kopplad till bokföringsskyldighet enligt 1929 års bokföringslag, trots att det numera är 1976 års bokföringslag som gäller.

Arbetsgivar- och arbetstagarbegreppen är inte entydigt definierade i lag. Prövningen sker i efterhand och innebär en betydande risk, såväl för den som startar ett företag som för den som anlitar honom eller henne. Snickaren Elof Hjortberg i Göteborg är bara en av hundratals företagare som råkat ut för orimliga skattekrav på grund av den bristande klarheten i definitionen av arbetstagarbegreppet.

En ny företagare måste lämna uppgifter till olika myndigheter inte bara för att erhålla rätt att betala B-skatt och skyldighet att erlägga sociala avgifter utan även för att bli registrerad som mervärdeskatteskyldig och för att fastställa sjukpenninggrundande inkomst. Trots att de kräver likartade uppgifter kan de olika myndigheterna ofta komma fram till helt motstridiga bedömningar av den sökandes kommande verksamhet.

I RRV:s rapport konstaterar man att den rent administrativa handläggningen för att starta ett nytt företag kan vara mycket besvärlig. Det är troligt att många ger upp eller att den byråkratiska processen tar så lång tid att de tvingas avbryta sina ansträngningar. Vidare konstaterar RRV att den nuvarande långsamma och resurskrävande processen också ger dålig rättssäkerhet.

RRV-rapporten behandlar enbart en liten del av gällande lagar och bestämmelser och endast några få myndigheter. Det finns tyvärr anledning att anta att det även på andra områden finns gott om lagar och bestämmelser som inte längre fyller sina tidigare funktioner eller som det av andra skäl finns anledning att upphäva.

RRV-rapporten understryker behovet av ett fristående granskningsorgan med möjlighet att kritiskt granska olika verksamheter.

Vi anser - som framgår av reservationerna 7, 9 och 10 - att regeringen bör

ta initiativ till liknande granskning på andra områden. Därvid bör man dels kartlägga existerande regelsystem och analysera hur dessa påverkar enskilda individer och företag, dels undersöka möjligheterna att minska kostnaderna för den offentliga förvaltningen. Myndigheternas experter måste också själva anmodas föreslå åtgärder för att minska antalet lagar och bestämmelser. Tvingande bestämmelser bör utformas på ett sätt som gör dessa lättare att tolka för såväl enskilda individer och företag som de offentliga organen.

För att automatiskt få en prövning av nytillkommande lagar bör man i en del fall göra lagarna tidsbegränsade. Inför ett beslut om eventuell förlängning av resp. lag kan denna först utvärderas. Denna metod, som i USA kallas "sunset legislation", kan medverka till att det går lättare att pröva behovet av existerande lagar.

Regeringen bör enligt vår mening i alla propositioner ge en ordentlig redovisning av kostnaderna till följd av eventuella nya bestämmelser. Därvid skall kostnaderna både för statsmakterna och för enskilda och företag redovisas. En redovisning av detta slag skulle ge oss lagstiftare bättre möjligheter att avgöra det berättigade i de krav på ytterligare offentliga regler som föreslås.

I den gemensamma trepartireservationen understryker vi att en avreglering på valutaområdet, inom utrikeshandeln och inom den offentliga tjänsteproduktionen är särskilt angelägen.

Fru talman! Jag skall nu övergå till att kommentera delar av den verksamhet som finansieras från anslaget Småföretagsutveckling. Här begär industriministern nära 160 milj. kr. utan att närmare specificera hur de olika anslagsposterna har beräknats. Så har också varit fallet även under de närmast föregående åren, vilket vi riktat berättigad kritik emot. Vi har dessutom vad beträffar verksamheten framfört en rad invändningar – som vi nu upprepar i våra reservationer – mot regeringens uppläggning inom denna sektor av industripolitiken.

Den huvudsakliga verksamheten inom detta anslagsområde utgörs av de regionala utvecklingsfondernas företagsservice och administration jämte andra utbildnings- och nyetableringsinsatser för småföretag.

Kvalificerade och kompetenta personella resurser för att biträda mindre och medelstora eller nybildade företag med projektbedömning och affärsutveckling är knappa. De 24 utvecklingsfonderna har uppenbart olika kvalitet och även olika ambitioner. Några är beredda att engagera sig tidigt i projekten, medan andra inte skiljer sig så mycket från bankerna i sin kreditgivning.

Vi menar att det nu är nödvändigt att skapa mer slagkraftiga enheter. Vi finner att regeringen delvis har samma synsätt men inte tar konsekvenserna av denna insikt. Det framgår av förslaget om nya uppgifter för Norrlandsfonden, som framgent förutsätts samverka med utvecklingsfonderna i de nordligaste länen. Även den nyinrättade Bergslagsdelegationen och materialforskningsprogrammet för Bergslagen pekar i samma riktning. De föreslagna nya uppgifterna för Industrifonden gör behovet av rationalisering av de många olika organen för stöd till mindre och medelstora företags forsknings- och utvecklingsverksamheter och utveckling alldeles uppenbara.

Industriministern redovisar själv i propositionen en konsultutredning som

pekar på bristen på samordning och överblick genom att åtgärder lagrats på varandra. Det gäller också mängden av program. Det kan vara svårt för företagen att använda systemet. Framför allt de mindre företagen har problem med detta, anför industriministern. Dessa brister är sedan länge kända utanför industridepartementet. Men industriministern gör ingenting åt dessa missförhållanden, som leder till låg effektivitet i den offentliga resursanvändningen på ett mycket viktigt område.

Vi moderater ställer kravet på effektivitet högre än vad den socialdemokratiska regeringen gör.

Vi kräver därför att stödet till de mindre företagen, så länge det på grund av bl. a. det utvecklingshämmande svenska skattesystemet är nödvändigt, kan göras effektivare. Därför är åtgärder i syfte att skapa samverkan i större enheter av de nuvarande 24 utvecklingsfonderna angelägna.

I Stockholm skulle enligt regeringens förslag STU, Utvecklingsfonden och nu också Industrifonden finansiera de mindre företagens utvecklingsarbete. Det är inte rimligt. Industrifonden bör i stället läggas ned. Dess uppgifter och kapital kan i huvudsak föras över till STU.

I samband med en geografisk omstrukturering och kraftsamling när det gäller utvecklingsfonderna bör deras stadgar ändras så att deras styrelser sätts samman av personer med en professionell kompetens i industriellt utvecklingsarbete och affärsutveckling.

Kreditgivningen till näringslivet bör handhas av banker och kreditinstitut. Dessa har hög kompetens när det gäller kreditbedömningsfrågor och dessutom ett vitt förgrenat kontorsnät.

Utvecklingsfonderna bör därför koncentrera sig på rådgivnings- och konsultinsatser med inriktning på de mindre företagen, vilkas kompetens när det gäller t. ex. ekonomisk planering, marknadsföring och tillämpning av ny teknik kan behöva förbättras. Utvecklingsfondernas tjänster bör i princip avgiftsfinansieras. En effekt härav skulle antagligen bli att kvaliteten på fondernas tjänster förbättrades. Det bör ankomma på utvecklingsfonderna att själva bestämma vilken ersättning de skall begära för sina tjänster.

En successiv avveckling av rörelselånen ter sig därför naturlig. Utvecklingsfondernas behov av finansieringsmedel minskar därigenom. Vi föreslår att staten omedelbart tar upp förhandlingar med landsting och berörda kommuner för att ändra villkoren i avtalen om de regionala utvecklingsfonderna. Därvid bör frågor om ändrade riktlinjer för fonderna tas upp, bl. a. när det gäller ökad avgiftsfinansiering och minskad utlåningsverksamhet m. m. i enlighet med vad vi har föreslagit i våra reservationer.

Fru talman! Småföretagandet ägnas mycket stor uppmärksamhet i propositionen, påstod industriministern tidigare i debatten. Det mest konkreta förslaget är ett som handlar om i realiteten fortsatta, men hittills dolda, subventioner till statens eget fortbildningsföretag, SIFU. Det är ett konkret exempel på faktisk socialdemokratisk politik. Hittills har subventionerna kostat skattebetalarna ca 75 milj. kr.

Subventionerna motiverar regeringen bl. a. med att SIFU ger unika kurser, som ingen annan producerar därför att de inte är lönsamma, samt med att SIFU:s målgrupp är småföretag.

Inget av påståendena är sanna. SIFU ger inga unika kurser. De listor från

SIFU som industriministern efter en interpellationsdebatt i ämnet lämnade mig och som skulle styrka det unika i SIFU:s utbud innehöll bara dubbleringar av redan befintligt, osubventionerat utbud. Bara en tredjedel av SIFU:s kursdeltagare kommer från småföretag, medan privata fortbildningsföretag, som arbetar utan några, som helst subventioner, har mer än hälften av sina kursdeltagare från små företag.

Till bilden hör också att riksrevisionsverket, som 1985 granskade SIFU, på en lång rad grunder, entydigt drog slutsatsen att det statliga stödet till SIFU borde dras in. Industriministern uppdrog då åt SIND att göra en ny utredning och att därvid undersöka bl. a. eventuellt konkurrerande utbud.

Chefen för SIND är samtidigt ordförande i SIFU:s styrelse. Han undersökte alltså sig själv. Han undersökte däremot inte det konkurrerande utbudet eller företagets behov. Det var "mindre meningsfullt", sade han. Men SIND förklarade aningslöst i sin SIND-Info att SIND "vill ha kvar SIFU och fick som följd av detta i uppdrag att se över den totala fortbildningsverksamheten".

SIND:s rapport återopades härefter av industriministern, både i interpellationsdebatten och i den näringspolitiska propositionen. I interpellationsdebatten med mig uttalade sig också industriministern för fortsatt stöd till SIFU. Min kritik av SIND-chefens dubbelroll viftade industriministern däremot bort i riksdagen.

I två interpellationsdebatter ställde jag gång på gång frågan om industriministern ville medverka till att de privata fortbildningsföretagen får konkurrera med SIFU på lika villkor. Industriministern besvarade aldrig den frågan. I stället yttrade han att andra är "oförhindrade" att ta upp samma kurser som SIFU bedriver. Därför råder det fri konkurrens utan inskränkningar, förklarade industriministern.

Jag skall bortse från att det oftast är SIFU som tar upp de kurser andra redan erbjuder och bara konstatera att industriministern här visar ett konkret exempel inte bara på socialdemokratisk industri- och näringspolitik utan också på socialdemokratins nonchalanta syn på innebörden av fri konkurrens och på jäv och oväld i den offentliga förvaltningen. Det är bara följdriktigt att regeringen nu föreslår att SIND i fortsättningen skall lämna subventionerna till SIFU. Det blir ju "raka rör" då SIND får lämna subventioner till det företag där SIND:s generaldirektör är ordförande. Det innebär inga problem. På det har vi industriministerns protokollförda ord till riksdagen. Till de synliga subventionerna kommer tjänstebrevsrätt, vars värde SIFU självt anger till 5 milj. kr. Tjänstebrevsrätten gör SIFU närmast okänslig för kostnaderna för direktreklam, som är en mycket dryg kostnadspost för konkurrenterna. Det vill industriministern och regeringen inte låtsas om.

Som framgår av våra reservationer nr 43 och 44 godtar vi inte den föreslagna finansieringsordningen när det gäller SIFU. Vi anser att regeringen själv, utan SIND:s medverkan, bör kunna använda anslaget för att övergångsvis täcka eventuella kostnader för SIFU intill dess fullständig avgiftsfinansiering av verksamheten har genomförts.

Tyvårr har industriministern lämnat kammaren. Jag hade gärna sett att han svarat på de frågor som kvarstår från interpellationsdebatten, och han hade i dag haft tillfälle att återkomma till dem.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till de moderata reservationer som har fogats till betänkandet.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Näringspolitik

Anf. 80 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Först några ord till Sten Svensson.

Jag tycker att det var en väl överdriven attack som Sten Svensson riktade mot Institutet för företagsutveckling. De subventioner med 75 milj. kr. som Sten Svensson talar om kan ju med lika stor rätt betraktas som ett stöd till småföretagen, som ni i andra sammanhang värnar mycket om. Det är enligt vår uppfattning inget tvivel om att SIFU har gjort en hel del gott för småföretagen under lång tid. Vi är inte ensamma om den uppfattningen, för även centerpartiet står i den här frågan på samma sida som vi när det gäller att uttala sig i uppskattande ordalag om SIFU och att peka på behovet av att fullfölja denna form av satsning på småföretagen. Jag kan inte tänka mig att moderaterna betraktar centerpartiet som mindre borgerligt och mera ute på farliga villövågar. Därför tycker jag att Sten Svensson, innan han riktar sådana hårda attacker mot denna typ av småföretagarstöd, skall försöka klara ut positionerna inom den borgerliga kamratkretsen.

Herr talman! Jag vill sedan övergå till mitt egentliga ärende, som först och främst gäller frågor som rör internationaliseringen av de svenska storföretagen.

Såvitt jag kan se är detta en fråga som nu för första gången behandlas i en övergripande näringspolitisk proposition. De förslag som regeringen lägger fram såväl när det gäller storföretagens utlandsinvesteringar som när det gäller utländska förvärv av svenska storföretag samt kontroll av utländska aktieuppköp godkänns av utskottets majoritet, som i denna del består av socialdemokrater och centerpartister. Mot majoriteten står dels vpk, som vill ha hårda åtgärder mot vad de kallar transnationaliseringen av de svenska storföretagen, dels moderater och folkpartister, som i reservationer förordar att avrustning skall ske mer eller mindre totalt av samhällets kontrollmöjligheter på det här området.

Jag ber att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i denna del, som alltså handlar om internationella investeringar, och avslag på reservationen 15–22 från moderata samlingspartiet, folkpartiet och vpk.

Herr talman! Det finns kortsiktiga och långsiktiga frågor i politiken. Som regel är det de kortsiktiga frågorna som tar huvudparten av vår uppmärksamhet. De är mest påtagliga eftersom de ofta rör akuta problem som kräver omedelbara lösningar. Den fortgående internationaliseringen av näringslivet och av den svenska ekonomin totalt sett utgör däremot inget kortsiktigt, akut problem. Förändringarna märks inte från en dag till en annan, men på sikt får de mycket revolutionerande verkningar. Därför är det viktigt att vi i tid tänker igenom vad vi vill på det här området, vilka handlingsalternativ vi har och vilka uppoffringar vi måste vara beredda att göra, om vi inte bara passivt vill följa med utvecklingen med allt vad det också kan innebära.

Ökad handel och internationell arbetsfördelning leder allmänt sett till

ökad tillväxt. Det gäller också vårt land. En betydande del av den standardhöjning som kommit de svenska medborgarna till del under efterkrigstiden har sin grund i att vårt näringsliv har kunnat specialisera sig och sälja på export, speciellt till Västeuropa, där vi har vår stora marknad. På samma sätt har den ökade importen inneburit att vi har fått mer för pengarna på grund av att tullarna har avvecklats och varor från hela världen har konkurrerat om de svenska konsumenternas gunst.

Medaljens baksida har dock varit en allt snabbare strukturomvandling, att företag och hela branscher i vissa fall slagits ut och att vi frivilligt gjort – eller tvingats göra – internationella åtaganden, som begränsat möjligheterna att inskrida när andra väsentliga intressen stått på spel. Ett exempel på detta är de faktiska begränsningar som vi hade när det gällde diskussionen om att gå in med nytt statligt kapital i Svenskt Stål AB.

På centrala handelspolitiska områden går naturligtvis utvecklingen sin obönhörliga väg. Om vi begär att lika konkurrensvillkor skall gälla för svenska varor och tjänster på utländska marknader, måste vi vara beredda till motsvarande generositet för utländska varor på den svenska marknaden.

Samarbetet på det handelspolitiska området kommer nu ytterligare att fördjupas inom ramen för EG:s strävanden att förverkliga en gemensam inre marknad i Västeuropa, fri från alla direkta och indirekta handelshinder som kan störa handeln mellan länderna. Det finns naturligtvis ett starkt ekonomiskt intresse från svensk sida, liksom från övriga EFTA-länder som Norge, Finland, Österrike och Schweiz, att vara med i denna ytterligare utvidgning och fördjupning av frihandeln i Västeuropa. Detta påverkar naturligtvis våra möjligheter att föra en näringspolitik över hela fältet och en effektiv regionalpolitik.

Många ställer sig frågan vad kostnaderna för den ökade frihandeln i Västeuropa blir på andra områden. Hur mycket av nationellt oberoende får vi över, när den utökade frihandeln väl är genomförd? Vilka miljö- och arbetarskyddsåtgärder som vi vill genomföra riskerar att komma i kläm med EG:s krav på att olika former av handelshinder skall avskaffas?

Man frågar sig också: Vilka möjligheter har vi att även i framtiden bedriva en effektiv regionalpolitik, så att den ökade tillväxt som en gemensam marknad i Västeuropa ger kommer alla delar av vårt land till del?

Mina slutsatser på den här punkten – och de kan delvis vara svar på de frågor som ställts i den pågående diskussionen – är följande.

För det första finns det ett allmänt önskemål om att vi nu behöver en övergripande diskussion. Det borde vara viktigt för oss att dessa frågor diskuteras i ett långsiktigt perspektiv. Det är inte bara energipolitiken, för att ta ett näraliggande exempel, som borde ha sitt år 2010 – vi borde också försöka att nu skapa oss en bild av hur Sverige inom ramen för den internationella arbetsfördelningen ser ut om 20 år exempelvis, vad vi då har nationell bestämmanderätt över och vad som då är undantaget från nationellt beslutsfattande.

För det andra har vi enligt min mening all anledning att försöka behålla ett nationellt handlingsutrymme och nationella påverkansmöjligheter på sådana områden som inte är centrala när det gäller fördjupningen av frihandeln i Västeuropa.

Det är här som den näringspolitiska propositionen och dess internationella avsnitt blir intressant. Det är viktigt för oss, anser jag och även utskottsmajoriteten, att man har en viss kontroll och diskussionsmöjlighet när det gäller storföretagens omfattande utlandsinvesteringar, att man har möjlighet att pröva utländska företagsköp i Sverige på det sätt som för närvarande sker och att man också kan få en kontroll över utländska köp av svenska börsbolags aktier.

Vi vet att detta är områden som också utsätts för en internationalisering, men ingen kan hävda att det är nödvändigt för att åstadkomma en fri och fördjupad handel exempelvis i Västeuropa. Därför är det inte, som moderater och folkpartister hävdar, nödvändigt att rusta ner samhällets skyddsåtgärder på dessa områden. Vi skall i stället gå EG till mötes på andra områden när det gäller fördjupningen av handeln. Det är faktiskt ingen mänsklig rättighet att fria kapitalrörelser skall gälla internationellt sett. Där måste varje land enligt min uppfattning slå vakt om vissa grundläggande skyddsmekanismer. Jag anser i likhet med utskottsmajoriteten att det är den linjen vi skall följa. Socialdemokrater och centerpartister är överens om den avvägning som oundvikligen måste ske när det gäller vad som bör prövas och inte prövas i fråga om storföretagens investeringar utomlands och utländska investeringar i Sverige.

Herr talman! Jag hade tänkt att i mitt anförande också ta upp den diskussion som har förekommit på senare tid om industridepartementets prövning av utländska uppköp av svenska företag. Jag ser nu att min taletid i stort sett är slut, och jag kan bara konstatera att utskottet på den punkten helt ställer sig bakom det sätt att angripa denna prövning som industridepartementet sedan lång tid tillbaka tillämpar och att utskottet därmed alltså avvisar den kritik som moderater och folkpartister har fört fram i särskilda reservationer.

Med detta, herr talman, ber jag än en gång att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan.

Anf. 81 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Jag måste korrigera Lennart Petterssons påstående, att SIFU utgör ett väsentligt stöd för småföretagen. Det var ju både riksdagens och regeringens avsikt att så skulle bli fallet, men jag har påvisat i mitt anförande att SIFU i praktiken ägnar sig åt mycket annat.

Jag påpekade också i mitt inlägg att det råder ojämlika konkurrensförhållanden till följd av dels de höga subventionerna, dels tjänstebrevsrätten. Efter interpellationsdebatten fick jag en lång lista av industriministern över ett stort antal exempel på, som han gjorde gällande, unika kurser anordnade av SIFU. Jag tog in industriministerns kompletta lista i en enskild motion, och på varje punkt visade jag att det fanns ett alternativ, ett konkurrerande utbud från enskilda företag på marknaden eller från andra statliga institutioner. På varje punkt visade jag att den lista som industriministern presenterade icke innehöll någon enda kurs som var unik. Tvärtom bekräftar listan att det finns konkurrens, och jag har påvisat att konkurrensen sker på ojämlika villkor.

Jag konstaterar också, herr talman, att utskottet under sin behandling av

min motion inte på någon enda punkt i betänkandet har ifrågasatt de påståenden som jag nu har upprepat.

Anf. 82 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Vi vet alla att Sten Svensson har ägnat SIFU ett stort och närgånget intresse, men jag kan bara konstatera att hans argumentering varken i förhållande till industriministern eller i förhållande till hans borgerliga utskottskamrater har gjort det djupa intryck som han möjligen tänkte sig. Han har visserligen fått med sig folkpartiet i den reservation som innebär kritik av SIFU, men å andra sidan har han inte fått med sig centerpartiet, som ju är det parti på den borgerliga sidan som enligt min uppfattning arbetar hårdast och intensivast när det gäller att stötta småföretagsamheten. Detta är såvitt jag förstår ett uttryck för att centern inte ställer upp på Sten Svenssons argumentering utan anser att SIFU behövs. Samma uppfattning har vi från socialdemokratiskt håll.

Anf. 83 STEN SVENSSON (m) replik:

Herr talman! Till det sista vill jag säga att när det gäller finansieringsordningen är de tre partierna överens om att man inte skall gömma undan stödet genom att kanalisera det via SIND, utan det skall anslås direkt. På den punkten är vi eniga – det har Lennart Pettersson kanske inte upptäckt.

I en bilaga till ett regeringsbeslut den 10 juli 1980 står det vilka stadgar som skall gälla för SIFU, och jag citerar 2 §:

”SIFU har till ändamål att i enlighet med grunder som riksdagen godkänt genom främst fortbildningsverksamhet stärka de små och medelstora företagens livskraft och utvecklingsförmåga.”

Men när man tittar på SIFU:s kursutbud blir det annorlunda. Jag har här en broschyr som heter ”Teknikern i massmedia”, om en kurs som anordnas av SIFU. På baksidan står det: ”SIFU (Stiftelsen Institutet för Företagsutveckling) har som huvuduppgift att genom utbildning främja näringslivets och samhällets tekniska och ekonomiska utveckling.”

Jag tycker, herr talman, att det finns anledning att kritisera SIFU för att man inte koncentrerar sig på den av riksdagen och regeringen ålagda uppgiften utan ägnar sig åt annan verksamhet, dvs. i direkt konkurrens anordnar kurser som bedrivs av osubventionerade alternativa företag på marknaden.

Anf. 84 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Man kan ju alltid diskutera olika finansieringsvägar när det gäller SIFU, men huruvida man skall ta det via SIND eller inte är knappast någon principiell fråga utan en praktisk fråga. Utskottsmajoriteten har här tyckt att det förslag som industriministern har lagt fram i propositionen kan vara lämpligt.

Däremot är det helt klart att när det gäller behovet av SIFU och vad som där uträttas till småföretagsamhetens fromma är socialdemokrater och centerpartister överens, medan folkpartister och moderater vill avrusta på det här området.

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 86 LARS AHLSTRÖM (m):

Herr talman! "Under senare år har hantverkets problem och villkor blivit föremål för en allt intensivare debatt där man framfört farhågor för att traditionellt hantverkskunnande är på väg att försvinna. Om denna utveckling tillåts fortgå skulle det innebära allvarliga konsekvenser för möjligheten att tillvarata, vårda och föra vidare en del av vårt kulturarv. Vidare har anförts att den hittillsvarande utvecklingens 'slit- och slängmentalitet' utgjort ett hot mot konsumenters kvalitetsmedvetande och miljötänkande.

Varför har då frågan om hantverkets utdöende nu aktualiserats? Olika hantverk och hantverkskunnande har ju kontinuerligt försvunnit sedan industrialismens genombrott i vårt land. En grov förklaring skulle möjligen vara att för det första så har man från hantverkets sida aldrig framställt sig som någon krisbransch även om man i hantverkarled varit medveten om farorna. För det andra har man från myndighetshåll ej i vissa avseenden uppmärksammat konsekvenserna för det traditionella hantverket av den snabba teknikutvecklingen eller i de fall frågan uppmärksamrats inte bedömt utvecklingen oönskad."

Herr talman! Detta var ett citat från statens industriverks utredning 1981, Hantverk – produktion med tradition.

Detta är ett utmärkt exempel på myndigheters agerande – eller snarare brist på agerande. Det är också betecknande för vissa politikere bristande förmåga att förstå den problemfyllda verklighet där dagens hantverkare arbetar. Det är sex år sedan SIND:s utredning såg dagens ljus. Under dessa år har vi moderater gång på gång påtalat svårigheterna för de små företagen.

Det är angeläget för mig att än en gång i denna kammare erinra om att 99 % av alla privata företag i Sverige har färre än 200 anställda. Dessa ger arbete åt ca 1 miljon människor. Det är ställt utom allt tvivel att dessa företags utveckling kommer att vara av avgörande betydelse för hela vårt lands ekonomi de närmaste åren. Världen över noterar man att småföretagens flexibilitet och förmåga till förnyelse är nyckeln till den positiva roll de i allt större utsträckning kommer att spela.

Förra veckan hade vi en maratondebatt om regionalpolitiken. Den bästa regionalpolitiken är att genom generella åtgärder förbättra näringslivsklimatet för de små företagen.

Det är just i glesbygder som hantverkare och småföretagare kan göra stora insatser för att bibehålla och i många fall öka sysselsättningen. Man tycker att det borde vara en självklarhet att värna om de initiativrika, djärva och målmedvetna människor som med stora uppoffringar och personligt risktagande startar företag. Det är deras idéer och nytänkande som är själva förutsättningen för att vi även i framtiden skall kunna få se företag växa upp och göra Volvo, SKF och Electrolux sällskap på den stora internationella marknaden.

Vi måste hela tiden se till att vi underlättar för kreativa människor att starta och driva företag. Vi måste värna om den fria marknadsekonomi, skapa

motiv för företagen att expandera genom avgifts- och skattesänkningar, anpassa lagarna på arbetsmarknaden till småföretagens verklighet, stärka skyddet för äganderätten, slopa beskattningen på det i företaget arbetande kapitalet, underlätta småföretagens riskkapitalbildning, avskaffa löntagarfonderna.

Genom att underlätta utvecklingen för småföretagen skapar vi större trygghet för den miljon svenskar som arbetar där. Med företagen – för sysselsättning och utveckling!

Sedan 1953 driver Hantverkets folkhögskola sin verksamhet i Leksand. Under senare år har alltmer av hantverksutbildning koncentrerats dit, såsom kurser i instrumentbygge och -reparationer, sadelmakeri, bokbinderi, målning osv. Den centrala hantverksnämnden, som bildades på initiativ av dåvarande Sveriges Hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen, avses ombildas till ett hantverksinstitut. I min motion, 1986/87:N383, har jag tagit upp frågan om att skapa en databas för hantverkare-småföretagare. Erfarenheterna från Storbritannien är goda. Genom denna databas skulle hantverkare och konsthantverkare, framför allt de som är verksamma i glesbygder, kunna nå en betydligt vidare kundkrets. Mina kontakter med sparbanksrörelsen har givit vid handen att det där finns ett stort intresse för att medverka, så att i princip varje sparbankskontor skulle kunna ge upplysning om vilka hantverkare som finns i registret och deras specialiteter. Ett väl utbyggt system skulle, rätt utnyttjat, innebära helt andra möjligheter för hantverkare att fortsätta verksamheten i sin hembygd, därmed skapande arbetstillfällen och yrkesutbildning för ungdomar. Har vi verkligen råd att avstå från denna idé? Den socialistiska majoriteten i utskottet anser tydligen detta. Ett bifall till motionerna 1986/87:N381, 1986/87:N382 och 1986/87:N410, yrkande 4, skulle ha inneburit att riksdagen tagit konsekvenserna av de synpunkter i SIND-utredningen som jag citerade i inledningen av mitt anförande.

Vad beträffar förläggandet av ett nordiskt hantverkscentrum till Leksand ställer sig kulturutskottet i sitt yttrande till näringsutskottet enhälligt bakom denna tanke. Utskottet skriver: "Näringsutskottet bör föreslå riksdagen att som sin mening ge regeringen till känna vad kulturutskottet här anfört."

Herr talman! Jag måste avslutningsvis fråga utskottets värderade ordförande hur man skall tolka majoritetens skrivning på s. 63, andra stycket, i betänkandet där det står: "Emellertid förutsätter utskottet att regeringen inom ramen för det nordiska samarbetet noga uppmärksammar möjligheterna att få till stånd en gemensam nordisk utbildning inom olika hantverksyrken."

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 46, 49, 53 och 54.

Anf. 87 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Herr talman! Lars Ahlströms fråga är verkligen i högsta grad berättigad. På grund av att han sannolikt inte har förstått vad vi menar har han inte bara sparkat in en öppen dörr, han har sprungit igenom och låst den från andra sidan.

När vi säger att utskottet förutsätter att regeringen inom ramen för det

nordiska samarbetet noga skall uppmärksamma möjligheterna att få till stånd en gemensam nordisk utbildning är detta en förtäckt beställning till regeringen. Vi har inte sagt att vi beställer att regeringen skall göra någonting bestämt, men det står att vi förutsätter att regeringen gör någonting på eget initiativ eller på annat sätt. Detta är alltså en beställning. Mot denna beställning står då några yrkanden i reservationerna, bl. a. i reservation 54. Där står att man vill att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet anfört. Detta har ju ingen effekt. Enligt grundlagen skall regeringen läsa allt vad riksdagen utger i tryck. Varför skall man då "ge till känna"? Detta är utskottsmajoritetens syn på tillkännagivandet, som enligt min mening har missbrukats i riksdagen. Skall man ge någonting till känna skall det röra sig om missnöje med regeringen eller någonting sådant. Reservation 54 har faktiskt en svagare kläm än utskottet, och det tror jag inte Lars Ahlström har önskat.

Anf. 88 LARS AHLSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Jag tackar Nils Erik Wååg för klarläggandet. Det var kanske inte så underligt att jag ställde frågan. Nils Erik Wååg medgav ju också indirekt att skrivningen var något otydlig. Han talade om en förtäckt beställning, men jag är tacksam för klarläggandet och noterar att det är fråga om en uttrycklig beställning till regeringen.

Anf. 89 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag skall först i korthet kommentera de två motioner som vi har skrivit och som behandlas i detta betänkande.

Den ena motionen gäller en bär- och konservindustri i Norrbotten. Jag är tacksam för att verksamheten har startats. Under många år har vänsterpartiet kommunisterna pekat på det önskvärda i att man med hänsyn till sårbarhet samt regionalpolitiska och sysselsättningspolitiska aspekter får i gång denna verksamhet. Det är klart, att om verksamheten inte uppfyller de krav som vi utgick ifrån när vi tog initiativet, när det gäller mångfald och volym, återkommer vi. Det är ett löfte till näringsutskottet.

I den andra motionen behandlas sågverkens vidareförädling. Vi har upprepat våra krav många gånger. Enligt vår åsikt är det synnerligen behövt att göra en aktionsplan när det gäller vidareförädlingsverksamheten. Jag är också medveten om att SIND genom sitt branschprogram Trä årligen behandlar och remitterar olika ansökningar om stöd för denna verksamhet. Men utbyggnaden av vidareförädlingsverksamheten har inte den volym och inte heller den snabbhet som är önskvärd från strikt nationalekonomiska och regionalpolitiska utgångspunkter. Det finns sågverk i snart sagt alla kommuner och i många byar. Volymen är rätt stor sammantaget, men sågverken kan inte expandera volymmässigt på grund av den situation som råder när det gäller sågtimmer. Den enda möjligheten att expandera är att förädla.

Man kan räkna med att vi med en åsnas envishet måste återkomma i denna fråga till dess regeringen, näringsutskottet och riksdagen tar sitt ansvar och upprättar en aktionsplan, som leder till önskvärda resultat, och volymen på förädlingsverksamheten måste bli den som är befogad av de tidigare angivna skälen.

Anf. 90 NILS ERIK WÅÅG (s) replik:

Herr talman! Envisheten är det i Paul Lestanders fall inget fel på. Han har verkligen upprepade gånger erinrat om industri och utveckling i Norrbotten. Jag tycker att hans ambition är behjärtansvärd. När det gäller bärhantering-
en är det mycket långt kvar, innan man har kunnat ta vara på den nyttighet som Norrbotten här äger i form av en alldeles sällsynt fin, ultraviolettbelyst bärskörd. Omständigheterna är ju helt enastående.

Nu är någonting på gång – man har ju startat en industri.

Min erfarenhet av liknande verksamhet är att norrlänningarna är mycket skickliga på att hitta på saker och att starta företag, men de är svaga när det gäller att marknadsföra. Det är det stora problemet: hur skall man marknadsföra en ny produkt när man inte har de resurser som de stora företagen i branschen har? Om de t. ex. skall marknadsföra de alldeles utmärkta norrbottniska vinbären har de att ge sig in i konkurrens med Önos, Findus och alla de andra jättarna, och det är naturligtvis en hopplös uppgift för den som inte har kapital. Det saknas inte kapital för att starta verksamheten – det finns det gott om i norr – men det saknas resurser, kunnande och kapital för den stora marknadsföringsoperationen. Det är det helt övervägande problemet.

Om Paul Lestander fortsätter med envisheten bör han fundera över hur man i Norrland skall hitta vägar för att marknadsföra de fina produkterna.

Anf. 91 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Om nu näringsutskottets ordförande Nils Erik Wååg och jag är överens om att dessa bär är en nationell tillgång och att det också är ett nationellt intresse att ha en livsmedelsindustri baserad i norr, lär det väl finnas både kunnande, idéer och kapital för att klara marknadsföringen – då är det ju ytterst en nationell uppgift.

Anf. 92 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag hade avsett att uppehålla mig vid de frågor som har att göra med utländska företags förvärv av svenska företag, men eftersom jag inte hade replikrätt på Lennart Pettersson och jag gärna vill bereda honom tillfälle att ta diskussionen nu, skall jag först med några ord beröra vad han anförde för en stund sedan.

Lennart Petterssons inlägg formade sig till en klassisk demonstration av socialdemokratisk klivenhet när det gäller just internationalisering och den internationella utvecklingen av näringslivet. Det var ett å-cna-sidan- och å-andra-sidan-anförande, som är så förödande farligt för den tilltro vi så väl behöver när vi nu skall delta i utvecklingen av det enade Europa.

Lennart Pettersson skildrade sin syn på denna utveckling så att vi nu nödgades bestämma oss för vilka uppoffringar vi var beredda att göra för att delta i den – inte ett ord om, inte en tanke på den nytta det tillför vår lilla nation att få delta i utvecklingen i Europa.

Hän talade om riskerna för att svensk arbetarskyddsidé och svensk miljösyn skulle negativt påverkas av vårt deltagande i Europa – en klassisk socialdemokratisk syn, som utgår från föreställningen att endast i Sverige kan man tänka det rätta och det sanna.

Vi måste lära oss förstå och respektera att deltagandet i utrikeshandel och internationell utveckling är ett givande och ett tagande. Det är en utveckling som bygger på ömsesidighet, och det går inte an att med den ena handen ge och den andra handen ta. Vi måste öppet och helhjärtat delta i denna utveckling.

Jag vill gå över till att tala om det som Lennart Pettersson också ville tala om men inte hann med. Nu hinner vi – jag har tio minuter på mig, och Lennart Pettersson har två repliker. Det handlar alltså om den debatt som har blossat upp i anledning av Dagens Industris reportage om problemen kring utländska företags förvärv av företag i Sverige. Det kan möjligen vara skäl att även låta en sådan expert som Lennart Pettersson genomgå en repetitionskurs om vad som verkligen gäller.

Den lagstiftning som gäller antogs 1982 av en regering som hade Nils G. Åsling som industriminister. Den lagstiftningen har därefter inte ändrats. Den har egentligen bara varit föremål för behandling på det sättet att man har velat effektivisera den.

När vi alltså skall söka innehållet i den svenska lag som borde styra regeringen, med Thage Peterson i industridepartementets ledning, skall vi söka sanningen i näringsutskottets betänkande 56 från 1981/82 års riksdag. På s. 7 och 8 anges tydligt ramen för kontrollverksamheten, och det är en mycket återhållsam ram som där beskrivs. Det ges exempel på de fall där industridepartementet har rätt att företa särskild undersökning eller ställa villkor.

Det står exempelvis på s. 7: "– – om det förvärvade företaget har en unik produkt eller speciell kunskap som riskerar att gå förlorad genom förvärvet eller om företaget är av avgörande betydelse för Sveriges försörjning eller beredskap i övrigt."

Här är ramen, Lennart Pettersson, tveklöst uttryckt! Den kompletteras sedan med en otydlighet som möjligen är litet svår att förstå. Utskottet diskuterar den dåvarande industriministerns synpunkter på de åtaganden som kunde göras av förvärvande företag. Det sägs att i de fall ett förvärvande företag är berett att göra ett åtagande eller erbjuder ett åtagande skall åtagandena antecknas till tillståndsbeviset. Detta är lagens innehåll.

Därefter har frågan blivit föremål för behandling vid både 1984/85 års och 1985/86 års riksmöten, dels i samband med ett utrikeshandelsbetänkande – ett väsentligt betänkande, som kanske är en mycket betydelsefull markering av svensk politik i sådana här frågor –, dels vid behandlingen av en motion av Rune Rydén, där han begär påskyndande och begränsande regler för handläggningen. I bägge dessa ärenden markeras från Industriförbundet, motionären och borgerliga reservanter att behandlingen av dessa ärenden i industridepartementet ligger utanför lagens ram och tar en oändlig tid.

Det är därför, herr talman, mycket betänkligt att regeringen i sin proposition, som är föremål för behandling i huvudärendet i dag, nämligen proposition 74, i en ganska omfattande lista beskriver vad den anser har blivit praxis. Jag vill säga, herr talman, att vad som där demonstreras är ingenting annat än en solklar överträdelse av lagstiftningen. De områden av kontroll som där anges omfattas inte av lagstiftningen.

Detta har alltså påpekats förut, men socialdemokratiska regeringar har

sedan 1982, med en och samma industriminister, konsekvent och systematiskt satt sig över denna lagstiftning.

Thage Peterson skriver brev och skriver till Dagens Industri, och han är mycket upprörd över att han utsätts för kritik. Han har skrivit brev också till mig, därför att jag i viss utsträckning har markerat anslutning till kritiken. Jag hade gärna velat besvara brevet här i talarstolen, men när industriministern nu har gått kanske jag får skicka svaret med hans medarbetare.

Det har alltså förekommit flera gånger här i riksdagen att moderater och andra borgerliga företrädare har framfört kritik mot regeringens hållning i dessa frågor. Vi kan alltså konstatera, herr talman, att industridepartementet har, på sätt som framgått av reportage i Dagens Industri, i flera sammanhang på långa listor ställt krav för att lämna tillstånd till investeringar i svenska företag. Detta är en praxis som, på det sätt jag har visat, helt faller utanför lagstiftningens ram.

Jag ser med intresse fram mot att åtminstone få höra vad den socialdemokratiska gruppen i näringsutskottet har att säga om detta faktiska förhållande, när jag nu inte får tillfälle att begära att industriministern själv svarar på frågorna.

Anf. 93 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Nic Grönvall lämpligen kan svara skriftligt på brevet han fick från industriministern, så har vi den saken utagerad.

Det är, som Nic Grönvall säger, en lagstiftning som skall gälla när det är fråga om utländska förvärv av svenska företag. Den lagstiftningen redovisas i propositionen om näringspolitiken. Utskottet har tagit del av den redovisningen och av den praxis som råder. Det är faktiskt inte bara en praxis som går tillbaka på 1982 års lagstiftning, utan den går ännu längre tillbaka i tiden.

Utskottet konstaterar att man inte har någon erinran mot det som anförs i propositionen om tillämpningen av företagsförvärvslagen. Enligt utskottets uppfattning innebär gällande reglering av utländska företags förvärv i Sverige en i stort sett rimlig balans mellan de motstridiga intressen det här är fråga om.

Detta, herr talman, är ingenting som socialdemokrater och kommunister ensidigt har hittat på, utan det är en uppfattning som går över de s. k. blockgränserna. Centern har också skrivit under detta och har samma uppfattning. Därmed är det inget påfund för att trakassera näringslivet, utan det är en rimlig avvägning i en svår fråga. Orters och regioners öden står många gånger på spel. Produktionsresurser och FoU-resurser kan vara i fara ur svensk synpunkt.

Att försöka påstå att detta är något som skulle stå i strid dels med den lagstiftning som vi har, dels med Sveriges internationella förpliktelser är dömt att misslyckas. Det är det svar jag har till Nic Grönvall på den här punkten.

Anf. 94 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Det är uppenbarligen riktigt att detta inte är ett ärende som ligger i linje med blockgränserna. Jag hade visserligen sagt till Per-Ola Eriksson före den här repliken att jag inte skulle falla honom i ryggen, och jag

avser inte heller att göra det. Jag avser mer att säga till honom att det vore intressant att höra vad Per-Ola Eriksson har att anföra om sin partikollegas proposition från 1981/82 års riksdag.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987

Näringspolitik

Anf. 95 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna om att Nic Grönvalls replik gäller Lennart Pettersson.

Anf. 96 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Då skall jag ägna mig åt att tala om Lennart Pettersson.

Lennart Pettersson bortser, såsom talesman för den socialdemokratiska majoriteten, totalt ifrån att Sverige efter 1982, när lagstiftningen antogs, har ingått långtgående internationella åtaganden som just har understrukt likabehandlingsprincipen och ömsesidigheten i våra utrikeshandelsrelationer. Att lagstiftningen antogs med mycket tydlig motivskrivning kan man såsom maktens förespråkare bortse från. Jag vill påminna Lennart Pettersson om OECD:s likabehandlingsprinciper i kapitalliberaliseringsstadgan, som förutsätter att vi skall uppträda på samma sätt som andra nationer gör och att vi skall ge nationell behandling åt utländska investerare. Jag vill påminna Lennart Pettersson om – och detta vet han mycket väl – att i GATT-deklarationen från Punta del Este görs ett alldeles tydligt uttalande om handelsrelaterade direktinvesteringar. Dessa möjligheter skall alltså öppnas och göras till del av GATT-jurisdiktionen. Det är en åtgärd som sannerligen ligger klart vid sidan av den protektionistiska hållning som socialdemokratin i Lennart Petterssons skepnad har intagit.

Jag vill till sist naturligtvis påminna om att med den strävan som Lennart Pettersson aktivt deltar i, nämligen att via EFTA-samarbetet närma Sverige till EG, kommer som ett brev på posten självklart ett krav på att öppna de svenska marknaderna även på valuta- och kapitalsidan för EG:s företag. Det är beklagligt att höra att socialdemokraterna genom Lennart Pettersson verkligen blir till förespråkare för fortsatt valutareglering och därmed för fortsatt begränsning av möjligheterna till en internationalisering av Sveriges näringsliv.

Anf. 97 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Socialdemokratin är beredd att gå mycket långt för att ta bort hinder för frihandeln med varor och tjänster, även om vi samtidigt konstaterar att det kan innebära uppoffringar. Bara för att man har särregler beträffande miljö, arbetarskyddslagstiftning och liknande är det inte självklart att det innebär handelshinder. Därför förbehåller socialdemokratin sig rätten att pröva det som i internationella sammanhang påstås vara handelshinder. Det kommer vi att göra även när vi går in i förhandlingar med avsikten att delta i EG:s fördjupade marknad.

I fråga om fria kapitalrörelser och liknande hävdar vi från vårt håll fortfarande att det knappast är en mänsklig rättighet internationellt sett att gå in och hur som helst köpa upp företag i ett annat land. Det måste ske en prövning utifrån de skydds krav som det landet har. Det är en rimlig politisk position. Det menar vi att Sverige liksom andra länder skall ha och även har i flera sammanhang.

Till slut vill jag påpeka ett missförstånd som måste ha smugit sig in i Nic Grönvalls argumentering. Han påstår att industriministern, i samband med att man enligt gällande lagstiftning prövar utländska förvärv av svenska företag, skulle ha ställt upp långa kravlistor, som de här företagen skulle tvingas att skriva på. Nic Grönvall vet lika väl som jag att så icke har varit fallet. Det har varit fråga om att klargöra vilken framtidsinriktning för det förvärvade företaget som den utländska koncernen har haft. Det har många gånger skett på basis av uppvaktningar från fackföreningar, anställda och från en berörd region eller bygd. Det är självklart att det, om man har kunnat få tillfredsställande svar på den punkten, i hög grad har underlättat det framtida samarbetet mellan de anställda och de nya ägarna. Det kanske är därför, herr talman, som de här förvärven ändå har blivit förhållandevis lyckosamma och att man i slutomgången inte i något fall har tvingats att säga nej.

Anf. 98 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte om man skall uppfatta Lennart Pettersson så allvarligt som det faktiskt lät. Det verkade som om han nu gjorde ett tydligt förbehåll för socialdemokratins vilja att delta i utvecklandet av den inre marknaden i Europa. Avser verkligen socialdemokraterna att upprätthålla förbehåll, sänder Lennart Pettersson härmed en signal till EFTA-länderna och till EG:s förhandlare, som innebär att Sverige inte skall få delta i dessa överläggningar förbehållslöst. Vi går in med förbehåll om att vi skall vara bäst, och om vi inte får vara det är vi inte med och leker. Det är en förödande signal som sänds ut av socialdemokraternas företrädare.

Jag vill också påminna Lennart Pettersson, när han nu säger att det inte tillhör de mänskliga rättigheterna att få gå in i Sverige och köpa företag hur som helst, om att den socialdemokratiska majoriteten i ett betänkande till 1985/86 års riksdag om utrikeshandeln faktiskt gör ett alldeles klart uttalande om respekten för de koder som gäller multinationella företags verksamhet enligt beslut av OECD och enligt preliminärt beslut i FN. Jag vet att Lennart Pettersson känner till dessa koder, och med detta uttalande har majoriteten sagt att man är beredd att tillse att de företag som förvärvat svenska företag lever efter de regler som har godkänts internationellt.

Herr talman! Lennart Pettersson förnekar nu förekomsten av kravlistor. Jag vill hänvisa till ett reportage i Dagens Industri av den 21 maj med direkta citat från Cellulosabolaget och Sunds Defibrator, där man i två fall använder just ordet kravlistor. De sökande företagen ställdes inför kravlistor. Det är någonting helt annat än vad Nils G. Åsling avsåg när han talade om intresset för att förvärvande bolag ville göra åtaganden gentemot sina förvärv. Vi kan alltså helt enkelt konstatera att den svenska regeringen överträder lagen och uppställer kravlistor helt i strid med lagens mening.

André vice talmannen anmälde att Lennart Pettersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr talman! Den nya tekniken får verkningar på vårt samhälles alla områden. Tyvärr är det inte människors direkta behov som styr forskning vare sig det gäller att ta fram nya produkter eller när det gäller en helt ny teknik. Det är i stället vinstjakt som utlöser nyheters tillkomst. I ett andra steg skapas sedan behovet hos människan, så att produkten eller tekniken ifråga får ett säljvärde. Om denna nya produkt är bra för människan eller för vår livsmiljö, på kort eller lång sikt, är oftast ointressant, om inte något särskilt uppseendeväckande inträffar. Det borde vara tvärtom. Människors behov borde först klargöras – så långt det nu går – sedan borde utveckling, produktion och konsumtion följa. Det borde också vara så att ett behov ställs mot eventuellt väntade negativa följder för miljö och människors livsrum i stort, innan hela processen med forskning, tillblivelse och användning påbörjas.

Hur tekniken påverkar demokratins villkor är en annan frågeställning. Den nya teknikens påverkan på arbetslöshet är ytterligare exempel där diskussion och utvärdering behövs.

Den tekniska utvecklingen har gjort datorerna snabbare, billigare och mindre. I arbetslivet kommer detta att betyda inte bara en ökad möjlighet att automatisera, att avskaffa jobb, utan också en förändring av jobbens innehåll. Det kommer att behövas mer av programmeringsarbete och övervakning och mindre av utskrivning och administration.

Den nya tekniken kommer inte bara att förändra arbetslivet, utan den kommer också att göra sitt intåg i hemmen. Små datorer kommer att finnas i spisar och i symaskiner. Kanske får vi också städrobotar. Men den mest intressanta tillämpningen får kanske den nya tekniken genom att koppla samman bostadens medier, telefon och TV med datorer, antingen i hemmet eller utanför. Detta är en teknik som utvecklas oerhört snabbt, och det tycks knappast finnas några gränser för vad som är tekniskt möjligt. Vi kommer att kunna få tillgång till en nästan obegränsad mängd av information, som t. ex. biblioteks- och myndighetsinformation, konsumentupplysning, men också till reklam och spel av olika slag. Genom att trycka på knappar kommer vi att kunna sända meddelanden till vänner och bekanta, beställa teater- eller biobiljetter, eller varor i närmaste köpcentrum, kanske också säga ja eller nej till en planerad trafikförändring i vårt bostadsområde.

Tekniken för detta är färdigutvecklad, och kommersiella tillämpningar är i dag – eller blir i den närmaste framtiden – också ekonomiskt intressanta. Vilka behov som den nya tekniken kommer att kunna fylla har däremot diskuterats i mycket begränsad omfattning.

Hur tekniken kommer att påverka kvinnors liv har inte alls diskuterats. Inte heller har man diskuterat hur tekniken skulle kunna användas för att skapa ett mänskligare samhälle.

Alla bedömare är överens om att den nya tekniken kommer att medföra arbetslöshet. Frågan är bara hur mycket och vilka arbeten som kommer att avskaffas. Sett utifrån kvinnosynpunkt betyder den nya tekniken att många av de jobb som i dag sköts av kvinnor kommer att försvinna. Det betyder också att alla de kvinnor som önskar arbete men som i dag står utanför arbetsmarknaden kommer att få allt svårare att skaffa sig arbete.

Det är uppenbart att den nya informations- och kommunikationsteknologin, tillämpad på det sätt som den verkar i dag och förmodligen också i framtiden, inte främjar något av det som kvinnor värnar om. I stället för gemenskap sker en ytterligare automatisering av det enskilda hushållet inne i den egna bostaden. I stället för ett mångsidigt liv för både män och kvinnor, både i produktionen och i det sociala livet, kommer tekniken att främja en ytterligare polarisering av mäns och kvinnors liv och arbete. Det som i dag är kvinnoarbete kommer antingen att avskaffas eller överflyttas till hemmen. Det arbete som männen utför – de som fortfarande kommer att ha ett arbete – kommer att vara ett kvalificerat specialarbete med stora möjligheter att besluta över andras tillvaro. Teknologin är varken lätt att kontrollera eller lätt att decentralisera.

Teknikens konsekvenser kan inte isoleras från de sociala sammanhang i vilka tekniken kommer att användas. För att kunna påverka den nya tekniken måste vi veta vad vi vill ha ut av den – i vart fall borde vi veta vad vi vill undvika.

Olika möjligheter och risker med den nya tekniken måste nog studeras, och det är bråttom med denna studie. Speciellt borde den nya tekniken studeras utifrån ett kvinnoperspektiv.

Den nya tekniken får verkningar på vårt samhälles alla områden. Tyvärr är det inte människors direkta behov som styr forskningen vare sig det gäller framtagande av nya produkter eller när det gäller den nya tekniken över huvud taget. Det är i stället vinstjakten som utlöser nya produkters tillkomst.

Därför menar vpk att ett råd av något slag måste se på de samlade följderna av utvecklingen inom hela teknikområdet. Detta råd bör arbeta med att göra en oberoende teknikutvärdering utifrån ett samhällsligt helhetsperspektiv, där de sociala och ekonomiska konsekvenserna för människors vardagsliv utreds. Detta råd borde också kunna stimulera debatten om forskning och om ny teknik och dess tillämpning.

Så, herr talman, till något annat. I motion 352 av Margó Ingvardsson föreslår några vpk:are att en permanent designerutställning lokaliseras till södra Stockholm. Vi tror att en sådan utställning skulle fylla ett stort behov. Dels skulle svensk form, hantverk och konsthantverk kunna visas upp, dels skulle det bli en stimulans för konstnärer och mindre hantverkare och också, eftersom vi föreslår att centret lokaliseras till södra delen av Stockholm, en stimulans till utveckling i den underförsörjda södra regionen. Sådana här utställningar finns på andra håll i världen, och det är naturligt att de också skulle finnas här.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationerna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (näringspolitikens inriktning)

Först biträdades reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – som ställdes mot reservation 3 av Jörn Svensson – med acklamation.

Härefter biträdades reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. med 105 röster mot 36 för reservation 2 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 148 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 146 röster mot 107 för reservation 1 av Christer Eirefelt m. fl. 36 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987

Näringspolitik

Mom. 2 (förstatligande av läkemedelsindustrin)
Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 5 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 4 av Christer Eirefelt m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 3 (monopolism inom livsmedelsindustrin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (principer för fortsatt avregleringsarbete)

Först biträdades reservation 7 av Christer Eirefelt m. fl. – som ställdes mot reservation 8 av Jörn Svensson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 151 röster mot 141 för reservation 7 av Christer Eirefelt m. fl.

Mom. 5 (reglerna vid start av företag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (normgruppen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (parlamentarisk delegation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (näringspolitikens roll vid industrikriser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 12 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson, *dels* reservation 13 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (kommunal näringspolitik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (svenska företags investeringar i utlandet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 15 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 16 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (utländska företagsförvärv i Sverige)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 17 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 18 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (ändringar i företagsförvärvslagen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 19 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 20 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (utländska portföljinvesteringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 21 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 22 av Jörn Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (teknikpolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 23 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson, *dels* reservation 24 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (utveckling av alternativ högteknologi)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (utvärdering av ny teknik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (tillämpningsprojekt inom telekommunikationsområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (Industrifonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 28 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 29 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (forskningsbidrag till teknikbaserade småföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 37 för reservation 30 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson.

Mom. 23 (småföretagspolitiken)

Först bifölls reservation 31 av Christer Eirefelt m. fl. – som ställdes mot reservation 32 av John Andersson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 148 röster mot 144 för reservation 31 av Christer Eirefelt m. fl.

Mom. 24 (kravet på personlig borgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (beskattningen av småföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (utvecklingsfondernas finansieringsverksamhet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 35 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 36 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (utvecklingsfondernas företagservice)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 37 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 38 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (utvecklingsfondernas målgrupp)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 39 av Christer Eirefelt och Hadar Cars – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (utvecklingsfondernas styrelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (regionala exportsäljbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 41 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (Småföretagsfonden)

Utskottets hemställan – som ställes mot reservation 42 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (behov av stöd till SIFU)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (finansieringsordning för SIFU)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 44 av Christer Eirefelt m. fl., *dels* reservation 45 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 37 (grundutbildning för småföretagare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 46 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (stöd till industridesign)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Christer Eirefelt och Hadar Cars – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (permanent designutställning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 40 (central instans för hantverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (lärlingar i hantverksföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 50 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (länsstyrelsernas ansvar för hantverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (utvecklingsfondernas ansvar för hantverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 52 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (institut för instrumenthantverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 53 av Christer Eirefelt m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (nordiskt hantverkscentrum)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 144 för reservation 54 av Christer Eirefelt m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 48 (anslag till Småföretagsutveckling)

Först biträdde reservation 55 av Christer Eirefelt m. fl. med 108 röster mot 37 för reservation 56 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson. 146 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 55 av Christer Eirefelt m. fl. – genom uppresning.

Mom. 49 (branschfrämjande åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 57 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 58 av Christer Eirefelt och Hadar Cars, *dels* reservation 59 av Ivar Franzén och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 50 (ökad förädling inom sågverksindustrin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 60 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Mom. 53 (statens industriverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 61 av Erik Hovhammar m. fl., *dels* reservation 62 av Christer Eirefelt och Hadar Cars – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987

Riktade emissioner
m. m.

Mom. 60 (bär- och konservindustri i Norrbotten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 63 av John Andersson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

justitieukskottets betänkande

1986/87:35 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

lagutskottets betänkanden

1986/87:33 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden och

1986/87:24 om ersättning för miljöskador.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

14 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:27 om riktade emissioner m. m. (prop. 1986/87:76 delvis).

Riktade emissioner m. m.

Anf. 100 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Med regeringens proposition om vissa riktade nyemissioner och med lagutskottets betänkande i samma fråga sätts det punkt för en händelse, som förorsakade mycken uppmärksamhet och som fick beteckningen Leoaffären. Det är en välkommen punkt. Vi moderater anser att det förslag som Leokommissionen lade fram och som har lett till denna proposition innehåller en balanserad ståndpunkt – utom i ett avseende, som jag strax skall återkomma till.

Jag vill inledningsvis upphålla mig något vid ett lagtekniskt problem, nämligen det förhållandet att den lag som lagutskottets majoritet nu ställer sig bakom gäller ett flertal olika företagsformer som är reglerade i svensk lagstiftning, framför allt försäkringslagstiftning och banklagstiftning.

Vi moderater har uttalat att detta är en olycklig konstruktion – att man ger en viktig lagregel i en särskild lag för ett flertal olika tillämpningsområden. Jag är angelägen om att särskilt understryka vad majoriteten framhållit på s. 11 i betänkandet, nämligen att majoriteten – givetvis tillsammans med minoriteten – vill se att regeringen i fortsättningen följer denna lagtekniska

problematik, så att man vid framtida ändringar kommer att inarbeta dessa regler i de lagar till vilka de hör.

För att sedan uppehålla mig mycket kort vid skillnaden mellan majoritetens ståndpunkt och moderaternas ståndpunkt vill jag endast påpeka att vi har stannat för att majoritetsbeslutet bör kunna fattas med två tredjedelar av på stämma representerade aktier och avgivna röster. Det beslut jag nu talar om är alltså beslutet om att antingen öppna vägen för en riktad nyemission eller också i efterhand godkänna ett sådant beslut som kan ha fattats av bolagets styrelse.

Vi menar att det är en olycklig blockering i denna beslutsordning att sätta majoritetskravet så högt som till nio tiondelar av representerade aktier och avgivna röster. Det kan innebära en onödig blockering av en i och för sig mycket hälsosam åtgärd – att ge anställda och ledare för ett företag del i företaget genom en sådan här emission.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till reservationerna 3 och 5.

Slutligen vill jag uppehålla mig vid reservation 6, som innehåller en avvikande mening såvitt gäller delegation av verkställigheten av ett sådant här beslut. Vi anser det vara självklart att en verkställande direktör – eller någon annan styrelseledamot – på ett förtroendefullt sätt kan genomföra den tilldelning av aktier som skulle kunna vara ett problem i fall av övertäckning. Det är alldeles självklart, menar vi, att en styrelse arbetar på ett sådant sätt att det tilldelningsbeslut som skall fattas och som egentligen i allt väsentligt är ett mekaniskt beslut, faller inom ramen för det uppdrag som har lämnats styrelseledamoten. Det förefaller vara en onödig byråkratisk klåfingrighet att kräva att ett sådant beslut skall fattas av styrelsen kollektivt.

Jag har alltså med detta, herr talman, argumenterat för moderaternas ståndpunkt och yrkat bifall till reservationerna 3, 5 och 6.

Anf. 101 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! En väl fungerande aktiemarknad är en av hörnstenarna inom marknadsekonomin. Aktiebolagsformen och fondbörsen kan göra det möjligt att på ett effektivt sätt sprida företagandets ägande och risker och därmed förse näringslivet med riskvilligt kapital.

Börsens funktion som finansieringskälla har ökat under senare år. Det finns flera orsaker till detta. Det svenska skattesystemet gör det för det första omöjligt för en enskild ägare att på egen hand finansiera en expansion av sitt företag. För det andra har det höga ränteläget gjort finansiering vid börsen relativt billig. Man kan dessutom konstatera att detta hör ihop med att produktcyklarna blivit kortare än förr samt att kostnaderna för att ta fram nya produkter har ökat. Intresset för maktstruktur och fördelningsfrågor har sålunda under senare år starkt ökat hos både enskilda människor och organisationer.

Aktiviteten och tillväxten på fondbörsen ökade kraftigt under 80-talets första hälft. Stora, snabba och invecklade aktieaffärer har blivit allt vanligare. Antalet företag med aktier noterade på börsens A I- och A II-listor uppgick 1980 till 120. Fem år senare noterades aktier i 171 företag. Även årsomsättningen steg. Och detta fortsätter.

Det ökade intresse för ägarfrågor förklaras även av att större kontrollpos-

ter i flera företag har omsatts och medfört förändrad ägarbild. För oss liberaler som tror på marknadsekonomin och på ett spritt ägande är det därför oerhört angeläget att börsen fungerar väl och att de aktiviteter som förekommer på börsen är tillåtna och därmed justa.

Av den senaste tidens debatt kring börsen har tyvärr framkommit att det förekommer affärer som betraktas som tvivelaktiga eller i vissa fall nära nog olagliga. Det är framför allt de mindre spararna som blivit lidande. Sådana händelser skadar marknadsekonomin och därmed näringslivet – och särskilt de enskilda individerna och de mindre aktiespararna.

Den kraftiga reaktionen efter den uppmärksammade transaktionen med riktade emissioner och en del andra transaktioner som börsföretaget Sonessons genomförde häromåret vad gäller aktier i läkemedelsföretaget Leo visar därför på en sund reaktion från allmänheten och massmedia. Så här får det bara inte gå till. Och tyvärr har utvecklingen visat att reglerna om riktade emissioner har missbrukats ganska ordentligt och lett till avsevärda nackdelar för de aktieägare som inte kunnat nyttja sin företrädesrätt.

Lagutskottet har nu behandlat regeringens proposition om riktade emissioner, vilken bygger på den utredning som tillkom med anledning av den s. k. Leoaffären. Jag vill därför något kommentera propositionens förslag och därmed de reservationer som folkpartiet har fogat till lagutskottets betänkande 1986/87:27.

Mot bakgrund av utskottets majoritetsförslag ställer vi oss verkligen frågan om gällande regler kommer att ge tillräckligt skydd mot maktmissbruk från bolagsledningen eller den bestämmande aktiegruppen. Vi anser inte att förslaget gör det. I motion L205 har vi från folkpartiets sida närmare utvecklat vår grundsyn i denna för aktieägarna viktiga fråga. Detta framgår av våra reservationer nr 1 och 2.

Vi anser att utskottsmajoriteten inte har tillräckligt uppmärksammat behovet av ett minoritetsskydd. För att tillgodose de enskilda aktieägarnas behov krävs därför att bolagsstämman ges det avgörande inflytandet vid beslut om emissioner. Möjligheten för bolagsstämman att till styrelsen delegera beslutsfattandet anser vi bör avskaffas. I vår reservation framför vi – och begär förslag härom från regeringen – att reglerna om bolagsstämmans rätt att till styrelsen delegera beslut om riktade emissioner sålunda skall avskaffas.

Herr talman! Det pågår visserligen ett saneringsarbete på frivillig basis efter utfärdade direktiv av Näringslivets börskommitté och Stockholms fondbörs. Vi anser emellertid att det är angeläget att komma till rätta med förhållandet så snart som möjligt. Det måste skapas garanti för att beslut om riktade emissioner verkligen fattas i sådan demokratisk form att minoriteten skyddas. Vidare framförs från vår sida krav på information från företagsledningen både före och efter emissionen. Jag yrkar med det anförda bifall till reservation 1 och 2.

Jag övergår nu till att plädera för reservation nr 7. Enligt nu gällande aktiebolagslag får bolag utge aktier med olika röstvärde. Ingen aktie får dock ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för annan aktie. Folkpartiet har åtskilliga gånger framlagt motioner i riksdagen och på annat sätt pläderat för ett upphävande av röstvärdesdifferentieringen. Använd-

ningen av röstvärdesdifferenser på aktier har ökat kraftigt under senare år. År 1963 förekom differentierad rösträtt för aktier i 24 % av de dåvarande börsbolagen. År 1980 var siffran 61 % och år 1985 hade den stigit till 72 %. Ca 95 % av OTC-bolagen har rösträttsskillnader. Nyintroducerade företag har så gott som undantagslöst olika rösträtt för olika aktieslag. Aktieserier med det högsta röstvärdet är ofta inte ens noterade på börsen.

Varför väljer företag rösträttsskillnader? En anledning kan, som jag tidigare påpekat, vara det svenska skattesystemet, våra valutaregleringar samt att aktiemarknaden missgynnas. Om fler människor kunde skapa kapital nog att själva investera i företag skulle den graderade rösträtten inte vara nödvändig för att ägare skulle kunna behålla kontrollen över mindre företag. Om aktiemarknaden hade förmåga att dra till sig en större del av det totalt tillgängliga kapitalet i samhället, hade behovet av utlandsemissioner inte heller varit lika stort. Kombinationen av valutareglering och utlänningsförbehåll framtvingar utlandsemissioner med stark röstvärdesdifferentiering.

Herr talman! Folkpartiet hävdar med skärpa att lika risk på aktiemarknaden skall ge lika rätt till inflytande, dvs. att rätten för börsföretag att vid nyemission utge aktier med lägre röstvärde bör avskaffas. Detta skulle förbättra aktiemarknadens funktion, skydda de mindre aktieägarna och minska maktkoncentrationen inom storföretagen. Med det anförda, herr talman, yrkar jag därför bifall till vår reservation nr 7.

Till sist, herr talman, vill jag helt kort beröra frågan om användningen av bolagsmedel för ansvarsförsäkringar för bolagsstyrelser. Det gångna årets händelser inom bl. a. Fermenta har visat att ett antal bolag har tecknat ansvarsförsäkringar för sina styrelseledamöter. Aktieägarnas ansvar är normalt begränsat till den egna insatsen. Men om ledamöterna i styrelsen har varit försumliga och underlåtit att agera – när så borde ha skett – kan de bli skyldiga att betala skadestånd. I Sverige är det inte så vanligt, men ett stort antal konkurser blir årligen föremål för polisutredning. Frågan kan då uppstå om styrelsen varit försumlig eller på annat sätt inte fullföljt sina åligganden.

I en enskild motion av Lars Leijonborg utvecklas ytterligare bakgrunden till denna frågeställning om bolagens system, dvs. att bolagets medel används för ansvarsförsäkring. Vi anser att det *kan* luckra upp det personliga ansvaret om det inte är förknippat med ett personligt betalningsansvar. Från folkpartiets sida framhåller vi därför att det bör ankomma på regeringen att göra en översyn av frågan, utreda förhållandet och närmare bestämma formerna för ansvarsförsäkring. Med det anförda yrkar jag bifall till reservation nr 10.

Jag yrkar härmed bifall till de reservationer som folkpartiet står för samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 102 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Centern vill slå vakt om en fungerande marknadsekonomi som tar sociala och miljömässiga hänsyn. Vi slår vakt om ett spritt enskilt ägande, och vi vill motverka olika tendenser till maktkoncentration. För detta fordras bl. a. en väl fungerande aktiemarknad som allmänheten och de mindre aktieägarna har förtroende för. Ett sådant förtroende är nämligen en

förutsättning för att sparandet skall kanaliseras så att det bidrar till att utveckla vårt näringsliv.

Under senare år har många händelser och tendenser på aktiemarknaden väckt berättigad uppmärksamhet och lett till omfattande kritik. Bl. a. har det 1973 införda systemet med rätt till s. k. riktade emissioner lett till förhållanden som både missgynnat mindre aktieägare och minskat allmänhetens förtroende för aktiemarknaden.

Vad gäller aktieemissioner är ju grundprincipen att alla aktieägare skall ha samma rätt att teckna nya aktier när ett bolag vill öka sitt aktiekapital. Genom lagändringen 1973 kan dock bolagsstämma eller bolagsstyrelse besluta att rikta emissionen genom att ge vissa aktieägare eller andra rätt att på särskilda – oftast förmånliga – villkor förvärva aktier.

Centern motsatte sig denna lagändring 1973, eftersom vi fruktade att den skulle medföra ökade befogenheter för styrelserna och den dominerande aktieägargruppen och därmed minskat inflytande för de mindre aktieägarna. Denna centralisering av beslutsfunktionerna skulle enligt vår mening bidra till maktkoncentration.

Utvecklingen sedan 1973 har i allt väsentligt tagit den vändning som centern då varnade för. Bolagsstyrelserna har t. o. m. i större utsträckning än någon då räknade med utnyttjat möjligheterna att genomföra riktade emissioner.

I motioner, bl. a. vid fjolårets riksmöte, har vi från centern krävt mer eller mindre återgång till den lagstiftning som gällde t. o. m. 1973.

Mot bakgrund av den s. k. Leoaffären, som väckte speciell uppmärksamhet, tillsatte regeringen en kommission. Dess betänkande ligger till grund för den proposition vi nu behandlar. I propositionen föreslås en särskild lag om riktade emissioner i aktiemarknadsbolag till anställda och styrelseledamöter m. fl. Centern har tillstyrkt propositionens förslag utom i ett fall där vi velat gå längre än regeringen. I propositionen föreslås att bolagsstämma med nio tiondelars majoritet kan besluta om sådan riktad emission. Men dessutom ges rätt för bolagsstämma att i efterhand godkänna bolagsstyrelsens beslut om emissionen. Denna senare regel i regeringens förslag kan vi inom centern inte ställa oss bakom. Hänsynen till alla aktieägares intressen kräver – enligt vår mening – att bolagsstämman får ett avgörande inflytande över beslut om riktade emissioner till företagsledare, övriga anställda och styrelseledamöter m. fl.

Om bolagsstämman först i efterhand föreläggs ett emissionsbeslut för godkännande, föreligger enligt vår mening risk för att bolagsstämmans och därmed aktieägarnas handlingsfrihet i praktiken blir ganska begränsad.

Med anledning av propositionen väckte vi en motion med detta krav. Och vi var inte ensamma om kravet. I sitt remissyttrande över Leokommissionens rapport motsatte sig Sveriges Aktiesparares Riksförbund denna del i kommissionens förslag. Vårt motionskrav följs upp i reservationerna nr 2 och nr 4 av centern och folktoppartiet.

Herr talman! I centermotioner under tidigare år har vi framfört olika krav syftande till att förbättra förhållandena på aktiemarknaden och förstärka de mindre aktieägarnas ställning. På grund av pågående utredningar och regeringens aviserade proposition som vi nu behandlar väckte vi inte

mötsvarande motioner under årets allmänna motionstid. Ett av de krav vi framförde i fjol var att bolagsstämma skall fatta beslut om alla riktade emissioner, alltså inte endast de som tas upp i propositionen – nämligen de som riktas mot anställda och styrelseledamöter. Folkpartiet har i år väckt en motion med detta krav, och vi har anslutit oss till reservation nr 1, i vilken folkpartiet och centern med anledning av folkpartimotionen kräver att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om att avskaffa bolagsstämmas rätt att till bolagsstyrelse delegera beslut om varje typ av riktad emission.

Herr talman! Den s. k. klippekonomi måste motarbetas och de mindre aktieägarnas ställning stärkas. Reservationerna 1, 2 och 4, som jag nu yrkar bifall till, strävar i denna riktning.

Anf. 103 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Tidigare talare har mycket utförligt redovisat bakgrunden till den här propositionen, varför jag i den delen kan bli mycket kortfattad.

Riksdagen beslutade 1973 om att medge rätt till s. k. riktade emissioner, allt i syfte att underlätta för företagen att skaffa erforderligt kapital.

Efter en del uppmärksammade händelser, framför allt inom Sonessons, är det nu dags för riksdagen att återigen skärpa reglerna i aktiebolagslagen i de här aktuella delarna.

I propositionen föreslås att den nya lagstiftningen får karaktären av en särskild lag. Från utskottsmajoritetens sida anser vi att det nu är befogat med en särskild lag för att till allmänheten och till företagen särskilt markera att riksdagen ser allvarligt på dessa frågor. Det är vår uppfattning att en särskild lag kommer att uppmärksammas i betydligt större utsträckning än om vi skulle göra som reservanterna vill i reservationen 1, nämligen att inarbeta de här reglerna i aktiebolagslagen. Det är möjligt att vi längre fram i tiden kan inarbeta dessa regler i aktiebolagslagen. Jag håller det inte för otroligt, men det är i så fall i ett långt perspektiv.

Jag noterar med tillfredsställelse att reservanterna i reservation 1 säger att i avvaktan på en sådan lagstiftning, alltså inarbetning i aktiebolagslagen, är reservanterna beredda att godta huvuddragen i propositionens förslag.

Vad reservanterna dessutom vill är att alla beslut om riktade emissioner skall fattas på bolagsstämman.

Vi menar från utskottsmajoritetens sida att när vi nu på nytt skärper lagstiftningen så gäller det att göra en noggrann avvägning för att förhindra fortsatt missbruk av reglerna, utan att förta det primära i de här reglerna, nämligen att underlätta för företagen att skaffa erforderligt kapital. Vi menar att propositionens förslag är väl avvägda. Man har i propositionen även gett bolagsstämman ett avgörande inflytande. Men även om själva beslutet om en riktad emission fattas av styrelsen, så skall det i efterhand godkännas av bolagsstämman. Och på bolagsstämman skall det vara en mycket kraftig majoritet för att godkänna styrelsens beslut. Bolagsstämmans beslut blir giltigt endast om det fattas med nio tiondels majoritet. Denna kraftiga majoritet anser vi är en garanti för att bolagsstämman verkligen har det avgörande inflytandet. Vi menar att detta i allt väsentligt har tillgodosett de intressen som reservanterna vill skydda när de framför att alla beslut skall fattas på bolagsstämman. Vi anser från majoritetens sida att propositionens

förslag är betydligt smidigare.

I reservation nr 3 föreslår man från moderata samlingspartiet att det på denna avgörande bolagsstämma skall räcka med två tredjedels majoritet. Men det kan vi inte acceptera från majoritetens sida, utan vi anser att propositionens förslag om en mycket kraftig majoritet är väl befogat.

Reservation 6 från moderata samlingspartiet gäller en delfråga – frågan om tilldelning av aktier. I propositionen föreslås att styrelsen i sin helhet skall besluta i denna fråga. Vi anser från majoritetens sida att det är helt logiskt mot bakgrund av vad som hänt inom vissa företag – något som är anledning till att reglerna om riktade emissioner nu skärps. Vi anser att det är riktigt att styrelsen i sin helhet beslutar även i sådana frågor. Reservanterna däremot anser att det även i fortsättningen borde vara möjligt för styrelsen att delegera beslutsrätten i denna fråga till en eller några få styrelseledamöter. Vi i majoriteten anser att det inte är välbetänkt att nu förorda en sådan delegering.

I reservation 7 återkommer folkpartiet med förslag om att den differentierade rösträtten skall upphöra, dvs. att alla aktier skall ha lika röstvärde – en aktie en röst. Vi har under många år bevittnat att folkpartiet har väckt olika motioner härom i denna kammare, utan att folkpartiet någon gång har kunnat anvisa någon direkt lösning av denna mycket komplicerade fråga. Den har varit föremål för en omfattande utredning i röstvärdeskommittén. Den utredningens förslag har vidarebefordrats till ägarutredningen, som nu arbetar med denna mycket svåra materia. Vi skall alla ha klart för oss att detta är en svår och komplicerad fråga. Vi har anledning att ställa oss själva frågan: Skall utländskt ägande få ta över stora svenska företag? Det kan bli konsekvensen om vi i dag fattar ett förhastat beslut och säger att alla aktier skall ha samma röstvärde.

När vi har ställt denna fråga till oss själva inser vi nog, var och en, hur viktigt det är med ett fullständigt beslutsunderlag. Något sådant finns inte att tillgå i dag. Det är nödvändigt med fortsatt utredning för att vi skall få detta beslutsunderlag och kunna ta ställning i denna fråga längre fram. – Med den motiveringen yrkar vi från majoritetens sida avslag på reservation 7.

I reservation 8 tar folkpartiet upp frågan om underlättande av vinstdelningssystem. Utgångspunkten för reservationen är att det i aktiebolagslagen 12 kap. 3 § finns en regel som säger att en minoritet som äger minst en tiondel av aktierna kan påkalla vinstutdelning.

Reservanterna tycker inte om denna regel vad gäller småföretag. Där skall företagsägaren själv kunna besluta om hur företagets vinst skall disponeras. Reservanterna föreslår att i det fall aktierna avses bli placerade i en sådan stiftelse som ingår i ett vinstdelningssystem skall en ändring av den nuvarande gränsen till två tiondelar övervägas. Reservanterna förordar en översyn av nu gällande regler.

Den intresserade läsaren frågar sig omedelbart: Menar folkpartiet att aktieägare i ett småföretag aldrig skall få någon utdelning på sina aktier? Skall företagsägaren alltid vara suverän i sina beslut? Är folkpartiet berett att försvaga minoritetens ställning när det gäller lagreglernas utformning i aktiebolagslagen? I så fall stämmer det inte överens med andra förslag från folkpartiet.

Utskottet anför på s. 10 i betänkandet följande:

”Om de berörda parterna är överens om att de anställda skall få inflytande i företaget genom att äga aktier kan en sådan ordning alltid åstadkommas, låt vara att de gamla aktieägarna kanske då får avstå från sina tidigare möjligheter att ensidigt besluta om ändringar i bolagsordningen och att moderbolaget går miste om rätten att påkalla tvångsinlösen.”

Utskottet konstaterar alltså att nuvarande regler inte innebär något hinder för att åstadkomma den vinstdelning reservanterna talar om.

Slutligen ett par ord om reservation 9, där Nic Grönvall tar upp skadestandsreglerna. Han vill i sin reservation skilja på ledamöter i en bolagsstyrelse som kommer inifrån det egna företaget och därigenom har en mycket ingående kännedom om detta företag och främmande styrelseledamöter, som rekryteras från verksamheter utanför företaget. Nic Grönvall vill införa olika former av skadeståndsskyldighet för de olika grupperna av styrelseledamöter.

Vi i utskottsmajoriteten anser att det är en felaktig uppdelning som Nic Grönvall förordar. Det är för oss en främmande tanke. Vi anser att alla ledamöter i ett företags styrelse har ansvar för företagets ledning. Skulle man gå in på den linje som reservanten här aktualiserat är det risk för mindre inflytande för en del styrelseledamöter, risk för att ledamöterna skulle kunna delas in i a- och b-ledamöter. Vi är främmande för en sådan utveckling och anser att det inte i dag är realistiskt att fatta ett dylikt beslut.

I den allra sista reservationen tas upp en fråga om ansvarsförsäkring för styrelseledamöter. Den berördes i korthet tidigare. Reservanternas förslag går ut på att en ansvarsförsäkring inte längre skall få betalas av bolagsmedel. Vi i majoriteten vill framhålla att varje företag väljer mycket ansvarsmedvetna personer till styrelseledamöter. Vi anser att en ansvarsförsäkring inte är något motiv för ett mindre långt gående ansvar från dessa ledamöters sida. Vi vill i stället framhålla att en ansvarsförsäkring är av avgörande betydelse för den skadelidande. När någon människa drabbas skall det finnas en försäkring att tillgå, som kan ge den skadelidande en fullgod ersättning.

Regler av den föreslagna typen skulle också lätt kunna kringgås. De skulle bli ett slag i luften.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på de olika reservationerna.

Anf. 104 MARTIN OLSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill något kommentera vad Lennart Andersson sade i anledning av reservationerna 1 och 2. För det första vill jag betona att vi från centerns sida är glada över den proposition som har framlagts. Den stämmer i viss mån med de krav vi tidigare har framfört motionsvis. Men det är också fråga om hur långt man vill gå när det gäller att skydda de mindre aktieägarnas ställning. De är glada för förslaget att det nu skall fordras nio tiondels majoritet på bolagsstämma, men vi har vänt oss mot propositionens förslag att en bolagsstämma i efterhand skall kunna bekräfta vad styrelsen redan har beslutat. Det är det vi har tagit upp i vår reservation 2.

Vi skall komma i håg att propositionen gäller börsbolag och OTC-bolag och emissioner som riktas till styrelseledamöter, verkställande direktör och

andra anställda plus dessa grupper närstående. Det som vi tar upp i reservation 1 är aktiebolag och riktade emissioner i allmänhet. Den omfattar således alla aktiebolag. Om regler motsvarande dem som gäller börsbolag och liknande införs även för andra aktiebolag bör de införas i aktiebolagslagen. Men tills vidare är vi nöjda med att det blir en särskild lag och med att det har föreslagits åtgärder. Vi vill dock gå litet längre än utskottsmajoriteten. Ser man på majoritetens skrivning när det gäller att avslå vår framställning om att inte tillåta att bolagsstämma fattar beslut i efterhand, märks det att majoriteten är något tveksam, eftersom den avslutar sin skrivning när det gäller motivering till avslaget på följande sätt:

”Skulle det i framtiden visa sig att metoden missbrukas får frågan om dess fortsatta tillåtlighet tas upp till förnyat övervägande.”

Det är bra att utskottsmajoriteten redan nu har pekat på den möjligheten.

Men, herr talman, reservation 1 går betydligt längre än propositionen. Den gäller alla aktiebolag och alla riktade emissioner. Jag vill ha det sagt för undvikande av en eventuell oklarhet.

Anf. 105 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag vidhåller den plädering jag gjorde tidigare för reservationerna 1 och 2 och går inte närmare in på dem, eftersom också Martin Olsson har berört dem. Däremot vill jag kommentera något av det som Lennart Andersson i övrigt anförde.

Jag glömde att nämna i mitt huvudanförande att reservation 8 om underlättande av vinstdelningssystem kommer att särskilt beröras av Bengt Harding Olson.

Frågan om röstvärdesdifferentiering får naturligtvis ses i samband med övriga åtgärder som behövs för att få en bättre fungerande aktiemarknad. Frågan har varit en hjärtefråga för folkpartiet under många år. Den kanske har kommit i skymundan under senare år, då andra frågor när det gäller börsen har varit mer avgörande, exempelvis frågan om korsvist ägande.

Det är riktigt, som Lennart Andersson säger, att frågan om röstvärdesdifferentiering var förmål för utredning i utredningen om aktiers röst och värde, men den utredningen kom tyvärr inte fram till något ställningstagande. Jag kan notera att frågan inte är avförd utan kommer upp i den nya ägarutredningen. Folkpartiet kommer inte att släppa kravet på en röst-en aktie. Det är en rättvisefråga.

Till sist något om den sista reservationen i detta betänkande, som handlar om ansvarsförsäkring för styrelseledamöter. Man kan givetvis ha olika åsikter om hur en sådan fråga skall lösas, och vi tycker att regeringen bör se över den frågan. Vi har inte sagt att vi har något fullkomligt förslag, men vi är inte nöjda med nuvarande ordning. Ledamöterna i en styrelse bör ha ett personligt ansvar, och det skall inte kunna försäkras bort. Det är den fråga som vi vill ha översedd. Det är därför vi har avgivit reservationen.

Anf. 106 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Min uppgift är att här kortfattat behandla folkpartiets reservation nr 8 i lagutskottets betänkande 1986/87:27 angående underlättande av vinstdelningssystem.

Den liberala utgångspunkten är att vinstdelningssystem bör stimuleras så att sådana införs i så många företag som möjligt. Vinstdelning är angelägen ur många synpunkter. Personalen får större inflytande i företaget och företaget kan påräkna en personal med extra stor ansvarskänsla. I samma mån som aktieägandet sprids i företagen, minskas även ägandekoncentrationen i näringslivet. Allt detta är en positiv utveckling för hela samhället. Därför är det beklagligt och även svårförståeligt att ledande socialdemokrater är så negativa till vinstdelningssystem.

Folkpartiet har däremot en synnerligen positiv inställning till vinstdelningssystem. Därför vill vi på alla sätt underlätta uppbyggnaden av sådana system. Så sker bl. a. genom att undanröja hinder som finns i existerande lagstiftning. Här skall behandlas två sådana särskilda hinder. För det första gäller det 12 kap. 3 § aktiebolagslagen, som reglerar rätten att påkalla vinstutdelning i aktiebolag. En minoritet av aktieägarna kan – om man äger minst 10 % av aktierna – kräva utdelning av upp till halva vinsten i företaget. För det andra handlar det om 14 kap. 9 § aktiebolagslagen, som gäller tvångsinlösen av aktier i koncernförhållanden. Sådan inlösen kan krävas av moderbolaget under förutsättning att minoritetsägarna innehar under 10 % av aktierna och representerar under 10 % av röstetalet av samtliga aktier i dotterbolaget. Dessa två regler förhindrar emissioner eller överlåtelser av aktier avsedda för vinstdelningssystem. Många företagsledare anser nämligen att meningsfulla system inte kan innehålla så låga värden som högst 9,9 % av aktiekapitalet. Därför är man villig att göra dubbelt så stora satsningar. Men man kan då inte acceptera att samtidigt förlora sin kontroll över företagsvinst och aktieinlösen.

Herr talman! Mot denna bakgrund har folkpartiet föreslagit att den föreskrivna gränsen skall knytas till 20 % på minoritetssidan beträffande såväl vinstutdelning som aktieinlösen i nämnda lagrum. En sådan förändring skulle öka intresset för vinstdelningssystem i företagen. Samtidigt måste kraftigt betonas att minoritetsskyddet inte får urholkas genom denna gränshöjning. En förutsättning för dess tillämpning måste därför vara att minst 10 % av aktierna verkligen placeras och även behålls i någon form av vinstdelningssystem. Med en sådan konstruktion bör den föreslagna reformen bli positiv ur alla synpunkter.

Herr talman! Eftersom Lennart Andersson redan anlagt synpunkter på denna reservation, lämnar jag några direkta svar på ställda frågor. Lennart Andersson berörde minoritetsskyddet. Han menade att det blir urholkat med det förslag som folkpartiet har lagt fram. Jag påstår bestämt att Lennart Anderssons och därmed lagutskottets farhågor är helt grundlösa. De undanröjs genom att, och det framgår tydligt av reservationen, gränshöjningen från 10 till 20 % är kopplad till ett särskilt villkor, nämligen att det verkligen inrättas vinstdelningssystem.

Beträffande majoritetsmakt kan man alltså konstatera att kontrollen i aktiebolagslagen i dess nuvarande utformning accepteras på den nivå som den ligger nu. Folkpartiet har inte föreslagit någon förstärkning, endast ett bibehållande av gällande kontroll. Vi har lagt fram det här förslaget för att underlätta nya system. Det är ju en uppenbar fördel för arbetstagarna att få del i företagets vinst.

Konsekvensen av detta resonemang om minoritetsskydd och majoritetsmakt blir att utdelning skall bli lika stor eller lika liten som i dag. Det sker alltså ingen som helst förändring på denna punkt, som Lennart Andersson förmodade genom sin retoriska fråga.

Till slut kan man bara säga att socialdemokratins inställning till vinstdelningssystem är svårförståelig. Varför är man motståndare till vinstdelningssystem? Varför är man motståndare till aktieägarspridning? Jag trodde att man skulle vara positivt inställd.

Låt mig, herr talman, med hänvisning till det anförda få yrka bifall till folkpartiets reservation 8, med krav på översyn av gällande lagstiftning för underlättande av vinstdelningssystem i näringslivet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (lagstiftning om riktade emissioner i allmänhet)

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 77 för reservation 1 av Ulla Orring m. fl. 8 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (godkännande av emissionsbeslut)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ulla Orring m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (majoritetskravet)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 65 för reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 6 (tilldelning av aktier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Per-Olof Strindberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (differentierad rösträtt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (underlättande av vinstdelningssystem)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (ansvarsförsäkring för styrelseledamöter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

15 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:29 om ändring i hemförsäljningslagen (1981:1361) (prop. 1986/87:88).

Utskottets hemställan bifölls.

16 § På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

17 § Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1986/87:34 om vissa energifrågor (prop. 1986/87:87 och 1986/87:100 delvis).

Vissa energifrågor

Anf. 107 PER-RICHARD MOLÉN (m):

Herr talman! I vanliga fall brukar vi vid detta tillfälle behandla alla de förslag som väckts under våren från regering, partier och enskilda ledamöter på energipolitikens område. Detta var också meningen i år, men en av regeringen utlovad proposition på kärnkraftsavvecklingens område blev försenad. Den har varit förutskickad sedan slutet av januari, men alltid skjutits fram. När den till slut kom för cirka tio dagar sedan var det för sent att ta med den. Och därmed fick vi också till hösten skjuta upp de motioner som har med kärnkraften att göra. Den energipolitiska debatten kommer därför i dag att bara beröra vissa snäva energisektorer. Man får säga vad man vill, men det är ändå kärnkraften och elproduktionen som är den stora frågan.

Egentligen skulle man, herr talman, kunna göra det mycket enkelt för sig och bara säga följande i kvällens debatt: Med hänvisning inte minst till de sakliga starka argumenten som under många år förts fram från det moderata samlingspartiet yrkar jag bifall till de moderata reservationerna i årets upplaga av det energipolitiska betänkandet.

Det finns dock anledning att kommentera en del avsnitt i näringsutskottets betänkande nr 34 om vissa energifrågor: I betänkandet har vi att ta ställning till regeringens förslag om anslag till vattenfallsverket på ca 3 575 milj. kr. och om inriktningen av verkets investeringar. Från moderat sida anser vi i likhet med Vattenfall självt att verket mera självständigt, som t.ex. televerket, skall få besluta om sina investeringar och även på kapitalmarknaden söka sig ut och finansiera dessa. Ingen kan bättre än Vattenfall och dess personal avgöra vilka investeringar som står i tur. Detta vore enligt vår moderata mening en fördel, eftersom statens budget då inte behöver belastas med dessa stora belopp på flera miljarder. Det kapital som Vattenfall behöver kommer då också att prissättas i konkurrens med alla andra som söker kapital på kapitalmarknaden.

Inom Vattenfall är man besviken över att man inte har fått möjlighet att tillämpa denna princip redan från det budgetår som börjar löpa den 1 juli 1987. Allt har från Vattenfalls sida varit väl förberett, men trots detta har regeringen tvekat, och det beklagar jag.

När det gäller de enskilda investeringarna har jag anledning att kommentera en enda punkt, och det gäller Ringhals 2. Om denna investering var vi förra året överens, men i år ville socialdemokraterna i näringsutskottet göra ett tillägg: "Utskottet har inget att erinra mot det beräknade medelsbehovet för ånggeneratorbytet. Det bör emellertid påpekas att det ytterst ankommer på regeringen att avgöra i vad mån de utgifter som ett anslag möjliggör skall verkställas. Särskilda omständigheter kan föranleda att regeringen behöver utnyttja denna prövningsrätt."

Man kan, herr talman, fråga sig vilket motivet är till denna brasklapp som så där i sista minuten dök upp i näringsutskottet. Kan det vara meningen att regeringen skall kunna stänga av Ringhals 2 och därmed riva upp ett beslut som redan lett till omfattande och dyra bindande kontrakt? Det vore värdefullt att få detta kommenterat av regeringens talesman i debatten.

Vi moderater motsätter oss att riksdagen beslutar anslå medel för att Vattenfall skall kunna köpa upp flera distributionsföretag och därmed få ett allt starkare monopol på elmarknaden. Denna socialisering leder inte till något som kan vara bra för de enskilda konsumenterna av el – det har erfarenheterna många gånger visat. Vi motsätter oss också att Vattenfall skall ges ett sektorsansvar för elkraftsteknisk forskning. Sådan forskning skall enligt vår mening primärt ligga hos forskningsråd, universitet och högskolor. Som en av aktörerna bör inte Vattenfall styra och påverka forskningen i den riktning som Vattenfall självt önskar. Jag tror inte att Vattenfall har någon trängtan härvidlag, men jag är övertygad om att regeringen och enkannerligen Birgitta Dahl har intresse av att lägga alltmera på Vattenfall. Jag har en känsla av att vi då bäddar för en konflikt mellan Vattenfall och statens energiverk.

Vi vill i likhet med folkpartiet och centerpartiet successivt avyttra de vattenkraftstillgångar som Vattenfall har. En försäljning kan dels få positiva statsfinansiella effekter, dels leda till en bättre konkurrens på vattenkraftsmarknaden och därmed göra Vattenfall mera effektivt.

Vattenfall är en stor arbetsplats. Huvudkontoret ligger i Stockholm, medan verksamheten är spridd till olika delar av landet. Huvuddelen ligger dock i Norrlandslänen. I en motion av en folkpartist, en centerpartist och en moderat ledamot begärs att Vattenfall skall flytta ut hela sin verksamhet eller delar därav till ett Norrlandslän. Tyvärr – och det förvånar något – har varken socialdemokrater eller folkpartister velat stödja förslaget. Centern och moderaterna har ensamma yrkat på att möjligheterna till en utlokalisering av centrala funktioner hos vattensfallsverket övervägs av verket självt och av regeringen. Här visar verkligen folkpartisterna och socialdemokraterna sin brist på vilja till konkreta regionalpolitiska åtgärder. De vackra orden om regionalpolitik avslöjas som bara tomma ord.

Det är slutligen glädjande, herr talman, att vi alla – även om det suttit ganska långt inne – till slut har kunnat komma överens om att frågan om vattenkraftskommunernas ringa fördelar av sina vattenkraftstillgångar nu

skall utredas. Under senare år har dessa kommuner – vanligtvis i det inre av Sverige – fråntagits de kommunala fastighetsskatterna. Det rör sig om ett belopp på över 200 milj. kr. per år. Dessutom har man tagit bort den kommunala inkomstskatten för juridiska personer, och för några år sedan infördes en vattenkraftsskatt på äldre kraftverk. Bara denna vattenkraftsskatt inbringar ca 1 miljard kronor per år. Men dessa pengar går till staten, inte till de kommuner som sitter på naturtillgångarna. En vattenkraftskommuns enda inkomstkälla från sina vattenkraftstillgångar är de inkomstskatter som de i dag ytterst få kraftverksmaskinisterna bidrar med. Detta kan enligt vår mening inte vara rättvist. Alla kommuner med naturtillgångar av annat slag än vattenkraft har glädje av dessa, eftersom de skapar arbete och ger kommunen och dess invånare inkomster. Men så är det alltså inte på vattenkraftens område – åtminstone inte i de kommuner där vattenkraftstillgångarna finns. Dessa kommuner kämpar med höga sociala kostnader och en hög kommunalskatt, trots skatteutjämning. En översyn är enligt vår mening nödvändig, och jag hoppas att regeringen nu kommer att respektera riksdagens beslut och ge den regionalpolitiska utredningen direktiv som leder till förslag vilka undanröjer de orättvisor som vi i dag har vad gäller vattenkraftskommunerna.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till samtliga moderata reservationer. Jag kommer att begära rösträkning i fråga om reservationerna 2 och 16.

Anf. 108 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Vi har ju nyligen från regeringen i energifrågan fått en proposition, som innehåller meddelandet att vi skall få en proposition i energifrågan till nästa års riksdag! Därför finns det ingen orsak att nu fördjupa diskussionen kring de här sakerna.

Jag vill beröra bara några aspekter på det betänkande som vi har att ta ställning till. En gäller omställningen av energisystemet. Vi har ännu inte några konkreta förslag att ta ställning till. Men när det gäller dem som har satsat på att ta fram alternativ inom energiproduktionen – inte minst inom elproduktionen – och hitta vägar till en bättre hushållning är det angeläget att insatserna inte går förlorade. Så har emellertid skett genom att regeringen under lång tid inte funnit skäl att med de olika instrument den förfogar över medverka till att verksamheten kunnat bedrivas på ett lönsamt sätt. Orsaken till problemen är att oljepriset har sjunkit så mycket att det som tidigare framstod som ett hyggligt alternativ när det gällde energiförsörjningen inte längre gör detta.

Jag vill också peka på det förslag om en utredning rörande återföring av medel till vattenkraftskommuner som Per-Richard Molén kommenterade. Jag tycker det är bra att vi får en sådan utredning nu, så att vi ser i vilken mån sådana återföringar är ett lämpligt sätt att bedriva regionalpolitik på.

När det gäller Vattenfall har jag inga andra synpunkter än dem som Per-Richard Molén anfört beträffande uppköp av distributörer och ansvar för sektorsforskningen. Däremot delar jag inte Per-Richards Moléns uppfattning att det skulle vara ett uttryck för god regionalpolitik att nu uttrycka önskemål om en utflyttning av Vattenfall. Med hänsyn till personalen och till

den roll som Vattenfall spelar i energifrågan bör man inte ge intryck av att man utan stora problem skulle kunna lokalisera centrala delar av Vattenfall till annan plats.

Fru talman! När det gäller ombyggnaden av Ringhals noterar jag liksom herr Molén att utskottets socialdemokratiska ledamöter uppenbarligen inte riktigt vet på vilken fot de skall stå. Vi har från folkpartiets sida yrkat bifall till regeringens förslag. Detta gör också socialdemokraterna i utskottet, men de framhåller samtidigt det i och för sig självklara, att regeringen äger att använda de pengar det gäller om den anser att så skall ske, men att den inte behöver använda dem. Det är innebörden av varje anslagsbemyndigande som riksdagen gör. Att socialdemokraterna i utskottet har funnit anledning att påpeka detta just i det här fallet borde ha någon innebörd och har det säkerligen också. Kanske är det ytterligare ett tecken på den oenighet som skakar socialdemokratin i energifrågan.

Vad gäller Vattenfalls utbyggnad av Klippen, Fatsjö och Vojmå är folkpartiets inställning känd. Vi anser att man nu kommit mycket nära det stadium då vattenkraften i Sverige är färdigutbyggd. Vi säger nej till de nämnda tre projekten. Siw Persson kommer att utveckla vår ståndpunkt när det gäller Klippen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till folkpartiets reservationer.

Anf. 109 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Vi skall i dag behandla ett starkt beskuret energibetänkande.

Utskottsmajoriteten har beslutat att inte behandla de motioner där man tar upp frågor om effektivare energianvändning, förnybar och inhemsk energi samt styrmedel för att den omställning av energisystemet som riksdagen har beslutat om skall fullföljas utan avbrott.

Detta beslut är oansvarigt och ger flera negativa effekter. Det står i direkt strid med det beslut som riksdagen fattade våren 1986 om att omställningen av energisystemet skulle ske utan avbrott och att nödvändiga åtgärder för detta skulle vidtas. Det är ett slag i ansiktet på alla dem som lojalt har satsat på att fullfölja den energipolitik som riksdagen har beslutat om. Som tack för sin lojalitet ser de nu sin ekonomi allvarligt skadad.

Det saknas nu trovärdiga besked om vilken energipolitik som skall gälla i framtiden.

Genom utskottsmajoritetens brist på konsekvent handlande kommer såväl förnyelsen av energisystemet som avvecklingen av kärnkraften att bli både dyrare och svårare.

Herr talman! Av nämnd anledning har det energibetänkande som vi nu skall diskutera inte det framåtsyftande och klarläggande innehåll som hade varit så angeläget. Det kan med rätta sägas att det i första hand är skåpmat och upprepningar av redan kända ställningstaganden. Jag kommer därför att disponera mitt anförande så, att jag först gör en tillbakablick och försöker finna orsakerna till den olyckliga situation som vi hamnat i och därefter i mån av tid kommenterar några av centerns reservationer.

Jag vill dock, eftersom kammarens förhandlingar skall avbrytas kl. 18.00, redan nu yrka bifall till samtliga reservationer där centerns representanter finns med.

Herr talman! Det är nu mer än ett år sedan den stora kärnkraftskatastrofen i Tjernobyli. Det känns angeläget att något spegla de olika politiska turer som förevarit i energipolitiken det senaste året.

Omedelbart efter kärnkraftskatastrofen och det närmast följande halvåret gjordes många kraftfulla uttalanden från regeringen om en förändrad energipolitik. Statsministern talade med känsla och kraft om att "kärnkraften är främmande för vår kultur och måste bort".

Miljö- och energiministerns uttalande var legio. Bl. a. skulle nu skapas en ny energikultur. Den effektivare energianvändningen skulle sitta i högsätet, och utbyggnad av elproduktionskapaciteten skulle komma i andra hand. Hälften av kärnkraften skulle sparas bort. Kolkondens skulle tillgripas först i sista hand. Målet att svensk energiförsörjning successivt skall utvecklas till att i huvudsak baseras på inhemska och förnybara energikällor skulle självklart ligga fast och åtgärder vidtas för att främja den utvecklingen.

För att ytterligare markera förnyelsen i energipolitiken höll miljö- och energiministern räfst och rättarting med kraftindustrins företrädare.

I DN den 26 januari säger Birgitta Dahl så här:

"Det är bara de obegåvade som inte inser vilka möjligheter ett nytänkande på energiområdet erbjuder. Alltför många inom kraftområdet är förstockade konservativa som fastnat i det egna kampanjmaterialet. -- Inbland kallar jag dem för 'jesuiter' och 'sista dagars heliga'. De vägrar tänka fritt och öppet. Det gör mig bekymrad, säger Birgitta Dahl."

Birgitta Dahl talar också om att vi är vid vändpunkten:

"Vi står faktiskt inför en historisk möjlighet att vända det här skeppet och den möjligheten bör vi ta. Vi har så mycket att vinna på det. Forskare, tekniker, fack och företag får fantastiska uppgifter att ägna sig åt i stället för att upprepa gammal planering eller ersätta gammalt sätt att värma vatten med ett annat gammalt sätt, med grova metoder."

På en fråga om hon har regeringens stöd för förnyelse av energipolitiken svarar Birgitta Dahl:

"Jag har ett bra stöd. Men den pedagogiska svårigheten att föra ut fakta om verkligheten är ett stort problem på det komplicerade miljö- och energiområdet." Jag instämmer helt i detta faktiska konstaterande.

Birgitta Dahl avslutar med några tankvärda ord, som jag gärna vill citera:

"Den slösaktiga tekniken är oerhört farlig. Den förbrukar framtida försörjningsresurser och adderar miljöskada efter miljöskada för att plötsligt explodera i fruktansvärda katastrofer.

I den meningen ligger tillväxtsamhället bakom oss. I stället måste vi se hur vi i framtiden kan utnyttja de resurser vi redan har på ett bättre sätt. Med dagens teknik är ett energisnålt samhälle heller inte svagt utan starkt. Det som förvånar mig är att så många människor inte inser detta."

Herr talman! De orden värmde och gav en gnista av hopp. Det var centerpolitik i varje bokstav. Vi hade kanske en miljö- och energiminister som ville driva en centerpartistisk energipolitik. Trots alla snedsteg fanns det kanske en strimma av ljus. Birgitta Dahls egen bedömning var att hon hade gott stöd för sin nya energipolitik i regeringen.

Skulle det möjligen visa sig i de förstående partiöverläggningarna att det socialdemokratiska sveket avseende uppgörelsen om stimulans för effektiva-

re energianvändning och om främjande av förnybar energi var ett olycksfall i arbetet och att det nu skulle bli en kraftfull förnyelse?

Herr talman! Det blev nästan en chockartad upplevelse att konstatera att trots alla stolta deklARATIONER om förnyelse hade regeringen inte ens ett eget förslag att komma med till de partiöverläggningar som den själv hade inbjudit till. Det är obegripligt att sju år efter beslut om kärnkraftsavvecklingen har det regeringsbärande partiet inte börjat tänka på denna i så konkreta former att det har ett förslag att redovisa i förhandlingarna.

Aldrig någonsin har det gamla ordstävets "tomma tunnor skramlar mest" varit mera tillämpligt.

Herr talman! Jag övergår nu till att på några punkter analysera och jämföra regeringens uttalanden med dess faktiska handlande.

En fråga som bör ställas är: Hur har Birgitta Dahl lyckats att omvända och styra kraftbolagen?

Vattenfall har fått betydligt ökade uppgifter och befogenheter. Exempel på det är att Vattenfall har fått ett sektorsansvar för forskningen på cteknikområdet. Anslagen till byggforskningsrådet har begränsats med motiveringen att kraftindustrin nu skall ägna sig åt användarsidan, och då behöver det fristående byggforskningsrådet mindre pengar. Sanningen är att byggforskningsrådet kommer i en viss beroendeställning till bl. a. Vattenfall. Om byggforskningsrådet vill bibehålla nuvarande omfattning på sitt experimentbyggande och sin forskningsverksamhet, måste det skaffa sig externa intäkter. Vattenfall är en av de mest intressanta uppdragsgivarna. Den gamla regeln kommer att gälla: hunden biter inte den hand som föder honom.

I stället för att satsa på ett ökat oberoende och högre prioritet för användarfrågorna låter Birgitta Dahl produktionsintressena få ett allt större inflytande.

Hälften av kärnkraften skulle sparas bort. På presskonferensen den 15 maj 1987 sade Birgitta Dahl: "Vi tar inga risker. Innan några kärnkraftverk stängs, så skall minst 1500 MW ny elproduktion vara utbyggd." Åter ett bevis för kraftbolagens totala makt över energipolitiken.

Det finns redan i dag tillräcklig basproduktionskapacitet, alltså vattenkraft, kärnkraft och mottryckskraft, för att vi utan att nämnvärt öka användningen av oljekondens skulle kunna stänga både Barsebäck och Ringhals 2. Vad som behövs är en höjning av kapaciteten på befintliga kraftledningar till Skåne.

En grundläggande förutsättning för att en ökad användning av förnybar energi skall komma till stånd är att det finns ett marknadsutrymme. Med den strategi som Birgitta Dahl nu redovisar kommer det aldrig att finnas ett sådant marknadsutrymme, och det mycket beklagliga avbrott som har skett i den tidigare positiva utvecklingen för biobränslen och övrig förnybar energi kommer att förstärkas, och branscherna kommer att fara mycket illa.

Det är alldeles klart att regeringens totala handlingsförklaring och avvakta-och-se-politik innebär att den av en enig riksdag beslutade energipolitiken motverkas.

Herr talman! Jag har i årets granskningsdebatt den 20 maj sagt min mening om regeringens upprörande nonchalans mot av riksdagen fattade beslut. Det märkligaste av allt är att regeringen inte fullföljer beslut som den själv

medverkat till att utforma och som till sin huvuddel vilar på socialdemokratiska röster.

Hur jag än vänder på problemet kan jag inte komma fram till mer än en slutsats. Det finns krafter starkare än riksdagen som styr regeringen och kanske också i viss mån också styr riksdagen.

Riksrevisionsverket har kommit fram till samma slutsats, och Hans Grohman, som ansvarar för granskningen av hur politikerna sköter energifrågorna, sade i DN den 12 december 1986: "Vi har gett upp försöken att granska energipolitiken. Det spelar ingen roll vad vi gör eller säger. Vi känner oss maktlösa. Vattenfall, Sydkraft, politiker och andra på energiområdet är alltför stora och mäktiga."

Svensk Energiutveckling AB är ytterligare ett exempel på hur kraftbolagen alltid får som de vill. Lars Andersson, som utredde den framtida energiforskningen, ville inrätta förnyelsefonder med helt annan kapacitet och med en betydligt friare ställning, men det passade inte kraftbolagen, och självfallet anpassar sig Birgitta Dahl till deras önskningsar, och de får sitt eget utvecklingsbolag.

Det ligger ytterligare en fara i den mycket omfattande verksamhet som är knuten till kraftbolagen, speciellt Vattenfall. Det finns knappast en energikonstult i Sverige med någon större verksamhet som inte räknar Vattenfall eller något annat kraftbolag till sina uppdragsgivare.

Jag tror att de allra flesta försöker göra ett objektivt arbete. Jag har dock en ganska stor erfarenhet av att köpa konsulttjänster, och det är näst intill oundvikligt att konsulten försöker finna vägar att nå det resultat som han vet att beställaren helst vill ha. På så sätt kan andra, likvärdiga möjligheter lätt komma att skjutas åt sidan, och vi får en ensidighet i energitänkandet som genom sin ständiga upprepning uppfattas som det enda riktiga.

Birgitta Dahl var i januari i år inne på samma tankegångar, men i handling har hon inte medverkat till att vända skeppet och vidga vyerna. Tvärtom, i dag tycks de gamla fördomarna cementeras alltmer.

Herr talman! Det är med sorg i hjärtat jag måste konstatera att Birgitta Dahls vackra tal om förnyelse och kraftfull satsning på miljö och förnybar energi ingenting annat var än vackert tal. Något stöd hade hon tydligen inte i regeringen, i vart fall inte tillräckligt.

Det fanns en tid då Birgitta Dahl kunde upplevas som en högt flygande och fri falk, som med sin skarpa blick såg klart in i framtiden och skönjde behovet av en centerpolitisk energipolitik, men i dag är Birgitta Dahl vad man i USA brukar kalla en "lam anka", utan något rejält inflytande på energipolitiken.

Jag tror att Birgitta Dahl haft ärliga ambitioner att åstadkomma den nödvändiga förnyelse av vårt energisystem som hon talat mycket om i ren centerpolitisk anda. Samtidigt har jag svårt att förstå hur Birgitta Dahl låter sig köras över gång efter annan och därtill tar som sin uppgift att försvara dem som kör över henne.

På presskonferensen den 15 maj i år utnämnde Birgitta Dahl sig själv och socialdemokraterna till centerns trognaste vänner i energipolitiken.

Herr talman! Om Birgitta Dahls alla förnuftiga och framåtsyftande uttalanden i centerpolitisk anda omsatts i socialdemokratisk handling, hade det funnits täckning för hennes uttalande. Men tyvärr, det socialdemokratiska

ka sveket är totalt och raserar alla möjligheter till ett fruktbart samarbete mellan centern och socialdemokraterna på energiområdet.

Centern hade gärna följt den fria falken mot djärva framtidsmål i centerpolitikens anda, men en "lam anka" är inget alternativ.

För att kammarens sammanträde skall kunna avbrytas i rätt tid avstår jag från att kommentera reservationerna.

18 § Kammaren beslöt kl. 18.01 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsupphåll.

19 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

20 § Vissa energifrågor

(forts. näringsutskottets betänkande 34)

Anf. 110 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det har sällan eller aldrig varit särskilt uppbyggligt att ta del av den socialdemokratiska regeringens energipolitik, och med den behandling som energifrågorna har fått under det senaste året är det ännu mindre uppbyggligt än tidigare.

Om man läser utskottsbetänkandet under avsnittet Bakgrund och avgränsning, kan man där mycket väl se hur socialdemokraterna fullföljer den tidigare politiken med uppskjutande av beslut, förhållningar, lägga-locket-på-attityder – allt med den medvetna avsikten att få folk att glömma bort sådana saker som Tjernobylikatastrofen och att kunna skjuta obehagliga beslut framför sig och inte komma fram till de viktiga och avgörande beslut som måste fattas för att vi skall få ett bra och väl fungerande energisystem för framtiden. Utskottet säger i betänkandet:

"I det sålunda uppkomna läget begränsar utskottet behandlingen av energifrågorna våren 1987 på följande sätt."

Det är ju ett läge som har uppkommit på grund av att regeringen har velat ha ett sådant läge.

Under hela förra året när vi satt i energirådet och tog del av dessa tusentals sidor text – utredningar och annat – framkom det allteftersom sommaren gick mer och mer hur regeringen försökte skjuta dessa frågor framför sig. Så småningom skulle en proposition läggas fram. Den lades fram nu i dagarna. Den är mycket tunn, och den skall inte behandlas förrän till hösten, och då skall regeringen eventuellt lägga fram en ny proposition har det sagts. Det betyder att det som står i utskottsbetänkandet redan är gammalt när man talar om bakgrund och om vad som skall komma. Det är därför föga meningsfullt att försöka gå in och föra någon vettig och övergripande energidebatt i det sålunda uppkomna läget, som det heter.

Jag skall bara kortfattat beröra en viktig fråga, som vi har drivit länge och som har föranlett en reservation från oss. Den gäller naturligtvis de pengar

som skall slängas ut på reparation av den trasiga reaktorn i Ringhals 2. Det är ganska uppseendeväckande att man är beredd att slänga ut åtskilliga tiotals miljoner på att reparera en trasig reaktor, som kanske skall tas ur drift, vad vet jag, under den närmaste 10–15-årsperioden, samtidigt som man talar om att man skall förbereda en snabbare avveckling av kärnkraften och se till att vi på ett vettigt sätt kan avveckla de första reaktorerna osv. Man frågar sig var det logiska tänkandet finns och var de rationella besluten egentligen fattas.

Det är sorgligt att få vara med och ta del av sådana skrivningar. Vi har naturligtvis sagt nej till dessa pengar till Ringhals 2. Vi anser att de inte skall komma till användning för detta ändamål, utan de kunde användas på ett bättre sätt i energisystemet.

Vi får väl återkomma till denna fråga i höst då vi skall debattera den igen. Vi får då se om regeringen har lyckats skjuta denna fråga ytterligare ett halvår framåt, så att vi åter står i samma läge och regeringen kan fortsätta att driva sin falska förhållningspolitik och lura svenska folket med de gamla vanliga lögnerna om nöd och elände som kommer att inträffa om inte kärnkraftsreaktorerna får fortsätta att gå.

Herr talman! Jag anser det således meningslöst att gå in i någon detaljdebatt om det här. Jag vill yrka bifall till alla reservationer där vpk finns med, och jag beklagar att regeringen inte har kunnat lägga fram bättre aktstycken än som har skett under det år som har gått efter Tjernobylyhändelsen. Det är ett bevis på inkompetens eller ovilja att inte kunna komma fram till vettiga beslut i energifrågan.

Anf. 111 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Oswald Söderqvists inlägg hade i alla fall den fördelen att det var kort. Han kritiserar utskottet för den avgränsning vi har gjort. Jag kan bara konstatera att vi har varit överens med vpk:s representant i näringsutskottet om att vi skulle göra den avgränsningen. Utskottet har inte gjort det därför att vi har velat undertrycka motioner eller debatter om andra ämnesområden. Men eftersom regeringens proposition om omställningen av energisystemet av olika skäl blev försenad, ansåg en bred majoritet i utskottet, inkl. vpk, att det var meningslöst att nu ta en övergripande kärnkrafts- och energidebatt och sedan upprepa samma debatt till hösten. Fördelen med att göra denna avgränsning är att vi till hösten mera vet vilka förslag regeringen kommer att lägga fram. En viss inblick har vi ju fått nu.

Det var med en viss förvåning som jag lyssnade på Ivar Franzéns inlägg här i dag. Jag har hört en hel del från riksdagens talarstol, men att kalla Birgitta Dahl för en lam anka tycker jag nästan är ett fall för diskrimineringsombudsmannen. Jag förstår naturligtvis Ivar Franzéns besvikelse över att Birgitta Dahl inte är villig att genomföra centerns energipolitik. Men Birgitta Dahl är nu vald på en socialdemokratisk valsedel. Hon står för en, som jag betecknar den, realistisk avvecklingslinje, nämligen linje 2. Då är det för mycket begärt att hon helt plötsligt skall gå över till centerns linje i dessa frågor.

Bakgrunden till att Ivar Franzén vädjar till socialdemokratin att genomföra centerns linje är väl den röra som finns på den borgerliga kanten när det gäller energipolitiken. Hans klagande är ett uttryck för en riktig iakttagelse, nämligen att det bara är socialdemokratin som kan genomföra kärnkraftsavvecklingen. Så är det naturligtvis.

Vi har nu fått regeringens proposition. Där konstateras vissa saker som vi får återkomma till. En sak är emellertid fullständigt klar. Avvecklingen av kärnkraften skall vara genomförd senast år 2010. Det slås återigen fast. Sedan förs ytterligare diskussioner. Det som har hänt under det senaste året har naturligtvis ytterligare aktualiserat avvecklingsfrågan och frågan om man inte kan tidigare lägga avvecklingen. Det görs vissa preliminära bedömningar som hänger på i vilken utsträckning man kan hushålla med energi och tillföra ny energi.

Jag skall inte ge mig in och citera det beslut som enhälligt fattades av socialdemokraternas partistyreelse. Låt mig bara säga att det naturligtvis har förts en debatt inom socialdemokratien kring dessa oerhört viktiga frågor. Man har sedan samlat sig kring en linje som lagts fram i en proposition. Vi återkommer till detta längre fram.

I övrigt tänkte jag gå in på några punkter i den proposition om vissa energifrågor som vi har att behandla i dag. Propositionen har legat till grund för näringsutskottets betänkande 34. Det handlar i allt väsentligt om Vattenfalls anslagsframställning. Utskottets majoritet har sagt ja till de investeringsäskanden som regeringen framfört när det gäller Vattenfall, 3 575 milj. kr.

Sedan kan man naturligtvis i den här nya situationen diskutera om ånggeneratorbytet i Ringhals 2 skall fullföljas. Det finns olika uppfattningar om det. Centern och vpk har en, och moderaterna och folkpartiet har en annan.

Vi har från socialdemokratiskt håll i utskottet sagt att vi i princip håller fast vid den linje som beslutades förra året, att man bl. a. av säkerhetsskäl skall genomföra ånggeneratorbytet. Men för det fall att regeringen skulle komma på en annan tanke har vi gjort det i och för sig självklara påpekandet att regeringen har friheten att hålla inne detta anslag.

I övrigt, herr talman, har en annan fråga kommit upp som vi tycker är ganska viktig. Det gäller den gemensamma borgerliga reservationen om att privatisera Vattenfall. Här kan man påminna sig centerns envetna kamp – om jag får kalla det så – på energiområdet, där man verkligen har spelat ut energifrågan som den kanske viktigaste politiska frågan under de senaste 15 åren. Då frågar man sig hur det kan vara möjligt för centern att gå med moderaterna och folkpartiet för en privatisering av Vattenfall.

Förvåningen från vårt håll blir inte mindre av att man i den gemensamma reservationen på s. 48 i utskottsbetänkandet kan läsa vad reservanterna anser: "Utskottets principiella inställning till frågan om statligt företagande är att staten bör avveckla affärsverksamhet inom områden där det inte finns särskilda skäl för ett sådant engagemang från statens sida."

Jag har tydligen helt missuppfattat centerns engagemang i de här frågorna. Nog är väl energifrågan. Ivar Franzén av den digniteten att det finns särskilda skäl för ett engagemang från statens sida? Men här är man i stället beredd att sälja ut aktier. Man vill visserligen behålla kärnkraftsdelen i statligt ägo, men om jag har fattat Ivar Franzén rätt är även andra delar av energipolitiken viktig.

Därför tycker jag att det är en mycket speciell inställning från centerns sida som tydligen resulterat i den gemensamma reservationen med moderaterna

och folkpartiet i den här frågan. Jag vill bara notera detta till protokollet, eftersom denna argumentering inte riktigt stämmer med centerns övriga argumentering i energifrågan.

En annan fråga i utskottsbetänkandet är också ganska viktig. Det gäller om Vattenfall skall ha ett sektorsansvar när det gäller forskning och utveckling beträffande elkraftsteknik eller inte. Där har de olika partierna hamnat på litet olika uppfattningar. Från socialdemokratiskt håll tycker vi att man bör bifalla regeringens förslag att Vattenfall skall ha detta sektorsansvar, och vi tror att det finns ganska goda skäl för det. På s. 25 framgår de skälen ganska klart. Vattenfall skall inte kunna disponera detta sektorsansvar hur som helst, utan utgångspunkten för det ansvaret är de övergripande forsknings- och utvecklingspolitiska riktlinjer som regeringen och riksdagen kommer att anta i annat sammanhang.

Moderaterna vill att universitet och högskolor skall ha huvudansvaret. Det kan man tycka låter bra. Men i den motion som moderaterna har fört fram i ärendet sägs följande: "Liksom övriga kraftbolag måste vattenfallsverket självt få avgöra omfattningen och utformningen av denna verksamhet." Detta liksom reservationen från borgerligt håll på den här punkten innebär att man skall ge Vattenfall full frihet på det här området. Det tycker jag skulle vara en dålig samhällsprövning när det gäller en sådan viktig fråga som ansvaret för forskning och utveckling på det elkraftstekniska området.

De borgerliga vill alltså inte lägga grunden för en oberoende forskning och utveckling på detta område genom att låta högskolor och universitet forska fram "sanningen" eller göra sådana satsningar som är samhälleligt intressanta. Snarare innebär den linje som man för fram i den borgerliga reservationen att det blir helt fritt för vattenfallsverket att använda de pengar som annars skulle gå till insatser som är knutna till det sektorsansvar som verket har under samhällets ledning och som innebär att det blir en samhällelig styrning. Går den borgerliga reservationen igenom innebär detta att Vattenfall inte längre har det här ansvaret utan kan använda pengarna för de ändamål som verket självt som enskilt företag tycker är de rätta att satsa på.

Jag vill ha detta sagt, eftersom man möjligen kan luras att tro att reservationen från borgerligt håll med moderaterna i spetsen skulle innebära att man genom att inte ge Vattenfall sektorsansvaret finge mer av "samhälls-tillvärd" forskning på det här området.

I övrigt kan jag bara konstatera, herr talman, att vi i utskottet har kommit överens om att vi skall begära att regeringen i samband med den av riksdagen beställda allmänna regionalpolitiska utredningen ser på möjligheterna att med medel från vattenkraftsanläggningarna ge vattenkraftskommuner regionalpolitiskt stöd. En sådan lösning kan innebära både fördelar och nackdelar, men vi anser att frågan i vilket fall bör belysas ordentligt. Jag tror, liksom en majoritet i riksdagen, att vi behöver satsa ytterligare på regionalpolitiska åtgärder framöver. Det gäller då att finna vettiga former för detta, och det kan därvid eventuellt vara lämpligt att använda en del av de medel som kraftföretagen får när de utnyttjar vattenkraften i bl. a. inlandskommunerna i Norrland.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets hemställan i betänkandet och avslag på samtliga 24 reservationer.

Anf. 112 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det finns en avslöjande passus i Lennart Petterssons anförande. Till hösten, säger han trosvisst och förhoppningsfullt, vet vi litet mer vad regeringen vill, och då kan vi ta ställning till de viktiga energifrågorna. Ja, herr talman, "fan tro't, sa Relling". Efter 15 år av utredningar, diskussioner och framlagda fakta står alltså socialdemokraternas representant här i kammaren och säger att till nästa höst vet vi vad regeringen vill i den här frågan.

Är inte det en avslöjande ynkedom att regeringen efter alla dessa år inte vet vad man skall göra på energipolitikens område? Det tycker jag är avslöjande och i högsta grad ett bevis på en storartad och kolossal inkompetens i dessa frågor.

Det hade inte spelat någon roll om jag hade suttit tillsammans med er i näringsutskottet, som jag gjorde förra perioden, för ni är ju precis som alla andra ställda inför faktum av regeringen. Vad kan utskottet göra, när regeringen inte lägger fram några förslag? Vi kan ju motionera. Ni kan ju själva från socialdemokratiskt håll motionera, om ni tror att det är lönt. Men om inte regeringen bryr sig om det, så spelar det ju ingen roll.

Det är det som är det upprörande i den här frågan. När det nu gått ett år efter Tjernobykatakstrofen, som rörde upp litet panik till en början, kommer jag väl i håg vad som sades när vi hade vårt första sammanträde här i riksdagen i maj förra året efter katastrofen. Men det glömde man snart bort, och sedan kom den gamla vanliga förhållningstekniken, det bedrägliga förfarandet att utreda så att folk skall hinna glömma osv. Det är typiskt för den politik som har förts under de här åren. Jag underkänner den, och jag tror faktiskt att också en stor del av svenska folket underkänner den.

Det är en liten passus i det hela, när Lennart Pettersson här öppnar litet smått för att vi kanske ändå inte skall slänga ut dessa miljoner i Ringhals 2-hålet, trasorna där nere vid Hallandskusten. Det var första gången jag hörde en sådan antydning, och det var intressant så långt.

Anf. 113 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Oswald Söderqvist och jag har säkert inte identiska uppfattningar om hur energipolitiken i landet skall föras, men jag tror att vi kan vara ganska överens om ---

Anf. 114 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att repliken gäller Lennart Petterssons anförande.

Anf. 115 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Jag skall omedelbart korrigera mig.

Det finns likheter i bedömningarna inom denna kammare av innehållet i det som Lennart Pettersson sade. En sådan likhet kan vara att vi bedömer att socialdemokratin i dag inte har en genomtänkt, konsekvent och sammanhållen energipolitik. Resultatet av en lång tids diskussioner och strömningar inom det socialdemokratiska partiet är att i dag det bland riksdagens partier inte finns något som uppvisar så stor oenighet och så stor oklarhet om var det står i energifrågan som den svenska socialdemokratin. Det är beklagligt. För

ett oppositionsparti kan det naturligtvis vara en glädje att konstatera att det finns angreppspunkter på regeringspartiet i det här avscendet. Att det blivit på detta sätt är emellertid beklagligt från landets synpunkt, eftersom landet har behov av en energipolitik, en konsekvent och fast sådan. Landet har inte det i dag till följd av att socialdemokratin gett sig ut i ett gungfly av velande.

Herr talman! Det senaste exemplet är det som Lennart Pettersson var inne på. Det gäller Ringhals. Centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna sade nej till ombyggnad. De är konsekventa – de har sagt nej hela tiden och står fast vid det. Jag delar inte deras uppfattning, men jag respekterar den. Folkpartiet, moderaterana och socialdemokraterna sade att det – av de skäl som regeringen angav – var miljömässigt riktigt och också på andra sätt försvarligt att använda över 1 miljard för att bygga om Ringhals 2. Från moderaterna och folkpartiet säger vi detsamma i dag också. Men vad säger den socialdemokratiska utskottsgruppen? Ja, den vet inte riktigt om den skall falla hit eller dit. Den vill hålla alla möjligheter öppna. Det är på så sätt, menar jag, som bristen på konsekvens framstår som tydligast. Det belyser regeringens och det socialdemokratiska partiets ocnighet och svaghet i energifrågan.

Anf. 116 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Det är skrämmande hur lätt Lennart Pettersson tar på att man sorterar bort alla framåtsyftande frågor och på att vi här tvingas debattera energifrågorna utan att kunna lämna ett enda klart besked utåt. Att det sker en obotlig skada på den förnyelse av energisystemet som riksdagen har varit enig om berör inte Lennart Pettersson. Han tycker bara det är bekvämt att slippa få energidebatten – det är viktigare för Lennart Pettersson än sakfrågorna.

Om en president i USA som förlorar sitt politiska inflytande kallas för lam anka, tycker jag den symbolen kan vara betecknande på en miljö- och energiminister som inte får igenom det hon talar om. När Lennart Pettersson hävdar att Birgitta Dahl inte är centerpartist, har jag förståelse för det, men hon har pratat centerpolitik gång efter annan, och det måste finnas ett rimligt samband mellan ord och handling. Jag anklagar Birgitta Dahl för att hon inte på något sätt lyckas följa upp det förnuftiga och framåtsyftande som hon talar om. Och detta har Lennart Pettersson det största ansvaret för. Det är inte jag som har gjort Birgitta Dahl till en lam anka, utan det är Lennart Pettersson och hans socialdemokratiska bröder och systrar som har gjort det. Ni har det största ansvaret för det svek socialdemokraterna begick våren 1986. Lennart Pettersson var socialdemokraternas främste förhandlare. Vi var överens om att det skulle ske en förnyelse utan avbrott, och Lennart Pettersson betygade att det visst skulle vidtas nödiga åtgärder. Samma intyg kom från regeringshåll: även om vi fick skriva litet vagt så skulle centern och jag vara medvetna om att här fanns god vilja. Vad har hänt? Ingenting! Man har bara försämrat och försämrat.

Det är en oerhörd skuldbörda som socialdemokraterna tar på sig.

Man kunde gjort bot för detta genom ett utskottsinitiativ, genom att bevilja de 100 milj. kr. som vi nu tre gånger har behandlat i utskottet, men inte ens detta har socialdemokraterna varit beredda att göra.

När det gäller Vattenfall, är det närmast så att det är moderater och folkpartister som nästan helt ställt upp på centerns linje. Vi kan inte se något fel i att svenska folket får en möjlighet att äga vattenkraftsaktier, att detta blir ett i egentlig mening folkägt företag, och därtill med förbättrad ekonomi. Vi förutsätter att det skall finnas en regering som driver energipolitiken, och det behöver vi inte ha Vattenfall som gör.

Anf. 117 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Det är ganska remarkabelt att man från socialdemokraternas sida har fört in den här brasklappen när det gäller bytet av ånggeneratorerna i Ringhals. Ombyggnadskostnaden ligger på 1,2 miljarder. Upphandlingen har redan skett, och av betänkandet kan man konstatera:

”Enligt vad utskottet har erfarit beräknas vattenfallsverket t. o. m. juni 1987 ha förbrukat ca 35 milj. kr. av anvisade medel. Därutöver är verket enligt avtal bundet till åtaganden för drygt 500 milj. kr.”

Herr talman! Är det verkligen möjligt att socialdemokraterna och därmed Lennart Pettersson vid detta tillfälle kan ställa upp och mer eller mindre ifrågasätta om den här investeringen eller ombyggnaden skall äga rum? Är man i så fall beredd att ”sätta sprätt på” 500 milj. kr. på ett så lättvindigt sätt? Vad är annars motivet bakom den möjlighet som den socialdemokratiska majoriteten i näringsutskottet öppnar för att ompröva ombyggnaden?

Det finns ganska goda grunder, sade Lennart Pettersson, för att lägga sektorsansvaret när det gäller forskningen på Vattenfall. I morgon skall vi här diskutera forskning, och det är statens energiverk som skall sköta mycket av forskningen på det energipolitiska området. På vilket sätt anser Lennart Pettersson att det är förenligt med praktik och förnuft att låta både Vattenfall och statens energiverk ha ett ansvar på energiforskningens område? Jag tror inte att den samhällstillvända forskningen blir speciellt mycket bättre genom att den läggs på två parter.

Vart skall de övriga kraftproducenterna vända sig när det gäller forskning-
en? Skall de gå till sin konkurrent Vattenfall och fråga om de får forska?

Anf. 118 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Det väsentliga när det gäller sektorsansvaret för den eltekniska forskningen är att Vattenfall skall tvingas ta ett samhällsansvar och inte enbart ett företagsansvar. Om ansvaret läggs någon annanstans innebär det att det måste ges särskilda anslag för det, men Vattenfall kan använda sina medel precis hur man vill. Vi socialdemokrater anser alltså att sektorsansvaret i detta fall från flera olika synpunkter bör läggas på Vattenfall.

I den mån konkurrenter till Vattenfall i någon större utsträckning bedriver forskning på detta område behöver de inte gå till Vattenfall och resonera, annat än i de fall där de samverkar.

Det väsentliga har varit att se till att denna forskning blir samhällsligt inriktad och att den finansieras. Så gott om pengar har nämligen inte skattebetalarna att de utan vidare kan skaka fram pengar ur någon annan börs.

I övrigt vill jag kommentera Oswald Söderqvists synpunkter och även Ivar

Franzéns tal om ynkedomen i socialdemokraternas energipolitiska linje. I grunden ligger vår linje 2 fast. Att vi nu inte vill avveckla kärnkraften med omedelbar verkan har sina mycket klara ekonomiska, miljömässiga och försörjningsmässiga skäl. Därför förekommer det tveksamhet i formuleringarna.

Det är inte så enkelt som att bara avveckla kärnkraften, utan man måste också se till att det går att skaffa energi på annat sätt. Vi kan inte från socialdemokratiskt håll ta ansvar för någon annan linje än den som innebär att det finns ersättning, antingen genom sparande eller genom andra energikällor, innan kärnkraften kan avvecklas.

Var och en kan läsa i den nya principproposition som nu har kommit vilken inriktning vi har. Det görs där en analys och en genomgång av vad som kan tas fram i fråga om ny energi och hushållning när kärnkraften kan börja avvecklas. Vi kan inte specificera mer än så. Förhoppningsvis kan vi successivt få fram mera fakta så att konkreta beslut kan fattas.

Anf. 119 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Jo, det är en ynkedom när regeringen inte kan komma fram till konkreta och precisa förslag efter denna långa tid. Lennart Pettersson talar mot bättre vetande när han, för vilken gång i ordningen vet jag inte, påstår att man måste skaffa fram ersättning för kärnkraften innan man kan stänga några reaktorer. Vi vet faktiskt, från arbetet i energirådet, på gott och ont som det var, att det finns möjligheter att göra en snabbare avveckling än regeringen vågar sig på att ta ansvar för. Vi har aldrig från vårt partis sida krävt någon panikavveckling. Vi har år efter år lagt fram väl preciserade, väl genomtänkta förslag om sparande och hushållning, om investeringar i ny elproduktion. Mottryckskraft och vindkraft föreslog vi för tio år sedan. Det som ni i den proposition som har lagts fram i dagarna nu talar om att man eventuellt skall börja tänka på kommer tio år efter det att vi första gången tog upp det. Det tycker jag är ganska ynkligt, det måste jag verkligen säga.

Det har tagit en oerhört lång tid innan insikten om att det går att avveckla kärnkraften på allvar har trängt in i det socialdemokratiska partiet. Hos många av er har det inte trängt in än i dag. Men ni kommer förhoppningsvis att bli tvungna att lyssna på de ökande opinionsstormar som finns i kölvattnet till Tjernobyl. Det står klart för allt fler att kärnkraften inte var den billiga och ofarliga energikälla som ni så länge har predikat att den var.

Det är ett uppvaknande under galgen, men jag är glad att ni har ändrat er. Det hade ändå varit mer klädsamt om ni varit litet mer ödmjuka och inte som Lennart Pettersson talat om linje 2, som var ett stort bedrägeri från början till slut. Man lovade att avveckla, men tredubblade först det svenska kärnkraftsprogrammet. Det har vi som var med inte glömt, och förhoppningsvis är det många andra som inte heller har glömt det.

Anf. 120 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Lennart Pettersson talar om att vi måste tvinga Vattenfall till samhällsansvar. Skälet är, enligt Lennart Pettersson, att vi på så sätt slipper att ta skattepengar till utvecklingsarbetet. Jag tror att Lennart Pettersson här är inne på kärnan till varför man från socialdemokratiskt håll är så förälskade

i Vattenfall. Man slipper då att ta skattepengar. Men vems pengar tar man? Jo, man tar självklart elabbonenternas pengar.

Vad vore det för skillnad, Lennart Pettersson, om ni följde det förslag som vi har lagt om energins utvecklingsfond eller fullföljde det förslag som Lars Andersson lade fram i energiforskningsutredningen? Vi plockar samma pengar men från all elenergi. Vi gör dem fria från partsintresset Vattenfall och utnyttjar dem efter den energipolitik som regeringen borde föra. På det sättet kan vi fritt se till att skapa bästa möjliga förutsättningar för den förnyelse som riksdagen har beslutat om. Vad finns det för nackdelar med detta? Inte en enda krona till i belastning på statsbudgeten. Vi kan skaffa oss bättre resurser. Det är den linjen centern har drivit. Varför ställer ni inte upp på den? Varför skall ni nödvändigtvis baka in verksamheten i Vattenfall, med ganska liten insyn. De är inte mer än människor de heller, det blir alltså en styrning emot produktion. Det kan inte hjälpas.

Linje 2 ligger fast, säger Lennart Pettersson. Det finns inga miljömässiga, ekonomiska eller säkra möjligheter att börja avvecklingen nu. På ingen punkt har Lennart Pettersson rätt. Det finns gott om basproduktion. Vi kan utan att få brist på basproduktion, utan att nämnvärt behöva öka användningen av oljekondens stänga Barsebäck och Ringhals 2 omedelbart. Det behövs en förstärkning av ledningskapaciteten till Skåne, det är allt. Detta vet Lennart Pettersson, så det är enbart undanflykter. Vi kan inte vara mer exakta.

När socialdemokraterna var i opposition kritiserade man de borgerliga propositionerna för att de ett år efter folkomröstningen inte exakt föreskrev hur vi skulle utveckla vår energianvändning. Nu, efter sju år och fem år i regeringsställning vet socialdemokraterna ingenting. Det är en bedrävelse utan like!

Anf. 121 PER-RICHARD MOLÉN (m) replik:

Herr talman! Förra våren lade regeringen fram ett förslag att man skulle byta ånggeneratorerna i Ringhals. Riksdagens majoritet beslöt att anslå 1,2 miljarder kronor. Sedan har Vattenfall beslutat att verkställa det uppdrag man har fått och bundit sig i avtal om leveranser för 500 milj. kr., och 35 är redan förbrukade.

Jag fick inget svar på min fråga förra gången. Är Lennart Pettersson och den socialdemokratiska regeringen beredd att låta 500 milj. kr. gå om intet? I så fall är det värdefullt att lämna det beskedet ganska snabbt. Det kräver rätt omfattande omplanering för Vattenfall när det gäller att kunna försörja sina kunder med el.

Anf. 122 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Per-Richard Molén gör en stor höna av en liten fjäder. Vi har sagt att vi ställer oss bakom anslagsframställningen till Vattenfall, och det inkluderar en fortsättning av ånggeneratorbytet i Ringhals 2. Vi har dessutom gjort det försynta påpekandet att regeringen har möjlighet att överväga huruvida man skall fullfölja en sådan här sak. Det ligger helt inom de konstitutionella rättigheter som regeringen har. Vi tycker att detta är rimligt. När man nu skall gå igenom möjligheterna att eventuellt tidigarelägga en

avveckling på någon eller några punkter kan det vara naturligt att också Ringhals 2 är med i bilden. Det är bara så att regeringen har bollen på denna punkt, och då är det inte orimligt att göra ett påpekande.

Oswald Söderqvist och Ivar Franzén återkommer och talar om den ynkedom som skulle representeras av den socialdemokratiska energipolitiken och linje 2. De tror att stora delar av svenska folket tycker förfärligt illa om den energipolitik som bedrivs. Men om man tar del av intervjuundersökningar, opinionsundersökningar och annat som har gjorts finner man nog, Oswald Söderqvist och Ivar Franzén, att en majoritet av svenska folket ställer upp på avvecklingsmodellen i linje 2. Man har full förståelse för att avvecklingen inte kan göras hur som helst utan måste ta tid, om den skall kunna ske i miljömässigt, försörjningsmässigt och även ekonomiskt acceptabla former. Det som en del uppfattar som ynkedom uppfattar en majoritet av det svenska folket som en riktig politik på ett samhällsekonomiskt mycket viktigt område.

Till slut: Sektorsansvaret för Vattenfall innebär att regeringen ger riktlinjer till Vattenfall. Vattenfall får finansiera satsningen med samhällsliga förtecken. Det alternativ som borgerligheten har fört fram i reservationer, och de stolta paroller man har att universitet och högskolor skall klara denna forskning kan inte finansieras. Risken är att det inte blir några pengar till satsning på ny elteknik.

Andre vice talmannen anmälde att Per-Richard Molén, Ivar Franzén och Oswald Söderqvist anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 123 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! I denna debatt, som handlar om så stora och avgörande frågor för hela vårt land, vill jag säga några ord om en speciell och för Västernorrlands län mycket viktig fråga. Det gäller förslaget i motionen N511 av Per-Richard Molén, Sigge Godin och mig om utlokalisering av Vattenfalls huvudkontor eller delar därav till Västernorrlands län.

Det är i mindre utsträckning en energipolitisk fråga och i desto högre grad ett regionalpolitiskt spørsmål. Skall vi lyckas få regional balans i vårt land måste regionalpolitiska bedömningar göras inom samhällets alla sektorer.

Bakgrunden till vår motion är det synnerligen stora behov Västernorrlands län har av att få ordentliga tillskott av sysselsättning. Befolkningsutvecklingen där är nämligen mycket oroande. Sedan 1983 har länets befolkning varje år minskat med ca 1 200 personer, varav drygt hälften till följd av nettoutflyttning. Länets samtliga sju kommuner minskar sin befolkning, och prognoserna för sysselsättnings- och befolkningsutvecklingen pekar mot en fortsatt negativ utveckling.

Mot denna bakgrund behövs ett tillskott av synnerligen många arbetstillfällen för att bryta den negativa utvecklingen och för att undvika att de negativa prognoserna går i uppfyllelse. Det är mot den bakgrunden vi tre icke-socialistiska riksdagsledamöter i den nämnda gemensamma motionen begärt att riksdagen skall uttala sig för en omlokalisering av Vattenfalls huvudkontor eller delar därav till vårt län.

Vattenfalls huvudkontor har för närvarande ca 2 000 anställda. Vattenfalls verksamhet är av naturliga skäl spridd över olika delar av landet, men huvuddelen av vattenkraften finns som bekant i norra Sverige. En flyttning av huvudkontoret till Västernorrlands län skulle medföra att huvudkontoret så att säga kom närmare primärproduktionen.

Det finns anledning att härvidlag jämföra Vattenfall med två andra statliga verksamheter, nämligen Domänverket och LKAB. Domänverkets huvudkontor flyttades på 1970-talet från Stockholm till Borlänge, och LKAB:s huvudkontor har flyttats från Stockholm till Luleå. Båda dessa exempel visar att huvudkontor för statliga, affärsdrivande verksamheter med fördel kan utlokaliseras från Stockholm till delar av landet som ligger närmare huvuddelen av deras verksamhet.

Att stora företag kan ledas från Västernorrlands län är SCA ett gott exempel på. För flera årtionden sedan flyttades dess huvudkontor från Stockholm till Sundsvall.

De olika statliga verk som under 1970-talet lokaliserades till Sundsvall är också goda exempel på att statlig verksamhet med fördel kan drivas i Västernorrland.

Tyvär synes inte utskottsmajoriteten ha något intresse av att verka för den av oss motionärer begärda omlokaliseringen. Efter att ha avstyrkt motionskrav om ett särskilt energiföretag i Norrbotten säger utskottet på s. 30 endast: "Inte heller anser utskottet att riksdagen bör ta något initiativ beträffande lokaliseringen av vattenfallsverkets huvudkontor. Alltså avstyrks motion 1986/87:N511".

Det var faktiskt magrare än jag hoppades på när vi skrev motionen. Utskottsmajoritetens skrivning saknar analys av och förståelse för de problem vi angivit och det förslag vi framlagt.

Dess bättre har utskottets moderater och centerpartister i reservation 16 uttalat sig positivt om de i motionen framförda tankarna. Man uttalar dessutom att man utgår från att möjligheterna till en utlokalisering av de centrala funktionerna hos vattenfallsverket övervägs av verket självt och av regeringen.

Jag hoppas vi kan utgå från att utlokaliseringsmöjligheterna övervägs och yrkar bifall till reservation 16. Om inget sker när det gäller denna omlokalisering lovar vi motionärer att återkomma vid kommande riksmöten. Vi hoppas att det då blir ett enigt krav från Västernorrlands län och att utskottsmajoriteten då skall inse frågans stora betydelse.

I detta anförande instämde Sigge Godin (fp).

Anf. 124 TURE ÅNGQVIST (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas motionen N538, som handlar om Fatsjöprojektet och som jag något vill kommentera.

Motionen har kommit till av två skäl. Det ena är att kommunen står inför en av de svåraste sysselsättningskriser som inträffat sedan början av 1960-talet. För närvarande är hotet om nedläggning av Stekenjokkgruvan mycket stor. Direkt och indirekt mister 250 människor sitt arbete, och kringeffekterna innebär att ca 500 människor berörs. En hel bygd är på väg

att utplånas. Kan ni tänka er den situationen!

Det andra är att vi tar vårt ansvar i vår lilla del av landet och erbjuder denna möjlighet på energisidan med hänsyn till landets omställning från kärnkraft till energi baserad på andra alternativ.

Utbyggnaden av vattenkraftstillgångarna i Vojmån aktualiserades redan i början av 1970-talet, då denna församling beslöt att Vindelälven tills vidare inte skulle byggas ut. Från 1978 och framåt har turerna varit många mellan Vattenfall och de olika regeringarna. Ena gången utreds och görs bedömningar på kraftekonomiska grunder. Vid ett annat tillfälle görs bedömningen efter samhällsekonomiska grunder, och då får Vattenfall i uppgift att driva Fatsjöprojektet vidare.

Men, herr talman, sedan har något som heter vattenkraftberedningen kommit in i bilden. Den har då stannat vid att föreslå Vojmå kraftstation i stället för Fatsjö. Motiven var huvudsakligen att Vojmå i förhållande till Fatsjö skulle innebära mindre inverkan på naturen och medföra en bättre ekonomi. Det senare kan jag hålla med om, men inte att Vojmå kraftstation skulle innebära mindre inverkan på naturen.

Jag skulle kunna räkna upp långtgående bevisföring som motsäger de slutsatser som vattenkraftberedningen kom fram till i vad gäller miljön, men jag avstår då jag har den uppfattningen att denna felsyn nu är korrigerad i departementet.

Under hela utredningstiden har Vilhelmina kommun bestämt motsatt sig den konventionella utbyggnaden av Vojmån, och det av två skäl.

Vid den ingående diskussion som fördes innan kommunen släppte Volgsjöforsen så förutsatte detta beslut att Fatsjö kraftstation skulle byggas, och att i Vojmån minimitappning, trösklingar i älvfåran och kraftfulla insatser i älven för fisket skulle komma till stånd.

Det andra är att kommunen bedömar att miljöeffekterna är mindre i Fatsjöprojektet.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men förväntar mig med utgångspunkt i utskottets skrivning, att om "nya omständigheter skulle ge anledning för regeringen att inta en ändrad inställning till detta projekt räknar utskottet med att regeringen tar erforderliga initiativ".

Viktiga delar av dessa nya omständigheter har noterats i detta inlägg, varför jag hoppas att frågan faller framåt i senare behandling.

Anf. 125 LENNART PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort tala om för Ture Ångqvist att vi i utskottet har ägnat mycket stor uppmärksamhet åt Fatsjöprojektet. Det gäller inte minst utskottets s-ledamöter.

Det är självklart att vi tycker att den sysselsättningssituation som ni har i kommunen är utomordentligt allvarlig. Vi ville verkligen se vad vi kunde göra för att hjälpa till på det området, och kanske finns det en liten öppning i den skrivning som utskottet har gjort i sitt betänkande, att om det framkommer nya omständigheter, räknar vi med att regeringen tar erforderliga initiativ.

Men det är ju helt klart att med de låsningar som finns i riksdagen när det gäller vattenkraftsutbyggnaden, ibland av mycket goda skäl; tyckte vi inte, när vi lade samman allting, att vi kunde gå längre.

Anf. 126 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Sedan flera år tillbaka har vpk motionerat om att en del av de mycket höga vinsterna i vattenkraftverken skall få stanna kvar i de berörda regionerna och vara en resurs för att utveckla näringslivet. Vi har under de här åren märkt att vi har fått ett allt starkare stöd för våra synpunkter. Bl. a. har fackliga organisationer uttalat sitt gillande av förslaget. Inlandskommunerna i Västerbotten har också som en punkt i sitt åtgärdsprogram upptagit frågan om en återbäring av de mycket höga vinster som görs i kraftverken.

En utredning från Jämtland kan också ses som ett stöd för vårt förslag. Nu var den begränsad till att enbart gälla Jämtland och att det där skulle bedrivas en mångårig försöksverksamhet. Det anser vi inte vara bra eller nödvändigt. Det behövs enligt vår mening inte någon försöksverksamhet.

Ett ytterligare bevis för att vårt förslag fått ökat stöd är att centern i år har anslutit sig till tanken att det bör vara möjligt att låta en del av dessa vinster återgå till de berörda regionerna.

Det kan väl också ses som ett ökat tryck för kravet, när majoriteten i utskottet förordar att frågan utreds. Ändå får man beklaga att inte utskottet var berett att nu begära ett förslag från regeringen. Risken är ju uppenbar att man nu begraver den här frågan i en utredning i flera år framöver. Vi reservanter anser att det finns ett tillräckligt beslutsunderlag för att regeringen skall kunna framlägga ett förslag till riksdagen.

Med det vill jag yrka bifall till reservation 18 vid betänkandet.

Sedan några ord angående Ture Ångqvists anförande. Helt nyligen läste jag i en turistbroschyr om Vilhelmina, där det sades att Våjmån är ett av Sveriges bästa strömfiskevatten. Det påståendet har jag ingen anledning att betvivla.

Men man har ju räknat med att denna älvsträcka skall utsättas för en gigantisk miljöförstöring. Jag kan väl aldrig tänka mig att regeringen är beredd att resa ett sådant monument över sin miljöpolitik som ett genomförande av detta byggprojekt skulle innebära.

Ture Ångqvist! Det finns malm i Stekenjokk för minst två år framåt. Låt oss kämpa för att fortsatt brytning sker där, medan man skapar de arbetstillfällena som behövs när gruvan till slut är uttömd!

Anf. 127 TURE ÅNGQVIST (s) replik:

Herr talman! I vad gäller den förstörda älven, Vojmån, vill jag påpeka att vi har andra exempel i vår kommun, där vi har gjort utbyggnader. Man har trösklad och fått sel som innehåller mycket vatten, och man får vattenströmmar genom älvfåran i olika tidsperioder, vilket gör det möjligt att behålla ett mycket bra fiske.

Att John Andersson hänger upp sig på en artikel i Sportfiskaren förstår jag, för han har mycket lätt att hänga på enskilda och små gruppers tyckande i dessa frågor. Men vi har i kommunen mycket noggrant utrett fiskefrågorna när det gäller Vojmån.

I fråga om Stekenjokk håller jag med John Andersson om att det vore enormt värdefullt – och vi har inte heller släppt den frågan – om man kunde bereda möjlighet till fortsatt sysselsättning i Stekenjokkgruvan. Men vi har en kraftverksproducerande arbetskraft som åker runt som vattenrallare. De behöver också arbete.

Anf. 128 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! För att undvika en framtida klassisk debatt om hönan och ägget vill jag bara tala om för John Andersson att centern långt innan John Andersson kom in i riksdagen drev kravet att vattenkraftskommunerna skulle få tillbaka skälig andel av det värde som vattenkraften har.

Anf. 129 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Ivar Franzén att det kanske är en sak som jag förbisett, men det var inte illa menat när jag nämnde att vi sedan 1981 har drivit det här kravet.

Sedan till Ture Ångqvist. Han vill ge sken av att det är en enhällig kommun, med mycket brett stöd bland befolkningen, som står bakom kravet på en utbyggnad av Fatsjöalternativet. Det har jag mycket svårt att hålla med om.

Om vi gör en kostnadsjämförelse mellan Fatsjö och Vojmå, finner vi att man formligen kastar 240 miljoner i sjön när man bygger ut Fatsjö – om kostnaden ställs mot den energi man får ut.

Det kommer också att tappas så litet vatten i den gamla älvfåran när man bygger ut Fatsjö att det inte finns några som helst möjligheter till naturlig reproduktion av fisk i Vojmån. Detta är fastslaget och går icke att bestrida.

Om man nu måste bygga ut, så skulle två tredjedelar av Vojmån bli opåverkade om man valde Vojmåalternativet. Om man bygger Fatsjöprojektet, blir hela älvsträckan påverkad.

Ture Ångqvist säger att jag är snabb att hänga på små grupper som uttalar sig. Men alla miljö- och fritidsorganisationer på orten, liksom samtliga skifteslag längs Vojmån har klart uttalat att om man tvingas acceptera en utbyggnad och måste välja mellan dessa båda alternativ, så väljer man Vojmåalternativet.

Anf. 130 TURE ÅNGQVIST (s) replik:

Herr talman! Skall någon känna till vilka majoriteter som gäller i vår kommun, är det jag som är fullmäktiges ordförande därstädes. Efter att ha prövat detta ärende vid flera tillfällen i kommunfullmäktige vet jag att det där finns ett par tre stycken som inte är med på Fatsjöprojektet. Men vi har ett enigt parti, frånsett två stycken som bor utefter den här sträckan och, märk väl, är markägare. Hela centerpartigruppen har vidare ställt upp på dessa tankar. Vi är i stort sett överens i denna fråga.

Talet om att man skulle få fina värden i vad gäller fisket genom att bygga ut Vojmån är en absolut felsyn. Det kan jag bevisa med bilder och annat, men det har vi inte tid med nu. Verkligheten är den att om man bygger ut Vojmåns kraftstation så kommer man att ha dygnsregleringar med en amplitud på upp till 70 cm i vattenföring och på nät. Det skall strömma genom älvfåran. Det är enbart en liten sväng på 17 km som man kommer att gå förbi med vatten från kraftstationen och som inte berörs. Den här lilla sträckan på 17 km kommer att ha samma vattenföring som vid en eventuell utbyggnad av Fatsjö.

Anf. 131 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det har varit en ganska lång historia, och det finns mängder av olika beslut ifrån det allra första beslutet som fullmäktige tog. Jag har följt hela den här gången som denna fråga har haft.

Det var väl så, Ture Ångqvist, att fullmäktige satte upp som ett villkor att man skulle ha minst tio sekundmeters minimitappning i älvfåran? Senare har det kommit att röra sig om en tappning av två sekundmeter på vintern och sex sekundmeter på sommaren. Fiskeriintendenten har därtill klart uttalat att det fordras minst femton sekundmeter för att upprätthålla ett någorlunda normalt fiske. De ursprungliga förutsättningarna för utbyggnad gäller således inte längre.

Andre vice talmannen anmälde att Ture Ångqvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 132 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i motion 1986/87:N155 begärt att statens vattenfallsverk skall ges i uppdrag att stoppa utbyggnaden av Klippens kraftstation i Umeälven. Folkpartiet motsätter sig en utbyggnad av Klippen. Regeringen har redan en gång sagt nej till utbyggnad. Det var folkpartiregeringen som år 1979 sade nej till utbyggnadsplanerna.

Det är ännu inte klart hur det blir med tillståndsgivningen, och vatten-domstolen har inte heller avgivit något utlåtande ännu. Jag tycker att det är märkligt att ett projekt får prövas flera gånger. Därigenom kan kraftbolagen återkomma gång efter gång i hopp om att till slut få tillstånd. En utbyggd älv kan emellertid aldrig återkomma i örört tillstånd. När en älv är utbyggd är de viktiga naturvärdena spolerade för all framtid.

Folkpartiregeringen sade nej 1979, bl. a. på grund av att den föreslagna långa tunneln skulle få ytterst allvarliga konsekvenser för landskapsbilden. Att dammen nu flyttas några kilometer uppströms är endast av marginell betydelse bland de synpunkter som var avgörande för den förra regeringens nej.

Att riksdagen kan bevilja pengar till ett vattenkraftsprojekt innan tillståndsfrågan är avgjord är också mycket anmärkningsvärt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till folkpartiets reservationer, och då särskilt reservation 1.

I detta anförande instämde John Andersson (vpk).

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

21 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1986/87:44 om ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag (prop.

1986/87:119).

Ändrade förlustavdragsregler för vissa bostadsföretag

Anf. 133 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande 1986/87:44 handlar om regeringens förslag om ändrade förlustavdragsregler.

Bakgrunden till förslaget är att ett allmännyttigt bostadsföretag i Göteborgs kommun sålde en del fastigheter till Skanska, fastigheter som varit förlustbringande och som behövde rustas upp.

Enligt gällande regler kunde det köpande företaget tillgodogöra sig de förlustavdrag som ansamlats hos säljaren. Allt detta skedde helt i överensstämmelse med huvudreglerna i lagen om förlustavdrag.

En bra lag skall vara allmängiltig. När lagen försetts med ett växande antal undantag, mister den i överskådlighet och blir undan för undan allt svårare att tolka och följa. Så börjar bl. a. bli fallet med förlustavdragslagen. Undantag görs för fåmansföretag. Vi fick en gång en lex Kockum. Vid fusioner gäller speciella regler etc. Nu föreslår regeringen ytterligare ett undantag, låt oss kalla det lex Skanska.

Detta är betänkligt. Ägare till fastigheter av likartat slag skall behandlas lika i skattehänseende. Vill man komma till rätta med det problem som aktualiseras i propositionen, nämligen att schablontaxerade fastigheter när de omvandlas till aktiebolag i vissa fall kan få en förmånlig sats genom tidigare schablontaxering, bör inga ändringar göras av förlustavdragsreglerna. Där emot bör bostadsföretag oberoende av ägarna beskattas lika. Det är där skattereglerna bör ändras.

Till detta kommer att den spärregel som föreslås i propositionen kommer att få mycket liten betydelse i praktiken. Där den emellertid kan komma att utlösas, så att man inte får göra förlustavdrag, kan den dock komma att hindra angelägna rationaliseringar och rekonstruktioner.

Det finns således två skäl för avslag på regeringens proposition: För det första skall man i det längsta undvika att bryta mot grundläggande beskattningsprinciper. För det andra underlättar möjligheter till förlustavdrag rekonstruktioner på ett sannolikt billigare sätt än om stat eller kommun direkt måste gå in i rekonstruktionsarbetet.

Förbättringar av skattelagstiftningen kan däremot, som jag redan sagt, ske genom att beskattningen av bostadsföretag utformas likformigt, neutralt – så som lagar skall vara utformade.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

Anf. 134 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! I den proposition, som behandlas i skatteutskottets betänkande nr 44, föreslås att avdrag för förluster, som uppkommit i ett schablonbeskattat allmännyttigt bostadsföretag, inte skall få göras om sådan händelse inträffat, som innebär att företaget förlorat sin allmännyttiga karaktär, t. ex. genom försäljning.

Till betänkandet har fogats en reservation, i vilken moderaterna yrkar avslag på propositionen och bifall till en moderat motion, där man yrkar att beskattningsreglerna bör utformas så att man uppnår en ökad neutralitet mellan olika boendeformer.

I ett särskilt yttrande har folkpartiet anslutit sig till motionens yrkande om neutralitet i beskattningen, men yrkar i övrigt bifall till propositionen.

Syftet med de allmännyttiga bostadsföretagens verksamhet är att tillgodose behovet av bostäder. Verksamheten skall bedrivas utan vinstintressen och stå under kommunal och statlig tillsyn.

Det är endast under förutsättning att bolaget uppfyller dessa krav som schablonbeskattning kan komma i fråga. Schablonbeskattningen skall därför ses som ett led i en socialt inriktad bostadspolitik.

Frågan om bostadsbeståndets beskattning har också varit föremål för bostadskommitténs arbete och kommer att behandlas i samband med ställningstaganden i anledning av kommitténs betänkande.

Den nuvarande schablonmetoden innebär att de allmännyttiga företagen normalt redovisar skattemässiga underskott. Dessa underskott kan dock inte utnyttjas så länge företaget är schablonbeskattat. Om företaget av någon anledning upphör att vara allmännyttigt, kan det däremot aktivera stora ackumulerade förlustavdrag.

Det är enligt vår mening inte motiverat att dessa underskott, som uppkommit under den tid företaget varit schablonbeskattat, skall få utnyttjas när schablonbeskattningen upphört.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 135 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Det är helt klart att vi i detta sammanhang ser på problemen på olika sätt. Gunnar Nilsson talar om socialt inriktad bostadspolitik. Jag vill då bara påminna om hur denna politik ser ut i dagens Stockholm, och jag vill påminna honom om hur den såg ut i Stockholm, Göteborg och Malmö på 1970-talet – ibland överskott och ibland underskott på bostäder.

I skattelagstiftningen finns det en princip som innebär att man skall få göra förlustavdrag. Det är inte i detta avseende som skattelagstiftningen är felaktig, utan den är felaktig då det handlar om att man skall beskatta olika bostadsföretag på olika sätt. Då säger Gunnar Nilsson naturligtvis att man i det ena fallet inte har något vinstintresse, vilket man har i det andra. Då vill jag fråga: Vad är vinst? Jo, vinst är det som man får över när man betalat alla kostnader. Ibland blir det vinst, och ibland blir det förlust. Det gäller faktiskt för företagen att ha ett sådant eget kapital att de är stabila och kan stå emot förluster.

De problem på bostadsmarknaden som vi hade t. ex. på 1970-talet med mycket stora hyresförluster, då staten fick gå in med jättelika hyresförlustlån osv., berodde just på att man inte hade en stabil finansiering. Därför tror jag att bostadsutskottet och regeringen måste komma fram till att man skall ha likartad finansiering på bostadsområdet och likartad beskattning. Jag är övertygad om att vi i framtiden kommer att få det, så att vi inte behöver föra en sådan debatt.

Anf. 136 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Margit Gennser och jag har uppenbarligen olika uppfattningar om allmännyttans förtjänster. Men allmännyttan har spelat och spelar en

mycket viktig roll när det gäller det kommunala ansvaret för bostadsförsörjningen. Att utan vinstintresse svara för att socialt och standardmässigt goda bostäder kan erbjudas invånarna oavsett social ställning eller betalningsförmåga är en angelägen samhällsuppgift. Jag anser därför att det är motiverat att på olika sätt, även skattemässigt, underlätta för allmännyttan att fylla denna sin uppgift.

Jag kan inte heller se att de schablonbeskattningsregler som gäller i dag har varit till förfång för andra bostadsintressenter.

Anf. 137 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att det där med vinstintresse bara är ett sätt att ge information till dem som investerar i bostäder eller i företag osv. Det förhåller sig inte på ett sådant sätt att företag utan vinstintresse blir bättre än företag med vinstintresse. Uppriktigt sagt brukar det vara tvärtom.

Jag vill inte förlänga den här debatten, utan vi får väl föra en diskussion utanför kammaren.

Anf. 138 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Som jag tidigare har sagt har denna fråga om likformighet i skattehänseende varit föremål för bostadskommitténs arbete, och man kommer att beakta detta ställningstagande också.

Jag kan bara instämma i vad utskottet har sagt, nämligen att en ändring i denna riktning inte får innebära att man godtar transaktioner som har till huvudsakligt syfte att vinna fördelar i skattehänseende.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

22 § Föredrags

skatteutskottets betänkande

1986/87:46 om vissa justeringar av reglerna för lagervärdering (prop. 1986/87:132).

Vissa justeringar av reglerna för lagervärdering

Anf. 139 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Regeringen föreslår i proposition 1986/87:132 vissa justeringar av reglerna för lagervärdering. Jag tänker till debatt ta upp den del av förslaget som avser förändring av värdering av djur i förvärvskällan jordbruksfastighet och i förvärvskällan rörelse till den del den avser renskötsel.

Vid värdering av lager av djur i nämnda förvärvskällor gäller inte lägsta värdets princip. Djuren värderas enligt gällande bestämmelser till produktionsvärdet, vilket årligen fastställs av riksskatteverket för varje slag av djur. Det har visat sig att denna värderingsmetod får till följd att djuren i vissa fall värderas till högre belopp än vad saluvärdet utgör. Det innebär exempelvis

att höns alltid enligt riksskatteverkets anvisningar torde värderas till avsevärt högre belopp än vad saluvärdet uppgår till.

LRF och riksskatteverket har i skrivelser till regeringen påtalat konsekvenserna av gällande bestämmelser.

Nu föreslår regeringen att lager av djur får tas upp till saluvärdet, under förutsättning att detta understiger 50 % av djurens sammanlagda produktionsvärde enligt riksskatteverkets anvisningar. Utskottsmajoriteten följer förslaget i dess helhet.

Det är en mycket marginell förändring som föreslås. Departementschefen uttrycker det på följande sätt: "En mindre komplettering av värderingsreglerna bör emellertid kunna göras utan att invänta resultatet av det pågående utredningsarbetet. Jag syftar på de i och för sig sällsynta fall då djuren – även sedan möjligheten till nedskrivning med 50 % har utnyttjats – skall tas upp till ett belopp som överstiger allmänna saluvärdet."

För oss moderater är det självklart att grunderna för lagervärdering skall vara likformiga. Lägsta värdets princip måste enligt vår uppfattning även gälla vid värdering av djur på jordbruksfastighet och i renskötselrörelse. Det finns ingen som helst anledning att avvakta till dess att företagsbeskattningskommittén avslutat sitt arbete. Vi föreslår ju ingen ny princip. Samma princip gäller redan i dessa förvärvskällor vid värdering av annan typ av lager.

Socialdemokraterna talar ofta om förenklingar inom skatteområdet. När talet skall övergå från ord till handling lever socialdemokraterna inte upp till sina mål. Det här förslaget är ett typiskt exempel på detta förhållande. Det moderata förslaget är däremot entydigt och enkelt. Vårt förslag innebär också en garanti för en enhetlig behandling av bestämmelserna över hela landet.

Jag vill fråga utskottets företrädare:

Varför tar ni inte steget fullt ut och inför lägsta värdets princip?

Varför föreslår ni inte ett förenklande system?

Vad finns det för bärande skäl att hänvisa till företagsbeskattningskommitténs utredning?

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen i betänkandet.

Anf. 140 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Bakgrunden till att regeringens proposition 1986/87:132 behandlar en komplettering av reglerna för lagervärdering av djur på jordbruksfastighet är att såväl lantbrukarnas riksförbund, LRF, som riksskatteverket har tagit upp saken i framställningar till finansdepartementet.

I LRF:s framställning påminner man om att när nuvarande regler tillkom 1979 var avsikten att lager av djur skulle värderas på samma sätt som lager i allmänhet, alltså enligt lägsta värdets princip, dvs. värderingen borde bygga på det lägsta av anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet.

Emellertid visade det sig svårt att beräkna de direkta och indirekta uppfödningsekostnaderna för djur som skulle motsvara anskaffningsvärdet. Föredragande statsrådet föreslog därför att värdet i stället skulle baseras enbart på den genomsnittliga produktionskostnaden för olika slags djur. Den

nuvarande lagstiftningen bygger på förutsättningen att produktionskostnaderna är lägre än saluvärdet på djuren, dvs. återanskaffningsvärdet.

LRF har i sin framställning pekat på att denna förutsättning inte längre gäller. LRF anser det därför angeläget att regeringen kommer med ett förslag som justerar lagervärderingen av djur, så att lägsta värdets princip verkligen kan tillämpas.

Också riksskatteverket har gjort en liknande framställning. Riksskatteverket har påpekat att man, när man skall utfärda föreskrifter, på grund av lagstiftningens utformning är förhindrad att ta hänsyn till vilket värde som är lägst, saluvärdet eller den genomsnittliga produktionskostnaden. Riksskatteverket har därför i sina föreskrifter för 1986 uppgivit att lager av djur på jordbruksfastighet inte får tas upp till lägre belopp än 50 % av den genomsnittliga produktionskostnaden, trots att saluvärdet i flera fall är lägre.

Riksskatteverket skriver därför i sin framställning till regeringen: "Reglerna om värdering av varulager i allmänhet såväl vid taxering av inkomst av rörelse som vid taxering av inkomst av jordbruksfastighet bygger på lägsta värdets princip. Värdering av lagret av djur på jordbruksfastighet kommer, såvitt man nu kan bedöma, i många fall att avvika från lägsta värdets princip".

Mot bakgrund av att såväl riksskatteverket som LRF påvisat att lager av djur inte kan värderas enligt lägsta värdets princip är det beklagligt att regeringen, när den nu föreslår förändringar, inte gör det i enlighet med de vedertagna principer som används för lagervärdering. Vi i folkpartiet anser inte att det i dag finns skäl för att värdering av djur på fastighet skall ha andra eller speciella regler. Lägsta värdets princip och därvid medgivna nedskrivning med 50 % anser vi riktig också för lager av djur.

Jag vill därför yrka bifall till reservationen.

Anf. 141 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Som vi hört av föregående talare handlar skatteutskottets betänkande 46 om reglerna för lagervärdering. När det gäller supplementärregel 1 – den regel som gör det möjligt att grunda nedskrivningen på det genomsnittliga lagervärdet för de två närmast föregående beskattningsåren – har ändringen av den regeln inte föranlett några delade meningar i utskottet. Det finns därför inte heller någon anledning för mig att närmare beröra den frågan.

När det däremot gäller frågan om reglerna för värdering av djur på jordbruksfastighet och i renskötsel har vi inte kunnat nå enighet i utskottet.

Jag vill först framhålla att djur på jordbruksfastighet vid beskattningen behandlas på ett schablonartat sätt. Djuren räknas som lager, och det gäller även djur som företagsekonomiskt mer har karaktären av inventarietillgångar. Vidare bestäms värdena schablonmässigt. Man utgår från den genomsnittliga produktionskostnad som riksskatteverket fastställer. Att man valt den regeln får ses ur förenklingssynpunkt. På genomsnittsvärdena får nedskrivning ske med högst 50 %. Regeringens förslag tar sikte på den speciella situationen att djurens sammanlagda allmänna saluvärde understiger 50 % av den genomsnittliga produktionskostnaden. Enligt förslaget skall djurens värde i sådana fall få tas upp till det lägre beloppet. Någon

nedskrivning skall dock inte få ske på detta belopp.

Reservanterna vill att värderingen alltid skall grundas på det lägsta värdet av den genomsnittliga produktionskostnaden och det allmänna saluvärdet och att nedskrivning med 50 % skall få ske även när värderingen grundas på det allmänna saluvärdet. Reservanternas utgångspunkt är alltså att värderingen av djur så nära som möjligt skall knyta an till värderingen av lager i allmänhet.

Som jag nämnt tidigare finns det starka schablonmässiga inslag i djurvärderingen. Någon hänsyn tas t. ex. inte till djurbesättningens kvalitet eller till andra individuella variationer. I det enskilda fallet behöver dessa genomsnittsvärden inte alls ligga i nivå med de verkliga kostnaderna för uppfödning förvärv.

Om riksskatteverket skulle fastställa allmänna saluvärden, skulle även dessa värden få grundas på genomsnittspriser. Motsvarande frågor aktualiseras inte vid värderingen av vanliga lagertillgångar.

Herr talman! Avsikten med regeringens förslag – som utskottsmajoriteten har ställt sig bakom – har inte varit att mer allmänt ompröva de nuvarande värderingsreglerna. Bakgrunden till detta är att det för närvarande görs en allmän översyn av företagsbeskattningen. En central fråga i det sammanhanget är den skattemässiga behandlingen av bl. a. lager. Det finns därför anledning att avvakta den pågående utredningens ställningstagande innan några större förändringar företas i förevarande fråga.

Det kan också vara ett svar på den fråga som Karl-Gösta Svenson ställde till mig om varför vi inte nu vill gå längre beträffande förändringar av lagervärderingen.

Jag vill med det sagda yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 142 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag beklagar att inte utskottsmajoriteten vill gå längre och införa en mycket enklare princip, som skulle innebära enhetlig behandling vid varje taxeringsnämnd. Med en sådan regel som regeringen nu vill införa genom det förestående riksdagsbeslutet uppstår risk för att värderingen i olika nämnder inte blir enhetlig. Vi kommer inte att få anvisningar från riksskatteverket som anger när saluvärdet skall gälla vid värderingen av varulagret, utan det blir fråga om en värdering som görs av de enskilda deklaranterna. Det medför att behandlingen varierar mellan olika taxeringsnämnder.

Olle Westberg nämnde att reglerna är olika för rörelse resp. jordbruk. Men skillnaden är mycket blygsam. I de flesta fall där man bedriver verksamheten i rörelseform är också djur varulager. Exempelvis det största hönseriet vi har i Sverige drivs ju i rörelseform. Där värderas självfallet djuren som varulager. Det är bara i vissa fall det rör sig om inventarier. När det t. ex. är fråga om uppfödning av avelshästar och liknande kan själva avelsstoet och avelshingsten deklarerar som inventarier, men djuren från dessa stamdjur räknas som varulager.

På den här punkten lämnas både i propositionen och i utskottsbetänkandet en något felaktig uppgift – i varje fall mellan raderna. Där poängteras för mycket att inventariereglererna gäller i förvärvskällan rörelse. Den uppfatt-

ningen delar inte jag.

Jag beklagar ånyo att inte utskottsmajoriteten ville ta steget fullt ut och gå på en förenkling genom att använda principen om lägsta värde.

Anf. 143 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Som jag nämnde tidigare var tanken när man antog bestämmelserna 1979 att man skulle använda principen om lägsta värde. Beroende på svårigheterna att räkna ut de direkta och indirekta uppfödningsekostnaderna bestämde man sig för att stanna för den genomsnittliga produktionskostnaden, men då under förutsättning att produktionskostnaden var lägre än saluvärdet. Man utgick ifrån att det inte var tänkbart att saluvärdet skulle bli lägre än den genomsnittliga produktionskostnaden.

Därefter har tvåprissystemet när det gäller mjölk införts, vilket har medfört att vi fått en utslaktning av kor och ungnöt. Priserna på slaktdjur har av den anledningen sjunkit. Vi har alltså fått en mycket speciell situation.

Jag tycker det är olyckligt att man i det läget, när man skall göra en förändring, inte gör denna så som det var tänkt 1979, nämligen att principen om lägsta värde skulle gälla, utan bara gör en mycket marginell förändring. Jag kan inte förstå varför inte samma regler skall gälla för jordbruksföretag – och det är ju sådana det handlar om – som för andra rörelsedrivande företag, nämligen att de får utnyttja lägsta värdet och sedan göra avskrivning på detta.

Anf. 144 OLLE WESTBERG (s):

Herr talman! Jag vill säga till reservanterna att man nog får utgå ifrån att de låga saluvärden som har rätt och för närvarande råder är tillfälliga och att vi kommer att återgå till normala förhållanden. Utskottsmajoriteten menar därför att det vore fel att nu gå hela den väg som reservanterna vill gå.

Beträffande de hönsrier som Karl-Gösta Svenson har åberopat i motionen och som även nämns i reservationen går det inte att generellt anta att saluvärdet på t. ex. värphöns alltid motsvarar slaktvärdet på bokslutsdagen. Värphönsens värde varierar nämligen mycket kraftigt, bl. a. beroende på hönsens ålder. Just före slakten är värdet nere i några kronor, men när det är som högst ligger det betydligt över riksskatteverkets värde, som är på 19 kr. Ett schablonmässigt bestämt värde utifrån slaktvärdet på hönsen skulle alltså ge en rättvisande värdering endast i de fall hönsen på bokslutsdagen befinner sig i slutfasen av äggproduktionen.

Jag vill fråga reservanterna: Är det verkligen motiverat att man skall godta slaktvärdet vid beskattning, vilket föreslås i propositionen, och dessutom godta en ytterligare nedskrivning av värdet med 50 %, som föreslås i reservationen? Produktionsvärdet för höns är ju betydligt högre, och det värdet skulle man ju tillgodogöra sig vid en försäljning av verksamheten t. ex.

Jag tror att utskottsmajoritetens ställningstagande är det riktiga, att vi måste avvakta den utredning som undersöker dessa – det vill jag erkänna – många gånger svåra problem hur man på ett absolut rätt sätt skall värdera djur i jordbruk.

Anf. 145 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är intressant att Olle Westberg tar upp just detta med höns, för det var det jag tänkte på. Enligt saluvärdet skulle hönsen vara värda ca 3 kr. stycket, och som Olle Westberg sade skulle de enligt riksskatteverkets bedömning vara värda 19 kr. per styck. LRF har uttalat följande om detta: Om en större äggproducent med flera tusen höns skulle tvingas ta upp djurlagret till riksskatteverkets produktionskostnad för höns med 15 kr., skulle resultatet bli helt orimligt. – Det är precis vad det blir. Det blir helt orimligt, om man är jordbrukare. I det exempel som vi talar om råkar man kunna driva verksamheten som rörelse. Då fungerar det, eftersom man då kan använda sig av lägsta värdesprincipen, men om man är jordbrukare går inte det.

Anf. 146 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag kan instämma i vad Britta Bjelle sade i sin senaste replik. Jag tycker att det är ett felaktigt argument som Olle Westberg använder, när han säger att vi har haft en prisnedgång beroende på tvåprissystemet, t. ex. när det gäller mjölk, och att vi snart kommer in i en normal situation igen, så att priserna stiger. Det är inte relevant i detta avseende. Jag liksom Britta Bjelle har ju gång på gång uttryckt synpunkten att vi skall ha en likformig värdering, oavsett om det är fråga om förvärvskällan rörelse eller förvärvskällan jordbruksfastighet. Lägsta värde-principen borde gälla.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

23 § Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1986/87:31 om ändring i rättegångsbalken m. m. (tingsrättsförfarandet)
(prop. 1986/87:89).

Ändring i rättegångsbalken m. m.

Anf. 147 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Regeringen har i proposition 1986/87:89 lämnat förslag om ett reformerat tingsrättsförfarande vid domstolarna. Ändringarna grundar sig huvudsakligen på rättegångsutredningens förslag. Huvudsyftet med förslagen är att det skall bli möjligt att i högre grad än nu anpassa rättegångarna till vad det enskilda målet kräver. Verksamheten vid framför allt de allmänna domstolarna skall härigenom kunna drivas snabbare och billigare.

Bl. a. skall tingsrätterna få möjlighet att förelägga svaranden i ett dispositivt tvistemål att inkomma med motiverat skriftligt svaromål vid påföljd av tredskodom. Rätten ges vidgade möjligheter att bortse från omständigheter och bevis som parter i tvistemål i otillbörligt syfte dröjer

ända till huvudförhandlingen med att åbcropa. Det föreslås vidare att rätten skall få större möjligheter att förbjuda sent väckta genkärsmål.

När det gäller brottmålsprocessen föreslås att åklagaren, innan han ger in förundersökningsprotokollet till rätten, bör rensa bort sådant som rör gärningar som inte föranleder åtal.

Utskottet tillstyrker enhälligt regeringens förslag till ett reformerat tingsrättsförfarande och konstaterar att rättegångsbalken, sedan den trädde i kraft 1948, generellt sett knappast har ändrats. De krav som propositionen för fram ställer sig alltså utskottet enigt bakom. Däremot tar majoriteten i utskottet avstånd från tanken på s. k. jourdomstolar. De borgerliga partierna uttalar sig emellertid i en gemensam reservation för ett system med jourdomstolar. Ett sådant system praktiseras med framgång i en del andra länder, bl. a. i Storbritannien och i vissa stater i USA.

I propositionen redovisar justitieministern sitt ställningstagande till frågan om att inrätta jourdomstolar och hänvisar främst till rättegångsutredningens negativa inställning till sådana. Enligt utredningen skulle en jourdomstolsreform förutsätta förenklingar i fråga om reglerna för förundersökning och åtals väckande samt ökade resurser på polis- och åklagarsidan. Utredningen menar också att det skulle vara ett mycket begränsat antal mål som skulle komma i fråga för avgörande vid en sådan domstol. Man menar då att rättens tid inte skulle utnyttjas rationellt ens om man begränsade reformen till storstadsdistrikten i samband med helger.

Utredningen kom fram till att det inte är processekonomiskt försvarbart att inrätta jourdomstolar för att avgöra brottmål. Justitieministern delar den uppfattningen, men man kan i justitieministerns uttalande förmärka en viss tveksamhet, genom att han låter framskynta att vissa kriminalpolitiska fördelar ändå skulle kunna vinnas med ett snabbare domstolsförfarande.

För ett par dagar sedan fick jag också bekräftelse från en tingsrätt att man där skulle hälsa jourdomstolsförfarandet med tillfredsställelse. I ett misshandelsmål av enklare beskaffenhet som denna tingsrätt behandlade greps några ungdomar i början av februari i år för ringa misshandel. Tingsrättsförhandlingarna kom upp nu i mitten på maj. De misshandelsåtalade pojkarna erkände vid gripandet, men nu efter flera månader tar de tillbaka detta, och vittnen som under polisförhören gav korrekta uppgifter om vad som förevarit har nu fått fördunklade minnesbilder. Det från början enkla målet drog två hela rättegångsdagar. Hade det funnits en jourdomstol, hade det klarats av mycket snabbare, och efter vad jag kan förstå hade stora besparingar kunnat göras.

Det finns en hel rad av sådana enklare mål som skulle kunna klaras av på samma sätt. Justitieministern nämner strafföreläggandet som en lämplig ersättare för jourdomstolar, men i vissa fall, bl. a. sådana mål som det jag här redovisade, är den möjligheten stängd.

Förespråkare för jourdomstolar framhåller att dessa skulle vara särskilt lämpliga för unga lagöverträdare, där en snabb sanktion från samhället sida är särskilt värdefull. Justitieministern aviserar också en översyn av möjligheterna att påskynda det rättsliga förfarandet mot just unga lagöverträdare.

Utskottets borgerliga ledamöter betonar också i sin gemensamma reservation betydelsen av att den unge på ett tydligt sätt och inte enbart med ett

skriftligt strafföreläggande blir varse att samhället reagerar för lagöverträdelser.

Det finns ett antal borgerliga motioner med krav om jourdomstolar. Dessa har också behandlats av utskottet, och majoriteten har avstyrkt. Reservanterna biträder emellertid motionerna och föreslår att man i ett inledningskede kunde bedriva en försöksverksamhet med jourdomstolar, som dock skulle tidsbegränsas och koncentreras till de områden där behoven och de redan tidigare befintliga resurserna är otillräckliga. Så har t. ex. Allan Ekström i sin motion föreslagit att en jourdomstol skulle införas på försök i Stockholmsområdet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen som är fogad till utskottets betänkande.

Anf. 148 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! I lagtexter och anvisningar när det gäller unga lagöverträdare möter vi ofta uttryck som "utan dröjsmål", "skyndsamt" och "med största skyndsamhet". Det är uttryck som riktar sig till poliser, till åklagare och till sociala myndigheter. De ålägger dessa att agera snabbt när det gäller unga lagöverträdare. Tyvärr går det sällan så snabbt som vi lagstiftare önskar. Ibland går det t. o. m. ytterst långsamt.

I riksdagen råder överensstämmelse i fråga om att handläggning, utredningar och dömande av unga lagöverträdare skall ske utan dröjsmål samt att avståndet mellan gripande och inställelse inför domstolar måste förkortas. Vi är överens om det orimliga i att unga människor skall kunna fortsätta att begå nya brott under den tid de väntar på att bli kallade till domstolen. Men att kunna gå från ord till handling är tyvärr inte alla partier förunnat.

Förslaget i reservationen om jourdomstolar kan vara ett sätt att bryta fortsatt brottslig verksamhet. Ytterligare utslagning av den unga människan kanske kan förhindras, även om förslaget i reservationen inte är särskilt långtgående. Det handlar om en försöksverksamhet; att man försöker ta ett nytt grepp i stället för att fortsätta med den gamla låt-gå-politiken, som ju inte är särskilt framgångsrik.

Utskottsmajoriteten motsätter sig förstås en försöksverksamhet, och så gör också justitieministern. De motiverar sitt avståndstagande med att det är processekonomiskt oförsvarligt. Det är inte särskilt elegant sätt att komma undan. De nya djärva målen när det gäller kriminalpolitiken tycks vara helt begravnade för socialdemokratin. Men självfallet kommer jourdomstolar att kosta en del. I ett längre perspektiv kan det emellertid vara väl använda pengar – kanske t. o. m. besparingar kan göras.

Enligt folkpartiets uppfattning innebär jourdomstolar för unga lagöverträdare mänskliga och kriminalpolitiska besparingar, som i längden kommer att väga upp de omedelbara kostnaderna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen, samtidigt som jag uttrycker min glädje över att få tala inför en så välbesatt kammare.

Anf. 149 GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Det var den icke-socialistiska regeringen som år 1977 tillsatte rättegångsutredningen. De förslag till förändringar av processen i tingsrätt

som vi nu behandlar kommer från denna utredning. Främst två skäl till ändringarna kan framhållas, dels att reglerna bör anpassas till nutida förhållanden och värderingar, dels att arbetet skall ske snabbare och verksamheten bli billigare. Självfallet måste det ske utan att rättssäkerheten sätts i fara.

Domstolsverket har ständigt strävat efter att göra arbetet vid domstolarna så effektivt som möjligt. Under de tio år som domstolsverket har funnits har detta arbete varit framgångsrikt. Möjligheterna till ytterligare effektivisering är mycket små med nuvarande processregler. För att arbetet skall kunna fortsätta krävs ändrade regler. Det är min förhoppning att de förslag som ett enigt utskott har ställt sig bakom skall leda till en mera rationell hantering av målen i tingsrätt.

I en motion föreslog jag 1980 att det i vissa fall skulle vara möjligt att låta ett vittne lämna sin berättelse utan att den tilltalades kamrater får höra vittnesmålet. Anledningen var risken för att dessa kamrater kan hämnas på vittnet och att detta kan leda till att vittnet inte vågar tala fritt. Jag tänker t. ex. på narkotikabrott.

Utskottet ansåg att frågan borde undersökas närmare och gav regeringen detta till känna. Rättegångsutredningen har sålunda övervägt frågan, och i detta betänkande föreslås att det skall införas en möjlighet att ålägga åhörare att lämna rättsalen under vittnesförhör. Efter sju år kan vi nu fatta beslut, och jag tycker givetvis att det är bra att vi har kommit fram till detta.

Den fråga som vi i detta betänkande inte är ense om gäller jourdomstolar. I centerpartiet anser vi det så viktigt med snabba reaktioner på brottsliga gärningar, särskilt när det gäller unga lagöverträdare, att vi vill pröva jourdomstolar vid enklare brott. I dag är det inte ovanligt att polisförhör och därefter rättegång sker lång tid efter gärning och upptäckt. En sådan väntan kan ge intryck av att samhället inte ser så allvarligt på brottslig verksamhet. Vi anser att reaktionerna och ingripandena måste komma i omedelbar anslutning till gärningen.

Jag vill med det anförda yrka bifall till reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 150 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Som alla talare har framhållit är det ett enigt utskott som står bakom förslaget till ett reformerat tingsrättsförfarande. De föreslagna nya reglerna skall möjliggöra att processförfarandet blir snabbare och mindre kostsamt. Men de skall också leda till att domstolsarbetet kan komma att framstå som mer aktivt och effektivt än för närvarande. Därmed blir det mer anpassat efter moderna krav.

Skälet till att utskottet har tagit avstånd från tanken på att jourdomstolar skulle inrättas i den svenska rättsordningen vill jag i korthet ange.

Rättegångsutredningen fick genom tilläggsdirektiv uppdraget att förut-sättningslöst pröva frågan om inrättandet av jourdomstolar. Utredningens tolkning av begreppet jourdomstol var att det avsåg en domstol som dömer över ett brott i omedelbart samband med brottet eller åtminstone i nära anslutning till det.

Utredningen fann att en ordning med jourdomstolar skulle kräva allvarliga

avsteg från grundläggande principer i den nuvarande brottmålsrättskipningen. En jourdomstolsreform skulle förutsätta förenklingar i fråga om reglerna för förundersökning och åtals väckande. En reform skulle enligt utredningen medföra behov av ökade resurser på polis- och åklagarsidan. Det skulle röra sig om ett mycket begränsat antal mål som skulle kunna avgöras av jourdomstolar. Rättens tid skulle antagligen inte kunna utnyttjas rationellt ens om man begränsade en reform till att gälla storstadsdistrikten i samband med helger; en tanke som reservanterna har varit inne på i dag.

Någon nämnde att domare vid någon tingsrätt hade uttalat sitt intresse för jourdomstolar. Det är riktigt att det finns domare som har den åsikten, men mot detta står att remissinstanserna i fråga om rättegångsutredningen, där de olika juristsidorna var starkt företrädade, med något undantag har ställt sig bakom utredningens slutsats att ett jourdomstolssystem inte bör införas.

En jourdomstolsrättegång skulle bli annorlunda än en vanlig brottmålsrättegång. Åtalet skulle i många fall behöva utformas slutgiltigt först under huvudförhandlingens gång. Med hänsyn till rättssäkerhetskraven skulle det därför antagligen bli nödvändigt att begränsa jourdomstolarnas målunderlag till lättutredda – framför allt erkända – brott. För dessa målkategorier – lättutredda och erkända mål – finns det redan enkla och snabba förfaranden för beivrandet, t. ex. strafföreläggande.

Sven Munke nämnde att kriminalpolitiska fördelar skulle kunna vinnas med ett snabbare domstolsförfarande, och det är riktigt. Justitieministern redovisar sin avsikt att närmare undersöka om det inte skulle gå att finna metoder för att åstadkomma en snabbare reaktion från samhällets sida, bl. a. om hur lagföringen av unga lagöverträdare skall påskyndas och effektiviseras. Han kommer inom kort att tillsätta en arbetsgrupp för att överväga och lämna förslag till förbättringar i dessa hänseenden. Det kan finnas andra mer rättssäkra och effektivare lösningar än jourdomstolar. När det gäller behovet av ett snabbare förfarande är vi ense, men när det gäller lösningarna vill vi undersöka om det inte finns andra och bättre metoder.

Reservanterna säger att ungdomsbrottsligheten med jourdomstolar kan beräknas minska väsentligt och att därmed rättstryggheten för allmänheten stärks. Detta är milt sagt en överdrift. I varje fall vet vi mycket litet om detta. Det finns knappast belägg från utlandet för att så skulle vara fallet, och när det gäller systemet i Frankrike har jag själv kunnat konstatera att det mött en mycket stark kritik, framför allt från rättssäkerhetssynpunkt.

Det är en bättre utväg att – som utskottet förordar – den aviserade arbetsgruppen tillsätts snarast för att få fram ett lagförslag som kan gälla snabbare handläggning generellt i enklare mål. Låt mig sammanfatta: Utskottet anser att en snabb lagföring är av särskilt stor betydelse när det gäller ungdomar, men av bl. a. processekonomiska skäl skulle det inte kunna försvaras att införa ett jourdomstolssystem för de begränsade målkategorier som det skulle kunna avse. Också från rättssäkerhetssynpunkt är det tveklaktigt att genomföra ett sådant system. I de länder där sådana system genomförts har man inte vårt mångfasetterade påföljdssystem, vilket gör att saken där i någon mån kommit i ett annat läge.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 151 SVEN MUNKE (m) replik:

Herr talman! Vi vet ingenting, säger Hans Göran Franck. Nu har oppositionen i utskottet föreslagit en försöksverksamhet – av den kan vi vinna erfarenhet så att vi sedan vet någonting.

Jag vill också anmärka på att Hans Göran Franck säger att strafföreläggandet, som i och för sig är bra men som inte passar all mål och som inte är tillämpligt på alla mål, är bättre. Men samtidigt förklarar han att det skall tillsättas en utredning för att vi skall få ett snabbare domstolsförfarande, speciellt för unga brottslingar. Vi som har reserverat oss har framhållit att en ung människa kanske inte tar så hårt på att han får ett papper och skall betala en viss summa pengar för sina överträdelse, om det därutöver inte sker någonting. Vi menar att ett domstolsförfarande, t. ex. i en jourdomstol, kanske kan få den unge på andra tankar. Sanktioner omedelbart från samhällets sida kan kanske förhindra att han fortsätter med sina brottsliga handlingar.

Anf. 152 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Det är väl helt klart att det inte är bra så som det är i dag. Det är inte bra för de ungdomar som fortsätter på sin brottsliga bana och långt senare ställs inför ett domstolsförfarande. Det är inte heller bra för dem som kanske har ändrat sig och blivit skötsamma under tiden som handläggningen har pågått. Det går med andra ord för lång tid från det att en gärning begås till dess att det blir ett rättsligt förfarande. Det är inte enbart en rättsinstans som är skyldig till det, utan det är alla de rättsinstanser som är inblandade sammantaget.

Rättegångsutredningens slutsats var att ett jourdomstolssystem inte var processekonomiskt försvarbart. Däremot, menade man, kan det givetvis vara befogat från kriminalpolitisk synpunkt, och det är det vi här hävdar.

Att i stället hänvisa till strafföreläggandet tycker jag inte är något bra argument. Det är ju inte de brotten som vi här diskuterar, utan här är det fråga om sådana brott som skall gå till domstol.

Anf. 153 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Vad som har sagts i dessa nya inlägg är detsamma som det jag har bemött tidigare. Vi är ense om att det finns ett behov, framför allt i ungdomsmål, av en snabbare handläggning. Men våra invändningar mot jourdomstolssystemet är inte bara ekonomiska. Ett sådant system är inte bra från rättssäkerhetssynpunkt. Det finns exempel på att det inte har varit tillfredsställande. Det är märkligt att inte reservanterna har förståelse för den synpunkten, som också framkom i rättegångsutredningen.

Rättegångsutredningen bestod av mycket erfarna personer. Ordförande var Ingvar Gullnäs och bland ledamöterna fanns länsåklagare Sten Styring, advokat Lars Laurin, chefsrådmän Ella Ericsson Köhler och nämndeman John Thörngren. Dessutom fanns sakkunniga från domstolsverket, hovrätten och kammarrätten samt ett justitieråd. Vidare hade man vetenskaplig expertis.

Alla var ense om detta, så det har inte någon politisk framtoning. Utredningen hade en juridiskt mycket sakkunnig sammansättning.

Vi vill finna bästa möjliga lösning på denna fråga, en lösning som tillfredsställer krav på såväl snabbhet och processekonomi som rättssäkerhet.

Jag tycker att de borgerliga reservanterna borde vara tillfreds med att denna fråga nu snabbt utreds så att man kan få fram alternativ till deras eget förslag. Detta kan inte vara någon nackdel, i all synnerhet som de inte föreslår mer än en försöksverksamhet.

Anf. 154 SVEN MUNKE (m) replik:

Herr talman! Det är märkligt att höra Hans Göran Franck tala om rättssäkerhetskravet och liknande. Han här, liksom justitieministern, av besparingsskäl föreslagit och genomdrivit åtalseftergifter och sådant, då det inte varit tal om rättssäkerhet. Därför finner jag hans tal nu mycket ihåligt.

Jag förstår att Hans Göran Franck i egenskap av socialdemokratisk ledamot måste försvara detta, men det räcker inte att räkna upp en mängd namn på framstående personer som deltagit i en utredning. Jag är helt överens med Hans Göran Franck att den juridiska intelligentian hållit på med detta, men vad vi har begärt är att man skall pröva jourdomstolar. Om provet inte faller väl ut får vi böja oss för erfarenheterna.

Vårt krav kan inte vara så märkligt eftersom även folk från tingsrätter och liknande har ställt samma krav, och en motionär som är hovrättsråd har också ställt samma krav. Jag förmodar att denne har rätt stor erfarenhet av domstolsförfarandet, kanske lika mycket som Hans Göran Franck.

Därför tycker jag man skulle pröva förslaget. Faller det inte väl ut, har vi vunnit denna erfarenhet. Nu, som Hans Göran Franck sade i sitt huvudanförande, vet vi ingenting.

Anf. 155 GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Det var många kunniga ledamöter i rättegångsutredningen, det kan jag hålla med om. Deras slutsats var att de inte ansåg detta processekonomiskt försvarbart. Däremot kunde det givetvis vara befogat av kriminalpolitiska skäl. Det är detta vi har hävdat från reservanternas sida.

Anf. 156 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Jag har också vitsordat i mitt inlägg, att det finns kriminalpolitiska fördelar med ett snabbare domstolsförfarande. Men det innebär inte att det därmed skall vara ett jourdomstolssystem. Det jag framför allt för egen del mest har emot i ett jourdomstolssystem är de erfarenheter som finns av att det inte är tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Att sedan Sven Munke, när vi skall tala om rättssäkerhet, börjar prata om en helt annan sak, belyser svagheten i den position som han har intagit. Att säga att åtalseftergift, ett rättsinstitut som vi har haft under lång tid, skulle vara en kränkning av rättssäkerheten, är verkligen att ta i på ett felaktigt sätt.

Såvitt jag kan förstå kommer den fråga det nu gäller att få en bättre lösning. Även om de borgerliga skulle få bestämma, tycker jag att de borde vara angelägna om att få fram alternativa förslag till sitt eget. Inte minst när de har en så stark opinion emot sig i form av utredningen och remissinstanserna, vore det verkligen att slå in på en tvivelaktig väg, även ur borgerlig synpunkt, att försöka sig på att genomföra reservanternas förslag.

Anf. 157 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Ungdomsvåld har under en tid varit ett kärt debattämne. Allt från kändisgrupper mot våld till strängare straff har förts fram. I dag är lösningen specialdomstolar för ungdomar.

Det har varit märkbart tyst om de verkliga orsakerna till det ökade våldet, om det faktum att samhällets våld *mot* de unga hela tiden har ökat. Stora förändringar i samhället har ägt rum under de senaste decennierna och därmed har också uppväxtvillkoren starkt förändrats.

På 1950- och 1960-talen flödade optimismen. Industrin ropade efter arbetskraft. Utbildningen byggdes ut, och fler kunde studera, även på högskolor och universitet. Levnadsstandarden höjdes. Man trodde att teknikutvecklingen skulle lösa de flesta av mänsklighetens problem. Samtidigt var familjen en starkare enhet. Banden i den sociala omgivningen var relativt starka och bestående.

Vad är det som har hänt sedan dess? Ungdomens optimism har förbytts i pessimism. Vi har fått miljökatastrofer, oljekriser, kärnvapenhot och Stjärnornas krig. Arbetslösheten ökar och reallönerna sjunker för ungdomen. Klassklyftorna i utbildningen består, och de reella ekonomiska möjligheterna att studera har försämrats. I och med televisionens utveckling har vår bild av världen vidgats, och världssvält, krig och nöd har kommit ända in i våra vardagsrum.

Flyttlasspolitik och glesbygdsavfolkning har lett till att familjer och släkter splittrats. Vi har fått "satsa på dig själv"-kampanjer, och vår svenska kultur har i stor utsträckning bytts ut mot den massproducerade skräpkulturen, vars enda syfte är att sprida myter om verkligheten, samtidigt som det skall gå att tjäna pengar på den.

Många människor har i dag ingen framtidstro – detta gäller framför allt ungdomar. Man känner främlingskap gentemot samhället. Man har ingen plats, ingen uppgift, inget mål. I stället för 1950- och 1960-talens stolta tal om ungdomen som Sveriges framtid, får nu ungdomen höra att den är till besvär, att den kostar för mycket, t. o. m. att den är en börda för samhället. Ungdomar har blivit ett problem.

Samhällets våld mot ungdomar yttrar sig också i olika repressiva åtgärder och metoder som aldrig skulle ha accepteras om de riktat sig mot vuxna. Ett exempel på detta är den "omvända bevisföring" som på en del orter, t. ex. Örebro, har praktiserats för att få tag på unga haschmissbrukare. Socialtjänst, skola och polis samarbetar kring registrering av ungdomar som verkar misstänkta. Dessa tvingas sedan, för att bevisa sin oskuld, bl. a. lämna återkommande urinprov. Detta förfarande strider helt mot den demokratiska och rättsliga tradition vi har här i landet. Ingen skall behöva bli stämplad som brottsling utan att vara skyldig.

Ett annat exempel på samhällets våld mot ungdomar är det sätt som husockupanterna behandlas på. Desperata bostadslösa ungdomar har tagit lagen i egna händer för att söka lösa sin akuta situation. De ockuperar hus som står tomma i väntan på rivning eller lyxsanering. De kräver sin rätt till en egen bostad.

Vad blir samhällets svar när ungdomar protesterar för att de vägras sina självklara rättigheter? Polisinsatser, tårgas och batonger! Naturligtvis leder

detta till ett tvivel på samhället, till en känsla av rättslöshet, utanförskap och maktlöshet inför samhället.

Nu vill de borgerliga partierna gå ännu ett steg längre i detta särskiljande av ungdomar. Man vill i den svenska processordningen införa en "ungdoms-apartheid", en specialbehandling av ungdomar just för att de är ungdomar. Redan i dag upplever många ungdomar som ställs inför en rättegång denna som "uppgjord", som om allt redan är klart och som om de inte har någon chans att försvara sig. Vid en jourdomstolsrättegång, där den unge inte haft rimlig tid att tänka igenom vad som hänt och lägga upp ett försvar, kommer rättslösheten och den unges känsla av maktlöshet att vara mycket större.

Vi har inte något emot att handläggningstiderna förkortas. Men det kan knappast heller vara någon avgörande pedagogisk skillnad om rättegången hålls dagen efter eller efter tre fyra veckor. Däremot är det en väsentlig skillnad ur rättssäkerhetssynpunkt; därvidlag vill jag hålla med Hans Göran Franck.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 158 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att jag mycket litet förstod vad det senaste anförandet hade med det ärende vi behandlar att göra. Det var ju blott i de sista meningarna som Jan Jennehag nämnde ungdomarnas brottslighet. Han menade att det var ett slags diskriminering – jag tror han använde benämningen apartheid – mot ungdomar att införa en jourdomstol. Jag har mycket svårt att förstå det, och jag tror inte att någon annan här i kammaren heller förstod vad avsikten var.

En omedelbar sanktion, speciellt när vederbörande har erkänt brottet, måste naturligtvis vara det bästa sättet. Det är dessutom billigare för samhället. Jag tror att ungdomarna har mycket stor förståelse för att samhället ger sanktioner omedelbart – i stället för att ungdomarna i oro skall gå och vänta halvårsvis på att lagföras.

Jag vill ännu en gång understryka att jag inte förstod mycket av Jan Jennehags anförande, även om det var väl disponerat. Det hade inte så mycket med ämnet att göra.

Anf. 159 JAN JENNEHAG (ypk):

Herr talman! Syftet, Sven Munke, var att visa att samhällets våld mot ungdomar har ökat. Det är inte bara så att ungdomsbrottsligheten har ökat. Denna har orsaker som vi också måste angripa, och vi kan inte tro att lösningen ligger i processtekniska åtgärder.

Anf. 160 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag tycker att det är nästan oförskämt att tala om våld från samhällets sida mot ungdomar. Det är här fråga om kriminalpolitik och inte om något våld mot ungdomar. Jag opponerar mig på det bestämdaste mot att man använder sådana uttryck här i Sveriges riksdag.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

Kontraktsvård m. m.

Anf. 161 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Under många år har det pågått en ganska intensiv debatt om påföljdssystemets utveckling i vårt land. I många andra länder som kan jämföras med Sverige, i vad gäller rättssäkerhet och kriminalpolitisk tradition, har man redan kommit betydligt längre i dessa frågor än vad vi har gjort hemma hos oss. Insikten om att olika kategorier lagöverträdare – t. ex. i vad avser ålder eller missbruksproblem – bättre kan tillrättas med ett mera differentierat påföljdssystem med varierat innehåll har i själva verket lett till ett längre gående kriminalpolitiskt reformarbete i delar av USA, i Storbritannien, Australien, Nya Zeeland samt nu även i Danmark och Norge.

Sedan lång tid tillbaka har den svenska kriminalpolitiken lidit av uppenbara principiella motsägelser i vad gäller allmänprevention och individualprevention. Till det kommer också, herr talman, att vi saknat möjligheter att inom ramen för ett allmänpreventivt system döma till adekvata påföljder för den växande gruppen ungdomsbrottslingar och den likaledes växande gruppen brottslingar med mer eller mindre svåra missbruksproblem.

Regeringen har nu lagt fram ett förslag om s. k. kontraktsvård. Vi är tacksamma för att förslaget har kommit. Men det är tyvärr ett förslag som är behäftat med så allvarliga brister att det enligt samtliga borgerliga partiers uppfattning inte kan godtas i nuvarande skick. Det är högst beklagligt, eftersom förslaget sannolikt kommer att röstas igenom i kammaren. På det viset kommer vi att ytterligare en lång tid tvingas leva med en påföljdsordning för brottslingar med missbruksproblem som inte kommer att fungera.

Skälet till det är att den föreslagna kontraktsvården inte är förenad med ett villkorligt fängelsestraff. Frivårdskommittén som uttalade sig till förmån för kontraktsvård ansåg att en sådan påföljdsform borde kopplas till villkorligt fängelsestraff. Ett sådant system har flera fördelar. En är att möjligheterna för kontraktsvård att fungera som ett alternativ enbart till fängelse blir större. Att brottsligheten förskyller fängelse skulle nämligen i så fall vara en förutsättning för att påföljdsformen skulle kunna komma i fråga.

En annan fördel är att påföljdens allmänpreventiva effekter avsevärt skulle stärkas på grund av att det villkorliga fängelsestraffet vilar som ett konkret straffhot över lagöverträdaren.

Ytterligare en fördel är att det villkorligt medgivna anståndet skulle kunna förverkas i sin helhet vid ett kontraktsbrott. Någon avräkning av vad som har verkställts i form av undergången kontraktsvård skulle då i princip inte behöva ske.

En dom på villkorligt fängelse skulle dessutom kunna medföra en avsevärt större press på en missbrukare att verkligen genomföra kontraktsvården. Han eller hon vet då hela tiden vad som riskeras vid ett misslyckande. Detta

är i själva verket ett psykologiskt stöd för den som undergår kontraktsvård.

Om kontraktsvård skall förekomma inom ramen för en föreskrift om skyddstillsyn, vilket regeringens förslag innebär, är det i högsta grad osäkert om kontraktsvård över huvud taget kommer att kunna fungera som ett alternativ till fängelse. Enligt reservanternas uppfattning måste kontraktsvård kopplas till ett villkorligt fängelsestraff.

Herr talman! I reservation 1 har samtliga borgerliga partier reserverat sig till förmån för att påföljden samhällstjänst snarast införas, åtminstone på försök, i vårt land. Det är egendomligt att regeringen inte har velat se de påtagligt positiva effekterna av en sådan påföljdsform som bl. a. förekommer i Norge och Danmark och att regeringen inte har tagit fasta på att kriminalvårdsstyrelsen numera förordar en sådan reform.

Vi har länge saknat ett bredare batteri av straffrättsliga reaktioner mot unga lagöverträdare. Det märker man om man deltar i denna debatt. I stället för att blint döma ut böter som den unge oftast inte har förmåga att betala, till villkorlig dom som av många över huvud taget inte upplevs som en samhällsreaktion eller till fängelse som många gånger inte alls är lämpligt för unga förstagångsförbrytare, öppnas ju med samhällstjänst en ny och rimligare påföljd. Denna påföljd har kraftiga inslag av att ge den unge insikt om det förkastliga i hans beteende. Den unge får t. ex. när det är skadegörelse och vandalisering utföra ett samhällsnyttigt arbete utan ersättning och får därmed handgripligt ta konsekvenserna av sitt handlande. Det är en pedagogik som borde ge, och i andra länder har givit, positiva resultat.

Regeringens avvisande av försök med samhällstjänst är liksom det dåliga förslaget om kontraktsvård mycket olyckligt. Deltagarna i den allmänna debatten och väljarna har också på den punkten att notera socialdemokratins reformfientliga hållning. Herr talman! I reservation 4 har moderaterna – denna gång ensamma, vilket jag beklagar – yrkat att i vårt land bör liksom i en del andra västerländska länder införas, som en typ av frihetsberövande påföljd, s. k. fritidsfängelse. Uttrycket kan – har jag nu lärt mig de senaste dagarna – leda tanken något fel. Fritidsfängelse förekommer i andra länder i form av nattfängelse och veckoslutfängelse. En sådan påföljdsform har också många påtagliga fördelar och kan i vad gäller frihetsberövande under veckoslut förenas med samhällstjänst, som vi nu diskuterar. Det råder inget som helst tvivel om att ett sådant system skulle utgöra ett verkligt alternativ för yngre brottslingar som nu ofta får upprepade åtalsunderlåtelse eller vård enligt socialtjänstlagen.

Jag beklagar att vi moderater än så länge står ensamma bakom tanken om fritidsfängelse, en tanke som jag dock tror kommer – allteftersom debatten fortsätter – att vinna stor anslutning när man närmare funderat över dess många fördelar.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag, för att spara litet tid, säga att i det förra ärendet förkastade regeringsmajoriteten tanken på jourdomstolar för att realisera idén om en snabbare rättslig procedur mellan gärning och påföljd. I detta ärende avvisas tanken på samhällstjänst och man avvisar fritidsfängelse. Den växande ungdomsbrottsligheten möts av regeringen med vankelmod och kraftlöshet. Och i vad gäller brottslingar med missbruksproblem lägger man fram ett förslag som uppenbarligen inte kommer att fungera.

Herr talman! Regeringens kriminalpolitik saknar princip och nytänkande. Oppositionen får stå för nytänkande och reformvilja. Jag hyser en viss medkänsla med utskottets socialdemokratiska ledamöter som tvingas försvära justitieministerns kraftlösa och tvehågsna kriminalpolitik.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2, 3 och 4 i föreliggande betänkande.

Anf. 162 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3. Reservation 4 kan vi tala om efter valet.

Vi behandlar propositionen om kontraktsvård. Där diskuteras också väldigt mycket om samhällstjänst. Om vi tar upp den reservation som handlar om samhällstjänst först, kan man notera att i propositionen skriver justitieministern att: "det är uppenbart att samhällstjänst har vissa förtjänster". Så nämner han de fördelar som ligger i fördjupad kontakt med andra människor utanför lagöverträdarens tidigare umgängskrets, och han är positiv till "reparativa och pedagogiska inslag".

Allt detta låter ju mycket bra, och när man läser det tänker man: Aha, äntligen har också en socialdemokrat fastnat för detta förslag och för en påföljd som ju faktiskt finns på så många andra ställen i världen, en påföljd som ju skulle ha en chans att inte demoralisera den dömda ytterligare utan i stället kunna innebära en verklig rehabilitering – åtminstone en möjlighet därtill.

Men fortsättningen av läsningen gör oss bara besvikna. Justitieministern ägnar sig, liksom frivårdskommitténs majoritet, mycket mer åt att se till ett antal möjliga nackdelar med samhällstjänst. Och det är alldeles riktigt – man skall aldrig stifta lagar utan att noga ha undersökt både fördelar och nackdelar, men det behöver i och för sig inte medföra att man skall vara så uppgiven vid varje tillfälle att man inte vågar pröva några förändringar. Och uppgivenhet tycker jag att kommitténs förslag eller rättare sagt "icke-förslag" i fråga om samhällstjänsten andas. Och dess värre har regeringen och utskottsmajoriteten nu också drabbats av denna uppgivenhet. Samtidigt är det naturligtvis för oss som inte är så uppgivna intressant att notera att justitieministern inte vill "slutligt avskryva frågan". Det verkar, herr talman, som om han, för att använda ett i den här kammaren inte helt obekant uttryck, som då gällde mycket allvarigare saker, "vill dra den i långbänk". Vi för vår del menar också att det inte finns skäl att avskryva frågan, men det finns skäl att ta ett positivt beslut och införa samhällstjänst.

Samhällstjänst innebär en skyldighet för den dömda att under fritiden utföra ett oavlönat men meningsfullt och samhällsnyttigt arbete. Påföljden finns, som Björn Körlof redan har nämnt, i ett stort antal länder där erfarenheterna är goda. I praktiskt taget varje annat land i Västeuropa pågår eller planeras olika verksamheter av samhällstjänst utom just i Sverige. Men det rör sig här också. Nu har nämligen kriminalvårdsstyrelsen, som ändå borde anses ha den största sakkunskapen på området och som tidigare varit mycket kritisk till samhällstjänst, ändrat sig och uttalat sig för en försöksverksamhet. Och det är faktiskt inte mer än det vi begär i folktopinionen och i reservationen. Men inte ens det kan socialdemokraterna gå med på. De vill

inte inse det pedagogiska och allmänpreventiva värde som ligger i att en dömd får bära följderna av vad han gjort. Vi tror att det, inte minst för unga lagöverträdare, vore mycket värdefullt att få dem att tänka efter, att inse vad de har gjort och att få sona brottet och göra det i en miljö som inte är farlig. Det är sådana fördelar som ligger i samhällstjänsten.

Herr talman! Vi vet att det i 90 % av alla våldsbrottsfall har en av de inblandade – den dömd eller våldsoffret – varit alkoholpåverkad. Om vi inte hade ett så utbrett alkoholmissbruk skulle vi alltså kunna minska våldsbrottsligheten betydligt. Vi vet också att en förfärande stor del av egendomsbrotten begås därför att narkotikamissbrukare behöver pengar till knark. Det är helt enkelt så att en stor del av vad vi här i kammaren brukar kalla för vardagsbrotten begås av människor som är missbrukare av alkohol eller narkotika. Därför är det i och för sig bra att regeringen och utskottsmajoriteten nu antligen vill ändra i brottsbalken, så att det blir möjligt att använda s. k. kontraktsvård som en ny variant av kriminalvård i frihet och som ett alternativ till fängelse. Men vår huvudinvändning mot propositionen och mot majoriteten i utskottet beror på att vi menar att kontraktsvård, om den skall vara verkningsfull, måste förenas med ett villkorligt fängelsestraff på det sätt som frivårdskommittén föreslagit. Kommittén menade att man i stället för fängelse skulle använda kontraktsvård för missbrukare av alkohol och narkotika, sådana som måste ha vård för att bli av med missbruket och som åtminstone är villiga att gå igenom vård enligt en särskild plan och som dessutom är lämpliga för det. Det finns ju, som vi alla vet, ett antal kriminella som om och om igen återfaller i brott därför att de är missbrukare. Om de kunde bli fria från missbruket skulle åtskilliga av dem också säkerligen avhålla sig från brottslig verksamhet i fortsättningen.

Men det som regeringen och majoriteten i utskottet förordar är ju i stället ett system med kontraktsvård som innebär en utvidgning av skyddstillsynen. Och det räcker inte. Om man, som vi vill, kopplade kontraktsvården till ett villkorligt fängelsestraff är det helt klart att vården är ett förtroende som visas den dömd. Om han missbrukar förtroendet, förvandlas vården till ett ovillkorligt fängelsestraff. Herr talman! Det sätter en effektiv press på en missbrukare – han vet exakt vad han riskerar om han bryter kontraktet. Därmed finns det större möjligheter att han faktiskt vill fortsätta att genomgå vården. Det skulle, tycker vi, ha en allmänpreventiv effekt.

Till sist, herr talman: Reservation 3 är egentligen en följdreservation till reservation 2.

Anf. 163 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Under en följd av år har vi från centerpartiet krävt förnyelse av det svenska kriminalpolitiska påföljdssystemet. Vi har framför allt velat införa två nya påföljder. Det har gällt dels kontraktsvård, dels samhällstjänst. Hela tiden har riksdagens majoritet avvisat dessa krav med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete.

När vi så antligen fick en proposition i frågan under våren, var det naturligtvis med stor förväntan som vi mottog den. Tyvärr blev vi väldigt besvikna när vi började studera vad propositionen verkligen innehöll. Jag vill beteckna det nu föreliggande förslaget som en halvmesyr. Jag saknar de

radikala grepp som behövs för att skapa ett effektivare och mer flexibelt påföljdssystem.

När det gäller införandet av kontraktsvård är tanken att den som begår ett brott som har sin grund i missbruk bör vårdas för detta missbruk. Det är ett sätt att ge denna person en möjlighet att komma tillbaka till ett fungerande samhällsliv utan kriminalitet.

Centerpartiet har föreslagit att påföljdssystemet skall reformeras så, att domstolarna kan döma lagöverträdare till en påföljd som inrymmer stora behandlings- och vårdinsatser. Enligt vår mening finns möjlighet att med beaktande av såväl allmänpreventiva som individualpreventiva överväganden reformera påföljdssystemet i den riktningen.

Frivårdskommittén som har haft i uppdrag att utreda frågan har föreslagit att villkorligt fängelse i kombination med kontraktsvård skall vara ett påföljdsalternativ i de fall den tilltalade har särskilda vård- och behandlingsbehov, grundade på missbruk. Kommittén föreslog att vårdkontraktet skall vara bindande för den som är åtalad. I de fall kontraktet bryts skall det villkorliga fängelsestraffet i princip avtjänas i sin helhet.

Regeringen och riksdagsmajoriteten har dock inte följt kommitténs förslag utan föreslår att påföljden skyddstillsyn skall kunna kombineras med föreskrifter om kontraktsvård.

Enligt vår mening innebär den nu föreslagna konstruktionen att de allmänpreventiva kraven inte tillgodoses i tillräcklig omfattning. Därutöver uppfyller förslaget inte heller de krav på enkelhet och förutsebarhet som lagstiftningen rimligen bör uppfylla.

Från centerpartiets sida anser vi att den konstruktion som frivårdskommittén på sin tid föreslog är klart mycket bättre än de förslag som nu ligger på riksdagens bord. Vi yrkar därför i en reservation på att riksdagen skall avslå propositionen i denna del och begära att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag, som innebär att kontraktsvård införs i kombination med påföljden villkorligt fängelse.

I frivårdskommittén utreddes också möjligheterna att införa samhällstjänst som en självständig påföljd. Majoriteten i frivårdskommittén ställde sig dock inte bakom ett sådant förslag. Däremot fanns en minoritet bestående av representanter för centerpartiet och folkpartiet som i en reservation menade att det fanns all anledning att starta en försöksverksamhet med samhällstjänst som självständig påföljd i Sverige.

Samhällstjänst är en del av påföljdssystemet i många västeuropeiska länder. Internationella erfarenheter visar också att samhällstjänst kan vara en värdefull del i de rättsvårdande myndigheternas arbete för att återanpassa lagöverträdare.

Centerpartiet anser att många skäl talar för att nu införa påföljden samhällstjänst på försök i Sverige. Det finns ingen anledning att vänta längre för att avvakta flera internationella erfarenheter. De internationella erfarenheterna av samhällstjänst är nu så väl dokumenterade att de kan ligga till grund för en sådan reform.

Stödet för att införa samhällstjänst växer hela tiden. Från början var det endast centerpartiet och folkpartiet som i frivårdskommittén reserverade sig till förmån för samhällstjänst, men efter hand har också moderata samlings-

partiet anslutit sig. Dessutom har, som tidigare nämnts, kriminalvårdsstyrelsen ändrat uppfattning och är numera positiv till en försöksverksamhet med samhällstjänst i Sverige. Det är bara att beklaga att socialdemokraterna ännu inte har insett fördelarna med samhällstjänsten.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 2 och 3.

Anf. 164 EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande 32 behandlas två ändringar i brottsbalken som föreslås i regeringens proposition 106 om kontraktsvård m. m. Dessutom tar vi upp några motioner, bl. a. om fritidsfängelse.

Jag vill börja med att yrka bifall till justitieutskottets hemställan.

Den ena reformen som tas upp gäller kontraktsvård. I själva grundfrågan, beträffande möjligheten för domstolar att döma till vård och behandling, är vi tämligen ense. Det är formerna för verksamheten som vi har olika uppfattningar om.

Vi vet att en stor del av brottsligheten har direkt anknytning till missbruk. Brott sker för att finansiera drogmissbruk, och brott begås under inflytande av droger. Mönstret går inte att bryta så länge missbrukssituationen består. De konventionella straffen leder i många fall inte till någon varaktig förbättring. Det är i det sammanhanget som förslaget om kontraktsvård skall sättas in, som ytterligare ett instrument för en effektiv kriminalvård. Det kan bli en verksam form av straff för dem som vill få hjälp och stöd för att bryta både missbruket och den brottsliga verksamheten.

Utskottsmajoriteten är i allt väsentligt ense med regeringen om utformningen av förslaget. På ett par punkter föreslår vi dock förändringar.

Den ena förändringen gäller ikraftträdandet. Vi anser att det behövs en längre förberedelseperiod än den som regeringen föreslår, och vi föreslår därför att reformen träder i kraft först den 1 januari 1988.

Den andra fråga där vi vill göra förändringar gäller de tillfällen då ett ingånget kontrakt bryts av den dömden. Vi anser liksom regeringen att den som är ansvarig för vården skall åläggas att underrätta såväl skyddskonsulenten som åklagaren om den dömden åsidosätter sin del av kontraktet. Men vi vill dessutom ge åklagaren skyldighet att samråda med skyddskonsulent eller övervakningsnämnd, innan han eller hon fattar beslut om och för talan om undanröjande av skyddstillsynen och aktualiserar frågan om att byta påföljd.

I övrigt ställer utskottet upp på vad som föreslås i propositionen.

Detta innebär att kontraktsvård blir en ny form av kriminalvård, som skall kunna användas som alternativ till fängelse och ådömas som en kvalificerad form av föreskrift vid skyddstillsyn. Om domstolen vid sin behandling tar hänsyn till den planerade vården och därför utdömer skyddstillsyn i stället för fängelse, skall man i domen ange hur långt fängelsestraffet skulle ha blivit om det i stället hade valts som påföljd. Det är bra att göra så av två skäl. Den dömden känner då till det latent straffhotet, och det kan också tjäna som ledning för domstolen om frågan om att byta påföljd skulle komma upp.

Det har också diskuterats att i stället för denna form införa en ny påföljd, villkorligt fängelse, för den typ av ärenden som vi nu diskuterar. Utskottet delar regeringens uppfattning på den här punkten. Att tillföra ytterligare en

frivårdsform utan att göra några förändringar beträffande dem som redan finns skulle kunna leda till att frivårdssystemet blir svårhanterligt. Vi pekar också i utskottsbetänkandet på att risken ökar för en ojämn och varierande praxis. Vi tycker inte heller att denna trots allt ganska begränsade reform motiverar ett så stort ingripande i påföljdssystemet som införade av villkorligt fängelse skulle innebära. Reformen i dess viktiga delar kan ju genomföras inom ramen för det system som vi har.

Om några större förändringar skall göras bör de göras i ett sammanhang, när fängelsestraffkommitténs förslag behandlas. Nämnas kan att kommitténs föreliggande förslag om generella bestämmelser för straffmätning knappast låter sig förena med förslaget om villkorligt fängelse.

Vi har uppfattningen att en domstol skall kunna räkna av tid som har verkställts i form av behandling, om det blir anledning att pröva frågan om att byta påföljd – på den punkten är vi inte ense i utskottet. Som vi ser det kan detta dock inte ske med någon automatik, utan prövning måste ske från fall till fall av domstolen.

Vi har inte heller funnit skäl att göra någon sådan begränsning till fängelse i högst ett år för att kontraktsvård skall kunna utdömas som de borgerliga utskottsledamöterna gör i sin reservation. Självfallet måste frågor om allmänprevention och medborgarnas intresse av skydd vägas in vid domstolens behandling. Men det är domstolen och inte riksdagen som skall göra en sådan bedömning. Vi anser att domstolarna är väl skickade att klara detta.

Utskottsmajoriteten understryker mycket kraftigt i sin skrivning att en förutsättning för att kontraktsvården skall kunna bli ett verksamt vapen i kampen mot brottslighet och drogmissbruk är att det finns tillgång till vårdplatser. Reformen riskerar att halta om möjligheterna till vård skiftar kraftigt över landet eller i tiden. Reformen är också beroende av att olika huvudmän och andra agerande samverkar för att finna de lämpligaste metoderna för stöd och behandling av missbrukare. Vi har uttalat i betänkandet att vi utgår från att frågorna om dimensionering och samarbete blir föremål för överväganden mellan stat och kommuner och landsting. Det är nämligen i den praktiska, vardagliga verksamheten som det avgörs om reformen skall få avsedd effekt.

Med vad jag nu har sagt yrkar jag avslag på reservationerna 2 och 3.

I propositionen och betänkandet föreslås också att domstolarna skall kunna ålägga en dömd skyldighet att vara med och ställa till rätta och avhjälpa skador för vilka han eller hon har dömts. Framför allt för många unga lagöverträdare tror vi att en sådan möjlighet har betydelse. Det gäller att göra sambandet mellan brottet och påföljden så tydligt som möjligt. Att man får ställa till rätta det man har förstört upplevs av de flesta som ett ganska rimligt krav från samhällets sida. Har jag slagit sönder, skall jag vara med och laga, och har jag klottrat, skall jag vara med och tvätta rent. Liksom regeringen anser vi att den här föreskriften kommer att få sin huvudsakliga användning vid brott mot offentliga institutioner o. d. Det är när fönstren i skolan har slagits sönder, när gatlyktorna har kraschats eller när bussen eller tåget har dekorerats med sprayfärg som det blir mest aktuellt att använda föreskriften. Det utesluter dock inte att den används också i andra fall, där målsäganden är en privatperson eller ett privatföretag. Vi vill emellertid

betona att det i samtliga fall måste ske med målsägandens medgivande. I de fall målsäganden inte önskar en sådan lösning kommer föreskriften självfallet inte att bli aktuell.

I den borgerliga reservationen vill man gå längre, och man tar upp frågan om samhällstjänst som en självständig påföljd. Jag vill i likhet med vad justitieministern skriver i propositionen säga att den frågan inte är avskriven med det beslut som fattas nu. Jag anser dock att ett ställningstagande bör göras först när vi har haft möjligheter att ta del av utvärderingen av den försöksverksamhet som pågår i Norge och Danmark.

Det finns dock skäl att påpeka att ett system med samhällstjänst är långt ifrån invändningsfritt. Många uppfattar det som stötande att använda arbete som en form av straff. Arbete är ju för de flesta något positivt, något eftersträvt, och många har svårt att se arbetet som ett straff om detta inte skulle vara kopplat till just det brott som är begånget.

Därför yrkar jag avslag också på reservation 1.

I betänkandet behandlas även några motioner med anknytning till andra frågor. En handlar om kostnadsfördelningen mellan kommunerna vid § 34-placeringar. Utskottet konstaterar att staten betalar kostnaderna under den tid en person är placerad för vård och behandling inom kriminalvårdens ram. Om behandlingen fortsätter efter den tid som domen omfattar kan kostnadsfördelningen inte regleras i kriminalvårdslagen utan genom socialtjänstlagen. Utskottet har därför inte velat vidta någon åtgärd i den frågan.

I ett par motioner behandlas frågan om fritidsfängelse. Inte heller här vill vi gå motionärerna till mötes. Motiven är både av praktisk-ekonomisk natur och av mer idémässiga.

När förslaget remissbehandlades framkom en tämligen enig opinion mot förslaget. Fritidsfängelse skulle leda till ett dåligt utnyttjande av fängelsernas kapacitet, och även för relativt korta fängelsestraff skulle platserna där tas i anspråk under långa perioder. Man kan inte heller bortse från de risker för sociala orättvisor som kan uppstå mellan dömda. Frigångsinstitutet, som ju i viss mån liknar förslaget om fritidsfängelse, har visat att sådana risker finns: att dömda med ordnade sociala och ekonomiska förhållanden behandlas på ett sätt och andra på ett annat, sämre, sätt. När det gäller frigångsinstitutet har lagen därför försetts med kompletterande föreskrifter för att undvika sådana konsekvenser. Ett beslut om fritidsfängelse skulle öka riskerna för olika behandling igen, och det finns inte motiv för att införa något sådant.

Därför yrkar jag också avslag på reservation 4 och, herr talman, avslutningsvis bifall till utskottets hemställan.

Anf. 165 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Av Eva Johanssons anförande framgick att också socialdemokraterna och regeringen har förstått att det, om kontraktsvården inte fungerar, måste finnas en möjlighet att gå tillbaka och döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff. Men det har man omgärdat med en ganska kraftfull byråkrati eller i vart fall ett byråkratiskt förfaringsätt. Man skall samråda med åklagare. Man skall gå tillbaka till domstolen, som skall undanröja skyddstillsynsdomen med den särskilda föreskriften och återigen döma ut en ny påföljd, dvs. döma till fängelse. Detta måste för dem som kan komma att

beröras av det framstå som ett ganska egendomligt förfaringssätt. Jag vill fråga Eva Johansson om hon ändå inte tycker, mot bakgrund av den debatt som vi nu har fört här, att det ur förutsebarhetsynpunkt och ur – för att använda ett uttryck som ofta används i debatten – pedagogisk synpunkt är lämpligare att domstolen i bakgrunden först dömer ut ett villkorligt fängelsestraff i förhållande till brottets svårighetsgrad och sedan därtill kopplar frågan om kontraktsvård? Det dömde skulle därigenom få fullständigt klart för sig dels hur hans eller hennes brott är bedömt ur allmänpreventiv synpunkt, dels vilken risk han eller hon löper om man inte kan sköta kontraktet. Jag tycker att socialdemokratin här krånglat till förfaringssättet, och jag hoppas verkligen att ni efter ganska kort tid skall kunna komma närmare det borgerliga synsättet.

Eva Johansson anförde också att det med oppositionens förslag, dvs. vårt förslag, finns risk för ojämn och varierande praxis. Jag är snarare rädd för att det socialdemokratiska förslaget kommer att leda till ojämn och varierande praxis över landet, i vart fall inledningsvis innan man har fått starka indikationer på hur man skall bete sig.

Problemet med att räkna av tid för vård blir på motsvarande sätt enligt regeringens förslag mycket komplicerat. Eva Johansson säger att man skall behandla detta individuellt i domstolen, men det kommer ju i så fall ytterligare att leda till risk för ojämn och varierande praxis och dålig förutsebarhet för dem som kan komma att dömas till denna påföljd.

När det gäller samhällstjänsten och frågan om att ställa till rätta det man har förstört nämnde Eva Johansson t. ex. krossade glasrutor, klotter på tåg och annat sådant. Skälet till att vi arbetar mera för samhällstjänst är att vi tror att det är ganska sällsynt att unga människor kan hjälpa till med att byta ut en förstörd glasruta på en skola eller ett varuhus eller med att ta bort klotter på tåg, som fordrar ganska mycket av kemikalier och säkert måste övervakas av arbetarskydd m. m. Med vårt förslag till samhällstjänst finns möjligheter till ett mycket mer varierat arbete.

Anf. 166 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Jag nämnde förut att jag tycker att regeringspartiet har en uppgiven inställning när det gäller samhällstjänsten. Efter att ha hört vad Eva Johansson sade måste jag säga att den där uppgivenheten uppenbarligen finns också i fråga om kontraktsvården. Jag hörde att hon sade att det här var en mycket begränsad reform. Från folkpartiets sida har vi faktiskt arbetat länge för kontraktsvård, och vi ställer ganska stora förhoppningar på att den skall hjälpa missbrukare. Det vill inte jag kalla för en begränsad reform.

Jag reagerade precis som Björn Körlof: Varför skulle det bli en ojämnare och mer varierande praxis om man använde vår modell än om man använde er modell? Det där är bara ett påstående som är utkastat. Sådana påståenden tycker jag man skall bevisa.

Sedan tycker vi faktiskt, att har någon begått ett brott som förtjänar fängelse i mer än ett år, då är det, som Eva Johansson vet, inte fråga om småsaker. Då måste man ha det gängse straffet. Det är därför vi inte vill låta någon förvandla två års fängelse till kontraktsvård.

Eva Johansson är ju litet tveksam inför samhällstjänsten och vill inte säga

att detta är botten av allting, om jag har förstått det hela rätt, men kan heller inte gå med på det. Jag undrar: Om ni nu märker att det går mycket bra i Danmark, såsom Eva Johansson säger, vad skall ni då göra åt argumentet att arbete är någonting enbart positivt? Hur försvarar ni det i så fall? Jag har ett försvar, men jag skulle vara intresserad av att få höra om det är samma försvar som Eva Johansson har.

Anf. 167 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! Eva Johansson har nu redovisat varför man inte vill kombinera kontraktsvård med den nya påföljden villkorligt fängelsestraff, som vi har föreslagit, men jag tycker att hennes motivering i det här fallet var synnerligen svag.

Jag tycker det finns framför allt två tungt vägande skäl till att kombinationen kontraktsvård och villkorligt fängelse bör finnas. För det första tror jag det är nyttigt att det finns en viss press på den missbrukare som genomgår vårdprogrammet. Vi vet att det är kämpigt och besvärligt och att det är lätt att ge upp när man jobbar med att bli fri från sitt missbruk. Ett latent hot om ett fängelsestraff tror jag kan medverka till att en sådan kontraktsvård fullföljs. För det andra är det av allmänpreventiva skäl viktigt, om kontraktsvården i någon större utsträckning skall kunna ersätta fängelsestraff, att det utdöms ett tidsbestämt fängelsestraff som står i relation till det brott som har begåtts men att verkställigheten av detta straff kan villkoras bort om man undertecknar ett vårdkontrakt.

Nu säger Eva Johansson att i de fall där brottet skulle föranleda ett fängelsestraff skall domstolen ange hur långt detta i så fall skulle ha blivit. Nog måste det väl då vara bättre att få det system där detta fängelsestraff direkt utdöms och sedan villkoras bort? Annars skall det ju till ett nytt rättegångsförfarande. Man får börja om från början igen, vilket betyder en ganska lång tidsutdräkt – det diskuterade vi i det förra ärendet –, en ökad byråkrati och ökade samhällskostnader. Jag tycker alltså det finns många skäl som talar mot det systemet.

När det gäller samhällstjänsten är det i och för sig glädjande att Eva Johansson säger att denna inte är avskriven. Det är trots allt ett halvt steg på rätt väg, men det hade ju varit bättre att ta ett fullt steg i stället och genomföra den.

Utskottsmajoriteten vill avvakta och ta del av utvärderingen av det internationella arbetet, men vi reserverar oss menar att det redan finns många erfarenheter att ta till vara. Vi vet att expertorganet på området, kriminalvårdsstyrelsen, noga följer utvecklingen i bl. a. de nordiska grannländerna, och de är alltså positiva.

Jag vill fråga: Litar inte Eva Johansson på att kriminalvårdsstyrelsen har kompetens att bedöma detta? Vad är det som skiljer Danmark och Norge från Sverige, eftersom det går bra i dessa länder medan man i Sverige inte ens kan tänka sig att starta en försöksverksamhet?

Anf. 168 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med att säga att jag tycker att det är litet konstigt att både Björn Körlof och Karin Ahrland är så tvärsäkra när de talar

om hur ett system som vi ännu inte har fattat beslut om kommer att fungera. Björn Körlof säger att vi kommer att få leva med ett påföljdssystem som inte kommer att fungera. Hur vet Björn Körlof det?

Varken Björn Körlof eller jag har sett detta system i funktion. Jag tror att det kommer att fungera, med den utformning som det nu kommer att få.

Lika tvärsäkert vet Björn Körlof att systemet med samhällstjänst skulle vara i stort det enda som hjälper mot unga brottslingar. Nu när vi socialdemokrater inte vill införa det beskriver han oss som reformfientliga. Hur vet Björn Körlof att det är det enda saliggörande? Man kan inte veta det så tvärsäkert innan systemet har införts, och det är därför som jag vill resonera om dessa frågor.

Om en utvärdering från Danmark, Karin Ahrland, skulle visa att systemet har fungerat bra där får vi väl se vad det är som har fungerat bra, under vilka betingelser och i vad mån de liknar betingelserna här i Sverige, och sedan kan vi ta ställning från våra utgångspunkter. Mina invändningar, som gäller att det är tvivelaktigt om man kan se arbetet som ett straff, kvarstår naturligtvis i ett sådant läge, men jag är beredd att diskutera när fakta ligger på bordet.

Karin Ahrland säger också att om kontraktsvård skall vara verkningfull måste den utdömas i kombination med villkorligt fängelse. Jag tror inte det. Jag tror att det är just möjligheten till vård och behandling för den enskilde som är det som kommer att avgöra om reformen blir verkningfull eller inte – kanske i mycket högre grad än formerna för hur vården utdöms.

Björn Körlof ifrågasatte att yngre människor kan vara med och ställa till rätta sådant som de har klottrat ner eller förstört på annat sätt. Jo, det går mycket bra. Jag kommer själv från en kommun där vi sedan något år tillbaka har provat detta system, frivilligt mellan kommunen och ungdomar. Det som ungdomarna själva säger är det bästa med detta är just att det anknyter direkt till den brottsliga verksamheten.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 169 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att återknyta till vårt tidigare replikskifte. Eva Johansson sade att socialdemokratin hade ideologiska svårigheter i fråga om samhällstjänst, därför att man inte ville göra arbetet till något straff. Enligt kriminalvårdslagstiftningen innebär faktiskt även fängelsestraff arbetsplikt, så där är arbetet inlagt i den frihetsberövande påföljden. I praktiken är samhällstjänst enligt vår modell, även om den inte innebär fängelse, en typ av frihetsberövande, dvs. individen kan inte använda sin tid som han eller hon vill. I detta är då inlagt ett arbete, som om det går – jag har ingenting emot det – har anknytning till den gärning eller det brott som vederbörande har begått.

Jag har inte sagt att alla former av tillrättaläggande av det som ungdomar har skadat eller förstört är omöjliga att genomföra. Men man bör ändå vara medveten om att det krävs både utbildning och viss personal för att klara stora glasrutor. Kemikalier i industriarbete och vid rengöring kräver också både utbildning och erfarenhet. Men jag utesluter inte att det kan finnas

former för detta som går att genomföra. Jag är inte helt negativ.

Jag sade inte att samhällstjänst var det enda saliggörande, utan jag sade att det var en möjlighet att utöka det batteri av påföljdsformer som vi måste få. För helt klart är, och det tror jag att Eva Johansson håller med om, att nuvarande påföljdssystem för unga lagöverträdare inte visat sig fungera särskilt bra. Vi har inte något annat att komma med än villkorlig dom, överlämnande till samhällstjänst, böter eller fängelse. I praktiken finns det ingenting annat. Och vi har en stegrad ungdomsbrottslighet med fler och fler återfallsförbrytare som även har missbruksproblem. Det är klart att vi måste leta oss fram till andra påföljdsformer och vara villiga att pröva dem för att se om vi kan få bättre resultat.

Jag är alltså tveksam till om kontraktsvården kommer att fungera. Rättare sagt är jag ganska övertygad om att den inte kommer att fungera. Det beror naturligtvis på den erfarenhet vi har framför allt av missbrukare av tung narkotika, men även av dem med ett tungt alkoholbruk. Ofta ligger blandmissbruk bakom. Vi kan inte ens klara dem i våra fängelser i dag. De smugglar in knark och fortsätter sitt missbruk. Det gör att jag har den bestämda uppfattningen att om de får vistas ute i frihet, även om de underkastas viss vård, kommer det att vara utomordentligt svårt för dem att avhålla sig från vidare missbruk och vidare brottslighet. Jag vidhåller den uppfattningen, som naturligtvis är en bedömning av den bild som vi har av missbruksproblemet i samhället, att ert system inte kommer att fungera.

Anf. 170 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Eva Johansson undrar över min tvärsäkerhet. Den kan stundom på grund av min röst framstå som större än den i verkligheten är. Men i en fråga är jag alldeles tvärsäker, Eva Johansson, och det är att varken Eva Johansson, Björn Körlof, Elving Andersson eller någon annan i den här kammaren har den absolut säkra och bestämda lösningen på hur vi skall behandla missbrukare som på grund av sitt missbruk också dras in i brottslighet. Det tror jag att vi är rörande ense om.

Sedan är jag faktiskt, om inte tvärsäker, så i varje fall mycket mycket säker på att system som är klara och enkla i allmänhet fungerar bättre och snabbare än system som är krångliga. Enligt min uppfattning är en fängelsedom, som villkoras när man har kontraktsvård, enklare än det system som förordas i propositionen. Björn Körlof och flera debattörer har försökt redogöra för Eva Johansson hur krångligt det blir om missbrukaren bryter kontraktet. Jag skall inte upprepa den saken.

Till sist, Eva Johansson, är arbete antingen någonting enbart positivt eller också är det inte det alltid. Det har, såvitt jag kan förstå, inte någonting att göra med ifall samhällstjänsten är lyckosam i Danmark eller inte. Detta är en principfråga. Kan man acceptera oavlönat arbete, som man inte själv har önskat sig men måste ta, som någonting som en domstol skall kunna ådöma i samhällstjänst eller kan man det inte därför att arbete enbart är positivt? Den inställningen måste man göra klar för sig. Det tycker jag att Eva Johansson skall göra innan vi får positiva erfarenheter från Danmark. För om Eva Johansson fortfarande håller på det nuvarande systemet och sedan får veta att man har gjort positiva erfarenheter av samhällstjänst i Danmark får hon det litet bekymmersamt.

Anf. 171 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Herr talman! I min förra replik ställde jag två konkreta frågor till Eva Johansson som hon inte svarade på. Jag vill bara upprepa dem och hemställa om ett svar.

Det handlar alltså om samhällstjänsten och de erfarenheter man kan vinna på det området från bl. a. Danmark och Norge. Kriminalvårdsstyrelsen, som är vårt expertorgan, har följt utvecklingen där och anser att det nu är dags att införa samhällstjänst också i Sverige. Jag frågar om inte socialdemokraterna och Eva Johansson litat på att kriminalvårdsstyrelsen har den kompetens som behövs för att göra en sådan bedömning.

Min andra fråga är: Vad är det som skiljer Norge och Danmark från Sverige och som gör att samhällstjänsten fungerar bra där medan vi i Sverige inte ens kan våga oss på en försöksverksamhet?

Jag vill gärna ha svar på dessa två frågor.

Anf. 172 EVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall börja med att svara på Elving Anderssons frågor.

Visst litat vi på kriminalvårdsstyrelsen, men vi tycker att det finns anledning att få en rejäl utvärdering av verksamheten i Danmark innan vi bestämmer oss för om vi skall införa samma verksamhet eller någonting liknande i vårt land. Det är en metod som inte är alldeles ovanlig att man försöker ta rätt på vad en reform innebär så långt det är möjligt innan man inför den.

Vi vet faktiskt inte vad det är som skiljer oss från Danmark. Vi har många likheter, men vi har också i viktiga avseenden ganska olika inställning i många frågor. Jag tycker att det är viktigt att vi gör klart för oss innan vi inför en verksamhet – som en del i Danmark tycker är bra och andra tycker är mindre bra – på vilka punkter vi skiljer oss åt och på vilka punkter vi kan anta att vi får en liknande utveckling.

Karin Ahrland tror att jag skulle få bekymmer om det skulle visa sig att verksamheten med samhällstjänst är bra i Danmark. Jag tror inte att det blir så bekymmersamt. Vad jag då kommer att få är litet mer kunskaper i frågan, och det är sällan bekymmersamt. Det är ofta vi som politiker ställs inför avvägningsfrågor, där vi måste väga positiva och negativa effekter för att få fram vad som överväger och kunna fatta ett beslut. Det är ingenting konstigt med det. Den avvägningen är jag för min del beredd att göra den dag vi har en utvärdering av samhällstjänsten från Danmark, om frågan skulle bli aktuell igen.

Jag instämmer i vad Elving Andersson sade, nämligen att det är bra, inte minst för den enskilde, att det finns en press som innebär att det inte är alltför lätt att hoppa av ett vård- och behandlingsprogram. Men det finns också i det system som regeringen har föreslagit och som utskottsmajoriteten stöder. Det finns ju hela tiden ett latent hot om att få skyddstillsynen utbytt mot ett fängelsestraff. Jag kan inte se annat än att den pressen är lika stor i det förslag som vi har lagt fram som i de borgerliga partiernas reservation.

Tredje vice talmannen anmälde att Elving Andersson, Karin Ahrland och Björn Körlof anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 173 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! I regeringens proposition rörande kontraktsvård finns en grundtanke som kan sägas vara human och vars mening är att i vissa fall nå en förbättrad samhällsanpassning genom vård i stället för straffverkställighet. Detta sker inom svåra områden som gäller rehabilitering av brottslingar med allvarliga alkohol- eller narkotikaproblem.

Det gäller nu att se upp med att kontraktsvården i den form som regeringen vill inte urholkar den generalpreventiva principen vid rattfylleriets bekämpande. Det är en princip som riksdagen många gånger ställt sig bakom och som är ryggraden i den internationellt sett framgångsrika svenska trafiknykterhetslagstiftningen.

För alkoholproblematiker har man i propositionen ansett sig kunna frånga normalpåföljden fängelse i tre fall, nämligen då det föreligger klart vårdbehov, då den tilltalade påbörjat försök med rehabiliterande åtgärder och då denna rehabilitering skulle försvåras om den dömda berövades friheten.

När det gäller indikationen klart vårdbehov sägs det att det sällan erbjuder några svårigheter när den tilltalade själv förklarar sig villig att genomgå behandling. Till detta fogas dock den märkliga reflexionen att "redan den omständigheten att en person kunnat framföra motorfordon med den höga alkoholkoncentration som enligt promilleregeln krävs för rattfylleri anses utgöra en mycket stark indikation på allvarliga alkoholproblem". Tar man propositionen på orden skulle detta väl betyda att praktiskt taget alla rattfyllerifall kunde vara kvalificerade för kontraktsvård, vilket inte kunnat vara meningen.

De två andra kriterierna för villkorlig dom enligt HD:s praxis, nämligen att en påbörjad rehabilitering skulle hindras om frivård ej medges, får i riktlinjerna en mer uppmjukad uppläggning. Justitieministern finner att en sådan hypotetisk prövning också i fortsättningen måste göras, men det är här fråga om vanskliga bedömningar som inte pressas alltför hårt. Det är onekligen en viss glidning från HD:s praxis som här redovisas.

Justitieministern hyser ej heller någon oro för generalpreventionens undergrävande genom kontraktsvårdens införande vid rattfylleri, utan avger följande lugnande försäkran om reformens verkningar: Även om förslaget kan väntas "i någon utsträckning" öka utrymmet för att tillämpa kriminalvård i frihet kommer detta dock "knappast att ge några märkbara spår i statistiken". Fängelse kommer fortfarande att bli påföljden i det helt övervägande antalet fall.

Utskottet delar denna övertygelse. Det är en försäkran som riktas till alla dem som tror på den allmänprevention som ligger i nuvarande trafiknykterhetslagstiftning. Den tolkning av riktlinjerna som presenterats och de ivriga rekommendationerna till domstolar, åklagare och frivårdsorgan ger nog den uppfattningen att det kommer att sätta märkbara spår i statistiken.

Jag är dock djupt oroad över denna nya möjlighet till påföljd. Risken är uppenbar. Kontraktsvård kommer att kunna ges till s. k. vanliga rattfyllerister, rattfyllerister utan direkta missbruksproblem men med uppenbar nonchalans i sitt beteende i och med att de kört bil i alkoholpåverkat tillstånd. Fängelsestraff är en tyngre påföljd än ett hastigt påkommet rehabiliteringsprogram, som kan utnyttjas i vissa fall.

När det gäller vårdsituationen är det märkligt att man i propositionen endast redovisar förhållanden som var aktuella innan den socialtjänstlag som nu gäller trätt i kraft. Vårdsituationen i dag är en helt annan – det råder mycket allvarlig brist på vårdplatser. Planerar man statliga institutioner för denna vård eller hur har man tänkt sig att den skall ske?

Som förhållandena just nu är anser jag och fem medmotionärer från tre partier att det finns starka skäl som talar för att man bör avslå förslaget om införande av kontraktsvård inom rattfylleriområdet.

Kontraktsvård i den utformning den nu får för rattfyllerister, utan koppling till villkorligt fängelsestraff, är olycklig. Framtiden får utvisa om vi inte hade rätt.

Tyvärr har inte utskottet delat vår uppfattning i det här fallet. Jag har inget eget yrkande, herr talman, men jag avser att följa utvecklingen när det gäller användandet av kontraktsvård för rattfylleriförelser.

Anf. 174 HANS PETERSSON i Röstånga (fp):

Herr talman! Under decennier har olika justitieministrar, riksdagsledamöter och samhällsdebattörer framhållit att fängelsestraff är nedbrytande och att man genom fängelsestraff ytterst sällan får någon att definitivt bryta med sin brottsliga verksamhet. Antalet återfall visar också att så är fallet.

Under lika lång tid har man sökt efter alternativ till fängelsestraff. Utredningar har lagt fram förslag som diskuterats och förkastats. Vi har sett oss om i världen för att utröna vad andra länder kan erbjuda i form av olika alternativ. Dessa lösningar har också förkastats då man menat att de inte passar in i det svenska samhället. Vi är ju så olika alla andra. Det verkar som om vi vore olika så närbelägna länder som Danmark och Norge.

Ibland tror jag det finns varken vilja eller förmåga till förnyelse. I dag skulle riksdagen kunna fatta beslut om alternativet samhällstjänst. Vidare skulle vi kunna fatta beslut om enklare form av kontraktsvård än den som nu föreslås.

I samband med dom om villkorligt fängelse skulle det ha funnits klara besked: Du döms till si och så långt fängelsestraff. Eftersom du missbrukar får du chansen att slippa sitta i fängelse, under förutsättning att du genomgår behandling för ditt missbruk. Missköter du behandlingen får du ta ditt fängelsestraff.

Det vore den klara linjens politik.

Nu skall vi i stället besluta om en krånglig form av kontraktsvård, där man inte dömer till fängelse, men väl talar om vad fängelsestraffet hade kunnat bli. Det är en typisk konstruktion av en justitieminister som sannerligen inte kommer att gå till historien för sina insatser inom kriminalpolitiken. Hur annorlunda var det inte när vi hade hans socialdemokratiska företrädare Lennart Geijer som justitieminister! Då togs krafttag för att reformera kriminalpolitiken.

Inom parentes måste jag även påpeka att det är beklagligt sällan vi ser detta statsråd när vi debatterar propositioner som han framlägger för riksdagen. Han finns praktiskt taget aldrig i denna kammare.

När det gäller samhällstjänst har jag under en rad av år talat för detta alternativ, mest för döva öron. Ändå vet alla att samhällstjänst har mängder

med fördelar. Det är humant, det är konstruktivt, det är uppfostrande och det är framför allt billigt – minst tjugo gånger billigare än fängelsestraff.

Självfallet är jag medveten om att det också finns vissa nackdelar, men de uppvägs mångfaldigt av fördelarna.

Ändå avvisas förslaget som vanligt av socialdemokraterna. Men i dag har det skett en öppning, och man håller en dörr på glänt. Man vet att det har skett och sker en svängning av opinionen. Många som för en del år sedan var negativa har i dag ändrat uppfattning, och snart återstår bara socialdemokraterna. Men jag är medveten om att det kommer en svängning även där. Det är beklagligt att det skall ta så lång tid och att så många människor skall bli än mera brottsliga i våra fängelser.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

25 § Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1986/87:15 om kulturminnesvård (prop. 1986/87:100 delvis).

Kulturminnesvård

Anf. 175 HÅKAN STJERNLÖF (m):

Herr talman! I november förra året besökte kulturutskottets ledamöter Stockholms slott och några andra slott i grannskapet. Ändamålet med resan var att ge ledamöterna en uppfattning om det underhåll som sker och de krav som kan komma att ställas i en nära framtid.

Luftföroreningarna är nu ett allvarligt hot mot dessa slott. Balustraderna kring Stockholms slott har man nödgats stadga för att de inte skall falla ner. Naturstenen angrips hårt av föroreningar, som också tar sig in genom de otäta fönstren och angriper inventarier. Byggnadsställningar kring slottet i Stockholm vittnar i dag om att räddningsarbete pågår. Tillsammans med annan information från skilda delar av landet vet vi att vi står inför mycket stora problem. Om värdet av att skydda dessa byggnader och föremål råder inga delade meningar.

Att luftföroreningarna har en starkt negativ betydelse för söndervittring av värdefulla kulturminnen, skulpturer och museiföremål är vetenskapligt fastlagt. Däremot är vi inte så säkra på hur restaureringarna skall gå till. För att återställa skadade föremål saknas ofta också pengar.

Trots betydande forskningsinsatser för att belysa dessa frågor finns fortfarande stora kunskapsluckor. Vilken metod som är bäst lämpad att använda för att rädda dekorativa stenpartier i våra kyrkor eller konsthistoriska klenoder som portalskulpturer vet vi inte. Över huvud taget har forskningen på det teknisk-antikvariska området varit eftersatt. Det finns skäl att ägna denna forskning extra uppmärksamhet.

Den resursförstärkning för uppbyggnaden av kunskaper om luftföroreningar och försurningens inverkan på kulturminnen och kulturföremål som

forskningspropositionen föreslår för de närmaste åren är en mycket god början.

I sammanhanget är det också viktigt att påpeka vikten av tillgång till skickliga yrkesmän med kunskaper om äldre byggnadsteknik och materialteknik. En del av samhällets utbildningspolitik bör vara att svara för att nya generationer finns som är redo att ta över.

Vårt samhälle innehåller mycken kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Staten ger stöd genom fördelaktiga tilläggs lån för att möjliggöra bevarande och ombyggnad. Behovet av lån överstiger den av bostadsministern föreslagna medelsramen. Det är därför välkommet att riksdagen på moderat initiativ höjde ramen med 10 milj. kr. till 90 miljoner.

Herr talman! Jag har berört vård av de kulturminnen vi ser omkring oss i form av byggnader och skulpturer. Men vi har också betydande kulturskatter fördolda i våra marker och i s. k. kulturlager. Förhoppningsvis ligger de där skyddade och i bästa förvar. Om dessa fornlämningar vet vi en hel del, men vi borde veta mer.

Det är nämligen viktigt att betydande kunskap inhämtas genom arkeologiska undersökningar i syfte att ge länsstyrelserna säkrare underlag vid bedömning av tillstånd till borttagande av fornlämningar. Informationen om förekomsten av fornlämningar måste med andra ord vara så omfattande som möjligt för att ge kunskap inför planerad markanvändning.

Ansvaret för vården av våra fornlämningar ligger hos riksantikvarieämbetet. Möjlighet att utföra detta arbete ges i viss utsträckning genom arbetsmarknadspolitiska insatser. För att fornvårdsarbetet skall kunna utföras i erforderlig omfattning och kunna planeras rationellt är det att föredra att medel överförs från AMS och beredskapsarbeten direkt till ämbetet som ett reguljärt stöd till fornminnesvården.

På många orter med äldre stadskärnor finns betydande fornlämningsförekomster. I samband med exploatering vållar undersökningskostnaderna problem. Grundregeln är att det arbetsföretag för vars skull fornlämningen skall tas bort också skall bära kostnaderna för den undersökning som bedöms vara önskvärd.

Det är ofrånkomligt att vissa fornlämningar måste tas bort för att ge möjlighet till förändrat utnyttjande av marken. Arkeologikutredningen har funderat på saken och har också lämnat en del förslag till en lösning inom nuvarande regler för att därmed undvika att belasta exploatören med höga kostnader för de arkeologiska undersökningarna.

I propositionen föreslås vid byggande att tilläggs lån kan erhållas för att finansiera arkeologiska undersökningar. Lånen är dock begränsade till bostadsfastigheter. Vi finner detta vara en begränsning som inte kan godtas. Lånemöjligheter måste gälla oberoende av byggnadens ändamål.

I många fall visar det sig att undersökningar av fornlämningar kan bli oförutsett dyra. Riksantikvarieämbetet har i vissa fall möjlighet att fördela kostnaderna mellan staten och företaget. Detta sker av ekonomiska skäl i alltför få fall. Vi föreslår därför att för detta ändamål anslaget under Kulturminnesvård höjs med 3 milj. kr.

Det är riksantikvarieämbetet som svarar för de arkeologiska undersökningarna. Vi anser att även andra institutioner med vetenskaplig kompetens

både här hemma och i utlandet borde ges möjlighet att inkomma med anbud. Det skulle ge vetenskaplig bredd åt verksamheten, vidga de internationella kontakterna och dessutom kunna tjäna som en värdefull kostnadspress.

Vad jag anfört speglar moderata samlingspartiets syn på kulturminnesvården. Det utgör också argument för våra ställningstaganden i reservationerna nr 1 och 3, till vilka jag yrkar bifall. Frågor rörande kulturminnesvården är föremål för en översyn som skall leda fram till en särskild kulturminneslag. Den beräknas att föreläggas riksdagen under kommande riksmöte. Vi får då anledning återkomma till dessa viktiga frågor.

Anf. 176 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Under de senaste tio åren har stora framsteg gjorts på kulturminnesvårdens område. Det finns i dag en ökad medvetenhet om kulturvärdenas betydelse för en god livsmiljö. Kulturminnesvårdens deltagande i samhällsplaneringen skapar också nya förutsättningar för en bred samverkan kring kulturarvet och dess bevarande. Detta ställer dock nya krav på företrädarna för kulturminnesvården när det gäller kunskapsuppbyggnad, säkerställandeinsatser, vård och information.

I budgetpropositionen redovisas pågående arbete med att effektivisera och bredda insatserna inom kulturminnesvården. Detta skall ske i samverkan mellan flera departement.

Det föreligger också förslag från riksantikvarieämbetet om omorganisation av ämbetsverket, vilket bl. a. innebär inrättande av en särskild enhet för kulturmiljöfrågor. Det finns ett stort behov av att dessa allt viktigare frågor får en stark markering. Tyvärr nämns inte behovet av ökade resurser i sammanhanget. Det är i stället åttonde året i följd som riksantikvarieämbetet måste tillämpa det s. k. huvudalternativet i budgetarbetet.

På senare år har det tydligen varit svårt att hitta lämpliga sparobjekt. Besparingarna har gått ut över så viktiga områden som bidrag till vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och fornminnesinventering.

Den statliga delen av kultursektorn är glädjande nog undantagen från besparingar. Men tyvärr gäller inte detta skydd den här delen av kulturen, som i synnerhet avser vården av vårt kulturarv.

Folkpartiets och centerns företrädare i kulturutskottet kan inte acceptera en fortsatt urholkning av anslagen till kulturminnesvården och motsätter sig därför besparingen i budgetpropositionen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 177 SYLVIA PETERSSON (s):

Herr talman! Det skall ju helst vara korta debatter i kammaren så här års, särskilt som det kan få en positiv inverkan på vårt liv efter pingst. I det läget blir det i allmänhet tid bara för sådant som skiljer oss åt. Inte underligt sedan att det är vanligt att människor tror att politiker bara grälar.

Det finns emellertid i politiken exempel på frågor som är nog så viktiga men där enighet råder. Av tidsskäl förbigås dessa frågor ofta med tystnad.

Jag väljer nu, herr talman, att ägna min taletid åt det som är viktigt i det här betänkandet, oavsett om vi på dessa punkter är oeniga eller ej. Reservationerna vill jag först, med hänvisning till vad som sägs i betänkandet, yrka

avslag på, samtidigt som jag vill yrka bifall till utskottets hemställan.

I betänkandet behandlas bl. a. regeringens förslag med anledning av arkeologikutredningens betänkande. Rent materiellt innebär detta höjning av vissa anslag, t. ex.

- en höjning av anslaget för billighetsprövning enligt fornminneslagens regler om kostnadsansvar för arkeologiska undersökningar,
- ökat statligt ansvarstagande för arkeologisk prospekteringsverksamhet,
- ökat anslag till riksantikvarieämbetets metodutveckling inom undersökningsverksamheten,
- en engångsanvisning, bl. a. för utveckling av kulturminnesvårdens ADB-verksamhet, och
- ökade medel för fornminnesinventering.

De riktlinjer som vi förväntar oss att riksdagen skall godkänna innebär bl. a. att det även framgent skall vara ett allmänintresse att fornlämningar får förbli orörda av exploateringar. När en fornlämning ändock tas bort, skall all kunskap tas till vara. Fornminneslagens regler om kostnadsansvar är väl ägnade att främja en rimlig avvägning mellan intressena att bevara och ta bort, vilket innebär att inga ändringar bör företas när det gäller kostnadsansvaret. Det finns dock tillfällen då nuvarande avvägning inte fungerar särskilt väl – främst i samband med exploatering av äldre stadskärnor. Det var därför förslaget om tilläggsån till arkeologiska undersökningskostnader vid bostadsbyggande kom till. Det beslutade vi i riksdagen förra veckan med stor majoritet i enlighet med bostadsutskottets förslag.

Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering har stor betydelse för att kommunernas och arbetsföretagens planering skall kunna ske utifrån goda kunskaper om var fornlämningarna finns. Ibland måste omfattande exploateringar föregås av fördjupade prospekteringar. Enligt arkeologikutredningen bör riksantikvarieämbetet få förstärkta resurser för att bära kostnaderna för vissa sådana prospekteringar. Detta ingår som en del av motiven för att höja anslaget till riksantikvarieämbetet. Vi skall dock samtidigt komma ihåg att dessa regler ingår i översynen av fornminneslagen. Det pågår således en översyn av kulturminnesvårdens speciallagstiftning så vi får, som Håkan Stjernlöf mycket riktigt sade, anledning att återkomma till denna fråga.

I budgetpropositionens bilaga 10, som ligger till grund för detta betänkande, betonas betydelsen av de kulturkvaliteter som finns i en rik mångfasetterad bebyggelsemiljö och i ett rikt kulturlandskap. Värden av allt detta ses som ett omistligt inslag i vår allmänna miljöpolitik. Nu har ett arbete inletts i regeringskansliet med avsikt att studera möjligheterna att nå längre i fråga om tillvaratagande av kulturmiljökvaliteterna, genom att bredda insatserna och genom s. k. samordningsinsatser över sektorsgränserna. Behovet av samordning över sektorsgränserna är något som kulturutskottet lyft fram vid ett flertal tillfällen – senast då budgetpropositionen behandlades för ett år sedan. I regeringens översynsarbete ingår planerna på en ny kulturminneslag. Det visar att regeringen strävar efter att förnya arbetet inom kulturminnesvården. Vi har i utskottet påpekat behovet av samordning över sektorsgränserna.

Det finns en sak till som vi tidigare har framfört som ett starkt önskemål

och som vi i år valt att föreslå riksdagen att ge regeringen till känna – nämligen behovet av ökade ordinarie anslag till riksantikvarieämbetet för vård av fornlämningar och kulturlandskap. Problemen på detta område har accentuerats i samband med neddragning av antalet beredskapsarbeten. Motionärerna har funnit det naturligt att medel skulle kunna föras över från AMS till, i detta fall, riksantikvarieämbetet. I utskottets betänkande föreslås att riksdagen skall besluta att det får ankomma på regeringen att ta ställning till hur behovet av ökade resurser för riksantikvarieämbetet skall täckas.

Detta är inte någon ny fråga. Den har tvärtom behandlats en gång om året under de senaste åren, både av arbetsmarknadsutskottet och av kulturutskottet. Så har varit fallet även i år. I sitt redan behandlade betänkande lyfte arbetsmarknadsutskottet först fram de fördelar arbeten inom natur- och kulturminnesvården ger vid insatser av sysselsättningskapande åtgärder och förutsätter att de kommer att spela en sådan viktig roll även i framtiden. Utskottet pekade sedan på de problem fluktuationerna i beredskapsarbetenas omfattning innebär för natur- och kulturminnesvården. Utskottet konstaterade vidare att det är angeläget att försöka göra natur- och kulturminnesvården mindre beroende än hittills av insatser genom beredskapsarbeten.

Kulturutskottet instämde förra året till fullo i vad arbetsmarknadsutskottet hade att säga. Även i år delar vi dess uppfattning. Det för oss fram till ståndpunkten att det nu är oundgängligen nödvändigt att riksantikvarieämbetet tillförs ökade ordinarie resurser för vård av fornlämningar och kulturlandskap.

Slutligen vill jag bara tillägga att här som på andra områden är det givetvis angeläget med effektivitet och rationalitet, så att önskat utbyte kan uppnås till så låg kostnad som möjligt. Därför är det viktigt med en utveckling av undersökningsmetoderna – det arbetet har redan inletts av riksantikvarieämbetet och får nu utökade resurser.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

26 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:17 om överprövning i personalärenden (prop. 1986/87:84).

Överprövning i personalärenden m. m.

Anf. 178 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! En av hörnstenarna i vårt statsskick är att den dömande makten skall utövas av skickliga, självständiga och oberoende domare. Domarkåren är rättsstatens sista utpost och är av alldeles särskild betydelse då den enskilde i en tvist eller annan rättslig angelägenhet står ensam gentemot staten, kollektivet eller andra i styrka helt överlägsna krafter.

En central uppgift för domarkåren är att fullgöra den rättsliga kontroll av regering och riksdag som regeringsformen påbjuder genom stadgandet i 11

kap. 14 §. Den norske professorn Eivind Smith, som ägnat ämnet stor uppmärksamhet i den för två år sedan utgivna skriften Rättssäkerhet och demokrati, kommer närmast till slutsatsen att mycket beror av domarens egen inställning till att utöva *lagprövning*, en ståndpunkt som för övrigt nyligen fått sin bekräftelse av en av våra högsta domare (se vidare Petré, Svensk Juristtidning 1986 s. 621). Påpekandet gör mig bedrövad å rättssamhällets vägnar, därför att vakthållningen av den enskildes rättigheter tydligen inte är lika starkt inbyggd i hjärtat hos varje domare.

Kvaliteten på domarkåren beror i långa loppet självfallet på yrkets attraktivitet. Det gäller för domstolarna att locka till sig de mest kompetenta juristerna och att därefter behålla dem. I sista hand måste det vara en angelägenhet för riksdagen att värna om domarkårens kvalitet. Gällande ordning, enligt vilken det överlämnas åt arbetsmarknadens parter att bestämma anställningsvillkoren för domarna, är för den skull tvivelaktig. Det är icke dessa organisationers ensak att genom lönesättning och liknande påverka kvaliteten hos våra domare. Att kraftåtgärder är av nöden här för att hindra den pågående åderlåtningen av domarkåren framgår bl. a. av den moderata reservationen i betänkandet och av en interpellationsdebatt i höstas. Det understryks också av en dramatisk ledare i Svenska Dagbladet av den 18 maj, alltså från förra måndagen.

De enskilda domarna måste vidare, herr talman, vara garanterade integritet och oavsättlighet. Prövningen av frågan, huruvida enskild domare på grund av brott förverkat sin rätt att vara domare, måste således tillkomma allmän domstol eller sålunda i sista hand högsta domstolen. I ett sådant här för vår rättsordning fundamentalt ämne borde det icke finnas utrymme för korporativism. Inte desto mindre är det så, att det anförtröts åt en korporativistiskt sammansatt särskild domstol att pröva denna fråga. Detta blev en konsekvens av 1975 års ämbetsansvarsreform, till grund för vilken ytterst ligger den närmast besynnerliga tanken att, om en tjänsteman vid sin myndighetsutövning kränker en enskild persons intressen eller på annat sätt tillfogar denne skada, detta är att betrakta som en arbetsrättslig angelägenhet uteslutande mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Det bör i stället självfallet vara de enskilda medborgarna som är att anse som förfördelade.

Den i 11 kap. 5 § regeringsformen intagna skyddsbestämmelsen till förmån för domarna måste – det är slutsatsen – innefatta den ordningen att domare *icke* kan skiljas från sin domartjänst annorledes än av allmän domstol. Det är faktiskt ägnat att förvåna att riksdagen en gång kunnat intaga den ståndpunkten att en domstol med från arbetsmarknaden hämtade intresseledamöter, där yrkesdomarna dessutom förordnas för en period av tre år i sänder, skulle ha kompetens att pröva en sådan avgörande fråga. Till saken hör att det kan ifrågasättas om en så sammansatt domstol verkligen uppfyller kraven i Europakonventionen på "opartisk domstol". Europakommissionen har nämligen för inte så länge sedan beslutat att till prövning i sak upptaga frågan, om hyresnämnden och bostadsdomstolen uppfyller just kravet på opartiskhet; ärendets beteckning är MR 37/1985.

Utskottsmajoriteten har för sin del uttalat att man har svårt att se på vad sätt domarnas självständighet hotas av att arbetsdomstolen är slutinstans. Som stöd härför anges att statens ansvarsnämnd, som är första instans, har

kvalificerad sammansättning och att nämnden endast i ett fall beslutat om att avskeda en domare.

Skälen må vara hur riktiga som helst. Som suppleant i nämnden instämmer jag gärna i utskottets positiva värdering av denna. Men själva ståndpunkten träffar inte rätt.

Att högsta domstolen – med på livstid utnämnda yrkesdomare – är bättre lämpad att pröva frågan om domares rättsskydd än arbetsdomstolen med sin på tolkningen av kollektivavtal inriktade kompetens är för mig helt uppenbart. Som framhålls i reservationen avses dessutom med begreppet domstol såväl i 1809 års regeringsform som vid antagandet av vår nuvarande grundlag endast allmän domstol. Och det skulle onekligen vara rätt pikant, om en domstol av arbetsdomstolens typ inte skulle anses uppfylla ens den minimistandard i förhållande till den enskildes rättsskydd som Europakonventionen uppställer för sina medlemsländer.

Att domarna – även de högsta – utses på rent objektiva grunder är till sist också ett oeftergivligt krav. Det måste vara angeläget att det skapas yttre garantier som utesluter varje form av misstanke om att regeringen begagnar sin utnämningssmakt på ett sätt som är oförenligt härmed. Civilkurage kan uppfattas som uttryck för bristande lojalitet.

I reservationen framförs den naturliga uppfattningen att de av mig berörda frågorna om domarnas ställning i vårt rättssamhälle bör uppmärksammas i de pågående utredningarna om domarbanans utformning och om reglerna för rättegången i arbetstvister. Det pågår i regeringskansliet härutöver en översyn av tjänstefelsansvaret med anledning av att riksdagen glädjande nog numera kommit till insikt om det olyckliga i 1975 års reform. Även här hör de väckta frågorna hemma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den moderata reservationen som går ut på att regeringen skall ges till känna vad jag nu har framfört här i kammaren.

Anf. 179 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Innan jag går in på det ämne som aktualiserats i reservationen till arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:17 och som Allan Ekström främst ägnade sig åt i sitt anförande, vill jag först med några ord beröra utskottets behandling av det lagstiftningsärende, med anledning av regeringens proposition nr 84 om överprövning i personalärenden, som betänkandet inleds med.

Det handlar om de statsanställdas möjligheter att överklaga beslut om tjänstetillsättningar, förmåner, ledigheter, m. m. Förr var rätten att överklaga eller besvara sig – som det då hette – till högre myndighet eller till regeringen den enda väg som stod de statsanställda till buds. När de på 1960-talet fick rätt att teckna kollektivavtal om sina anställningsvillkor fick de samtidigt möjlighet att få tvister med arbetsgivaren prövade av arbetsdomstolen.

Häri genom uppstod systemet att man i vissa fall skulle vända sig till arbetsdomstolen om man var missnöjd med vad arbetsgivaren hade beslutat i ett personalärende. I andra fall skulle man använda den traditionella besvärsvägen. Det gjorde att man redan från början behövde regler som

avgör när man skall gå den ena eller andra vägen. Det regelsystem som byggts upp för att styra vägvalet blev både krångligt och svåröverskådligt, och det har vållat onödiga besvärligheter. Mot den bakgrunden anser utskottet att det är mycket tillfredsställande att civilministern med den föreliggande propositionen har lagt fram förslag som syftar till avsevärda förenklingar. Det innebär, som utskottet uttrycker det, att man röjer upp ett ovanligt snårigt rättsområde.

Jag yrkar med det sagda bifall till utskottets hemställan på denna punkt, innebärande att riksdagen bör anta de lagförslag som är fogade till propositionen.

Vad sedan gäller frågan om domare, som har tagits upp i fyra motioner och i moderaternas reservation till betänkandet, vill jag säga följande.

Ingen bestrider att det är viktigt att vi har domstolar och till dem knutna domare som kan döma självständigt under lagen. Denna självständighet garanteras av olika bestämmelser i regeringsformen, dvs. i själva grundlagen, och den är en självklarhet med den rättsuppfattning som vi har i vårt land. Vad utskottet emellertid har svårt att se är hur denna självständighet kan hotas på det sätt som motionärerna och reservanterna gör gällande.

För det första förefaller motionärernas och Allan Ekströms kritik ganska senkommen. Den kritiserade ordningen har faktiskt varit gällande i tio år. Reservanterna kan inte heller hänvisa till några avgöranden i arbetsdomstolen som skulle ge täckning för deras farhågor om partisk behandling av domare i arbetsdomstolen. Under den ganska långa tid som gått har det inte förrän i år – och efter det att motionerna väcktes – kommit upp ett mål i arbetsdomstolen med begäran om att en domare skall entledigas.

För det andra är det så att ärenden om entledigande och om disciplinära åtgärder beträffande domare i första instans avgörs av en särskild nämnd, statens ansvarsnämnd, som har den kvalificerade sammansättning som beskrivs i betänkandet. Nämndens beslut kan överklagas till domstol. Om domaren inte är fackligt organiserad går målet till en tingsrätt. Detsamma gäller om domaren är fackligt organiserad men inte får eller inte vill ha biträde av sin organisation. Även i dessa fall kommer målet att tas om hand av en tingsrätt, dvs. av en allmän domstol, vilket ju är vad reservanterna vill.

Först om domaren vill få sin sak prövad en tredje gång blir det aktuellt med en prövning i arbetsdomstolen. Likaså kommer målet direkt till arbetsdomstolen från ansvarsnämnden om domaren är organiserad och får stöd av sitt fackförbund. Vad som händer i båda fallen är att målet kommer att handläggas av den rättsinstans som har större erfarenhet än någon annan här i landet av att ta itu med uppsägningar och avskedanden, liksom av disciplinära åtgärder.

Herr talman! Den föreliggande reservationen avspeglar en misstro mot arbetsdomstolen som moderaterna på olika sätt har låtit komma i dagen under senare år. Det är en misstro som arbetsmarknadsutskottet bestämt har tagit avstånd ifrån. Med hänvisning till det och till vad jag anfört i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan även på denna punkt och följaktligen avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

27 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

Prot. 1986/87:130
25 maj 1987.

28 § Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkande

1986/87:28 De homosexuellas situation i samhället, m. m. (prop. 1986/87:124 delvis och 1986/87:86 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1986/87:22 Ändringar i delpensioneringen, pensionstillskott till änkor m. m. (prop. 1986/87:133)

Socialutskottets betänkanden

1986/87:31 De homosexuellas situation i samhället (prop. 1986/87:124 delvis)

1986/87:32 Vissa frågor om vård av missbrukare (prop. 1986/87:129)

1986/87:33 Ersättning enligt avtal om läkarutbildning och forskning m. m. (prop. 1986/87:104 och 1986/87:144)

Kulturutskottets betänkande

1986/87:20 Anslag till idrott, rekreation och turism (prop. 1986/87:100 delvis)

Jordbruksutskottets betänkande

1986/87:24 Ändring i jordförvärvslagen, m. m. (prop. 1986/87:122)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:18 De statsanställdas medbestämmande vid beredningen av rege-
ringsärenden (prop. 1986/87:147)

29 § Kammaren åtskildes kl. 22.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Måndagen den 25 maj

Andre vice talmannen 91, 97, 127
Ahlström, Lars (m) 91, 93
Ahrland, Karin (fp) 156, 162, 165
Andersson, Elving (c) 157, 163, 166
Andersson, John (vpk) 135, 136, 137
Andersson, Lennart (s) 110
Andersson, Sten, utrikesminister 22, 25, 28
André, Gunilla (c) 147, 150, 151
Bjelle, Britta (fp) 141, 144, 145
Carlsson, Inge (s) 175
Carlsson, Roine, försvarsminister 28, 32, 33, 36, 38, 40
Cars, Hadar (fp) 13, 14, 24, 118, 127
Eirefelt, Christer (fp) 47, 63, 66, 73, 78
Ekström, Allan (m) 173
Eriksson, Per-Ola (c) 50, 64, 67, 74, 79
Franck, Hans Göran (s) 148, 150, 151
Franzén, Ivar (c) 119, 128, 130, 136
Gennser, Margit (m) 138, 139, 140
Grönvall, Nic (m) 17, 20, 21, 94, 96, 97, 98, 105
Hemmingsson, Margareta (s) 31, 32
Hovhammar, Erik (m) 44, 57, 59, 65, 67, 75, 80
Hökmark, Gunnar (m) 4, 10, 12, 23, 26, 28
Israelsson, Karin (c) 167
Jennehag, Jan (vpk) 152, 153
Johansson, Bengt K. Å., statsråd 3, 8, 10, 12, 13, 14, 19, 22
Johansson, Eva (s) 159, 163, 166
Knutson, Göthe (m) 24, 27, 33, 37, 39
Körlof, Björn (m) 154, 161, 164
Lantz, Inga (vpk) 99
Lestander, Paul (vpk) 93, 94
Lindblad, Hans (fp) 35, 38
Molén, Per-Richard (m) 116, 129, 131
Munke, Sven (m) 145, 150, 151, 153
Mörck, Margareta (fp) 171
Nilsson, Gunnar (s) 138, 139, 140
Olson, Bengt Harding 113
Olsson, Martin (c) 108, 112, 132
Orring, Ulla (fp) 106, 113
Persson, Siw (fp) 137
Peterson, Thage, industriminister 68, 76, 80
Pettersson, Hans, i Röstånga (fp) 147, 168
Pettersson, Lennart (s) 87, 90, 96, 97, 124, 129, 131, 134
Pettersson, Sylvia (s) 171
Skoog, Christer (s) 34

Stjernlöf, Håkan (m) 169
Svenson, Karl-Gösta (m) 140, 143, 145
Svensson, Jörn (vpk) 40, 42, 43, 54, 58, 59
Svensson, Sten (m) 82, 89, 90
Söderqvist, Oswald (vpk) 123, 127, 130
Wennerfors, Alf (m) 29, 32
Westberg, Olle (s) 142, 144
Wibble, Anne (fp) 6, 9
Wickbom, Sten, justitieminister 40, 42, 43
Wictorsson, Åke (s) 16, 19, 21
Wååg, Nils Erik (s) 60, 66, 68, 92, 94
Ångqvist, Ture (s) 133, 135, 136

